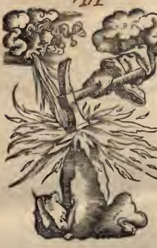
MARTIANI MINEI

CAPELLAE DE NVPTIIS PHILOLOGIAE ET MERCVRII, LIBRI II.

AD HAEC de septē artibus liberalibus libri eiusdē singuli, utpote de

GRAMMATICA		TERTIVS.
DIALECTICA		QVARTVS.
RHETORICA		QVINTVS.
GAEOMETRIA	LIBER	SEXTVS.
ARITHMETICA		SEPTIMVS.
ASTRONOMIA		OCTAVVS.
MVSICA		NONVS.

Accurate ad ueterum exemplariorum fidem à mendis, quibus scatebant, uindicati, omniq; ideo harum artium studioso, non minus necessarij, quàm utiles.

BASILEAE EXCVDEBAT HENRICVS PETRVS, MENSE MARTIO, ANNO M. D. XXXII.

ISTE Martianus genere Carthaginiensis fuit, studuit autem primo Philologiæ, postmodum poëtriæ, partim quidem Romæ, & partim in Italia floruit, unde culpat se cur deseruerit philosophiã, converteritq́; ad poëtriã. Aedidit nãq; libros nouem, duos scilicet de nuptijs Philologiæ, & Mercurij. Posteriores uerò de liberalibus artibus, in quibus quædã præfigmenta differens, quædam rei ueritatem exequens operi finem dedit. Interpretatur autem Philologia, amor rationis. Mercurius uerò, quasi mercatorum Kyrios, id est, dominus uel medius, currens sermo discurrens, qa inter mercatores sermo discurrit, quia hermes Græcè, Latinè sermo dicit. Titulus autem huius operis quatuor dat nomina authori suo. Sed cur Mineus dicatur, incertũ est, nisi fortè à quadam corporis rubedine. In principio uerò sui septẽ periochæ, id est, circũstantiæ requirendæ sunt, quæ significant locum, tempus, personam, rem, qualitatem, causam, facultatem. Item quos imitatus fuerit, Socratem uidelicet & Epimenidẽ, quæ omnia ostendunt libri huius auspicium, præter tempus, quod requirẽdum reliquit, & nec adhuc claret, sed incertum manet. Titulantur hi duo libri de nuptijs Philologiæ & Mercurij, & non absq; ratione, Cum enim Philologia, amor rationis interpretatur, Mercurius uerò in significatione sermonis ponatur, patet profectò, quia quibus inest ratio, ac uigor sapiẽtiæ, quæ propalatur, per sermonis acumina in ipsis quasi competentes nuptiæ. Titulus iste quatuor modis nomina dat suo authori, & Martianus suũ est ipsius authoris proprium. Mineus dictus est, ab habitu faciei, id est, à caloris qualitate, rubicundus enim fuit, sicut & Cicero à cicere genere leguminis uocatus est, quia candidam & acutam habuit faciem. Felix ad bonum omen pertinet, solebant parentes tenerè filios diligentes, huiusmodi eis nomina imponere ex rebus quas illis optabant, ut faustos, uel felices, uel magnos eos uocitarent. Capella dictus est, ab acumine ingenij. Capella enĩ cæteris animalibus acutius uidet, unde & Græce dorchas uocat̃, à uerbo doreo, id est, uideo. Vel Capella dictus est, à petulãtia, & à lasciuia poëtali, ad quã se relicta Philosophia transtulit. Poëtarum enim est ludere & lasciuire. Philosophorũ autem rerum ueritatem subtili ratione inuestigare. Siue tertio modo Capella dictus est, quia capella auidum animal est in pascendo, & iste auidissime disciplinas aggressus est, easq́; carpsit & dilacerauit. Martianus iste genere afer, ciuis uerò Carthaginiensis, dignitate tamen Romanus extitit, quia ostenditur ex eo, quod quadrinomius fuit, nulli enim hoc nisi Romano ciui licebat. Floruit uel studuit autẽ partim Romæ, partim in Italia, partim Cartagini. Volens ergo disputare de septem liberalibus artibus, cõposuit hanc fabulam de nuptijs Philologiæ & Mercurij, non tamen absq; magni ingenij ratione: nam Philologia interpretatur amor & studiũ rationis, Mercurius

dictus est, quasi medius currens, qa sermo inter duos seritur. Vel quasi mercatorum Kyrios, id est, dominus, quia sermo maxime inter mercatores uiget. Philologia ergo ponitur in persona sapientiæ & rationis. Mercurius in similitudine facundiæ & sermonis, ut Cicero dicit: Eloquentiæ sermonis copia sine ratione & sapientia nocet aliquando, rarò aut nunquam prodest. Sapientia uerò sine eloquentia prodest semper, nunquam obest. Cum ergo in sapiente hæc duo cōuenerint, & acumen uidelicet rationis, & facundia sermonis, tunc quodammodo sociantur Mercurius & Philologia, tuncq; promptissimum est ad scientiam septem liberalium artium posse accedere. Introducitur hoc loco quidam satyra, id est, Venus Martiani amica, hos uersus in honore hyminei cecinisse, qui fertur deus esse nuptiarum, id est, naturalium conceptionum.

INDEX

MEMORABILIVM RE rum quæ his uoluminibus continentur.

Philologiæ, libri primi.

Philologiæ, libri secundi.

De arte Grammatica, libri tertij.

Dialecticæ, libri quarti.

Rhetoricæ, libri quinti.

Geometriæ, libri sexti.

Arithmeticæ, libri Septimi.

Astronomiæ, libri Octaui.

Musicæ libri noni.

FINIS.

MARTIANI MINEI FELICIS CAPELLAE AFRI CARTHAGINENSIS, DE NVPTIIS PHILOLOGIAE ET MERCVRII, LIBER I.

TV, QVEM PSALLENTEM
thalamis, quem matre Camœna,
Progenitũ phibẽt copula sacra deûm:
Semina qui arcanis stringens pugnantia uinclis, (ues
Complexuq́ꝫ sacro, dissona nexa fo
Nanqꝫ elementa ligas uicibus, mundumq́ꝫ maritas:
Atqꝫ aurã mentis corporibus socias:
Fœdere cõplacito: sub q̃ natura iugat
Sexus conciliãs & sub amore fidem,
O Hymenæe decens, Cypridis qui maxima cura es:
Hinc tibi nam flagrans ore cupido micat.
Seu tibi quod Bacchus pater est, placuisse choreas
Cantare ad thalamos, seu genitricis habes.
Comere uerniferis florentia limina sertis,
Seu consanguineo gratia trina dedit,
Connubium diuûm componens Calliopea
Carminis auspicio te probat annuere.

DVM crebrius istos Hymenæi uersiculos, nescio quid inopinum, intactumq́ꝫ moliens cano, respersum capillis albicantibus uerticẽ, incrementisq́ꝫ lustralibus decuriatũ, nugulas ineptas aggarire nõ pferens, Martianus interuenit dicẽs. Quid istud mi pater? quòd nõdũ uulgata materie cantare dεproperas, & ritu nictantis antistitis, priusq̃ fores aditumq́ꝫ reserares γυμνολογίζων? Quin potius edoce, quid appor-

portes & quorſum prædicta ſonuerint, reuelato. Ne tu inquam deſipis?
admodumq́; perſpicui operis ἰγυιρομνημεῖον noſcens creperum ſapis? nec
liquet Hymenæo perlibante diſpoſita nuptias reſultare? Si uerò cõceptaſ
cuius ſcaturiginis uena perfluxerint properus ſcrutator inquiris, fabellam
tibi, quam olim ſatyra cõminiſcens, hyemali peruigilio marceſcentes, me-
cum lucernas edocuit prolixitas perculerit, explicabo. Cum inter deos fue-
rint ſacra coniugia procreationis undiq; numeroſæ, liberiq́; præclues, ac
nepotum dulcium ætherea multitudo, & inter ſe quodã cælicolarũ com-
plexu ac fœdere potirentur, præſertimq́; potiſſimos connubialis bearet ad-
iectio, idq́; deditum mundo loquax triuiatim diſſultaret humanitas, poë-
Euagrius citharista. tæq́; præcipuè Euagrium citharistam ſecuti, cecutientisq́; Meonij ſuaui-
loquam ſenectutem, epica uulgo, lyricaq́; pagina cõſonarent. Nec aliquid
dulcius Ioui inter æthereas uoluptates una coniuge loquerentur. Hisq́; ac-
cederet promptior fides, quæ ſuadente aruſpicio grandeuos pontifices in
teſtimonium conuocat. Cum quid Iupiter hominum uotis trepida curarũ
ambage ſuſpenſiũ, multa implacabilis hoſtia denegaret, exorata eius ma-
trona prouenire, & quicquid ille ex prompta ſententia Parcarũ pugillo aſ-
ſeruante dictauerit: delinitum ſuadæ coniugis amplexibus, iuſſuq́; remoue-
re. Nec ſolum ſuperum regem atteſtabatur uxorium, idq́; etiam Diti pro-
poſitum, idq; Portuno. Certumq́; eſſe Gradiuum Nerienis Nerinæ coniu
gis amore torreri. Aeſculapio quoq; non diſpar affectio, ſimiliq́; perſuaſio-
ne trãſduci Ope coniuga, Cybeleq́; permulſa mœſtiſſimũ ſeniorem deo
rum: Ianúſque Argonam utraq́; miratur effigie. Nam reginam tantũ ma
rito dependiſſe Memphiticã, ut obſita luctu perpetuo nunquàm eum con-
tenta ſit inuenire. Hac igitur fama, hisq́; deorum alternis amoribus mo-
tus, cõcitusq́; Cyllenius, ſimulq́; quòd cunctorum affectiones & thalamos,
dum paret pluribus, conſpicatur, uxorem ducere inſtituit. In quam ſenten-
tiam mater illum anxia cum annua peragratione zodiactea eam in Pliadũ
numero ſalutaret, impulerat, præſertimq́;, quòd palæſtra crebrisq́; diſcurſi
bus exercitum corpus lacertoſis in iuuenilis roboris excellentiam toris uiri-
li quadam amplitudine renidebat. Ac iam pubeſcentes genæ ſeminudũ eum
incedere, chlamydeq́; indutum parua, inuellatumq́;, cætera humerorũ ca-
cumen obnubere ſine magno riſu Cypridis non ſinebant. Rationabili igitᷓ
propoſito conſtituit pellere cælibatũ. Itaq́; pro induſtriæ dignitate, quam
Sophiæ laus. cõueniret accipere, cuncta merito longæ deliberationis alternat. Nam So-
phiam, ipſe miro quidem cupiebat ardore, quòd prudens ſanctaq́; ſit, inte-
meratiorq́; cunctis, pulchriorq́; uirginibus, ſed quòd ſororis eius collactea
& in diſcreto amica fœdere uideretᷓ: perindeq́; ad innubas ipſa quoq; tran-
ſiſſe eam in Palladis iniuriam nõ placuit coaptari. Non diſpar illum formæ
deſiderabilis, grataq́; luculentas in manticem quoq; ſuccenderat. Nam &

nobilitas

nobilitas generis illam, quippe Pronoēs maior est filiarum, & prouidū perspicacis prudentiæ commendabat ingenium. Sed ipsis diebus forte immēsi amoris impatientia, ultro iuuenem cōsecuta, Apollini fuerat copulata. Voluit saltem Endelechiæ ac Solis filiam postulare, quòd speciosa quàm maxime, magnaq; deorum sit educata cura. Nam ipsi ψυχῆ natali die Dijadconuiuium corrogati multa contulerant. Iupiter quippe Diadema, quod æternitati filiæ honoratiori detraxerat, capiti eius apposuit. Iuno quoq; ex purgatioris auri splendente uena, addiderat crinibus sociale uinculum. Tritonia etiam interula, resoluto ricinio, Strophioq; instar flammarū cocco, atq; ipso sacri pectoris ac prudentis amiculo uirginem uirgo contexit. Delius quoque, ut ramale laureum gestitat, diuinatrice eadem coniecturalisq; uirga, uolucres illi, ac fulgurum iactus, ac ipsius meatus, cæli syderūq; monstrabat. Aniæ autem prænitens speculum, quod inter donaria eius adytis Sophia defixerat, quo se renoscens etiam originem uellet exquirere, clementi benignitate largita est. Lemnius quoque faber insopibilis illi perennitatis igniculos, ne caligantibus tenebris, nocteq; cæca opprimeret, incendit. Omnes uerò illecebras circa sensus cunctos apposuit Aphrodite. *Lemnius faber.* Nam & unguentis oblitam, floribusq; redimitā, halatu pasci, fouerique docuerat, & melle permulserat, & auro atq; monilibus inhiare, membráque uinciri honorationis cessæ affectatione psuaserat. Tunc crepitacula, tinnitusq;, quis infanti somnium duceret, adhibebat quiescenti. Præterea ne ullum tempus sine illecebris oblectamentisq; decurreret, prurituí subscalpentem, circa ima corporis apposuerat uoluptatem. Sed uehiculum ei atque uolatiles rotas quis mira posset uelocitate discurrere tradiderat ipse Cyllenius: licet etiā aut compedibus illigatam memoria prægrauarit. His igitur ψυχὴν opimam superis, ditemq; muneribus, atq; multa cælestium collatione decoratam, in cōnubium Arcas superiorū casus optabat. Sed eam Virtus, ut adhærebat fortè Cyllenio, penè lachrymans nunciauit impotētiam pharetrati, uolitantisq; superi de sua societate correptam, captiuámque adamantinis nexibus à Cupidine detineri. Super his igitur uirginum thalamis, dum eum deliberatæ sortis blandimenta frustrantur, nec facilè quæpiam, præter eam quæ congrua parilitate tonantis nurus deligeretur, occurrit, amplius deliberandum suggerit Virtus. Neq; eum sine Apollinis consilio quicquàm debere decernere, aut fas ab eius congressibus aberrare. Cum zodiaca eum hospitia permeantē nunquàm abesse menstrua præcursione permitteret, igitur constitutum, ubicunq; locorum frater esset, adiretur. Ac tunc uolatilē uirgam, uti secum mundi penita permeare, æthereosq; recessus irrumpere parili uelocitate posset, Virtuti de more permittit, ipse pedibus talaria nectit aurea, & nunc in Phanis, quibus aut uaticinia obliquis fundebantur ambagibus, aut denunciata pecudum cæde, physiculatis

extorum proficijs uiscera loquebantur, quibus'q; sortitus excedere, uel logia psonare, sagaci cum inuestigatione disquirũt. Sed his Adytorum fastigijs, specubus'q; uiduatis, absq; Lauri arentis paucis admodum folijs, † uitibus'q; semiuulsis, quas in Cumano antro post Sibyllam tinearũ morsus, caries'q; carpebãt, nihil eius potuit inueniri. Per aëreos etiam tractus, quibus formare solitus, & uolucrũ diuersos meatus, & Oscinũ linguas, & præpetis omnia pennæ, frustra, incassum'q; disquiritur. Iam pridem quippe offensus cõtamine monendorũ, dedignatur Augur Pythius nuncupari. Item cum in Helicona, Delon, Lycium'q; sectantur. Sed alibi lauros primores, arentes'q; hederas, alibi cariantem tripodem, crepidas'q; situ murcidas, præsagiorum'q; interlitam memoriã reperierunt. Tandem fama nunciante cognoscunt, quòd Phœbo gaudet Parnasia rupes: Licet inde quoq; ad Indici montis secretum, obumbratũ'q; scopulum, nube perpetua posterius migrasse perhibebãt, tamen Cirrheos tunc recessus, & sacrati specus loquacia antra coueniunt. Illic autem circunstabat quicquid imminet sæculorũ, Fortunæ, Vrbium, Nationum'q; omnium Regum ac totius populi † uidebatur. Aliæ transacti cursus emenso fugiẽtes consistebant. Aliæ sub cõspectu, adueniebant'q; quàm plures, atq; ita nonnullis eminus uanescebat dispera ta prolixitas, ut uelut fumidæ caligationis incredibilis haberetur aura. Inter hæc mira spectacula, fortunarum'q; cursus, motus nemorum etiam susurrantibus flabris, canora modulatio melico quodam crepitabat appulsu. Nam eminentiora prolixarum arborũ culmina, perinde'q; distenta acuto sonitu resultabant. Quicquid uerò terræ confine ac propinquum ramis adclinibus fuerat, grauitas rauca quatiebat. At media ratis per annexa succentibus duplis, ac sesquialteris, nec non etiam sesquitertijs, octauis, etiam sine discretione iuncturis: licet interuenirent limata, † concinebant. Ita fiebat, ut nemus illud harmoniam totam, superum'q; carmẽ modulationum congruentia personaret. Quod quidem exponente Cyllenio uirtus edicit, etiam in cælo orbes parili ratione aut concentus edere, aut succentibus con uenire. Nec mirum, quòd Apollinis sylua ita rata modificatione congrueret cum cæli quoque orbes idem Delius moduletur in sole: hinc'q; est, quòd ille Phœbus, & hic uocitetur Auricomus. Nam solis Augustum caput radijs perfusum, circũactum'q; flammantibus, uelut auratam Cæsariem, rutili uerticis imitatur. Hinc quoq; Sagitarius, hinc quoq; Vulnificus, quòd possit radiorum iaculis icta penetrare. Demonstrabat præterea Cyllenius Virtuti amnes quosdam cælitus defluentes, quos transeundos esse perhibebat, ut ad eum ipsum quem reperire curæ est, peruenirent. Verum eosdem amnes diuersicolor fluẽtorum discrepantium unda raptabat. Quippe primus diffusioris ac prolixi ambitus gurges liuentis aquæ uolumine nebuloso, atque algidis admodum pigris'q; cursibus hesitabat. Interius lactis in-

† uitis'q;

† uidebantur

† concinnebant

ftar alius candidæq; lucis mitis per omnia, quietusq; motu undas uolue-
bat argenteas. Tertius uerò † Minio, rubeoq; igne rutilantes, festinataq; † alias nimia
rapiditate præcipites, † fragrososq; cursus anhela sulphureus celeritate tor † flagrosos q.
quebat. Qui hunc sequebat auratus, ac fulgidus, & flammis coruscantibus
rutilans, sed diuersitate fluminum utrinq; coniunctus, quibusdam riuulis
intermixtis, quantũ pensabat moderatio temperabat. Verum interior illo
electro purior resplendebat amnis, quem præter cæteros fortunarum ille
consistens populus appetebat: quarum alias eius odor & halatus illexerat,
alias lenis undæ canori permulsere modulatus. Gustum autem, haustumq;
quàm plures ex eodem dulcissimo gurgite sitiebant. Nec deerat, qui eadem
foueri, abluiq; lympha ac se in illam iacere cupiebant. Præterea duo restri
ctiores, ac sinu, ambituq; paruo raptabantur interius: quorum uterq; pro
aliorum uicinia & confinio coloratus, exiguum proprij saporis haustum,
multa mutabilis admixtione traxerat. Nam alter nimia celeritate festinus,
ac plerũq; consistens, relabensq; ferebatur. Alius uerò quandam undarum
originem gestans, flexuosisq; anfractibus errabundus spumabat cunctis se-
minibus fluentorum. Hi igitur cursus discoloris amnes prædictas rerum,
nationũq; fortunas immensis primo finibus ambiebant. Tunc diuersa un-
darum, uiolensq; rapiditas, singulas quasq; peruadens improuisa ui per de
cliuis aluei præcipites lapsus, rapidis turbinibus pertrahebat, ita ut alius eas
dem plerũq; alteri transfunderet fluuios, † & quam ille exercitam longa col † quanquam
lisione uexauerat, alter aut ripæ redderet aut amne mersaret. Non tamen
fortunas omnes illi sanguineus aut cæruleus inuolutas gurgite rapiebat. Ple
runq; illius lactei renitens unda repente correptas eminentis tractus uerti-
ce subuehebat. Aliquando etiam sublimitas, atq; fluctu elatiore suspensas
in illum cruentæ similitudinis reiiciebat æstum, aut in torrentẽ liuidum uo-
randas hiatu piceo despuebat. Alterna igitur permixtione fluuiorũ ille For-
tunarum populus agebatur, Neq; enim ulla prorsus erat, quæ ab omni im-
munis incursu, cunctoq; esset gurgite feriata. Deniq; Virtus secuta Cylle-
nium, dum sola cunctos interritẽ transmearet: licet eam magno flagore col
liserit: tamen opprimere nequiuerunt. Tandem transfluuios, qui ad quod-
dam Phœbi spectaculum ferebantur, cum uirtute Mercurius † consiste- † constiterunt
runt. Ac tunc Latoium conspicati, edito confidentem, arduoq; suggestu,
atque in conspectu quatuor Vrnulas ad opertas uicissim alternis inspectio-
nibus enudare, quæ diuersa specie, metallisq; formatæ. Nam una ex ferro,
quantum conici potuit, duriore. Alia ex argenti fulgentiore materie. Ter-
tia liuentis plumbi fusili robore uidebatur. At uerò propior deo perlucen-
tis uitri salo renidebat, singulæ autem rerum quædam semina, elementa-
que gestabant. Nam flamma flagrantior, & ab ipsius ceeaumenis exancla-
ta fomitibus ex ferri prædicta anhelabat urna: quæ tamen Vertex Mulci-

feri dicebatur. Alia etiam, quæ fuerat ex argenti materie, præferebat sere-
Risus Iouis. na fulgentia, & uernantis cæli temperie renidebat. Hanc dicebant Risum
† frigoris Iouis. Illa uerò metalli grauioris plena undosæ Hyemis, atq; algidi † rigo-
Saturni exitium ris, nec non etiã pruinarũ. Hæc Saturni uocabatur exitium. At uerò sali re-
† sitæ splendentis, atq; ad ipsius Dei dextera † sita, aëris totius seminibus erat re-
Iunonis ubera. ferta. Hanc Iunonis ubera memorabãt. Ex his igit̃ urnis Deus alternatim,
quantũ dispositis sat erat, hauriebat. Nam quotiens orbi complacito uita-
lis spiritus salubres ministrabat auras, ex illa argenti clementia aëris hausti
permiscens semina temperabat. Cum uerò pestem diram cõmeritis morta-
libus minabatur, aëris similiter anhelos ignes, aut torpentis frigoris uene-
na miscebat, & in affligendum meare cogebat orbem. Tali Dei tempera-
mento Virtus admonita, magisq;, cum eum salutaris auras miscere con-
spiceret, Cæci poëtæ Graium uersum, Mercurio cõprobante cõmemorat.
φοῖβος χρυσοκόμης λοιμοῦ νεφέλην ἀπ᾽ ἔρυκε
Ex quo pestem fugari posse Mercurius, si uoces primæ uestigijs eius acce-
derent, admonebat. Subdendæ tamen Clario fidibus personanti, atque in-
ter serta laurigera insularum lubrico, implexóque crine redimito talia con-
ferentes, ut procul Pythius aduentare conspexit, causamq; aduentus primis
aspectibus recognouit, throno quo insidebat exurgens, Musas iussit occur-
rere. Quæ licet in Maiugenæ officium properare uiderentur, satis tamen
incessibus mouebantur. Ac tunc Germano in participatum operis, consen-
sumq; suscepto, prior orsus est Phœbus.

ANxia cum trepidis nutat sententia rebus,
Fluctuat incertis aut sors ignota futuris
Consultet mortale genus, quodq; indaga ueri
Cura facit dubium, uel spes incerta fatigat.
At præscire deis uacuum est, cunctatio nulla est;
Quod superi uoluere, licet de pectora fixis
Præoptare caret si quod placet, atq; necesse est.
Sed tibi quod nondum uenit mansura uoluntas:
Consilium uis ferre meum, sic semper ab omni
Velle capis socium, faciunt atq; addita mentem.
Est igitur prisci generis doctissima uirgo
† Parnasso Concia † Parnaso, cui fulgent sydera cœtu,
Cui nec tartareos claustra occultare recessus,
Nec Iouis arbitrium rutilantia fulmina possunt,
Fluctigena spectans quali sub gurgite Nereus:
† recessus Quæq; tuos norit fratrum per regna † recursus
Peruigil in modico penetrans archana labore,

Quæ

Quæ possit docta totum præuertere cura,
Quod superis præscire datum, quin crebrius † in nos †hymnos
Ius habet illa deos urgens iniussa coactos.
Et quod nulla queat superûm temptare potestas:
Inuito scit posse Ioue, ut stent ardua magno.
Alterutrum cumulat parilem meruisse iugalem.

His Apollinis dictis lætabunda Virtus, quòd tam excellentis Virginis suasum uidet esse coniugium, ut nihil amissum ex supradictarum duceret dignitate, nomen tamen eius inquirit. Quod ubi cognouit Philologiã esse, de qua fœdus instabat, tanta gratulatione alacritateq; concutitur, ut aliquanto de ingenito rigore descendens, etiam corpore moueretur. Quippe propinquam esse commemorat, & laudatæ illius Mantices patronam, in ipsam quoque Sophiam supellectilis multæ remuneratione largissimã. Nam ψυχὴν incultam ac ferino more uersantem, apud hanc asserit expolitam: ita ut siquid pulchritudinis, ornatúsque gestaret, ex Philologiæ sibi cultibus arrogarit: quæ ei tantum affectionis impenderit, ut eam semper immortalem facere laborarit. Nihil igitur immorandum. Quippe cum impiger gerendorũ sciat esse Cyllenius, sed acceptis Apollinis fatibus respondit ipse Maiugena.

CErtum est lauripotens, decusq; diuûm
Nostrum ex contiguis ucnire pectus,
Et quicquid socium ciere numen
Iunctus comperecrim probare rerum.
Sed nunquàm mage uelle disparamus:
Et sit collibitum manere iussis,
Quam cum Deliaco meare fatu
Cura atque arbitrio monemur isto.
Hunc quippe ambiguum nefas putamus:
Et quæcunq; fuit perit uoluntas
Quocirca officio decentiore
Paret † præcluibus libens profatis †nobilibus
Archas in thalamos uenire iussus.
Sed tu Delie, quo tonantis extet
Compar propositum, uolensq; nutus
Instes, nam solitus ciere pectus:
Et præuersa uigil monere sensa:
Illum contribuas † manere iussis: †fuere
Et cœptis sacra fulserit uoluntas.

HAec dicente Mercurio, quin potius inquit, Virtus: uterque uestrũ Iouem uoce conciliet. Nam & hic eius consiliorum conscius & tu praeceptionis archanus. Ille mẽtem nouit, tu uerba cõponis. Phoebo sueuit instante concedere tibi sectus solitus aperire. Addo quòd uos conuenit nunquàm dispari, & licet hic cursor Appollinei plerunq; axis celeritate uincatur, ac remorata statione consistens † capteturdemumq; festinata praeuertere: tamen dum consequitur, ita libratus anteuenit, ut ecsim plerũq; recursitans gaudeat occupari. Vnà igitũ uestrum Iouem pia pignora cõuenite. Certũ quippe est, quòd & † Phoebo cõniuens splendore succumbat, & cũ Stilbonte incedens, connubiorũ copulis allubescat. His dictis, Virtus praecedẽtis officio, ac Mercurialis uirgae perflatione cõcussa in caelum itura sustollit. Augurales uerò alites, ante currum Delio constiterunt, uti quis uelet, uectus ascenderet. Nam futura plerũq; conformãs, his praesagire cõsueuerat. Petaso autẽ, ac talaribus cõcitatis, coepit praeire Mercurius. Sed scandente Phoebo. Musarũ pedissequus, adhaerensq; comitatus, candenti canoraq; alite uehebatũ. Tunc uerò conspiceres totius mundi gaudia conuenire. Nam & tellus floribus lumina, quippe ueris deum conspexerat subuolare Mercuriũ, & Apolline conspicato aëria temperies, sudis tractibus renidebat. Superi autem globi, orbesq; septemplices, suauis cuiusdam melodiae harmonicis tinnitibus concinebant, ac sono ultra solitum dulciore, quippe Musas aduentare praesenserant, quae quidem sigilatim circulis quibusq; metatis, ubi suae pulsum modulationis agnouerant, constiterunt. Nã Vrania stellantis mundi sphaeram extimam concinit, quae acuto raptabatur sonora tinnitu. Polymnia Saturnium circulum tenuit. Euterpe Iouialem. Erato ingressa Martium modulatur. Melpomene medium ubi Sol flammanti mundum lumine cõuenustat. Terpsichore Venereo sociatur auro. Calliope orbem complexa Cylleniũ. Clio citimum circulum, hoc est in luna collocauit hospitium. Quae quidem graues pulsus modis rautioribus personabat. Sola uerò (quod uector eius Cygnus impatiens oneris atque etiã subuolãdi alumna stagna petierat,) Thalia derelicta in ipso florentis campi ubere residebat. Interea tractus aëreos iam Phoebus exierat, cum subito uitta crinalis immutari in radios, laurùsque quam dextera retinebat, in lampadem mundani splendoris accenditur. Fiúntque uolucres, qui Currum Delium subuchebant anheli flammis lucis alipedes. Atq; diẽ pallio rutilante acreserato stellãtis poli lumine Sol repente clarus emicuit. Cyllenius quoque in sydus uibrabile astrúmque conuertitur. Atque ita methamorphosi supera pulchriores per Geminos proprietate quadam signi familiaris inuecti Augusto refulsere caelo, ac mox Tonantis palatium peruenerunt. Qui postquàm introgressi & coram data copia fandi, ut uidit clarius consortio patrẽ Iunonis haerẽtem, quàm nouerat suffragari plurimum

† capiat

† Phoebo

plurimum ac fauere connubijs, lætus primo omine ipsámq; cōcilians, in cu ius arbitrio † positam mariti nouerat uoluntatem ita mitis affatur.

† alias non additur.

Possem minore ambigens fiducia
Solum Tonantem pignoris pro fœdere
Pube da uix dum uel paterna contremens
Præcepta adire, ni iugata cælitum
Omen pararent prosperum consortia
Tabensq; diuûm nunc moueret nexio:
Iunone thalamos quis rogare conscia
Nolet deorum? cum futura pronuba
Eadem profectò quæque suffragabitur.
Iugalis ergo blanda nutus præstruæ
Nostrisq; suada quo alubescat nisibus:
Te nunc parentem, principemq; maximum
Fatumq; nostrum, quippe Parcarum chorus
Humana pensat, tuq; sortem cælitum:
Tuumq; uelle est ante præscientias:
Ac mente gestas, quicquid instabit deis:
Cuiusq; nutu gignitur necessitas
Futura cuius † illigat decretio:
Instatq; quicquid uelle uel serum potes.
Te ne igitur illo quo benignus numine es
Deposco cæli blanda temperatio:
Piumq; culmen iure qui diuûm pater
Concede proli quo nepotum prouehat
Numerum supernis: Astra quem uibrant polis.
Maie tuumq; flagitat pignus sacrum
Thalamis iugetur uirginis doctissimæ
Sed te si parentis cura stringit pia:
Par est deorum conuoces cœtum potens
Connubium ipsa sanciens cum coniuge:
Quo prolis extent lege supera nuptiæ:
Perpesq; uinclum cælitum signet decor.

† aliàs alligat

Hic postq̃ Delius conquieuit, cōuersus ad cōiugē Iupiter, quid eius uoluntas haberet, inquirit. Verū illa multa rōne pmulsa, primo q̃ ei, q̃ placidi tarē afferre solitus Phœbus orabat, quiq; etiā à se eius dem filias eruditas ad parentū quoq; cōspectū fecerat subuolare. Dehinc nu ptijs Iuno non solita refragrari, tum etiam Cyllenium diligebat, quòd eius uberibus

uberibus educatus poculũ immortalitatis exhauſerat: perindeq́ꝫ & matris
gratiã conferebat. Accreſcebat uotis, quòd multa eam Clarius cõciliatione
deuinxerat, faciendũ pfecto accelerandũq́ꝫ perſuadet, ne itidem Cyllenius
Cypridis lactatus illecebris Hermaphrodito fratrẽ gignere ſucceſſus opta-
ret. Stimulabat paulũ Ioue, ne uxoris Cyllenius fotibus repigratus ſom-
nolento repẽte marcore torperet, & iam uelut maritali feriatus uacatione
diſcurſare ſub præceptis Iouialibus denegaret. Nam illum iam pridem ait
Philologiæ ſentio amore torreri, eiuſq́ꝫ ſtudio cõparatas habere quàm plu-
rimas in famulicio diſciplinas. Ipſumq́ꝫ linguæ inſignis ornatibus fandi ni-
miam uenuſtatem, quo placeret uirgini conſecutũ. Deinde barbito aura-
taq́ꝫ cheli, ac doctis fidibus perſonare. Addo quòd celebrat mirabile præſti-
gium, elegantiamq́ꝫ pingendi cum uiuos etiã uultus æris, aut marmoris ſi-
gnifex animare inſpirat. Totũ certè cõplacitum eſt, quicquid comit deco-
rem iuuenalẽ gratiarum. Si igitur eos iampridem amore mutuo colliga-
tos iccirco paulũ diſtuliſſe, ne in thalamũ primæua affectione feſtinãs, cũ
diſcurrendũ eſſet totis noctibus repigritior paululũ ſimularet anomalum.
Tunc Iuno, at qui nã ait eiuſdẽ conuenit uirginis ſubire uinculũ, quæ illũ etiã
quieſcere cupientẽ conuenire nõ pferat. An uerò quiſq̃ eſt, qui Philologiæ
ſe aſſerat per uigilia laborata, & lucubrationũ perenniũ neſcire pallorem?
Quæ autẽ noctibus uniuerſis cælũ, freta, tartaraq́ꝫ diſcutere, ac deorum
omniũ ſedes curioſæ indaginis pſcrutatione tranſire, quæ textũ mundi, cir
† poloſe culorumq́ꝫ uolumina, uel orbiculata parallela, uel obliqua decuſata, † polos
& limmata, axiumq́ꝫ uertigines, cum ipſorũ puto ſyderum multitudine
numerare, niſi hæc Philologiæ gracilenta quadam affixione conſueuit?
Quotiens deos ſuper eiuſdem coactione & conſtantia cõqueſtos, cum eos
connubiæ aut intempeſtæ noctis ſilentio quieſcentes ad ſe uenire inaudi-
ta quadam obſecratione compelleret. Tam uerò abeſt, ut ſub hac poſſit pi-
greſcere, intricariq́ꝫ Cyllenius, ut commotis ab eadem, ſuſcitatiſq́ꝫ pennis
extra mundanas petere latitudines urgeatur. Cur igitur rex optimè diffe-
runt̃ nuptiæ, cum pro ſola Athlantide ſolertia duos uigiles repromittam?
Hæc cum Iuno affixa, ut adhærebat elatiori plurimum Ioui acclinatis eius
auribus intimaret, de quodam purgatioris, uibratioriſq́ꝫ luminis loco alla-
pſa, ſenſim Pallas coruſca deſcendit, atq́ꝫ ita ut uidebatur uertici Iouiali in-
hærere, ſuperuolans tandem cõſtitit ſublimiore quodam annixa ſuggeſtu.
Quam cum Iupiter, ut iugali elatior adhærebat, de proximo, contiguoq́ꝫ ſu
ſpexit, ſic exorſus: O uirgo noſtri pars melior oportunè uotis intermixta
Maiugenæ, quæ ſiue Deliacis uocibus permulſa deſcendis, ſiue abſque te Io
uis non erat formare conſilium, ſeu conſenſus noſter, ne mutilus uidere-
tur, approperas: noueris tamen Philologiæ Cyllenium nuptias poſtula-
re. Nondum mea prompta ſententia eſt. Expecto quid ſuadeas. Noui
quippe

quippe quam eiusdem uirginis incessabilis labor tibi semper acceptus, & ut è tuis numeretur illa pedissequis. Par est igitur ipsa tu præsertim decernas, quicquid de eius cōnubio prouisura dispēsas. Tunc Pallas aliquāto submissior, ac uirginalis pudoris rubore suffusa, oculosq; peplo, quod rutilū circum caput gestabat obnubens, improbabat aliquantulū, quod sup nuptijs uirgo consulitur, præsertimq; eius, quam ꝓpter cōsociationis officia manerecuperet semp intactam. Dedignat̄ præterea huiusmodi adhibere consensum. Cum ita expers totius copulæ censeat̄, ut neq; de ulla cōmixtione progenita: neq; ipsa procreari quicquam Arithmetica teste monstret̄. Ac tunc septem radiorum coronam soliuaga uirginitas renudauit, ne futurarū causis & copulis interesset. Quia tamē eius optauerat Iupiter, exegeratq; consilium, suadet deos maritos, dearumq; grandeuas in hæc decernenda conduci. Quippe † conuenit Cyllenio, ut pro officiorum premijs potissimorū, † *conuenire.* fauor cælitum eius uincla sanciret. Augustius quoque fieri Iouiale decretum cum cœtu deorum attestāte depromitur, ipsamq; nupturam deo conuenire non posse, nisi super senatusconsulto mortalis esse desineret. Id genus plurima suadente Tritonia, Regum † coniugium uterq; consentit. † *coniugum.* Ac mox Iouis scribæ præcipitur pro suo ordine, ac ratis modis cælicolas aduocare, præcipueq; senatores deorum, qui penates ferebantur tonantis ipsius. Quorum nomina quoniam publicari secretum cæleste non pertulit, ex eo quòd omnia pariter repromittunt, nomen eius:† consensione perfecit. † *alias ea* Vulcanum uerò Iouialem ipse Iupiter poscit, licet ille nunquàm de sede corusca descenderet. Tunc etiam ut inter alios potissimi rogarentur ipsius collegæ Iouis, qui bisseni cum eodem tonante numerantur, quosq; distichon complectitur Ennianum:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars.
Mercurius, Iupiter, Neptunnus, Vulcanus, Apollo.

ITEM ex his septem residui, qui inter. xij. non uocant̄, post hos quam plures alti pro suis gradibus cælites, ac deorum omnium populus absq; impertinentibus conuocandi. Nec mora milites Iouis per diuersas cæli regiones approperant: quippe discretis plurimum locis deorū singuli mansitabant. Et licet per zodiacum tractum nonnulli singulas uel binas domos animalibus titularint, in alijs tamen habitaculis commanebant. Nam in sexdecim † discernitur cælum omne regiones. In quarum prima sedes habere memorantur post ipsum Iouem dij cōsentes, Penates, Salus ac Lares † *discerni disci-tur.* Ianus, Fauores, Opertanei, Nocturnusq;. In secunda itidem mansitabāt præter domum Iouis quæ ibi quoq; sublimis est, ut est in omnibus Prædiatus, Quirinus, Mars Laris militaris, Iuno ibi quoque domicilium possidebat, Fons etiam, Lymphæ, Dijq; Nouensiles. Sed de tertia regione

unum

unum placuit corrogari. Nam Iouis secũdani, & Iouis Opulentiæ, Mineruæq; domus illic sunt constitutæ. Sed omnes circa ipsum Iouem fuerant in præsenti. Discordiam uerò ac Seditionem, quis ad sacras nuptias corrogaret, præsertimq; cum ipsæ Philologiæ semper fuerit inimicæ? De eadẽ igitũ regione solus Pluton, quòd patruus sponsi est, conuocatur. Tunc Lynsa syluestris, Mulciber, Lar cælestis nec non etiam militaris, Fauorq; ex quarta regione uenerunt. Corrogantur ex proxima, transcursis domibus coniugũ Regum, Ceres, Tellurus, Terræq; pater, Vulcanus & Genius. Vos quoque Iouis filij Pales & Fauor cum Celeritate Solis filia ex sexta poscimini.
†sed Nam Mars Quirinus & Genius superius sũt postulati. † Sic etiam Liber ac Secundanus Pales uocantur ex septima. Fraudẽ quippe ex eadem post longam deliberationem placuit adhiberi, quòd crebro ipsi Cyllenio fuerit obsecuta. Octaua uerò transcurritur, quoniam ex eadem cuncti superius corrogati, solusq; ex illa Veris fructus adhibetur. Iunonis uerò hospitæ Ge-
†Neuerita. nius accitus ex nona. Neptune autem Lar omnium Cunctalis ac † Nerita,
†Cosse. tuq; † Conse ex Decima conuenistis. Venit ex altera Fortuna & Valitudo, Fauorq;, Pastor manibus refutatis: quippe hi in conspectũ Iouis non poterant aduenire. Ex duodecima Sancus tantũmodo deuocatur. Fata uerò ex altera postulantur. Cæteri quippe illic Dij Manium demorati, bis septena Saturnus, eiusq; cælestis Iuno consequenter acciti. Veiouis, ac dij publici Terquino ex limite cõuocantur. Ex ultima regione Nocturnus, Ianitoresq; terrestres similiter aduocati. Ex cunctis igitur cæli regionibus aduocatis dijs, cæteri quos Azonos uocant, ipso cõmonente Cyllenio conuocantur. Tunc elementorũ præsules, atq; utilitatis publicæ, mentiumq; cultores, omnisq; populus potestatũ, quis Numæ multusq; successor indicat. Qui confestim omnes imperio Iouis conuocati, in aulam cælitẽ cũ urbranibus uenêre sy deribus. Tunc Ianus in limine, milites q; Iouis ante fores regias constiterunt, ingressuros etiã cunctos nominatim uocabat fama præconans. Ad intra consistoriũ regis quædam fœmina, quæ Adrastia dicebatur, Vrnam cælitem, superamq; fortẽ irreuocabilis raptus celeritate torquebat, excipiebatq; ex uolubili orbe decidentes sphæras peplo inflexi pectoris Imarmine. Cloto uerò, Lachesis, Atroposq;, quoniam sententias Iouis orthographæ studio ueritatis excipiunt, utpote librariæ superum, Archiumq; custodes cum in senatum curiamq; contrahi, & ipsum Tonantẽ exuuijs indusiari publicè cernerent, magistratus in acta, cælestiumq; consultum, stilos acuunt, cærasq; componunt. Tunc Iupiter publica & quæ senatum contracturus assumit indumenta percipiens, apponit primum uerticis regalis serti flammantẽ coronam, contegitq; ex posticis caput quodã uelamine rutilãte, quod ei præsul operis Pallas ipsa texuerat. Dehinc uesti admodũ candidæ obducit amictus hyalinos, quos stellantibus oculis interstinctos

ſtinctos crebri uibratus ignium luminabant. Tunc duos globoſos orbes, quorum unus auro, electro alius prænitebat, dextra porrectiore corripuit Leua enneaphthongon chelin intenti ſimilis imprimebat. Calceos autem ſmaragdineæ fluctu uiriditati herboſos ueſtigijs eius tellus annexuit. Inſidebat autē ex pauonum pennis intertextæ, oculatæq; pallæ, ex qua multicoloribus notulis uariata pictura uernabat. Sub calceis uerò fuſcinum deprimebat. Huius ſuggeſtui Iunonis ſubditus conſeſſus, haud indecenter ornatus, ipſa uerò tecto capite, lacteo quodā galumnate, prænitebat. Cui gemmis inſitum diadema precioſis: nam neq; Scythidis uireta, nec Ceraunorū uibrans fulguransq; lumen, nec flucticolor hiacynthi credebat̄ abeſſe profunditas. Sed totum illud ſertum capitis fulgurantis Thaumantias obtuliſſe † reginæ cælitum ferebatur. Ipſius uerò diuæ uultus aſſidua perlucens gratia, fratri conſimilis, niſi quòd ille immutabili lætitia renitebat: hæc cōmutationū aſſiduarum nubilo crebrius turbidabat̄. Nam ueſtis eius hyalina, ſed peplum fuerat caliginoſum: quòd tamē ſi appulſu cuiuſdam luminis tangeretur, inter obumbranteis nebulas ſudæ perſpicuitatis gratia præniteret. Hæc fulmen dextra, leua ſonorum bombis terrentibus ſuſtinens tympanum, ſub quibus plurimū ſudans ima ſubiecta roſcidis uidebatur inundare fluoribus. Huius uerò calcei admodum furui: quorum maximè ſolea atræ noctis nigredine coloratur. Nam eiuſdem genua, zona quidem diuerſicolor ambiebat, quæ nunc perfulgido reſplendebat orbe, nunc uaneſcentis gratia tenuata uarietas, ita penitus † obliquabat, tanquàm nihil habuiſſet antê diſcolorum. His autem uterq; indumentis decenter ornati, ante conſeſſum in ſuggeſtu ſydereo poſitā quandā ſphæram cælatam uarietate multiplici conſpicant̄, quæ ita ex omnibus compacta fuerat elemētis, ut nihil abeſſet, quicquid ab omni creditur natura contineri. Illic omne cælum, aër, freta, diuerſitasq; telluris, clauſtraq; fuerant tartarea. Vrbes etiam, compita, cunctorumq; ſpecies animantium, tam in ſpecie quàm in genere numerandæ. Quæ quidem ſphæra imago quædam uidebatur, ideaq; mūdi. In hac quid cuncti, quid ſinguli nationum omnium populi quotidianis motibus agitarent, pedeire formātis ſpeculo relucebat. Ibi quem augeri, quem deprimi, quem naſci, quē occidere Iupiter uellet manu ꝓpria ipſe formabat. Quam terrarum partem diſperdere, quam beare, quam uaſtam, quāq; celebrem cu peret, fictor arbitrarius uariabat. Hoc igitur fatum publicum conſpicans, cōponensq; Deorum ſenatum, iuſſit admitti. Quamuis intus, quos innominabiles † ſacra uis teſtatur, intrarēt, tamen etiā primatibus diuûm, præ ſertimq; parentibus uterq; conſurgunt. Verum ſator eorum greſſibus tardus, ac remorator incedit: glaucoq; amictu tectus caput. Prætendebat dextra flammiuomū quēdam dracone̅, caudæ ſuæ ultima deuorantem, quem credebat anni numerū nomine perdocere. Ipſius autem canicies pruinoſis

† aliâs non additur

† ablegabat

† Iouis uis

niuibus candicabat, licet etiam ille puer posse fieri crederetur. Eius coniunx grandæua, corpulentaq́ mater: quamuis fœcunda circũfusaq́ partubus tamen floridam, discoloramq́ uestem herbida palla contexuerat. In qua totus gemmarũ, metallarorumq́ census, atq; omnium prouentus, frugesq́ sationum, larga admodum ubertate ferebant. Huic Vesta quæ etiã coæua eius fuerat, adhærebat. Quæ quòd nutrix Iouis ipsius, suoq́ cum sublimasse gremio ferebat, caput regis ausa est osculari. Post hos candida cum sorore Sol auratus expetitur: qui mox ut cœpit ingressui propinquare, purpuræ rutilantis puniceus quidam fulgor anteuenit, & rosulenti splendoris gratia totam aulæ ipsius curiam obstupefactis cæteris ornatibus illuminauit. Ast ubi primos honorati capitis radios ingressurus immisit, ipse etiã Iupiter paululũ retrogressus sub immẽsi nitoris lumine caligauit. Sphæræ uerò orbesq́ quos dextra sustinebat, ueluti speculo cognati luminis refulsere. Iuno autẽ diuersi coloris illustris ornatibus, ac uaria udut speculo cognati luminis gemmarũ luce resplendens, candentibus serenis enituit. Erat enim illi in circulum ducta fulgens corona, quæ duodecim flammis ignitorum lapidum fulgorabat. Quippe tres fuerant à fronte gemmæ: Lychnis, Astrites, & Ceraunos, quæ eius effigiem reuerendã à cognitione cõspicientium uibrantes radiorũ fulgoribus occulebãt. Quarũ, alia Cancri cerebro, Leonis oculis altera, Geminorũ fronte assumpta tertia dicebat. Aliæ sex ex utroq́ latere rutilabãt. Quarũ Smaragdus una, Scythis altera: Iaspis tertia uocabatur. Inter quarũ uirorem fœta mari † per lumina coruscat, fronti quędã interioris suauitas resplendebat. Hiacynthos, Dendrites, etiã Eliotropios utrinq; cõpacti. Qui lapides coloribus suis terras ratis temporũ uicibus herbidabant, quos ei ad obsequiũ numinis recurrentis Ver dicebat & Autumnus munere contulisse. Posterior autẽ pars corona Hydatide Adamante & Crystallo lapidibus alligabat. Hos enim Hyems undosa genuerat. Ipsius uerò Diui auro tinctã cæsariẽ, comasq́ crederes bracteatas. Facie autẽ mox ut ingressus est, pueri renitentis incessu medio iuuenis anheli in fine senis apparebat occidui. licet duodecim nonnullis formas cõuertere crederet. Corpus autem eius flammeũ totum, pennata uestigia, pallium coccineum, sed auro plurimo rutilatum. Sinistra autem manu clypeum coruscantem, dextra ardentem facem præferebat. Calcei uerò similes ex Pyropo, quem iuxta lunam leni quodam, teneroq́ uultu ex fraterna fulgorẽ lampada resumebat. Post hos admissi fratres Iouis, quorum alter maritima semper inundatione uiridior. Alius lucifuga inumbratione pallescẽs, in capite uterq; dominandi sertum pro regni cõditione gestabat. Nam unus albidi salis instar candidum atq; spumarũ caniciẽ concolorũ, alter hebenum ac tartareæ noctis obscuritate furuescens. Qui quidẽ multo ditior fratre, & semper corũ, quæ gignuntur, cõquisitionibus opulentus. Alius uerò propter molem, elationemq́

† lumina coruscatus

tionemq; corporis renudatus, ac despuens, diuitias oppressione quæsitas. Verũ utriq; diuersa coniunx. Nam hic nudus omniũ nutricem, deorũq; hospitam secum ducit. Ille puellam accessibus gratulantẽ, quæ ita plærũq; frugem exposcentibus tribuit, ut magni numinis uota sint eidẽ redhibere centesima. Dehinc admissi tonantis ipsius filij. Inter quos primus quidẽ ruber iuuenis, ac uorax omniũ, sititorq; etiam sanguinis gradiebat. Alter suauis & comis, falcem dextra, leuaq; gestans cratera somnificũ, ac pronus in petulantiam ferebat. Huius gressus incerti, atq; Olacis temeti madoribus implicati. Post hos duorũ una quidem germanaq; facies, sed alius lucis sydere, noctis alius refulgebat. Dehinc quidã roboris inauditi & extirpandis semp̃ aduersitatibus p̃paratus: Sed eius miros lacertos, rictusq; cleoneos limis † Iuno cernebat: quis inter eos decernẽtes fœminæ: quarum una uirgo ferebat. Alia generationũ omniũ mater, illi arcus cum pharetra, huic rosis decusati uinculatis sertata contextio. Quam & conspicere nitentẽ, & fantem audire dulces illecebras, & attrahere fragrantissimi spiritus halatibus redolentẽ, & osculis lambere, & cõtingere corpore, eiusq; uelles cupidine suspirare. Quæ quidem licet amorũ, uoluptatũq; mater omnium crederet, tamen eidem deferebant pudicitiæ principatũ. Cum his grata Ceres admodũ grauis fœmina, alumnaq; terrarũ, ac nutrix mortaliũ uidebat. Quidã etiã claudus faber uenit: qui licet crederet esse Iunonius, totius mundi ab Heraclito dictus est demorator. Tunc etiã omniũ garrula puellarũ, & contrario semp̃ fluibunda luxu, leuitate pernix desultoria gestiebat. Quam alij fortem asserunt: Nemesimq; nonnulli, Tychenq; quàmplures, aut Nortiã. Hæc autẽ quoniã gremio largiore totius orbis ornamenta portabat, & alijs impartiens repentinis motibus cõferebat, rapiens his comas puellariter, caput illis uirga cõminuens, eisdemq; quibus fuerat eblandita ictibus crebris uerticem cõplicatisq; incondylos digitis uulnerabat. Hæc mox ut facta cõspexit omnia, quæ gerebant in Iouis cõsistorio subnotari, ad eorũ libros & pugillarem paginã cucurrit, & licentiore quadã fiducia, quæ cõspexerat inopinata descriptione corripuit, ut quædã repẽte prorũpentia, uelut rerũ seriẽ pturbaret. Alia uerò quæ causarũ ratio p̃specta uulgauerat: quoniã facere improuisa nõ poterat, suis tamẽ opibus arrogabat. Post hãc uulgo cæteri deuenêre. Iupiter tunc solio resedit, præcepitq; cunctos pro meriti ordine residere. Tũcq; subsellia flammabũda cœtũ suscepêre sydereũ. Verum quidã redimitus puer ad os compresso digito salutari, silentium commonebat. Conticuere omnes, intentiq; ora tenebant. Tunc Iupiter cæpit:

De usura centesima.

† oculis aliàs additur.

Ni nostra astrigeri nota benignitas
Conferre arbitrium cogeret intimum:
Et quicquid tacito uelle fuit satis
Id ferre in medium collibitum foret:

Possem certa meis promere ductibus,
Nec quisquàm illicitis tollere nisibus
Concertans cuperet iussa deum patris,
Sed tristis melius censio clauditur:
Atque infanda premit sensa silentium:
Ne uulgata ciant corda doloribus.
At cum læta patrem promere gaudia:
Et certo deceat fœdere pignora
Palàm perpetuis iungere nutibus
Cassum est nolle loqui sensa decentia.
Vobiscum ergo di grata propinquitas
Conferre studium est, uota propaginis
Aequum quippe puto, fœdere cælitum
Quæ sectanda forent orsa probarier.
Nostri Maiugenam pignoris inclyti
In nostris merito degere sensibus:
Quæ nec frustra mihi insita charitas:
Vt sueuit patria stringere pectora
Nam nostra ille, fides, sermo, benignitas:
Ac uerus Genius fida recursio:
Interpresque meæ mentis honos sacer.
Hic solus numerum promere cælitum,
Hic uibrata potest noscere sydera,
Quæ mensura polis, quanta profunditas.
Qualis sit numerus Marmoris haustibus:
Et quantos rapiat margine cardines,
Quæque elementa liget dissona nexio:
Perque hunc ipse pater fœdera sanctio.
Sed forsan pietas sola recenseat:
Quæ parens probitas munera pensitet
Qui Phœbi anteuolans sæpe iugalibus
In sortem famuli nonne relabitur.
Hic quoque sic patrius seruit honoribus:
Vt dubium proprium quis mage uendicet
Illum connubio rite iugarier.
Suadentem meritis sæcla laboribus.
Et robur thalamo flagitat additum.
At Virgo placuit docta quidem nimis
Et compar studio. Sed cui terreus
Ortus propositum in sydera tendere

Plerunque

Plerunq; & rapidis præuolat axibus:
Ac mundi exuperat sæpe means globum
Cunæ ergo officiant, quo nihil æditæ
Censendum superi: quique crepundia
Terris recolitis uestra tenerier:
Quæ occultant adytis sacra latentibus
Iungantur paribus, nam decet auspicijs:
Et nostris cumulent astra nepotibus.

SEd postquàm finem loquendi Iupiter fecit, omnis deorum senatus in suffragium concitatur, acclamantq; cuncti, fieri protinus oportere, adijciuntq; sententiæ Iouiali, ut deinceps mortales, quos uitæ insignis elatio & maximũ culmen meritorũ, ingeniumq; in appetitũ cælitem propositũq; sydereæ cupiditatis extulerit, in deorum numerũ coaptẽt. Ac mox inter alios, quos aut Nilus dabat aut Thebæ, Aeneas & Romulus, alijq; quos postea astris doctrinæ nomẽ inseruit designari Cælites nominentur, ut post mẽbra corporea deorũ fierẽt curiales. His quoq; annuẽte Ioue, iubet quædã grauis, insignisq; fœmina, quæ † Philologia dicebatur, hoc † Philosophia supi senatusconsultũ æneis incisum tabulis, p orbes & cõpita publicare. Tũc Iuno condicit, ppter prædictorũ thalamũ iuuenũ, & nuptialia pagenda, uti postridie omnis ille deorũ senatus in palatia, quæ in Galaxia Iouis habitationẽ potissimã faciũt, diluculo cõuenirẽt. His igit̃ actis solio rex ipse surrexit, omnisq; ille deorũ numerus sedes proprias, cursusq; repetiuit.

MARTIANI CAPELLAE DE NVPTIIS PHILOLOGIAE ET MERCVRII, LIBER II.

SEd purum astrificis cælum scandebat habenis
Nox reuocans merso fulgentia sydera phœbo
Ardua tunc senior succendit plaustra Bootes
Et spiris toruo nituerunt astra Draconi.
Auratis etiam flagrans splendebat in armis:
Qui trahit æstifero fulgentem Sirion ortu.

Hoc quoq; nyſiacis quod ſparſum floribus ardet
Multiplici ambitum redimitur lumine ſertum.
Virginis interea ad trepidas perlabitur aures
Fama Iouis magno dum complet tecta boatu.

Deniq; ipſa compertis ſuperũ decretis, adultaq; iam nocte Philologia peruigilans, multa ſecum ingenti cura anxia retractabat. Ingrediendũ primo ſe natũ deũ, Iouiſq; ſubeũdos in præmeditata uiſione cõſpectus, exiliendũq; ſibi in ſuperã cælitũq; ſorte. Deinde ipſi ſociãdã eſſe Cyllenio. Quẽ licet miro ſemper optarit ardore, tamẽ uix cũ poſt unctionẽ palæſtricã recurrentẽ dum flores ipſa decerperet, prælectis quibuſdam herbuſculis conſpicata, quid quod utrum ſibi hæc nuptialis conduceret amplitudo, anxia dubitabat. Nam certè mythos poëticæ etiam diuerſitatis delitias mileſias, hiſtoriasq; mortalium poſtquàm ſupera conſcenderit, ſe penitus amiſſuram, non caſſa opinatione formidabat. Itaq; primò conducat ne connubiũ, atq; ætherei uerticis pennata rapiditas apto ſibi fœdere copuletur, ex nuptiali congruentia numero conquirit, moxq; nomen ſuum Cyllenijq; uocabulum. Sed non quod ei diſſonãs diſcrepantia nationum, nec diuerſi gentium ritus pro locorum cauſis cultibuſq; finxêre. Verum illud quod naſcenti ab ipſo Ioue ſyderea nuncupatione compactum, ac per ſola Aegyptiorũ commenta uulgatum, fallax mortalium curioſitas aſſeuerat, in digitos, calculumq; diſtribuit. Ex quo finalem utriq; literam ſummit, quæ numeri primũ, perfectúmque terminum claudit. Dehinc illud, quod in Fanis omnibus ſoliditate

† Binium tate cybica dominus adoratur. Literam quoque, quàm † uim mortalitatis

† loco proximo aſſerere prudens Samius extimauit in † locũ proximũ ſummit, ac ſic mille ducenti, decem & octo numeri effulſerunt. Quos per nouenariam regulam diſtribuens, minuenſq; per monades decadibus ſubrogatas, in tertium numerum perita reſtrinxit. Suum quoque uocabulum per ſeptingentos uiginti quatuor numeros explicatum, in quaternariũ duxit. Qui uterq; numerus cõgruenti ambobus ratione ſignat̃. Nam & ille, quod ratio principium, medium finemq; diſpenſat, pro certo pfectus eſt. Quippe lineã facit ſolus, & ſolidorũ frontes incunctãter abſoluit. Nam longitudine profunditateq; cenſent̃. Dehinc numeri triplicatio prima ex imparibus κύβον gignit. Tres autem Symphonias quis ignorat in muſicis? Numeruſq; impar maribus attributus. Omne uerò tempus tribus uicibus uariatur. Atque idem numerus ſeminarium eſt perfectorũ: ſexti uidelicet atque noni, alterna diuerſitate iunctæ. Ritè igitur deo attribuitur rationis. Philologia autem, quòd etiam ipſa doctiſſima eſt: licet fœminis numeris æſtimetur, abſoluta tamẽ ratione perficitur. Nam quaternarius ſuis partibus complet decadis ipſius poteſtatem: ideoque perfectus eſt, & habet̃ quadratus & cubus, ut ipſe Cyllenius, cui anni tempora, cæli clymata, mundiq; elementa conueniunt. An

aliud

aliud illa senis Dei ratio, qui Mathentetraden nō tacuit, confitet: nisi pfectæ rationis numerū. Quippe intra unum secundum Triaden ipsum bis binū tenet. Quis collationibus Symphoniæ peragunt. Nam tres ad quatuor epi tritus uocitatur Arithmetica ratione, ac Diatesseron in musicis perhibetur. Item intra eum iacent tres ad duos quæ hemiolos forma est, symphoniáq; secundam, quæ Diapente dicitur, reddunt. Tertia symphonia est, quæ Diapason in melicis perhibetur, diplasióq; conficitur: hoc est uno duobus collato. Igitur quaternarius numerus omnes symphonias suis partibus perfectus absoluit, omniáque mela harmonicorū distributione conquirit. Hanc igitur discutiens numeri congruentiam, perita uirgo gratulatur. Deinde utrunq; consociat, & trias quaternario consociata heptaden facit. Qui numerus rationis superæ perfectio est, sicut etiam † ὁμαλὸν illa docet plenitudo. An aliud fatalis temperamenti cursus, syderúmque circuli, motusq; tes stantur, intráq; latebras uteri septimo mense absoluta mortalitas. Dehinc quod trias triplicata, nouē numeros facit. Quaternarius autē per διπλάσιον geminas octonariū reddit. Nouem uerò ad octo epogdoi numeri efficiunt iunctionem, tantumq; pensat in numeris, quantū symphonia diapason in melicis: quæ tonum facit, qui est consonæ unitatis continua modulatio. Ex quo nihil est quod discrepet, aut resultet in medio, consentaneáq; congruit iugitate. Ergo prædictorū nominum numerus concinebat. Sic igitur rata inter eos sociario copulam nuptialem uera ratione constrinxit, ex quo commodissimum sibi connubium lætabunda alio mentis fluctu multiuda concitauit. Nam nihil differens animo decori, formæ ac substantiæ cœpit formidare corporeæ. Quippe perferendos flammarum cælestium globos, & ignes ardentium syderum mortalibus adhuc artubus & macilenta gracilitate siccatis, non incassum tremebunda formidat. Sed aduersum illā quodam abderitatæ senis † Alyma, cui multa † lapillis, surculísq; pmixtis herbarum etiam membrorumq; concesserat, præparauit. Colchica etiā in centū uoces continuata fiducia adamantini cacuminis impressione signat. Quid aduersum ignes superos deorū confinia præparata decoris incuriam uenustatis etiā lumine submouebat. Deniq; reuibratu suo corpori mensis apposito, irrorati liquoris illinicbat unguentum. Sed cum talia uirgo componit, pedissequa eius Periergia incertum utrum sit à matre uirginis missa, an sua, utpote eius collectea, trepidatione sollicita quid ageret, cōspicatur. Quam cum disponentem prædicta rimatim ab hostio speculabunda cognosceret, aliam eius ancillā, cui Agrypnia uocabulum est, atque intra cubiculū præbebat excubias, adorsa est increpare quòd paululū conniuere seruandi decoris gratia uirginem non sciuisset. Cum ipsa hæc cuncta, si Philologia iniungeret, ualeret implere. Nam iam multa asserit circuisse, mancipiáq; dotalia. Quid solertiæ, quid ornatus, quid deniq; indumentorū summerent compe-

† τέλειον
† Alumna
† Alumnis

risse. Non sibi quoque nescitum, quid sponsus ipse perageret, quid Iouis in palatio ageretur. An Leucothea succenderet facem, lumenq́ue purpureum, & an Solis remigia uigilarent. Sonipesq́ue Phosphori comeretur. Id genus innumera, quæ curiosis perscrutationibus aspexerat, astruebat. Verum secretum cubiculi repente Phronesis mater irrupit. Quam cum uirgo conspiceret, ad eam accurrens, honorandumq́ue pectus exosculans, præparatorum poëmatum consciam fecit. Verum illa exuuias filiæ, ornatusq́ue detulerat, quis induta deorum sociari cœtibus non paueret. Itaque uestem, peplumq́ue lactis instar fulgidum dedit. Quod uel ex illa herbarum felicium lana qua indusiari perhibet indicæ prudentiæ Vates, accolasq́ue montis Vmbracij. Et quantum osus eius telluris apportat excandentis Byssi netibus uidebatur. Dehinc apponit uertici Diadema uirginale: quod maximè medialis gemmæ lumine prænitebat. Ex qua Galeata quædam, obtectaq́ue uultum Virgo instar secreti Troiani penitus incisa resplenduit. At cingulum, quo pectus anecteret, sibi prudens mater exsoluit. Et ne Philologia ipsius Phronesis careret ornatibus, eius pectori, quo uerius comeretur apponit calceos præterea ex papyro textili subligauit: ne quid eius membra pollueret morticinum. Acerra autem multo aromate grauidata, eadémque candenti manus Virginis † oneratur. († operantur)

ET iam tunc roseo subtexere sydera peplo
Cœperat Ambronum promens aurora pudorem
Cum creperum lux alma micat gemmata decore:
Cum nitet aurato fit & cum Phosphorus astro
Tunc candens tenero glatiatur rore pruina:
Et matutina greges quatiunt in pascua caulas
Languida mordaces cum pulsant pectora curæ:
Et fugit expulsus Lethea ad littora somnus.

ECce ante fores quidam dulcis sonus multifidis suauitatibus suscitator, quem Musarum conuenientium chorus impendens nuptialibus sacramentis modulationis doctæ tinnitibus concinebat. Nam nec tibiarum mella, nec ex fidibus sonitus, nec hydraularũ harmonica deerat plenitudo. Sed in blandum collata cantum, ac modificato fine cõpactum uoci uirginum complementi spaciũ ratum fecere silentium. Ac tunc ille omnis chorus canoris uocibus, dulciq́ue modulatu prœuertit omnes organicas suauitates, & cum sacræ numeris cantilenæ hæc dicta funduntur:

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere

Te

Te socer subire celsa
Poscit astra Iupiter.

TVNC VRANIA CAETERIS PAVLVLVM RETICENTIBVS, SIC COEPIT:

Sydereos cœtus & culmina sacra polorum
Nil iam conijciens numine fisa uide.
Olim disquirens nexos quid torqueat orbes:
Nunc præsul causas raptibus ipsa dabis
Quæ circos textura liget, quæ nexio claudat:
Ambiat & quantos orbita curua globos:
Sydereos cursus, quid cogat, quid ue retardet
Quis lunam flammet, uel minuat radius
Qui cælum stellet fomes, & quanta † reuoluat, † reuoluit
Quæ sit cura † dies, uel modus aspicies. † Dijs

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere.
Te socer subire celsa
Poscit astra Iupiter.

TVNC CALLIOPE:

Semper complacitis amica musis:
Cui magnesia poculum fluenta
Et fons Gorgonei tulit caballi.
Vertex aonidum uirens Choraulis
Cui frondet uiolas parante Cyrrha
Tu uatum mela dulcibus camænis
Et scis Pindaream chelim referre.
Te dictante fides sacrumq; plectrum
Mouit threicium sonare carmen.
O lux nostra sacros probare cantus.
Suesce, atq; organicis beare circis.

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere.
Te socer subire celsa
Poscit astra Iupiter.

AC SIC POLYMNIA:

Tandem laboris fructus æthram fulgidam
Diuûmq; sedes, ac Iouis consortia
Proueĉta carpis † inclytoq; numine † inditoq; nomine

Cruenta

Cruenta dudum quæ iugare rhythmica
Ac dispari mixta sueta regula
Mox quid iacente, quid iugata linea
Trigonus recuruet, circulusq́ torqueat
Melos probare, ac tonos & Crusmata
Artesq́ cunctas solita, quæ cælitum
† ad alta Possunt parare mente † ad alta culmina.

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere
Te socer subire celsa
Poscit astra Iupiter.

TVNC MELPOMENE.

Sueta coturnatos scœnis depromere cantus
Soccumq́ ferre comicum.
Et reboare tua tulimus quæ carmina cura
Melo fauente rhythmico.
Nunc tibi Virgo cano spes atq; assertio nostri.
Tenore uersa carminis.
Nam thalamum redimire iuuat, tu serta probato
Tuis placere ritibus.
Digna maritali semper uidearis olympo.
Decentiorq́ cælitum.

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere.
Te socer subire celsa
Poscit astra Iupiter.

AC SIC CLIO.

Tu quæ Rethorico clangere syrmate:
Atq; reum rabido absoluere pectore
Quæ nunc sensa ligans horrida nexibus:
† Soritans † Soritas cumuli accessibus aggerans.
Nunc quid grammatica stringere regula:
Quid fandi ambiguis conterat ordinem.
Docti canis solers ludere sensibus:
Nunc stellata poli conspice limina:
Et candore sacro Aetheris utere:
Quem uero precium est noscere lumine.

Scande

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere
Te socer subire celsa
Poscit astra Iupiter.

MOX ERATO.

Caput artibus inclyta Virgo
Cui panditur aula Tonantis:
Merito tibi subditur Orbis
Rationibus ante repertus:
Sacra fulgura cur rutilescant:
Fragor intonet unde resultans:
Quid agat per aperta † madorem † madores
Modo nubibus imbrificatis.
Quid euntibus agmine nimbis
Reuocet nitidissima uerna
Rotet omnia circulus anni
Properantia claudere sæcla.
Quid habent rationis operta
Canimus tibi cognita soli.

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere.
Te socer subire celsa
Poscit astra Iupiter.

AC TVNC TERPSICHORE.

Læta honoris meritis astra Virgo conspicis
Hoc tibi sollers parit ingenium labosq;:
Ista peritis tribuit cura uigil lucernis.
Perdia pernoxq;, sacris nanq; onerata chartis
Quicquid agentes stoa si præscia dant futuris
Semper anhelis docilis fomitibus tulisti.
Nam saboorum rapidis quid uapor edat aris:
Fumida quid thuricremis aura paret fauillis
Omnia uel certa ferant uocibus auguratis
Intrepidis nec dubitans fatibus anteuortis.

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere.
Te socer subire celsa
Poscit astra Iupiter.

DEHINC

DEHINC EVTERPE.

Virgo perite præuia fortis:
Quæ potuisti scandere cælum:
Sacraq; castis dogmata ferre:
Noscere semet quis ualueret
Quiq; uidentes lumine claro
Numina fati & geniorum,
Cernere uultus.
Quæq; Platonis, Pythagoræq;
Esse dedisti sydera mentes:
Tuq; caducis mortalibusq;
Nube remota cernere iusti
Numina cæli.
Iure senatum scande tonantis:
Quam decet unam Mercuriali
Fœdere iungi.

Scande cæli templa uirgo
Digna tanto fœdere:
Te socer subire celsa
Poscit astra Iupiter.

DEINDE THALIA.

Beata uirgo tantis
Quæ syderum choreis
Thalamum capis iugalem
Ac sic fauente mundo
Nurus adderis tonanti:
At cuius esse diui
Tibi contigit maritam
Eius meante penna
Qui solus astra mundi
Præteruolans perrexit
Rapidis uigil procellis:
Qui cum superna tranat
Freta & tartarum recurrit
Qui solus ante currum
Et candidos iugales
† Altipotens parentis
Memorem ciere uirgam
Qui fata succidentis

† Almipotens

Separat

Separat libens Osiris
Sationibus grauari
Genitalibus repertis
Quem scit pater deorum:
Cui lacteam papillam
Gaudens dedit Nouerca:
Cuius uigente uirga
Dirum stupet uenenum:
Cui uirus omne fanti
Orbem facit gemellum
Est doctus ille diuûm:
Sed doctior puella
Nunc nunc beantur artes:
Quas sic sacratis ambo
Vt dent meare coelo
Referent caducis astra:
Ac lucidam usq; ad æthram
Pia subuolare uota
Per uos uigil decensq;
† Nus mentis ima complet: † Noys
Per uos probata lingua
Fert gloria per æuum:
Vos disciplinas omnes
Ac nos † sacrate Musas. † consecrate

Dum hæc igitur Musæ nunc solicanæ, nunc concinentes interserunt, uicissimq; mela dulcia geminantur, ecce quædam matronæ sobrio decore laudabiles, nec cõquisitis figmẽtis circa faciem uultuosæ: uerum simplici quadam comitate prænitentes, in penates Virginis, thalamumq; conueniunt: Quarũ una intenta circũspectione cautissima, & omnia rerum uigili distinctione discriminãs, dicebatur Prudentia uocitari. Huius germana sua, cunctis attribuens, nullumq; eo, quo nõ merebatur, afficiens, Iustitiæ ferebat sortita uocabulum. Verum tertia contemptis muneribus, atq; abstinentia prædicanda ex morum Temperãtia nomen acceperat. Quæ supererat fortissima, ac tolerandis omnibus aduersis semper infracta subeundis etiã labo ribus robore quoq; corporis præparata, Viriũ uocabulum possidebat. In amplexum eius, osculumq; deferuntur, atq; eam cum intra cubiculum con spicerent, per omnia trepidantem, & uelut lucifugam hæsitationibus torpentem, pectus eius, faciemq; tractantes, in cõspectum omniũ & publicam uenire faciem compulerunt. Post has ingressa quædam grauis, crinitaq; foemina, & ex eo quod per ipsam Iupiter ascensum cunctis in supera tribuerit

admodum gloriosa. Quam cum Virgo cõspiceret, ad eam omni studio, affectuq́ꝫ cõcurrit: quippe quadã fiducia cõpertorũ. Ipsa eidẽ scandendũ cælũ fuerat augurata, & nunc ad eam in nuptias corrogandã ab ipso transmissa Maiugena. Præterea tres puellæ uultu, decoreq́ꝫ parili, ac uenustate luculentæ, sertis religatæ inuicẽ manus, rosarumq́ꝫ speculis redimitæ, ad Virginem cõuenêre. Quarũ una deosculata Philologiæ frontẽ, illic ubi pubem ciliorum discriminat glabellæ medietas. Alia os eius, tertia pectus apprehendit. Videlicet prima: ut lætos oculis afflaret honores. Secunda gratiã eius linguæ inspirabat. Animo tertia comitatẽ. Quippe illæ Charites dicebantur. Et quicquid apprehenderant, uenustabãt. Quæ quidẽ uirginẽ postq̃ lumine repleuere, Musis admixtæ, etiã gesticulationes cõsonas, atq; hymenæa dedêre tripudia. Sed ecce magno tympani crepitu, crotalorũq́ꝫ tinnitu uniuersa dissultãt, eousq;, ut Musarũ cantus aliquanto bombis tympani obtusior redderet̃. Et cũ sonitu introfert̃ lectica interstincta syderibus: cui ritu mystico crepitus præcinebãt, qua mos fuerat nubẽtes Deas in cælestis thalami puenire consortia. Ante hanc quædã augustioris uultus fœmina, ac sacro lumine, æthereoq́ꝫ resplẽdẽs uenerabili antistitio præminebat. Quam cũ oẽs qui affuere, cõspicerẽt, reueriti inclytã maiestatẽ, ut deorũ oim mũdiq́ꝫ custodẽ, huic Athanasiæ nomẽ fuit. Et heus inq̃t, Virgo præcepit deorũ pater: hac regali lectica in cæli palatia subueharis: q̃ quidẽ nulli fas attrectare terrigenæ. Sed nec tibi quidẽ ante nostrũ poculũ licet. Et cum dicto leniter dextra cordis eius pulsum, pectusq́ꝫ pertractat, ac nescio, qua intima plenitudine distentũ magno cũ turgore respiciens, nisi hæc inquit, quibus plenum pectus geris coaptissima egestione uomueris, forasq́ꝫ diffuderis, immortalitatis sedem nullatenus obtinebis. At illa oĩ nisu, magnaq́ꝫ ui, quicquid intra pectus p̃senserat, euomebat. Tũc uerò illa nausea, ac uomitio laborata, in omnigenũ copias conuertit̃ literarũ. Cernere erat, qui libri, quantaq́ꝫ uolumina, quod linguarum opera ex ore uirginis defluebant. Alia ex papyro, quæ cedro perlita fuerant, uidebant̃. Alij carbasinis uoluminibus cõplicati libri, ex ouillis multi quoq; tergoribus. Rari uerò ĩ phylire cortice subnotati. Erantq́ꝫ quidam sacra nigredine colorati, quorum literæ animantiũ credebant̃ effigies. Quasq; librorũ notas Athanasia cõspiciens, quibusdã eminentibus saxis iussit ascribi, atq; intra specum per Aegyptiorũ abdita collocari. Eademq́ꝫ saxa stellas appellãs, deorũ stemmata cõtinere. Sed dum talia uirgo undanter euomeret, puellæ quàm plures, quarũ artes aliæ, aliæ dictæ sunt disciplinæ: subinde, quæ uirgo ex ore effuderat, colligebant. In suum unaquæq; illarũ necessariũ usum, facultatemq́ꝫ corripiens. Ipsæ etiã Musæ præsertim Vrania, Calliopeq́ꝫ innumera gremio cõgessere uolumina, in alijs quippe distinctæ ad tonum, ac deductæ paginæ in alijs circuli, lineæq́ꝫ, hemisphæria quæ cum trigonis & quadratis multiangulæq́ꝫ

angulæq; formæ Protheorematũ, uel elemẽtorũ diuersitate formatæ. De hinc pictura animaliũ membra multigenũ in unam speciẽ cõplicabat. Erãt etiam libri qui sonorũ mela signataq; numerorũ, & cantandi quædã opera præferebant. Postq; igit̃ illam bibliothecalẽ copiam nixa imitatus Virgo diffudit, exhausto pallore confecta, Athanasiæ opem quæ tanti laboris conscia fuerat, postulauit. Tum illa, ut refectior cælum, sublimisq; cõscendas, hoc tibi accipe sorbillandũ. Ac tunc matri Apotheosi, quæ cum illa fortè cõuenerat, etiam pridẽ libros, qui ex Philologiæ ore defluxerant, manu contingens, ac dinumerãs consecrabat, auferens quandã globosam, animatãq; rotunditatẽ summit, ac uirgini porrigit hauriendã. Verum ipsa species oui interioris coccino circũlita exterius rutillabat. Ac dehinc perlucida inanitate, albidãq; humore, interiore tamen medio solidior apparebat. Quam cũ Philologia susciperet, quoniã post tanti laboris afflictiones, æstusq; mentis plurimũ sitiebat, reseratis eius rotũditatis archanis, postquàm rem dulcissimam comperit, totam incunctanter exhausit.

Continuoq; noua solidantur membra uigore:
Et gracilenta perit macies, uis terrea cædit:
Aeternumq; uenit sine mortis legibus æuum.

Verum diua cũ immortalitatis eam poculũ cerneret ebibisse, quo è terris illam cælũ pergere, immortaleq; factam, ueluti ænigmate redimiculi p̃doceret, ex herba quadã rurestri cui ἀείζωον uocabulũ est, uirginẽ coronauit, præcipiẽs omnia, quæ adhuc mortalis aduersus uim superã in præsidiũ coaptarat, ut expelleret: quippe caducæ, mortalisq; substãtiæ isthæc esse minima memorabat. Quæ quidem omnia eidem mater abstraxit, postq; eã mũdana transcẽdisse studia recognouit. Tunc Philologia ex aromate præparato, acerraq; p̃pria, Athanasiæ primitus supplicauit, matriq; eius gratiã multa litatione p̃soluit, quòd nec Vedium cum uxore cõspexerit, sicut suadebat Etruria. Nec Eumenidas ad chaldæa miracula formidauit: nec igne ussérit eam, nec lympha subluerit, nec animæ simulachrũ Syri cuiusdã dogmate uerberarit, nec Phasi senis ritu Charontis manibus inuolutam immortalitatẽ mortis auspicio cõsecrauit. Interea conscendere iussa lecticam, quæ in suggestu maximo, quoniã uidebat̃ difficile admodũ sibi, ne dicã impossibile deputabat. In quam rem consequẽter implendã alumnũ suum dilectũ præ ceteris cõuocauit. Quo innixa omnẽ difficultatẽ superæ conscessionis euicit. Verũ idem, qui Labor ab eadẽ uocabat̃: nõ solũ in lecticæ culmẽ eam sustulit, uerũ cælum cũ domina impiger p̃meauit. Quippe cõsociata sibi quodã puero renidẽti, qui nec uoluptuariæ Veneris filius erat, & tamẽ Amor à sapientibus ferebat̃, à fronte lecticam subuehere moliuntur. Nam posticam Epimelia, & Agrypnia dilecta uirgini sustulere mancipia. Sic enĩ Athanasia præceperat, ut uterq; sexus cum Philologia cælum posset ascen-

 dere.

dere. Praecedit illico conscendentē Musarum concinentiū pompa, & praedictorū comitū uenerabilis multitudo. Periergia uerò alijs comitata pedissequis, dotalibusq; mancipijs curiosè uniuersa pscrutans, atq; interrogans sequebat. Verum ad culmina arcis aëriae comitatus ille cum uirgine ppinquabat. Et ecce aduenire subitò deorum pnuba nunciat, anteq; Concordia, Fides, Pudicitiaq; praecurrūt: nam Cupido corporeae uoluptatis illex, licet eam semp anteuolet, Philologiae occursibus non ausus est interesse. At ubi in cōspectum nubētis diua puenit atq; ut mos uirginis erat, litauit aromatibus, Deam talibus deprecabat: Iuno pulchra, licet aliud nomē tibi consortium caeleste tribuerit, & nos à iuuando Iunonem, unde & Iouē dicimus, nominemus. Si te Lucinā, quòd lucem nascentibus tribuas, ac Lucetiā conuenit nuncupari. Nam fluuoniā februalēq;, ac februā mihi poscere nō necesse est, cū nihil contagionis corporeae sexu intemerata ptulerim. Interducā & domiducā, Vnxiā, † Cinthiam mortales puellae debēt in nuptias cōuocare, ut earū & itinera ptegas, & in optatas domos ducas, & cū postes ungēt, faustū omē affigas, & cingulū ponentes in thalamis nō relinquas. † Sotigenam te, quas uel in partus discrimine, uel in bello ptexeris, precabunt. Populonam plebes † curitim debent memorare bellātes. Hic ego te aëriā potius ab aëris regno nuncupatā uoco. Da nosse poscenti, quid haec aëria latitudo, atq; athomis plucentes cōcurrentibus campi animantiū gerāt, quidue hic dicat numinū subuolare. Nō em̄ de humilitate aëris illius quaero, qui uolucribus pmeat, quē Olympi mōtis cacumē excedit: qui uix decem stadiorū altitudine sublimat. Sed elata disquiro. At iam fas puto quicqd, περὶ εὐδαιμονίας lectitās intellexerā, conspicari. Hic Iuno cōscendentis precibus nō repugnans, eā secū in arces ducit aërias, atq; ex hinc multarū diuersitates edocet potestatū. Illi inquit, quos ignitae substātiae, flāmatisq; suspicimus, ab ipso aethere, sphaeraeq; supioris ambitu, usq; ad solarē circulū demeātes, ipsi dicunt Dij, & caelites alias phibent: causarūq; latētiū archana cōponūt. Sūt em̄ puriores, nec admodū cos mortaliū curarū uota sollicitāt ἀπαθεῖς perhibent. Illic Iouem regnare certissimū est. At intra solis meatū usq; ad lunarē globum, secundae beatitatis numina, suparisq; potētiae, per quae tamē uaticinia, somniaq; ac prodigia cōponunt. Haec aruspicio extra physiculāt admonentia quaedā, uocesq; trāsmittūt, auguratisq; loquant † ominibus. Plerunq; em̄ quaerentes admonēt, uel syderis cursu, uel fulminis iaculo, uel ostētaria † nouitate. Sed quoniā unicuiq; supiorū deorum singuli quiq; deseruiunt, ex illorū arbitrio, istorumq; comitatu, & generalis omnium praesul, & specialis singulis mortalibus Genius admouet, quem etiā Praestitem, qd' praesit gerundis omnibus, uocauerunt. Nā & populi Genio, cum generalis poscit, supplicant, & unusquisq; gubernatori proprio dependit obsequium. Ideoq; Genius dicit: quoniā cum quis hominum genitus fuerit, mox eidē copulatur,

Iunonis nomina.

† Ciniam

† Soticenam

† curitam

† hominibus

† noui aliâs additur.

Genius.

copulatur. Hic tutelator, fidissimusq́ germanus, animos omnium, mētésque custodit. Et quo n[ostr]ā cogitationū archana superæ annunciat potestati, etiā Angelus poterit nuncupari. Hos omnes Græci δαίμονας dicūt, ἀπὸ τοῦ δαήμονας εἶναι. Latini Medioximos uocitarūt. Qui quidem omnes minus lucidæ, splendentísq́ naturæ, quàm illi cælestes, sicut conspicitis, approbātur. Nec tamen ita sunt corpulenti, ut hominū capiantur obtutu. Hic ergo lares, hic post membrorū nexum degunt animæ puriores, quæ plerunq;, si meritorum excellentia subuehantur, etiam circulum Solis ac flammantia septa transiliunt. Dehinc à lunari circulo usq; in terram, quicquid interpatet, interstitij proprij partitione discernit. Et ab orbe lunari interfusa medietas disparat. Sed superior portio eos sicut conspicis claudit: quos ἡμιθέους dicūt, quosq́ Latinè Semideos cōuenit memorare. Hi animas cælestes gerūt, sacrasq́ mentes, atq; sub humana effigie, in totius mundi cōmoda p[er]creant. His animus datus ex sempiternis ignibus, quæ sydera, stellasq́ uocamus. Qui quidē plerunq; sui miraculo fidem fecêre cælestiū, ut in ortu Herculis geminatæ noctis obsequiū, serpentesq́ idem paruus elidens, uim numinis approbauit. Tages sulcis emicuit, & ritū statim gentis, Sypnumq́ mōstrauit. Ammon apparuit cū cornibus arietinis & uestimento lacinio, ac sitientibus undā fontis exhibuit. Quid loquar eos, qui primi mortalibus usum rerum, maioraq́ cōmoda præstiterūt: ut uitē Dionysius apud Thebas: Osiris apud Aegyptios haustū uini, usumq́ cōperiens: frumentū Isis in Aegypto: Triptolemus apud Atticos docuêre. Eadéq; Isis lini usum, sementéq; monstrauit. Cōminuēdæ frugis, farrisq́ fragmēta Pilumno signat Italia. Asscribit Asclepio Græcia medicinā. Alij quoq; huius generis homines in diuinandi usum & præscientiā p[er]creati, ut Carmētis in Archadia, ab effuso per uaticinia carmie memorata. Sibylla, uel Erythrea, quæq; † Cumena est, uel Phrygia: quas non decē, ut asserūt, sed duas fuisse non nescis id est Erophilā troianā Marmēsi filiā: & Symmachiā Hyppotensis filiā quæ Erithrea p[ro]genita, etiā Cumis est uaticinata. Ex hac diuinandi possibilitate Amphiaraus, Mopsusq́ celebrati. A medietate uerò āëris usq; in montiū, terræq́ confinia, Emithei, heroësq́ uersanť. Qui ex eo quòd Heram terrā ueteres dixerunt, Heroës nuncupati. Ibiq́ manes, id est, corpori humano præsules attribuit, qui parentū seminibus manauerūt. Deniq; hæc omnis āëris à luna diffusio, sub Plutonis potestate consistit: qui etiam Sumanus dicitť, quasi summus Maniū. Hic luna, quæ huic āëri propior est, Proserpina memoratur. Verum illi Manes quoniā corporibus illo tempore tribuuntur, quo fit prima conceptio, etiam post uitam hisdem corporibus delectantur, atq; cum his manentes, appellanť Lemures. Qui si uitæ prioris adiuti fuerint honestate, in lares domorū, urbiumq́ uertuntur. Si autem deprauātur ex corpore, Laruæ perhibentur, ac Maniæ. Manes igitur hic tam boni quàm

† Cymea

truces sunt constituti quos Agathos & Cacos Dæmonas memorat Graia
†montuona discretio. In his etiã locis Summanes eorumq; præstites mana atq;† man-
tuona. Dij etiam, quos Aquilos dicunt. Item Fura, Furinaq;, & mater Ma-
†tripotes nia: Intemperiaq;, & alij † triptes diuorũ degunt. Circa ipsum uerò terræ
circulum aër ex calore superò, atq; ex halatu, mandoreq; infero turbidatus,
egredientes è corporibus animas quodam fluenti æstu collidens, non facilè
patitur euolare. Hincq; tractum Pyr Phlegetonta sollertia poëticæ adum
brationis allusit, atq; in eo perenni strepitu uolutata colliditur animarum,
quas Vedius adiudicarit. Impietas, id est, Pluton: quem etiã Direm, Ve-
iouemq; dixere. Ipsam quoq; terrã, † aqua hominibus inuia est, refertciunt
†quæ longæuorum chori, qui habitãt syluas, nemora, lucos, lacus, fontes, ac fluui
†Foni os appellãturq; Panes, Fauni, † Fones, Satyri, Syluani, Nymphæ, Farui,
Fatuæq;, uel Fantuæ, uel etiam Fanæ, à quibus fana dicta, quòd soleant di-
uinare. Hi omnes post prolixum æuum moriuntur, ut homines, sed tamen
& præsciendi, & incursandi, & nocendi habent præsentissimã potestatẽ. In-
ter priores igitur Genios tua adhuc mortalis Virginis Diua cõsistet. Nam
†eccum. † eccam tibi, Iuno ætherea, seu Vesta est. ut iam immortali, diuæq; præci-
pit dicens: Iam sede in concilio Iouis directa. Demumq; de acerra Virginis
partẽ summit. Tunc portitores diuæ correpta lectica, magno eam molimi-
ne subuexere. Sed postquàm centum uiginti sex millia stadiorum aëria sub-
uecti leuitate conscenderant, ac tonum primum phthongis compleuere cæ-
lestibus. Lunarẽ ingressa circulum Virgo, Diuæ congruis nidoribus suppli-
cando, de proximo conspicatur globosum quoddam, tenerumq; corpus, su-
perni roris leuitare compactum, instar speculi prænitentis, adiaculati fulgo-
ris radios reuibrare. In eo sistra Niliaca, Eleusinaq; lampas, arcusq; Dictyn
næ, tympanaq; Cybeleia uidebantur. Triformis etiam, discolorq; uertigo
terribili quadam maiestate rutilabat. Quæ licet cornigera, & parum crede-
retur aspera, egestionibus opportuna: tamen & felem & ceruam. etiã con-
uersiones bis binas uultibus præferebat. Ex hinc medio quàm ad lunã con-
scenderat, ad Cyllenij circulum uenit. Quo hemitonio pmeato, multiplex
ei, utpote nubenti Dominæ ministrorũ populus occurrit lætabũdus. Inter
quos splendentis formæ, habitusq; fœmina, ac promptæ ubertatis ornati-
bus opulenta, Virgine salutata, usque in eius osculum confisa peruenit. Sed
mirabatur illa obsequentiũ multitudo, quæ sicut Syrus quidam astruit in
numero duorum millium fuerat cõstitura, quòd fœmina, quam Hetrusci
dicebãt, ipsi deo nuptam fuisse Cyllenio: nulla prorsus inuidia titillata, Vir
ginem complexa constrinxerat. Hæc autem Facundia, nam illi hoc erat uo
cabulum, in Philologiæ penatibus se ortam, educatamq; memorabat. Nec
indignum esse, quòd sibi alumna prælata est, quæ & sibi semper ornatum
& pabulum multis præbuerat disciplinis. Venit etiam quædam decens, ac
pudicissima

pudicissima puellarum: quæ præsul domus, custosq́ Cylleniæ, Verũthe-mis, aut Astrea, aut Erigone dicebatur: spicas manu, cellatamq́ ex hebeno pinacem argumentis talibus afferebat. Erat in medio auis Aegyptia, quæ Ibia memoratur ab incolis. Sed cum petaso uertex, atq́ os pulcherrimũ ui debatur: quod quidem serpentis gemini lambebat implexio. Subter quæ-dam prænitẽs uirga, cuius caput auratum, media glauca, piceus finis exta-bat. Sub dextra testudo, † minitasq́ nepa, à leua caprea. Sed Dilofon alitẽ, † minitansq́ quæ sit oscinum mitior in certaminis temptamenta pulsabat. Ipsa uerò Ibis prænotatũ gerit nomen mensis cuiusdã memphitici. Hanc tabellam cum ingestam sibi conspiceret Virgo uenerata, licet sponsi cognosceret argu-mentum, tamen nõ ausa est sine supplicatione transire. Tunc etiam candi-dior Athlantidum Iouis congressu, pignorisq́ culmine prouecta superue-nit, quæ quidem ne innurus officio sine bilance libra apparere dignata est. Quam uirgo uenerata, quoniã satis † sociam filio recognouit, duabus cum † socia filio est lucrorum potẽte dicatis cœpit honorare pecudibus. Hinc festinatur ascen-sus, & usque in Veneris circulũ hemitonio transuolatur, ipsaq́ Venere, quæ nuptijs allubescebat, quãtum decebat orata, hoc in ea perhibetur intuita, quòd admodum pulchra, tamen Anthias draconibus circumflexa, crebroq́ capillitio uulsa, ambifariumq́ Nital secum congressa mitificat. Mox studiũ in solarem laborare circum, quippe sescuplo fatigabat ascensum: qui tonus ac dimidius habebatur. Ibi quandam nauim, totius naturæ cursibus diuersa cupiditate moderantem, cunctaq́ flammarum congestione plenissimam, beatis circumactam mercibus conspicatur. Cui nautæ septem germani, ta-men suiq́ consimiles præsidebant. In prora, felix forma depicta leonis in ar-bore, Crocodili in extimo uidebatur. In eadem uerò rate fons quidam lucis ætheréæ, archanisq́ fluoribus manans, in totius mundi lumina fundebat. Quo uiso Philologia consurgens, totaq́ ueneratione supplicans, ac paulu-lum conniuens oculos deum talibus deprecabatur:

Ignoti uis celsa patris, uel prima propago,
Fomes sensificus, mentis fons, lucis origo,
Regnum naturæ decus, atq́ assertio Diuûm:
Mundanusq́ oculus, fulgor splendentis Olympi
Vltra mundanum fas est cui cernere patrem:
Et magnum spectare deum, cui circulus Aethræ
Paret, & immensis moderaris raptibus orbes.
Nam medium tu curris iter, dans solus amicam
Temperiem superis, compellens, atq́ cohercens
Sydera sacra deum, cum legem cursibus addis.
Hinc est quod quarto ius est decurrere circo:

Vt tibi perfecta numerus ratione probetur:
†dans tu Nonne ac principio geminum † tu das tetrachordon?
Solem te Latium uocitat, quòd solus honore
Post patrem sis lucis apex, radijsq; sacratum
Bis senis perhibent caput aurea lumina ferre:
Quòd totidem menses, totidem quòd conficis horas
Quatuor alipides dicunt te flectere habenis.
Quòd solus domites, quam dant elementa quadrigam.
†licet Nam tenebras prohibens, retegis quod cerula † lucet.
Hinc Phœbum perhibent prodentem occulta futuri.
Vel quia dissoluis nocturna admissa Isæum
Te Serapim Nilus, Memphis ueneratur Osirim.
Dissona sacra mitram Ditemq;, feruntq; Typhonem
Atys pulcher item, curui & puer almus aratri.
Ammon & arentis Libies, ac Biblius Adon.
Si uario cunctus te nomine conuocat orbis.
Salue uera deûm facies, uultusq; paternæ
Octo & sexcentis numeris, cui litera trina
Conformat sacrum nomen cognomine, & omen
Da pater æthæreos mentis conscendere cœtus:
Astringerumq; sacro sub nomine noscere cælum.
Augeat hæc pater insignis memorandus ubiq;.

His audita deorũ sedes iussa est permeare, uerũ Hemitonio subleuatam Pyrois circulus immoratur, in quo Iouis fuerat maximus filiorũ. Ex quo circulo uisus Pyr Phlegeton amnis ad infra demeare. Quo transgresso, neq; enĩ labor fuerat, Hemithonij interiecta transcurrere: in Iouialis syderis peruenere fulgores: cuius circulus Phthongo personabat. Illic sydus erat temperamenti uiuifici, ac salubris effulgẽtia, blandisq; uibrata candoribus. Cuius quidẽ lucis natura ex calidis, humidisq; cõmixtionibus candẽs, quadã pꝓsperitatis tranquillitate rutilabat. Verũ ibi sydus Iouis: nam ipse totius mundi membra collustrans, ad deorũ imperiũ dicebat̃, & senatũ cælitẽ cõmeasse. Hunc etiã prætergressa circũ, ac parili interiectione sublimis, deorum rigidissimum creatorẽ in algido hærentẽ, pruinisq; niualibus conspicata, uerum idem, quẽ circuire nitebatur, orbis melo Dorio tinniebat. Sed ipsi præsuli nunc draconis facies, nunc rictus leonis, nunc cristæ cum aprinis dentibus uidebantur: totoq; exitialis sæuiebat horrore. Cui tamen potestas pro circi grãditate maior, ac prælata cæteris habebatur. Denique arpis, bombisq; perterrita, tam intolerãda cõgressione, Virgo diffugit. Inde maximis conatibus sesquiplo itineris euehunt̃. Nã tono ac dimidio ad ipsius cælestis sphæræ globũ, ac laqueatũ stellis ambitũ peruenit̃. Sicq; sex tonorũ cõsceñ

sionibus

sionibus & stadiorũ defessa lassitudine fatigati. Cũ Diapason symphoniã quicqd emẽsi erãt aduerterẽt cõsonare, pfectione absolutæ modulationis, post labores maximos recreati, paululũ conquierũt. Ipsa quoq; Philologia lectica dissiliẽs, cũ immẽsos luminis campos, æthereæ trãquillitatis uerna cõspiceret, ac nunc tot diuersitates cerneret, formasq; decanorũ, tũc octoginta quatuor liturgos cælo miraret astare. Videretq; præterea fulgẽtes crebrorũ syderum globos, & circulorum alterna illigatione texturas. Ipsam uerò quæ ambitum coërcet ultimum, sphærã miris raptibus incitatam, polosq; & axem ex cæli summitate uibratum, pfundam transmeare terrã, atq; ab ipso totam cæli molem, machinãq; torqueri: tanti operis, tantæq; rationis †patrẽ, deũq; nõ sciens ab ipsa etiã deorum notitia secessisse. Quoniam extra mundanas beatitudines cum trãscendisse cognouerat, empyrio quodam, intellectualiq; mũdo gaudentẽ, iuxta ipsum extimi ambitus murũ annixa genibus, ac tota mẽtis acie coartata, diu silentio deprecat. Veterũq; ritu uocabula quædã uoce mẽtis inclamãs, secundũ dissonas nationes numeris uaria sono ignota iugatis, alternatisq; literis inspirata, ueneratq; uerbis intellectualis mundi præsules deos: eorũq; ministros sensibilis sphæræ potestatibus uenerãdos: uniuersumq; totũ infinibilis patris pfunditate coërcitũ. Poscitq; quosdã tres deos, aliosq; diei, noctisq; septimo radiatos. Quãdam etiã Fontanam Virginẽ deprecat. Secundũ Platonis quoq; mysteria ἅπαξ καὶ δὶ. ἐνοία potestates. His diutissimè florem ignis atq; illã existentẽ ex nõ existẽtibus ueritatẽ, toto pectore deprecata. Tum uisa scernere ἀποθέωσιν sacraq; meruisse. Quippe quidã candores lactei fluminis tractu stellis efflammãtibus defluebant. Lætabunda igit, gratesq; testata, iter in Galaxeum flectit, ubi Senatũ deũm à Ioue nouerat cõgregatũ. Erat autẽ ibi Iouialis domus, quæ ex granditate mira, mundanũ ambitũ possideret, & decore conspicuo fulgorẽ syderum uinceret, & nouitate situs signiferũ circulum decusaret. Præterea tanto splendore renidebat, ut argenti crederet fabricata materia. Ibi septa cadẽtia, culmẽq; septatũ, limbis niualibus albicabant. Vbi iam Iupiter cũ Iunone, omnibusq; Diuis in suggestu maximo, ac subsellijs lacteis residens, spõsales præstolat aduẽtus: qui simul Musarũ uoces, ac dissonis mela dulcia cantilenis, Virgine adueniente percepit. Priore loco præcepit uenire Cylleniũ. Cum quo Liber & Delius fidi, amantissimiq; germani, Hercules etiã uterq; Castorũ, Gradiusq;, & quicquid deorũ de Ioue pgenitum est, Cyllenij adhærebat officio. Elementorũ quoq; præsides, angelicíq; populi pulcherrima multitudo, animæq; præterea beatorum ueterum: quæ iam cæli templa meruerant, gressus Maiugenæ sequebantur. Linum, Homerum, Mantuanumq; Vatem redimitos, canentesq; conspiceres: Orpheum atq; Aristoxenum fidibus personantes. Platonem, Archimedemq; sphæras aureas deuoluentes. Ardebat Heraclytus. Vdus Thales, †deum, patrẽq;

circumfusus

circumfusus athomis Democritus uidebat. Samius Pythagoras cælestes quosdam numeros replicabat. Aristoteles ꝑ cæli quoq; culmina Endelechiā scrupulosius requirebat. Epicurus uerò mixtas uiolis rosas, & totas apportabat illecebras uoluptatū. Zeno ducebat fœminā ꝓuidentē. Archesilas collū intuens columbinū. Multusq; præterea palliatorū populus studijs discrepātibus dissonabat. Qui quidē omnes inter Musarū carmina cōtinentiū audiri, licet ꝑstreperēt, nullo potuere rabulatu. Veniente igit̄, introgressoq; Cyllenio, oms̄ ille deorū senatus, ueneratus uerticē ingrediētis, exurgit. Ipse Iupiter eum ꝓpter suum consessum Pallade à dextra sociata mediū collocauit. Nec longo interiecta ipsa quoq; Philologia ambita Musis, ac matre præambula corrogat̄. Qua ingrediēte, ac Vestæ deū nutrici, eidemq; pedissequæ acerrā illam Olacem aromatis refundente, omnis ille ordo cælicolū portiones sibi competētes attribuēs, Arabicis lætabat̄ halatibus. Verū Virgo ut est per omnia uerecunda, licet à Ioue eius assidere confinio iuberet̄, tamen ibi potius uoluit, ubi Musas conspexerat, admota Palladis cōsortione residere. Tunc exurgens Virginis mater poscit de Ioue, superisq; cunctis, uti sub conspectu omniū, quicquid sponsaliū nomine præparauerat Maiugena, traderet̄, ac demū dos à Virgine non deesset. Tūcq; tabulas ac Papiam, † popeamq; † pompeāq; legē sineret recitari. Cuius petitioni iustissimæ, deorū senatus attribuit, ut in cōsessu cælitū offerēda ꝓbarent̄. Hinc Phœbus exurgit, fratris officiū non detrectans, ac singulas ex famulicio, dilectoq; Cyllenio incipit admouere, quæ tam pulchræ cunctis quàm ornatissimæ refulsere.

Transcursa lector parte magna fabula:
Quæ tam morosis implicata ductibus
Tenui lucernam palpitare lumine
Coēgit instans innitens crepusculum:
Ac in rosetis purpuraret culmina
Aurora primo conuenustans habitu
Surgens fenestras dissicaret lumine:
Adhuc iugata compararet pagina
Quocunque ducta longiorem circulum.
Nunc ergo mythos terminatur infiunt
Artes libelli, qui sequentes asserent.
Nam fruge uera omne fictum dimouent:
Et disciplinas annotabunt sobrias
Pro parte multa, nec uetabunt ludicra.
Habes quid instet, si potestas cælitum
Faueantq; Musæ & Chelis Latoia.

Finis secundi libri Philologiæ.

MARTIANI

MARTIANI CAPELLAE DE ARTE GRAMMATICA LIBER III.

R Vrsum camœna paruo
Phaleras parat libello:
Et uult amica fictis
Commenta ferre primum:
Memorans frigente uero
Nil posse comere usum:
Vitióque dat poëtæ,
Infracta ferre certa:
Lasciua dans lepori:
Et paginam uenustans
Multo illitam colore.
At quin prioris ille
Titulus monet libelli
Mythos ab ore pulsans:
Artesq́ uera fantes
Voluminum sequentium
Præcepta comparare.
Ad hæc iocante rictu:
Nil mentiamur inquit:
Et uestiantur artes.
An tu gregem sororum
Nondum dabis iugandis,
Et sic petent notandis
In cælitum senatum
Aut si tacere cultum
Placet ordo quis probatur
Certe loquentur illæ:
Quicquid erat docendum
Habitusq́ consequentur
Asomato in profatu.

Hæc nempe ficta uox est
Et deuius promissies:
Cur ergo non fateris
Ni figminis figura
Nil posse comparari?
His me camæna uicit:
Fugis, iugabo ludum.

Literarũ origo.

ADmouerat igitur Latoides unam de priori loco Mercurialiũ ministrarum, ætate quidem lõgæuam: sed comitate blandissimam, quæ se in Memphide ortam, Rege adhuc Osire memorabat, diuq; obtectam latibulis ab ipso repertam, educatam q; Cyllenio. Quæ fœmina, licet in Attica ubi maiore æui parte floruerat, se assereret incedere palliatã, tamen ritu Romuleo, propter Latiale Numen & olim caput, propterq; Martiam gentem, Venerisq; propaginem, senatum deũm ingressa est penulata. Gestabat hæc autem teres quoddam ex compactis annexionibus ferculum, quod leui exterius Elephanto prænitebat. Vnde uelut medendi sollers magistra, curandorum uulnerum insignia proferebat. Nam ex eodem scalprum primo uibranti demonstrabat acumine: quo dicebat circũcidi infantibus uitia posse linguarum. Dehinc quæ uigello quodam puluere, qui ex fauilla confectus, uel sæpia putaretur illato per canulas eadem resanari. Tunc etiam quoddam medicamẽ acerrimũ, quod ex ferulæ flore, caprigeniq; tergoris refectione confecerat, rubri admodũ coloris exprompsit, quod monebat faucibus admouendum, cum indocta rusticitate uexatæ, fœtidos ructus uitiosi oris exhalant. Demonstrabat etiam quendam gratissimum gustum Vesperæ multo, oliuoq; laboratũ. Quo depulsa uocis insuauissimæ diritate, canoros etiã fieri posse memorabat. Arterias etiã pectusq; cuiusdã medicaminis adhibitione gargarizando purgabat. In quo & cæra fago illita, & gallarum, gummeosq; commixtio, & Niloticæ fruticis collemmata notabantur. Quæ uis Epithematis licet memoriam, intentionemq; procuraret, tamen natura sui etiam uigilias inferebat. Protulit quoq; limam quandam artificialiter expolitam, qua octo partibus auratis, uelut diuersis nexionibus interstincta uibrabat, ex qua scabros dentes, uitiliginesq; linguarũ & sordes, quas in Soloë quadam ciuitate cõtraxerant, leui sensim attritione purgabat. Hæc abstrusa nosce carmina, numerosq; multifidos crebræ supputationis opere putabatur. Deniq; quotiens curandos acceperat, mos eius erat de nomine primo tractare: Casus etiam non tacebat, quanti uel uitia creare possent, uel prudentissimẽ declinari. Tunc genera rerum, uerba etiã curandorũ cum ratione captabat, ne ut fieri ab ægrotantibus moris est, nomem pro nomine commutarent. Tum uerborum

Modos:

Modos, Tempora, Figurasq́, & Schemata requirebat, Iubebátque alios quis plenitudo obtusior, atq́ immobilis torpor insederat, gradus percurrere, scandereq́ quàm plurimum operum: Præpositionibus, aut Coniunctionibus, aut Participatis insistere, totaq́ curandos arte fatigari. Hanc igitur fœminam, tali multorum curatione callentem, cum deorum nonnulli Iatricem, alij Genethliacem, diuersis rerum operibus æstimarent, adderetuŕq fidei medendi sollertia, quòd eam opitulari posse oris uitijs, nec Pallas denegaret, nec ipse Maiugena, Inconsentaneũ tamen uidebatur incedere medicam penulatam. Icirco q́ ab ea & nomen & officium suum, ac totius expositio artis exquiritur. Tunc illa, ut familiare habebat, exponere percunctata, ac docere facile quæ ab eadem quærebant: penula à dextra cum modestia, uerecundiáque reuelata, sic cœpit: γραμματική dicor in Græcia, quòd γραμμὴ linea, & γράμματα literæ nuncupentur. Mihiq́ sit attributum literarum formas proprijs ductibus lineare. Hincq́ mihi Romulus literaturæ nomen asscripsit, quamuis infantem me literationẽ uoluerit nuncupare, sicut apud Græcos γραμματιστική primitus uocitabar. Tunc & antistitẽ dedit & sectatores impuberes aggregauit. Itaq́ assertor nostri nunc literatus dicitur, literator antea uocabatur. Hoc etiam Catullus quidem non insuauis poëta commemorat dicens: Munus dat tibi sylla literator. Idem apud Græcos γραμματοδιδάσκαλος uocitatur.

Quid sit officium Grammaticæ.

Officium uerò meũ tunc fuerat, doctè scribere, legereq́. Nunc etiã illud accessit, ut meũ sit eruditè intelligere, probareq́. Quæ duo mihi uel cum philosophis criticisq́ uidetur esse communia. Ergo istorum quatuor, duo actiua dicenda sunt, duo spectatiua. Siquidẽ impendimus actionem, cum quid conscribimus, legimúsue. Sequentium uerò spectaculo detinemur, cum scripta intelligimus, aut probamus, & licet inter se quadam cognatione coniuncta sint, sicut cæteris artibus comprobatur. Nã & actor cognoscit primo, quæ ualeat actitare, & astronomus quædam facit, ut per ea cognoscat, quæ debeat comprobare. Promittit etiam utrunq́ Geometres, quippe formas theorematum cum rationibus certis efficit, & cognoscit.

Quot sint partes eius.

Partes autem meæ sunt quatuor: literæ, literatura, literatus, literatẽ. Literæ sunt quas doceo, Literatura ipsa, quæ doceo, Literatus, quẽ docuero, Literatẽ, quod peritè tractauerit, quem informo. Profiteor autem de orationis natura, ususq́ tractare. Natura est ex quibus formetur oratio. Vsus, cum eadem utimur, appellatur. His etiam materies admouetur, ut de qua re dicendum sit, existimemus. Oratio uerò ipsa tribus gra-

dibus eruditur, id est ex literis, syllabis & uerbis.

De natura literarum.

VErum in literis gemina quæstio diuersatur. Nanq; aut naturales sunt aut effectæ. Natura enim insinuante, earum nomina in loquẽdi substantiã procreat. Artificiosa uerò formatio, carũ lineas quas scribimus, designauit. Ad hoc, ut præsentes unà, uti absentes alia potuissẽt. Atq; ita ex hac parte, qua scribiť mutæ: ex illa qua legiť, uocales sunt appellatæ. Siquidem hæc auribus tantum, illa solis oculis ualeat comprehendi. Literæ igiť aliæ sunt, quæ per se efficere totum ualeant, aliæ quæ nihil.

Nam uocales, quas Græci septem, Romulus sex, usus posterior quinq; cõmemorat, Y uelut Græca reiecta. Hæ tamẽ in Latio nunc produci, nũc contrahi, nunc acui, nũc grauari, uel etiam circũflecti: nunc aggregari, nunc distrahi sine iactura sui nominis possunt. Modo solæ syllabas formãt, nunc consonantes utrinq; suscipiunť. Vocalesq; nonnullæ modo se inuicem mutant, nuper sibi cum decore succedunt: quippe A plerunq; in E transuertitur. Nam capio cepi facit: nunc in I, ut salio, insilio: nunc in O, ut plaustro, plostro: uel in V, ut arca, arcula. Item E litera, in primum A reformatur: ut fero, latum: uel in I, ut moneo, monitus: uel in O, ut à tegendo, toga: uel in V, ut à tego, tugurium. Similiter I quoq; uocalis, in A conuertitur, ut siquis, siqua. In E, ut fortis, forte. In O, qui, quo. In V, ut ibi, ubi. Nõ aliter O litera in A transit, ut creo, creaui: uel in E, ut tutor, tutela: uel in I, ut uirgo, uirginis: uel in V, ut uolo, uolui. Item V simili ratione conuertitur in A, ut magnus, magna: in E, ut sydus, syderis: in I, ut telum, teli: in O, ut lepus, poris. Sic igiť trãsformatæ, nunc utrinq; poterũt copulari, nũc ex altero, nunc ex neutro, nũc aliquas partes orationis terminãt, nũcq; nullas.

Quod uocales utrinq; aliquando copulantur.

NAm A primum utrinq; sibi associat V & I literas: nam & aurum dicimus & uarus & Ianus & Aiax. Ex uno autem latere suscipit E, ut Aeneas. Ex neutro uerò O. Finit fœminina nomĩa, ut dea, masculina, ut Iugurtha. Neutra in singulari numero tantũ Græca, ut toreuma, peripetasma. In plurali autem Latina, ut monilia. In uerbis imperãdi modi, ut canta, salta.

E autem uocalis duarum Græcarũ literarum uim possidet. Nam cum corripitur E, Græcum est, ut ab hoc hoste. Cum producitur ĩ est, ut ab hac die. Ac maximè tunc circumflexum accentum tenet. Hæc duas uocales, id est, I & V ex latere utroq; complectiť, ut in euro, ueientano: & in eia, iecore. Finit uerò neutra noĩa, ut monile. Fœminina etiã, sed Græca, ut Calliope. Pronomina, ut ille, iste. Neutrum etiã totius generis, ut quinq;, licet πέντε sit. Item E uerba imperatiui modi, ut sede, curre. Modi infinitiui, scribere, scripsisse.

I uerò

I uerò litera, cunctis utrinque uocalibus sociatur. Nam A complectitur, cum dicimus Ianuarie & Aiax. E autem, ut teneat, docuerunt exempla superius demonstrata. O autem literæ copulatur in nomine, Iouis & Oinone: Oisus etiam dicitur. Sic enim ueteres usum dixere. V autem in iuuando, & uita: hæc aliquando uocalis geminam syllabam facit. Finitque omnium generum nomen, ut frugi: numerum itidem omnium generum, ut uiginti. Item uerba modi indicatiui, ut noui, memini. Imperatiui, sali, ueni. Infiniti, iaculari, luctari.

O uerò litera, quibus uocalibus, qua uerò ex parte cohæreat, supius memoratum. Finit autem nomina masculina, ut Cato. Fœminina, ut Iuno. Numerum omnium generum, ut octo. Item uerba actiua, canto, laudo. Modi imperatiui tantummodo inuenitur, ut cedo. Aduerbium, ut subitò. Præpositionem, ut pro.

V autem litera uocalibus omnibus utrinque coit, præter O antelatum. Sola etiam V, sui generis literam non geminat, sed coniungit, ut uulgus, Vulcanus. Finit articulos, ut tu. Nomina neutra, ut cornu, genu: nullum autem uerbum claudit.

De Semiuocalibus.

HActenus de uocalibus. Non enim uocales astruere, sed omnes literas sum iussa monstrare: uerum reliquas quæ sequuntur, consonantes esse non dubium est. Quæ item discernuntur, in semiuocales & mutas: quarum exequar rationem. Quippe F litera quæ est semiuocalium prima, duas tantummodo consonantes prælata complectitur, L & R, ut dicimus flauus & frugi. Vocales uerò complectitur, ita ut I & V uocales sibi præferri prohibeat, nullum autem claudit finitiua sermonem. L uerò litera, tripliciter sonat. Nam exilem sonum reddit, cum geminatur, ut sollers, Sallustius. Medium autem cum terminat nomina, ut sol, sal. Item leniter sonat, cum uocales anteuenit, ut lapis, lepus, liber, locus, lucerna. Plenum uerò sonum habet, cum ei præferuntur literæ P G C F, ut in Plauto, glebis, Claudio, flauo. L autem nunquam ulli semiuocali, uel mutæ præponitur, quæ pro D in præpositione accipitur, cum & A præfertur, ut allidit, alligat. Hæc autem prælata præpositione seruatur, ut illepidus, illotus. V trinque autem uocales amplectitur, & nomina nonnulla determinat. In masculino Sol. in fœminino Tanaquil: in neutro A E I præcedentibus, ut bidental, mel, fil. Aduerbia etiam claudit, ut semel. M uerò litera tam in sermonis initio, quàm in medio esse, & in ultimis potest, ut mores, umbra, triticum Ex consonantibus sola M præcedit N, ut Memnon. Subsequitur solam S, ut Smynthius. Mutaturque in N nonnunquam, ut cum dicimus nunquis. Terminatque neutra, ut aurum & argentum. Item Monoptota, ut nequam. In genere masculino accusatiuum simplicem, & duplicem genitiuum. Item participia & uerba, & aduerbia, ut tractum, legam, cursim. Numerum etiam omnium generum, ut nouem, decem. N autem litera, plenior apparet in primis & ultimis, ut Nestor, tibicen. In medijs exilior, ut mane, damnum.

Ex cōsonantibus ſequitur M literā, ut Memnon. S autem præcedit, ut fons, mons. Conuertitur etiā in M, cum eam ſequuntur B P M, ut dicimus, imbuit, impulit, imminet. Eadem nomina terminat: maſculinū, ut Tibicen. Fœmininum Græcū, ut Syren. Neutrū, ut culmen. R uero uocales utrinq; cōplectitur. De conſonātibus S ſoli præponitur, ut ſors, fors, & X duplici nonnunquā, ut arx. Cōuertitur in L N & S, ut niger nigellus, ſemen, ſeminis, gero, geſſi. Finit nomina maſculina poſt omnes uocales, ut par, pater, uir, nitor, fur. Fœminina poſt E & O, ut mulier, ſoror. Neutra poſt oēs præter I, ut calcar, piper, marmor, ſulphur. Finit uerba & aduerbia, ut uenor, uador. S nonnulli literā non putauerūt. Nam Meſſalla quendā ſibilum dixit, quæ tamen utrinq; P literæ copulatur, ut ſpado, pſitacus, & C Q T ſequentes. amplectitur ut ſcaurus, ſquama, ſtella. In plures etiā trāſitum facit, ut in L. Dicimus enī modus, modulus: in N. ſanguis, nis: in R, flos, floris: in D, cuſtos cuſtodis: in T. nepos tis. Terminat etiam maſculina & fœminina poſt omnes uocales, Neutra poſt A O V ut uas, os, nemus. Huic literæ Diuus Claudius P adiecit, aut C, ꝓpter ψ & χ Græcas, pſalterium, ſacſa.

X autem nemo literam putat, quoniā duplex eſt Conſtat enim ex G & S, ut rex, regis: aut ex C & S ut nux nucis. In V. aliquando transfert, ut nix, niuis: & C, ut pix picis & in T, ut nox, noctis Hæc in Latinis nunquā ponitur prima, apud Græcos autem ponitur, ut in Xantho. Et maſculino & fœminino omnibus uocalibus ſociatur, ut Aiax, frutex, calix, uelox, pollux: & fœminino, fax, lex, lodix, uelox, lux. neutrum nullum claudit.

De Mutis.

TRanſactis ſemiuocalibus, mutæ ſunt perquirendæ: quæ ideo hoc nomine nūcupantur, quoniā niſi illis uocales aſſociatæ ſuccurrerint, intra oris ſonitum ante auſpicia moriuntur. B prima, omnibus uocalibus utrinq; connectitur: præfertur conſonantibus L & R, ut bleſus, & breuis. Trāſit in C, ut ſuccurrit in F, ſufficit: in M. ut ſummitit: in P, ut ſuppo nit: in S, ut ſubſtulit. Finit nihil. niſi tres præpoſitiones, ab, ob, ſub. C uocales utrinq; collaterat, cōſonantes quaſdā præcedit L T R M N, ut clarus tectum crus, acmon Cnidus. Finit articulos, quos ꝓnomina uocāt, hic, hæc, hoc Et aduerbia, ut ſic, huc, hic. Sola mutarum antecedentē uocalem ꝓducit, & pro duplici habetur, ut hic, hæc, hoc. D utrinq; uocales tenet. Præponitur R literæ in Druſo. M literæ nunquā præfertur in Latinis: in Græcis autē aliquādo, ut Dmolus Sic & N, ut Ariadne. Trāſit in C, ut accidit: in G, ut aggerat: in L, ut alligat: in P, ut apponit: in R, ut arripit: in S, ut aſſidet: in T ut attinet. Finit articulos neutralis generis, ut illud, iſtud: & præpoſitionē, ut apud. G omnibus uocalibus præfertur, ſequitur A literā, ut in aggere, quæ quotiens geminatur, adiungitur. Præfert R literæ, ut graue: L, ut

L, ut gladius: N, ut ignis. In C quoq; couertit̃, ut rego, rector. Nihil quoq; concludit. H, aspirationis notã esse certissimũ est, quæ quando uocalibus accidit, ut hospes, hæres, transit in X. ut traho, traxi. Hanc Græci diuiserunt. Nam pars eius dexterior aspirationis nota est, sinistra contrariæ significationis. K uerò nũc nota putatur esse, nunc litera, nam eius effectus C integrare non dubium est absq; his, kapita, kalendæ, kalumniæ. P autẽ couenit utrinq; uocalibus, R literæ præponit̃, ut prãdere: L, ut placet: Ptholomæus: S, psitacus: N, ut inlypnis. Terminat uerò nihil. Q quidã literã non putabãt, & uincerent, nisi in equo & equitatu appareret expresse. Hæc nunquàm sine duabus uocalibus ponitur, quarũ prior erit V, & sic cæteræ consequenter, ut quartus quæstus, quirites, quotus, equus. Constat autem ex C & V, ideóq; duplex & composita dicit̃, nec geminat̃. Nullã singularem literam comprehendit, finit nihil. T uocales ex utroq; concludit, in coniunctionibus & præpositionibus præcedit: L in Tlepolemo: M in Tmolo: N, in potnia, R in Troia. Finit neutra, caput, sinciput, Lact. Articulos terminat, ut quot, tot. Verba, ut legunt. Aduerbiũ & interiectionẽ, ut at at. Z à Græcis uenit, licet etiam ipsi primo C Græca utebant̃: nam cetum dicebant, quẽ nunc zetum dicunt: tamẽ hæc gemina ab ipsis etiã habetur. Nam A T & C cõponitur: quã, ut aduertas duplicem, nunq; poterit geminari. Hæc præponit̃ M literæ, ut Zmirna. Ex his igit̃ uniuersis decem & octo literæ necessitatẽ cunctæ cõscriptionis absoluũt. Placet enim mihi: Y in uocalium numerũ congregari. Neq; sine hoc hiacynthus, aut Cyllenius poterit annotari. Sic igit̃ erit, ut senæ fiant uocales. Semiuocales & mutæ duodecim. H enim aspirationi dabitur: superuacuæq; erunt Q & K. X autẽ ut duplex sine elemẽti cardine nõ probat̃. Z uerò à Latinis excluditur, decẽ & octo numero, sicut dictũ est supsidunt. Quæ tamẽ cum supuacuis, reiectisq; cunctis ex unius uocis sonitu conformatæ, diuersas naturalis harmoniæ causas sub oris concinentia reppererunt.

De formatione literarum.

N Anq; A sub hiatu oris congruo solo spiritu memoramus.
B labris per spiritus impetum reclusis edicimus.
C super molaribus linguæ extrema appulsis exprimitur.
D appulsu linguæ circa superiores dentes innascitur.
E spiritus facit lingua paulùlum pressiore.
F dentes labrum inferius deprimentes lingua, palatoq; dulcescit.
G spiritus cum palato.
H contractis paulum faucibus uentus exhalat.
I spiritus prope dentibus pressis.
K faucibus, palatoq; formatur.

L lingua palatoq́ dulcescit.
M labris imprimitur.
N lingua dentibus appulsa collidit.
O rotondi oris spiritu comparatur.
P labris spiritus erumpit.
Q appulsu palati ore restricto.
R spiritum lingua crispante corraditur.
S sibilum facit dentibus uerberatis.
T appulsu linguæ dentibus impulsis excuditur.
V ore constricto. labrisq́ promulis exhibetur.
X quicquid C & S formauit exibilat.
Y appressis labris spirituq́ procedit.
Z uerò idcirco Appius Clau. detestat, q́ dentes mortui dum exprimit, imitatur.

Præstricta est cursim rationis regula primæ:
Quæ multis tendi sueta uoluminibus.
In qua iuncturis quid nectat litera utrisque:
Quo admittat sociam, uel faciat latere.
Quæ quo transiliat conuersis legibus usu:
Et transformatum nomen habere uelit.
Quas oris sonis, uel quas modulatio linguæ
Gignant. & pulsu rupta labella suo
Nunc iam compactis cursanda est syllaba formis:
Vt fastigetur longa, breuisq́ fuat.
Hæc duo percurram, iuncturas litera quippe
Præueniens docuit sub ratione pari.
Hoc igitur subdens nectendum concipit ordo.
Si uestrum superi comprobat arbitrium.

Hæc cũ Grãmatice diceret, eamq́ pgredi Iupiter, Deliusq́ præciperet, hic Pallas de iunctura syllabarũ inqt: dum hæc literatura deproperat partem historicã prætermisit. Quo uirginis obiectu pterrita, scio inquit, mihi plurima transcunda, ne minutiora nectendo, fastidiũ superæ beatitatis incurrã. Proposito meo igit̃ p cõpendiosos calles festina pfungar, ne densis obumbrata ramalibus, uelut senticosæ copiæ densitate syluescam.

De iunctura syllabarum.

SYllaba igit̃ dicta est, quòd iunctis literis sonitũ simul accipiẽtibus informet. Cuius (ut dixi) tres partes esse non dubiũ est, de Iunctura, de fastigio aut de longitudinibus. Iuncturæ sunt genera quatuor, duo naturalia, duo historica. Naturalia sunt, cũ quærit̃ una quæq́ syllaba, utrũ ex una an gemina, an neutra parte iungat̃. Et utrum literæ, quæ inter se copulari

pulari nō poſſunt, adiecta alia litera ſocient, ut M & N, dum nō coëant, uocali antecedēte ſocianṫ, ut in amni & ſomno: quæ iuncturarū genera ex hoc quòd in literis memorata ſunt, tranſeāt. Hiſtorica uerò illa cōiunctio eſt, cū ex literis, quæ interſe poterūt copulari, diuerſitas fandi non eaſdem, nec par res numeros ſociarit. Scribimus nos enim Muſarū primā ſyllabā, duabus literis: Græci tribus. Lucillius in datiuo caſu A & E, coniungit, dicens Huic Terentiæ Orbiliæ: Lucinius A & I: & Lucretius crebro: & noſter Maro Aulai, Pictai. Item duæ iuncturæ ſūt, cum ſociamus ſyllabas propter pedē uel uerſum. ut duæ in unam repente depereāt, ut in Synaliphe: uel cum literæ excluduntur è uerbo, ut in Eclipſi.

De Faſtigio.

HActenus de iuncturis, nunc de faſtigio uideamus, qui locus apud Græcos περὶ προσῳδίων appellaṫ. Hic in tria diſcernit. Vnaquæq; enī ſyllaba aut grauis eſt, aut acuta, aut circūflexa: & ut nulla uox ſine uocali eſt, ita ſine accētu nulla. Et eſt accentus, ut quidā putauerūt, anima uocis, & ſeminariū Muſices: quòd omnis modulatio ex faſtigijs uocū, grauitateq; componitur: ideoq; accentus quaſi accantus dictus eſt. Omnis igiṫ uox Latina ſimplex ſiue cōpoſita, habet unū ſonū, aut acutū, aut circūflexum: duos autē acutos, aut inflexos habere nunq̄ poteſt, grauis uerò ſæpe acutum habet in prima ſyllaba. Si dicas Cælius. in ſecūda Salluſtius: in tertia Curiatius: inflexū item in prima, ſi dicas coelum: ſyllaba antē penultima nunq̄ acuiṫ, natura ipſa, ſed præcedēs eius, id eſt, ab ultima tertia, ſiue breuis, ſiue longa ſit, ut Cicero, Cælius Flexus autē ſonus in ea tantūmodo ſyllaba cōſiſtit, quæ præcedit ultimā, nec aliter q̄ ut ipſa natura longa ſit, & ultima tantū breuis, ut Galênus. Aut ſi ultima lōga, aut ſi penultima natura uel poſitione longa, licet ultima breuis, acutus tamē ſonus fiet ut Galeni, Camilli. Inflexi ꝓpriū eſt hoc. ut niſi longis natura ſyllabis nō adhæreat. Acutus autē & in longis, & in breuibus inueniṫ. Omnis autem uox, aut acutum, aut circūflexum ſonū habeat, neceſſe eſt, etiā ſi monoſyllaba ſit. Monoſyllabæ enī graui carent. Omnis uox monoſyllaba, cū aliqd ſignificat, ſiue breuis eſt, ſiue poſitione longa, acuetur, ut dicimus fár, árs. Si autem natura longa, flecteṫ, ut lûx, môs. Diſſyllabæ uerò priorē acuūt uel breuis eſt utraq;, ut citùs. Vel cū poſitione longa eſt utraq;, ut ſóllêrs. Vel altera poſitione longa, ut cohórs Si uerò prior ſyllaba natura longa eſt, & ſequēs breuis, flecteṫ prior, ut lîma. Si poſterior longa erit poſitione, uel natura prior acueṫ, ut códèx, dóctè. Nulla enī longa inueniēṫ grauis in diſſyllaba, prior in triſyllabis ſi media breuis fuerint: quam penultimā dicimus, non dubiè graui accentu pronunciaṫ, ac ſtatim prima eius, hoc eſt tertia ab ultima acuetur, ut in Cátulo. Si uerò eadē lōga eſt. intereſt quemadmodum ſit longa. Si enī natura longa eſt, breuiſq; ultima, media flectiṫ, ut Ce

Accentus.

thẽgus, Mancinus. Si uerò media lõga erit natura, & extrema lõga, media acuet̃, ut Catóni, Ciceróni. Vel si positione longa erit, media acuta durabit, qualiscũq; nouissima fuerit, ut Catúllus, Catúllo, Metéllus, Metéllo. Pronomina autẽ quæ duplici declinant̃, id est, aut corripiunt̃, aut ꝑducunt̃, mediã syllabã in gtõ casu acuũt, ipsíus, illíus. Horũ si secundæ breues fiant, primæ acutæ erunt, ut ípsius, íllius. Horum si secundæ breues fiant, primæ acutæ erunt, ut ípsius íllius. Si uerò longæ erunt, mediæ primæ graues, secundæ inflexæ erũt, ut occîdit sol, & occîdit hoĩem. Ergo primæ acutæ sunt, cũ mediæ breues. Cũ uerò mediæ lõgæ uel acutæ, uel inflexæ, aut acutæ, cum lõgæ ultimæ, ut tenèbræ, latèbræ, manípli. Hæc à supíoribus quæ sũt alis, ut Cátullus, Sallústius, hoc differũt, q; illa cõsonãtes discretas habẽt: hæc q̃uis & ipsam penultimã positione habent longã, nulla tamẽ in secunda syllaba ex consonãtibus sibi retinent, sed in tertia sunt duæ. Ideóq; factũ est, ut media hæc nomina, tenebras & latebras, acuto accẽtu prima syllaba ꝓferret, ac manĭplos & fenestras penultima syllaba acuta diceret̃: quod quidã illud genus syllabæ penultimæ omnino breue putauerũt, qa nõ terminaret̃ consonãte. Quidã quia licet nõ terminaret̃ consonãte, ꝓxima syllaba incipet à duabus consonãtibus & q; natura literarũ L & R mollis est, nunc longã, nunc breuẽ syllabã efficiat. Nulla autẽ uox Romana duarũ uel pluriũ syllabarũ acuto sono terminat̃. Inflexũ autẽ non, aliâs postremũ habet, nisi cuius posterior pars in syllabã natura longã excurrit, ut ergô & ponê. Contextus orationis plerũq; adimit his, aut mutat ꝓprios sonos, singulis uocibus adimit his, quæ referunt̃ ad aliquid seq̃ens, ut præpositionibus, ante urbem. Nam hic ante perdidit acutũ sonum prioris syllabæ. Item post mutas mutãt accentus adiunctis uocibus, que, ue, ne: cum tamẽ complexiua coniunctione, que, ue: cũ expletiua, ut: Latiumque augescere uultis. & Stimulóue meum cor, apud Actium in Pelopidis. Nunq̃ migrabit acutus sonus de primis syllabis in postremas, præter particulas cõiunctas, quarũ hoc ꝓprium est acuere partes extremas uocum quibus adiungunt̃. Græca nomina cum in Latinũ uertuntur, nostra regula ꝓnunciant̃, nisi maneant Græca. Olympus igit̃ & Caucasus, sicut Latina ꝓferunt̃: quam acuere uel flectere debeant secundũ rationem suprascriptã apparet. Sed si manẽt Græca, & huic regulæ in peregrinis uocibus accedimus, necesse est tamen in obliquis casibus acutos sonos in medijs syllabis seruent, quoniam apud Græcos quoq; nõ alio accẽtu hæc enunciari audimus Acutus accentus notat̃ uirgula sinistra parte in dextrã ascendẽte ʹ. Grauis autem sinistra ad dextram descendes ̀. Inflexi signum est sigma super ipsas literas deuexum ̂. Accentus partim fastigia uocamus, quòd literarum capitibus apponantur: partim cacumina tonos uel sonos, Græcæ προσῳδίας. Sciendum etiam uni uocabulo accedere omnes tres accentus posse, ut est Argiletum.

De natura

De natura syllabarum.

MEmoratum arbitror cōpetenter quæ sint, & quemadmodū uertantur fastigia syllabarū. Nunc earum longitudines intimabo. Vnaquæq; syllaba aut breuis est, aut longa, aut comunis. Breuis est, cum uocalis corripit, ac nullis consequētibus adiuuatur: aut cum correpta forma, uel litera terminat. Longa autē, duobus modis efficitur. Natura & Positione. Natura, cū uocalis producit, aut cum syllaba circūflexū accentum tenet uel acutum in penultima aut cū monosyllaba una quæq; uocalis est, aut cum diphthongo reperitur. Vel cum prima syllaba sub alia forma cuiuscunq; uerbi composita, nec uocalem, nec acumen mutat. Positione, cum breuē uocalem, aut duæ cōsonantes sequuntur, siue in eadem syllaba, siue in sequēti siue in ambas diuisæ, aut in altera syllaba tria duplex una. Duplices autem sunt X & Z: aliquando I & C fieri possunt duplices, ut si I inter uocales sit, ut aio, Troia Item C, ut: Hoc erat alma parēs. Hæ autem consonantiū uel dupliciū, quæ breues adiuuant formæ. tūc possunt, si in eodem sermone claudantur. Cæterū proximi sermonis consonantes, nihil adiuuant præcedentē: licet Virgilius refragetur dicens Arma uirūq; cano Troiæ Et item Fontesq; fluuiosq; uoco. Diphthōgi autē sunt, Ae, Oe, Eu, Au, Ei, Absq; his syllabis, nulla diphthongus memoratur. *Literæ duplices* *Diphthongi.*

De communibus syllabis.

COmmuniū autē syllabarū modi sunt octo. Nam primus est cum correptā uocalem sequit subiecta consonantibus liquida est enī lōga, ut: Vasto Cyclopis in antro. Breuis, ut: Vastosq; ab rupe Cyclopas. Secundus modus cum correpta uocalis in unam definit consonantem sequēte N, est enim longa, ut: Terga fatigamus hasta. Breuis: Quisquis honos tumuli. Tertius, cum correptā uocalem duæ cōsonantes sequunt, quarum prima S litera sit, est enī longa, unde: spissa coma: Breuis: Ponite spes sibi quisq; suas. Quartus locus cum breuis syllaba partē terminat orationis est enim longa in cōmate, ut est: Nam tibi Tymbre caput Euandrius. Breuis Hoc caput ô ciues. Item alter locus ex diphthongo fit cōmunis: longa ut Musæ Aonides. Breuis Insulæ Ionio in magno. Cum uocalis enim sequitur, potest diphthōgus fieri breuis, ut: Sub ibus uc præustis. Alius locus, cum longam uocalem, alia uocalis sequitur, est enim longa: O ego infelix, quē fugis. Breuis Sub Ilio alto. Alius locus, cum pnomen C litera terminat uocali sequente, est enī longa: Hoc erat alma parens. Breuis Solus hic inflexit sensus. Alius locus, cū correptā uocalē sequit Z, est enī longa, ut: Mezenti ducis exuuias Breuis, Nemorosa Zacynthos. Dicta natura in tribus generibus syllabarum, superest ut finales dicantur, in quibus artis auctoritas & canonica forma consistit, ac prius de nomine retractandum,

De nomine.

De Nomine

Nominatiuus. NOminatiuus casus singl'aris A litera terminatus, breuis est, ut cantilena, Iulia. E litera finitus in Græcis, longus est, ut Euterpe. I autem terminatus, longus est, ut frugi. O finitus in Græcis, longus est, ut Dido. V terminatus, longus, ut cornu. Al finitus, breuis, ut tribunal. El, breuis, ut mel. Il, breuis, ut uigil, excepto uno hetrusco, Tanaquil. Ol, longa est, ut Sol. Vl, breuis, ut cõsul. M terminatus, breuis, ut tectũ: licet huius rarò currat exẽplũ, q͂a inter uocales M dephẽsum, uelut Metacismi aspitate subtrahit̃. An finitus, ꝑducit̃, ut Titan. En in neutris, breuis est, ut carmẽ: in alijs generibus, lõgus est, Lien, Siren. On terminatus, lõgus est, ut Mẽnon. Ar terminatus in monosyllabis tantũ lõgus est, ut nar, far. Er finitus in Latinis, breuis est, ut puer, excepto monosyllabo, uer: in Græcis, ꝑducit̃, ut aër. Ir terminatus, corripit̃, ut uir. Or terminatus, breuis est, ut auctor. Vr terminatus, corripit̃, ut murmur, excepto uno monosyllabo, fur. As finitus in Latinis nominibus, ꝑducit̃, ut facultas, pauptas. In Græcis tũc tantũ breuis est, cum gt̃ũs dos fuerit terminatus, ut Archas, dos. Es terminatus in Græcis nõibus, breuis est, ut Anchises: in Latinis si q̄ntæ declinatiõis fuerit, ꝑducit̃, ut dies. Si tertiæ, tũc lõgus est: cũ gt̃ũs singularis nõ crescit syllaba, ut labes: uel crescẽs E ꝑductã ante ultimã syllabã retinet, ut q͂es, q͂etis: nam si eã in T mutauerit, ut miles, militis, aut corripuerit, ut seges, segetis, corripit̃. exceptis his Ceres, pes atq; in similibus. Is finitus, breuis est, ut agilis. Os terminatus tunc est in Latins breuis, cũ genitiuus ante ultimã syllabã nõ habet naturaliter longam, ut os, ossis. In Græcis tunc, corripit̃, cum genitiuus diphthongo terminat̃, ut δῆλος τοῦ δήλου. Vs finitus, breuis est, ut doctus. Sed lõgus fit, si genitiuus syllaba creuerit, & ante ultimam I aut V productam habuerit, ut uirtus: & in uno inflexibili, ut pus. T terminatus, corripitur, ut caput. C finitus, duo tantum nomina facit, ut alec, quod producitur, & lac de cuius declinatione dubitatur.

Genitiuus. Genitiuus singularis, tunc producitur, cum aut nominatiuo similis est, ut senatus: aut diphthongum habet, ut Iuliæ. aut I terminatur, ut docti: in cæteris corripitur.

Datiuus. Datiuus singularis producitur, ut Pompeio. In Græcis, corripitur, si I litera finiatur, ut Palladi.

Accusatiuus. Accusatiuus singularis in Græcis tunc tantum, corripitur, cum A uel On terminat̃ ut Thesea, Delon: in Latinis uerò, breuis est, ut doctũ.

Vocatiuus. Vocatiuus singularis A litera ta terminatus, in Latinis oĩbus, uel in Græcis fœmininis corripit̃ ut tabula. musa: in masculis, lõgus est, ut Aenea. E terminatus in Latinis breuis est, ut docte: in Græcis ꝑducit̃, ut Titide: exceptis his, quæ ntũs Græcus os terminat, ut Phœbos phœbe. I terminatus in Latiois lõgus est ut Mercuri in Græcis corripit̃, ut Nai. O terminatus in Latinis, breuis est. ut Cato licet Virg. cõtra sentiat: in Græcis, ꝑducit̃ ut Dido. V terminatus, producit̃, ut cornu. In cõsonantes uerò desinens, nominatiui sequitur

uí sequitur regulam, exceptis Græcis nominibus, quæ sæpe mutanť uarietate linguarũ, ut Diomedes. Ablatiuus singularis semp producit, absq; cũ E terminať, in his dũtaxat nominibus, quæ tertiæ fuerint declinationis, ut pariete. Nominatiuus & Vocatiuus plurales in masculino & fœminino genere, producunť, ut fluctus, terræ. In neutris breues sunt, ut fata. In Græcis uerò, cum A uel S terminati fuerint, ut rhetores, poëmata. In alijs uerò longi sunt, ut musæ. Genitiuus pluralis breuis est, ut doctorum: in Græcis longus, sed Græca declinatione, ut Philemωn. Datiuus pluralis & Ablatiuus, si is fuerint terminati, producuntur, ut doctis. Si bus, corripiuntur, ut hominibus. At si Græca sit declinatio, In terminatus datiuus, corripitur, ut arcasin, aliâs longus est. Accusatiuus pluralis in omnibus masculinis uel fœmininis producitur, ut doctos, Iulias: in neutris corripitur, ut mœnia. In Græcis uerò si as fuerit terminatus, & uenit à genitiuo os finito, corripiť, ut Archadas, aliâs producitur, ut musas.

De Pronomine.

IN omnibus pronominibus singularis nominatiuus correptus inuenit, exceptis duobus monosyllabis, tu & qui. Genitiuus singularis I uel E ꝑlatus, longus est, ut mei, meæ. Aliâs breuis est, ut illius. Datiuus singularis semper ꝓductus est, ut nostro: exceptis mihi, tibi, sibi, quæ indifferenter accipiuntur. Accusatiuus singularis, corripitur, ut illum, exceptis me, te, se. Vocatiuus singularis à nominatiuo suo non dissentit. Ablatiuus singularis longus est, ut ab illo. Nominatiuus & Accusatiuus plurales, tunc tantũ corripiuntur, cum A fuerint terminati, ut nostra. Genitiuus pluralis nunq̃ producitur, ut illorum. Datiuus & Ablatiuus plurales is terminati, producunť. Bus finiti, corripiuntur.

De uerbo.

IN omnibus uerbis, Modis, Tẽporibus, Numeris, Personis, Cõiugationibus, hæc uniformis est ratio. Quæcũq; persona A fuerit terminata, ꝓducitur, ut canta. E finita breuis est, ut lege, nisi à secũda cõiugatione ueniat, ut doce, tunc eñ longa est. I terminata ꝑsona semp producit, ut nutri. O quæ finitur, correpta est, ut audio: licet auctoritas & in his discrepet. Nam primæ coniugationis primam personam, Virgilius longam facit, ut Canto quæ solitus. &: Terra tibi mando. Tamẽ monosyllaba etiam producenda sunt, ut do, sto, flo. V terminata persona, producitur.

Am quæ finitur breuis est, ut legebam. Or finita, corripitur, ut legor. S litera terminata uerba producunť. Si penultima litera A uel E fuerit, ut amas, doces, excepto monosyllaba, es, is: & quæ ex eo fiunt, ut ades. Si uerò I ante S habuerit, corripitur, ut legis, legitis, excepta secunda persona indicatiui modi, temporis præsentis, numeri singularis, à quarta coniugatione, producta, ut nutris, audis. Et à uerbo uolo, uis.

Si uerò

Si uerò V ante S habuerit, correpta erit, ut nutrimus. T litera terminata correpta sunt, ut legit. C finita producunt, ut produc. Participia licet per casus flectantur, à nominibus tamen omni ratione dissentiunt.

De Aduerbio.

ADuerbia monosyllaba, ut huc, uel quæ ex his fiunt, ut illuc omnia producentur, exceptis bis, ter. Quæ uerò A finiuntur, longa sunt, ut unà. Quæ in E desinunt, producunt, ut doctè, pulchrè: exceptis quæ aut non comparantur, ut ritè: aut in comparatione deficiunt, ut bene, impunè. Quæ I finiuntur, longa sunt, ut heri, præter ibi & ubi: & quæ componuntur ex ipsis, ut sicubi. Item quasi corripitur. Quæ O finiuntur, à seuenienria breuia sunt, ab alijs ducta producũtur, ut falsò. licet auctoritas uariet. Quæ V finiuntur, longa sunt, ut noctu. Quæ L terminantur, corripi debent, ut semel. Quæ M, N, R, finiũtur, breuia sunt, ut cursim, forsitan, fortiter. Quæ S terminãtur, tunc tantũ producta sunt, cum ante eam A habuerint. Quæ C finiuntur, producta sunt, ut illuc.

De Participio.

OMnium participiorum temporis futuri Nominatiuus singularis, breuis est, ut lecturus. Genitiuus & datiuus singularis producuntur, ut lecturi, lecturo, excepto præsentis temporis Participio, qđ genitiuum corripit, ut amantis. Accusatiuum & uocatiuũ breues esse constat, ut lecturum, lecture. Ablatiuus singularis tantũ corripitur, ut amante, legente. Nominatiuus & accusatiuus plurales, ex masculini & fœminini generis participijs, producuntur, ut lecturi, lecturos. In neutris corripiunt, ut lectura. Genitiuus pluralis breuis est, ut lectorum Datiuus & ablatiuus pluralis, is terminati, producti sunt. Bus finiti breuiantur.

De Coniunctione.

COpulatiuæ & disiunctiuæ & expletiuæ coniunctiones breues sunt, nisi positio fecerit longas. De causalibus uerò & rationalibus, quæ A terminãtur: exceptis ita & quia, pductæ sunt, ut propterea, & interea. Quæ I terminantur excepta una, nisi, producuntur, ut si. Quæ in N desinunt, si ante eam I habuerint, producuntur, ut sin: alias breues sunt. Cæteras uerò omnes correptas esse constat.

De Præpositione.

PRæpositiones quæ in A exeunt, solæ productione lætantur, ut contra & extra, & una monosyllaba à. Ablatiuæ præpositiones omnes corripiuntur, exceptis monasyllabis quæ uel ex uocalibus constant, uel uocalibus terminantur, ut è: & de utriusq; casus præpositiones correptas esse non dubium est.

De Inter-

De Interiectione.

INteriectiones longæ sunt, si monosyllabæ fuerint, ut heus. Si uerò dissyllabæ uel trisyllabæ erunt, quoniam speciem retinent partium orationis, exemplo earum, quarũ similes erunt, iudicandæ sunt, ut pape. Hæc ita ut dixi per omnes partes orationis in ultimis syllabis obseruanda sunt, exceptis positione & diphthongis.

Expleta cursim syllabarum pagina est.
Iuganda demum uerba, nam probabilis
Hic ordo rebus quisq; disgregabitur
In bina demum prima nam proportio
Dicenda est, Grai Analogiam quam uocant:
Ac mox repulsa, quæ nouantur regula
Vulgo docti quæq; Anomala nominant.
Bis quarta fandi quis paratur portio:
Veluulneratur doctus oris integer.
Quantumq; solo inditum libellulo.
Potest probare serium fastidium.

De Analogia.

ANalogia est igitur, quæ Latine proportio dicit, obseruatio similiũ inter se loquelarũ. Nam primũ, omnia nomina Latina duodecim literis terminant: uocalibus quinq;, & semiuocalibus sex, atque una muta: T, ut caput. A igitur uocalium prima, terminat masculina, ut Catilina, Iugurtha: fœminina, ut aduena. Fœminina etiam Græca, ut Helena, Andromacha. Pronomina quoq;, ut altera sola illa. Quibus si detrahas A & I, & Vs addas, genitiuũ singularem feceris, ut dicimus alterius, solius, illius. Si uero I, datiuum ut alteri, soli. Illa uerò quæ sunt Græca neutra, ut poëma, toreuma, tres casus in utroq; numero similes habent. In genitiuo singulari T is assumunt: in datiuo S amittunt: & in E correptam ablatiuũ finiũt, atq; in plurali, datiuo & ablatiuo, genitiui singularis formam seruãt, licet & Bus possunt assumere.

E correpta nomina terminata, quæ Latina sunt, neutra sunt, ut monile, sedile. Hæc præter casus, quos similes habent, datiuum & ablatiuum confundunt, ut huic, & ab hoc monili, sedili: quoniam ablatiuus si in E exierit, quatuor casus similes faciet, quòd neutrorum nominũ declinatio non admittit. Nam quæ E producta in nominatiuo finiuntur, Græca sunt generis fœminini, ut Agaue Autonoë Græcorũ more sunt declinanda, ut nominatiuus, datiuus, uocatiuus & ablatiuus pares sint. Genitiuus S, accusatiuus N finiantur. Quæ autẽ nomina E in A conuertunt, ut Andromache,

Andromacha, sic declinantur, ut Latina in A exeuntia.

I litera terminata Latina nomina, totius generis sũt. ac monoptota, ut frugi, nihili. Gummi autẽ & sinapi peregrina sunt, neutri generis, & tantũ numeri singularis, sed casus eodẽ modo decurrũt. excepto genitiuo, qui S recipit, ut sinapis, gummis. quamuis recte dicatur, hæc gummis.

O litera nullum nomen in neutro finitur: nam aut masculina sunt, ut Cicero: aut fœminina, ut Iuno, hirundo: aut utriq; generi cõmunia, ut homo, quorũ declinationes in duas species exeunt: nam aut O literam in obliquis casibus retinent, ut unio, unionis: aut in I mutant, ut cupido inis, crepido, dinis: utraq; autem syllabam crescunt in obliquis casibus, præter uocatiuum singularem. Caro autem præter hanc Analogiã, ut declinetur, consuetudo obtinuit. Item anio, & quæ in sua declinatione unica sunt, & sine exemplis similium declinanĩ. Faciũt ẽm huius carnis, anienis. Duo & ambo cum sint semper pluralia, nõ sunt annumeranda his, quæ supra dixi sua in consuetudine declinantur. Græca nomina quæ O litera finiunĩ, ea quæ à prima positione in nostram formam transierunt, ut leo, draco sic declinantur, ut Cicero, Milo. Ea uerò quæ primam sui positionem integram seruant, ut Io, Ino Græco more declinantur, ut faciant in genitiuo Ios, Inos. accusatiuo Ion, Inon, & cæteris casibus similiter, quanq; consuetudo hanc Io dicat. Turbo, si nomen est proprium, ut Cicero declinatur. Si autem uim uenti significat aut pueriles ludi instrumentum, ut cupido declinatur.

V litera tantũ neutra finiunĩ ut cornu, ueru, quod in plurali facit uerua. Apud ueteres etiã specua dicebanĩ. Horũ nominũ pluralis declinationes carent dubitatione. Nam tres casus, ut in nõibus neutris similes sunt. Item datiuus & ablatiuus in Bus syllabã exeunt. Datiuus & ablatiuus singulares in genitiuo plurali V m syllabam iungunt. Quæriĩ autẽ de genitiuo singulari quẽ alij in Vs, alij in V literam egerũt. Nec nõ datiuo. quẽ alij in I agunt, ut genui, cornui. Quidã ueteres secuti ablatiuo similẽ faciunt, huic genu, cornu: quoniã pluraliter, genibus & cornibus, amissaq; ultima syllaba relinquitur. Datiuus singularis, sicut fit in ciuibus, & suauibus. Et quoniã genibus & cornibus dicimus, I litera in locũ V trãsit, sicut & optimũ & maximũ item dicimus, cũ optumus & maxumus diceret. Sed aliqui sunt, qui genitiuo casui, genuus & cornuus dicant, sed non debet genitiuus plures habere syllabas, q̃ datiuus & ablatiuus. Quamuis ergo dissimilia sint, senatus & exercitus tamẽ sic genus, & cornus in genitiuo dicendũ est, quẽadmodũ senatus & exercitus. Præterea quæcũq; nomina uel participia genitiuo singulari in Is exeunt, datiuo plurali syllaba crescunt, ut Catonis, Catonibus: secundum quam rationẽ si esset genuus, genuibus fecisset, & syllaba cresceret.

L litera finita nomina, duplicem formã habent. Prima est, in qua masculina sũt, ut Hannibal, Hasdrubal, neq; alia ferè, ꝑpria quàm punica: excepto

Solis

Solis nomine. Itē fœminina, ut Tanaquil, nomē Hetruscū. Et cōmunia, ut uigil pugil: quæ oīa easdē declinationes habent. Altera species neutrorum, ut mel fel, quæ hoc differunt à superiori declinatione, quia cū monosyllaba sint, L literā per obliquos casus gemināt. Nā de ꝓconsule in nominatiuo q E litera finiunt naturam Propræpositionis intuenē. Pro quippe ablatiuo tantū præfert. Nō respiciūt, cum ꝓconsul dicitur, non duabus uocibus, sed cōposito nomine dici, ut ꝓcurator, propugnator. Nec quicq̄ obesse exemplo, quod hæc nomina possunt uerba ex se facere, ut ꝓcuro, ꝓpugno. Nam præpositio perit proconsulo autē non facit, licet consulo faciat. Tamē si ꝓconsulo dicat̄ in casu nominatiuo monoptoton erit. Sed ꝑpter consuetudinem proconsul dicat̄, ut declinari possit quemadmodū illa quæ L litera terminant̄, ut uigil, pugil, mugil: quoniā in plurali gtō mugilū dicimus, & pugilū. Nā si mugilis esset ntūs, ut agilis, mugiliū faceret, ut agilium. M litera etiam neutra finiunt̄, ut telum, scamnū. Sed hoc animaduertamus, cum nominatiuo I ante ultimā syllabam habent gtō singulari: item datiuo & ablatiuo pluralibus, eandē geminare debent, ut liliū, foliū. Quoniā genitiuus aut pares syllabas ntō habet, ut scamnū scamni aut plures, ut caput capitis: pauciores nunq̄. Præterea datiuus O litera finitus, in I eam cōuertit, ut scamno, scamnis. Sed consuetudo & auctoritas ueterū, ingeni, consili, imperi, per tres syllabas maluit dicere. Vasum an uas dici debeat, quærit̄ Quoniam quæcūq; neutra nō M litera nominatiuo finiunt̄ si plutalē recipiāt, datiuo & ablatiuo in Bus cadunt. Itaq; monile, monilibus genu, genibus pecus pecoribus, nomē nominibus, marmor, marmoribus: secundūq; uas uasibus facere debuit, & in genitiuo horū uasium: quoniā quæcūq; neutra singularia ablatiuo E litera finiunt̄, genitiuū pluralem totidē syllabarum habent, quot ablatiuū singularem, ut à nemore nemorū, capite capitum. Sed hoc nomen per Anomaliā declinat̄, & erit singulari nominatiuo Vas, gtō uasis, datiuo uasi, ablatiuo à uasi. Plurali autē sic declinabit̄, ut scamna. Lucretius tamen gtō uasi ut: Rariq; facit lateramina uasi. N litera terminantur masculina, ut flamen, pecten Cōmunia duobus generibus ut tibicen, fidicen, quod frequentissimi auctores non probant, nam etiā tibicinam, & fidicinam dicunt. Item neutra, ut nomen flumen, quæ omnia manifesta declinatione uno modo declinantur. Altera species est generis masculini, quæ E literā ante extremā N seruat, ut lien, ren quæ tamen ipsa quoq; in cæteris ut superiora declinant̄. Gluten quoq; his simile est, licet Sallustius glutinū dixerit. Item fœminina quasi similia uident̄. Nam ren singularis nominatiuus necullus alius ablatiuo excepto in usu est. Græca quæ N finiunt̄, præcedentes habēt literas A E I O V, ut Alcman, cephen, delphin, phœton, creun. Ex quibus, quæ An, En, In, terminant̄, exemplo supiori declinant̄, ut fulmen, numen, fidicen. Quæ uerò On finiunt̄, si ꝑducta On Græce declinantur,

nant, ut Leon. Eandē literā & apud nos pducūt, ut Cicero, Scipio. Ea autē quæ ex pductione nti casus corripiunt, in reliquis figurationibus, ut Amphion, Creon, Agamemnon, admittūt apud nos N literā in ntō, & cōparabunt his Latinis, quæ cōuersis casibus correpta efferunt, ut uirgo, turbo. Quæ apud Græcos recipiūt T literā, apud nos quoq; eādē habebūt, ut Phyton, Phytonis. R litera præcedēte A terminatorū, ut Cæsar, lar, far, par, impar, una forma est, nisi quòd neutrū in reliquis casibus R literam geminat, ut far. Poëtarū uerò licentia hæc nōia pluraliter dixit: cum oīa nomina, quæ pondere aut mensura extimamus, pluralē numerū non admittant, ut aurū, plumbū, triticū, oleū. Errāt ergo q pariū dicūt: quoniā hæc in plurali tripto ta sunt, ut hi cæsares hos cæsares, ô cæsares. Nec pōt actūs I habere ante S, si gtūs ante V R habeat. Vident tñ qui pariū dicūt, ntūm pluralē generis neutri intueri, & quoniā paria dicunt, ut suauia, facere pariū, ut suauium.

R litera præcedēte E terminatorū species sunt sex. Prima, quæ gtō casu nullum incrementū admittit, & in I literā mutatur, ut aper, niger, macer: apri, nigri, macri. Scda hæc, tener, lacer, puer, teneri, laceri, pueri. Tertia, ut imber, uter, quæ à supioribus hoc differt, quòd hæc in gtō S literam accipit, & datiuo I finitur, & non crescit, ut secunda species, & in gtō plurali Ium literis finitur. Quarta, ut pater, mater, frater, quæ datiuis pluralibus, nō ut prima species apris, sed fratribus facit. Nec ut secunda syllaba crescit & in gtō plurali V m syllabā habet. Dicimus eñi fratrū, patrū, nō ut tertia utriū imbriū. Præterea tres casus similiter habet, hi patres, hos patres, ô patres. Cum imber & uter, hos imbris & uteris faciat. Quinta species est, ut passer anser, later, mulier, quæ à secunda specie hoc defferūt, quòd illa cū incremento syllabæ I litera finiunt, ut gener, generis: hæc in S exeunt, ut passer, passeris, & in cæteris discrepāt. Piper nāq; cicer neutra in quinta specie habent. Nam ut passer ita declinant in numero singulari, quem nunq; egrediunt. Sexta species, ut neuter, uter: neutrius eñi & utrius facit, & declinant, ut cætera pronomina, quæ in Ius literas genitiuos, & in I datiuos, agunt. Præterea eos genitiuos & datiuos communes habent, cum reliquis generibus in fœminino: neutroq; R litera præcedente I una tantum species est uir. R litera præcedente O terminatorum species sunt duæ. Alia quæ per obliquos casus producūtur, ut sopor, ris, color, ris: alia corripiunt, ut arbor, ris: sed uno modo declinātur. Castoris & Hectoris genitiuos ueteres produxerunt, sed nos corripimus: quoniā Græci horū nominū gtōs corripiunt. R litera præcedēte V terminatorū species sunt duæ. Prima, ut satur, quæ gtō I finitur, ut saturi. Secūda, quorū gtūs in Is literas uenit, ut sulphur, ris, Augur, ris. Neutra autē quæ V r literis finiunt, alia retinēt V literā, ut sulphur ris: alia in O mutant, ut ebur, eboris. S litera finitorum nominum formæ sunt octo. Nam aut A litera præponit, ut Mœcenas, ciuitas aut E, ut uer, res, moles

res moles: aut I, ut panis: aut O, ut custos, nepos: aliâs V, ut ligus, uetus: aliâs R, ut iners: aliâs N, ut serpens: aliâs P, ut præceps. S autem litera præcedente A, species sunt duæ. Prima ut Mæcenas, lenas. Secunda, ut nostras, priuernas, quæ â superioribus hoc differunt, quòd cõmunia sunt omnibus generibus, & assumere debent I literam in genitiuo plurali. Quæ neutralibus in plurali nominatiuo, accusatiuo, uocatiuo familiaris est. Igitur nostratium, priuernatiũ dicemus: quia sunt hæc nostratia priuernatia: sed & prægnatium & optimatiũ dicimus, quia accusatiuus pluralis I literam habet, ut hos & has, optimatis, & has pregnatis, q̃uis ueteres pregnatũ & optimatum dixerunt. Prægnas autem fœminini & neutri generis est. As & Mas cum sint monosyllaba, Analogia non tenentur, sed ꝓpria quadã declinatione assis & maris faciũt, & in plurali assium & mariũ. Phas & nephas, aptota sunt. Græca nomina, quæ apud nos in As exeunt, tres species habent. Prima est, ut Olympias, pythias, nam Olympiadis & pythiadis facit. Secunda ut Pallas, Thoas, Athlas: nam Pallantis, Thoantis, Athlantis facit. Tertia, ut Aeneas Pythagoras, lycas, nam facit Aeneæ, Pythagoræ, lycæ. Quãdo nostra ratione nõia quæ genitiuo in E exeunt, nominatiuo A finiuntur, ut Catilinæ, Catilina. Sed hæc Græca sunt, non ntõ S literam retinẽt. Quædam tamẽ perdunt S literã in nominatiuo, ut Nicea, Medea. Ergo in his ntis consuetudo seruãda est. S litera præcedẽte E terminatorũ species sunt quinq;. Prima, quorum ntũs & actũs & utũs plurales, similes sunt, sed gtũs pluralis in Vm exit, ut Hercules proles, Herculũ, prolum. Secunda species est, quæ â superiore hoc differt, quòd genitiuũ pluralẽ in ium cõpellit, accusatiuũ in S, ut nubes, rupes, cautes. In qua forma masculina nõ habenẽ. Tertia, quæ etiã si aliquam inter se habẽt differentiam, in declinatione tamen quoniã incremento syllabarũ pares sunt in obliquis casibus, in unam speciẽ rediguntẽ: ut Ceres, bipes, merces. Masculina autẽ in exempla non sunt nisi Græca, ut Chremes, Laches. Quarta species non differt â præcedẽte, quòd obliquos casus E in I cõpellit, cum superior S literã seruat: uidelicet quoniam in nominatiuo non ut superiora E ꝓducũt, sed contrahũt ut hospes, antistes, ales, comes. Quinta species â superiore hoc differt, quòd gtũs aucta syllaba I litera finitur, qui etiã datiuus habebatur, accusatiuo in Em exit, ablatiuo in E productã, cui adiecta Rum syllaba genitiuũ pluralem facit. Cuius numeri nominatiuũ cum prima positione & uocatiuo singulari confundit, datiuũ & ablatiuũ Bus syllaba finit, ut facies dies, spes, acies. Sed cõsuetudo, rei, & spei, corripuit fortasse, quòd monosyllaba sunt. S litera præeunte I terminatorũ alia crescit per obliquos casus, alia intra modum positionis continetur, duntaxat in numero singulari. Eorum igitur quæ nõ crescunt, species sunt duæ. Prima, generis masculini, ut scrobis, mensis: licet Lucanus exiguam scrobem dixerit. Fœminini & communis, ut canis, iuuenis,

E 3 quorum

quorum declinatio liquet. Secunda species, hoc à superiore differt, quòd ab latiuũ in I litera finit, actũm in Im & sunt duo sola masculina liguris, tybu ris. fœminina, clauis, peluis, turris, classis, cassis. Hanc rationẽ declinãdi manifestam, diminutio facit, quæ producta in omnibus istis pronunciaẽ. Itaq; quotiens dubitamus de nominum enunciatione, diminutionẽ eius consuli mus. Eorum quæ syllaba crescunt, species sunt duæ: quarũ altera corripit I literam, in qua forma sunt masculina, sanguis, puluis lapis. fœminina, cuspis, cassis, in quibus mutant masculina hoc, quòd alia in declinatione I cõseruãt: alia in E transeunt. Item quòd alia tis: alia ris syllaba in genitiuo finiuntur. Altera species I literam producit in nominatiuo, ut glis, lis, samnis quam & in obliquis similiter conseruant. In genitiuo plurali I ante Vm syllabam dicimus glirium, litium, samnitiũ, non ut superiora, lapidum, cuspidũ, cassidum. S litera præcedente O terminatorũ, cum sit paruum discrimẽ, una species potest esse: nam cum omnia in obliquis syllaba crescant, hoc differũt, quòd quædã in genitiuo S literã in T: quædã in D: quædã in R conuertũt, ut nepos, tis: custos, dis. Monosyllaba masculina, ut flos, floris ros, roris. Itẽ neutrũ, os, oris. In ossibus antẽ nominatiuũ consuetudo facit, os, cõtra rationẽ, quoniã in genitiuo R non habet. Sed nec ossium potest dici, quoniam neutra quæ nominatiuo M terminantur, Bus syllabam non admittunt numero plurali. Ergo in monosyllabis Analogia non tenẽ. S litera præcedente V terminatorũ species sunt sex. Prima, genitiuus I simplice, uocatiuus E terminatur, ut Marcus, sextus: genitiuus, ut Marci, sexti, uocatiuus, ut Marce, sexte. Secunda species à superiore hoc distat, quòd genitiuo I geminat, & in uocatiuo I terminatur, ut Antonius, Iulius, huius Antonij, Iulij facit, & ô Antoni, Iuli: in cæteris cũ superiore consentit. Tertia species, ntũm cum uocatiuo miscet, & gtõ easdem literas producente cõseruat, datiuo V & I, ablatiuo V, actõ Vm terminaẽ. ut senatus fluctus, exercitus, quæ pluraliter ntũm cũ actõ & utõ in Vs, pductã agunt, gtũm in Vm, dtũm & ablatiuũ in Bus syllabã. Quarta species incremẽtũ syllabæ p obliquos casus accipit: ita tñ ut aliquã uarietatẽ inter se habeãt. Quædã enĩ V literã retinẽt aliâs correptã, aliâs pductã, ut ligus, liguris palus, dis: uirtus, tis. Quædam eandẽ V literã in E uel in O mutant, ut uetus, ueteris: uenus, ueneris: nemus nemoris. Quædã tamẽ uno modo declinanẽ. Laus & fraus, cum sint monosyllaba, & duas uocales habeãt iunctas, in eadẽ specie habenẽ, quia similiter syllaba crescunt. Quinta species, pnominũ, quæ Vs terminantur, ut unus, totus, solus, quæ hoc modo declinanẽ, Vnus, unius, uni, unum: une ab uno. uni, unorum, unis, unos, uni. ab unis. Sexta in Eus, ut inuleus eculeus, â utõ E litera geminata efferunẽ, ut eculee, inulee. Sed quidã malunt in Eu, ut Tideu, utõ Græcè dicere. S litera I præcedẽte finita neutra monoptota sunt, ut tressis, sexis. S litera præcedẽte V, duæ species sunt. Prima, quæ in I geni-

in I gtũm agit, & pluralẽ non habet, ut uulgus, pelagus, uirus. Lucretius ui
rí dicit, quanq̃ rectius inflexum maneat. In secunda specie sunt, quæ p obli
quos casus crescunt, & gtõ singulari in Ris literas exeunt, ut genus nemus.
Ex qbus quædã V in E mutant, ut olus, oleris; ulcus, ulceris Quædã in O
nemus, nemoris pecus pecoris. In dubitatione ueniunt stercus & fœnus in
E, an in O mutent: quoniã quæ in Nus syllabã finiunt, V in E mutant, ut
uulnus, genus, funus, & funeratus dícimus: fœnus eni exẽplo non debet no-
cere, cum inter dubia genera ponat. Itẽ ueteres stercératos agros dicebant,
non stercoratos. S litera finita noĩa, præcedẽtibus N uel R, oĩa sunt unius
generis, nisi quæ ante S, R habent, interdũ D recipiunt, ut secors secordis.
Interdũ T, ut solers, iners. In plurali quoq;, excepto gtõ & actõ, omnibus ca
sibus similiter declinant. Nam quædã in Vm genitiuo, accusatiuo in Es ex
eunt, ut Mars, Aruns. Quædã in Ium, ut sapiens, patiens, & ob hoc accusa-
tiui eorũ in Is exeunt. Pleraq; autẽ ex his nomina tribus generibus, commu
nia sunt, & I literã quam habent neutra in ntõ plurali dant, etiã gtis reliquo-
rum generũ cum quibus communia sunt. T litera neutra tantũ hoĩa quæ-
dam pauca finiunt, ut Git, quod non declinat, & caput, sinciput. Quidã cum
lac dicunt, adijciunt T, ppter quod facit lactis. Sed Virgilius: Lac mihi non
æstate nouum, non frigore defit. Quippe cũ nulla apud nos nomina indu-
as mutas exeunt, & ideo ueteres lacte in ntõ dixerunt. X litera terminatorũ,
quædã in gtõ plurali, in quibus omnia cõmunia in Ium exeunt, & ob hoc ac-
cusatiuo in I & S. Plurima uerò gtõ in V & M non præeunte I, & ob hoc
in E & S, actõ exeunt. Nam in reliquis consentiũt, ut pote cũ singulariter o-
mnia in ntõ habẽt, X exigũt, gtũm in I & S, agunt datiuũ in I literã: ablati-
uum E uel I definiãt, adiectaq; M actũm definiunt, implentq;. Pluraliter ue
rò datiuũ & ablatiuũ utiq; Bus syllaba finiũt. Nã de cæteris qbus dissidẽt ue
teres, quidã atrocũ & ferocũ. Qua ratione omniũ X litera finitorũ una spe
cies uidebit. Huic enim X literæ omnes uocales præferuntur, ut capax, fru-
tex, pernix, atrox, redux. Ex his nominibus, quæ in nominatiuo producũt,
quædã corripiũt, quædã consentiũt in ntõ, in obliquis autẽ dissentiunt. Pax
enim & rapax, item Rex & pumex: item nux & lux primam positionem ua
riant. At nix & nutrix, item nox & atrox, sic enim in prima positione consen-
tiuns, ut discrepent per obliquos. Et illud animaduertendũ est quædã ex his
X literã in G, & quædã in C per declinationes compellere. Lex enim legis,
grex, gregis facit: & pix, picis: nux, nucis. Nam in his, quæ non sunt Monosyl
laba nonnunq̃ X litera genitiuo in C conuertitur, ut frutex, fruticis ferox,
ferocis facit. Suppellex autem & senex, & nix priuilegio quodam contra ra-
tionem declinantur. Quoniam supellex duabus syllabis crescit, quod uetat
ratio, & senex, ut in nominatiuo, item in genitiuo dissyllabum manet. Cum
omnia X litera terminata crescant, & nix nec in C conuertitur, ut pix;

Nec in G, ut rex, sed in V: consonans, cum in uocalem transire non possit. In plurali autē genitiuo ablatiuus singularis formas uertit. Nam in A aut O terminatus, in Rum exit: E correpta in Vm: producta in Rum, I termi natus in Ium: V terminatus in Vm. Datiuus & ablatiuus plurales: itē aut in Is exeunt, aut in Ibus, quæ præcepta in scholis sunt tritiora, sed quotiens in Is exeunt, longa syllaba terminantur, quotiens in Bus breui.

De Generibus uerborum.

DEcursis nominum regulis æquum est consequentia dicere, canonesq; uerborum. Genera uerborum sunt quinq;, Actiuum, Passiuum, Neutrum, Commune & Deponēs. Actiuum est, quod in O exit, & agendi significationem habet, ut lego, scribo, canto, & cætera huiusmodi. Passiuum uerò in R, & patiētis significationem monstrat, ut legor scribor. Neutrum in O, & neque agentis, neque patientis plenā significationem habet, ut sudo, dormio. Nescio enim agat quis aut patiatur. Cōmune & Deponens in R exit, sed hoc interest, quòd in communi duæ sunt significationes agentis, & patientis. Cum enim dicimus osculor, nescis utrū potius osculor te, an osculor à te. In deponenti autem, aut agentis effectus est, ut luctor: aut patientis, ut morior. Est etiam impersonale, ut sudatur, curritur, quod ideo sic uocatur, quòd cum omnes personas contineat, nullam habet certam.

De Modis uerborum.

VErborum autem modi sunt quinque, sed alij sex, alij septem, alij octo, alij nouem, pauci etiam decem dixerunt. Qui uerò quinq; dicunt, hos aiunt indicatiuum, imperatiuum, optatiuum, coniunctiuum, infinitiuum, quem & perpetuum dicimus Qui sex memorant, addunt promissiuum. Qui septem, impersonalē. Qui octo, percunctatiuum. Qui nouem subiectiuum, & à coniunctiuo eum separant. Qui decem etiā hortatiuum asscribunt: sed hos superflue adiectos ratio non admittit.

De Coniugationibus.

COniugationes autem quas Græci συζυγίας appellant, tres esse nō dubium est. Quæ in uerbis actiuis neutralibúsue in secunda persona, tempore præsenti monstrantur. Nam quotiens finalis syllaba in As exit prima: in Es secunda: in Is tertia, ut cantas, uides, audis: si producta sit hæc tertia: nam si correpta sit curris. Harum omnium coniugationum uerba in prima positione ante ultimam literam tres tantum uocales recipiunt, E I V. ut sedeo, lanio, irruo. Consonātes autem omnes, exceptis F K & Q, ut libo, uoco, cado, lego, traho, impello, amo, cano, scalpo, curro, lasso, peto, nexo. His accidunt I & V, loco consonantium positæ ut aio, ad-

iuuo,

iuuo. Sed nec F excludunt, cum dicamus triumfo, quanq̃ à Græcis ueniat, & per P & H potius scribat̃. Præterea ab eo quod dicimus faris & fatur, primam uerbi personam uolũt For. De Q litera dubitatur: nam dicimus eliquo & æquo. Et in huiusmodi uerbis V litera nec uocalis locum, ut est irruo: nec consonantis, ut est adiuuo, ualeat obtinere.

De Formis.

Harum omnium coniugationũ in declinãdo formæ sunt triginta sex: exceptis defectiuis & impersonalibus, & inchoatiuis. Primæ coniugationis uerba, quæ uel O litera nulla alia præcedente uocali terminant̃, uel præeunte uocali qualibet, formas habent quatuor. Secundæ cõiugationis uerba formas habẽt sex. Tertiæ coniugationis correpta uerba formas habẽt uiginti sic: Quæcũq; uerba indicatiuo modo tẽpore præsenti, psona prima, I O literis terminant̃, formas habẽt sex. Quæ V O formas habẽt duas. Quæ nulla præcedẽte uocali O litera terminant̃, formas habẽt duodecim. Tertiæ cõiugationis pductæ uerba, quæ indicatiuo tpe præsenti, prima psona, I O literis terminant̃, formas hñt qnq;. Quæcũq; autẽ uerba cuiuscũq; cõiugationis indicatiuo modo tpe præsenti, psona prima, uel nulla præcedẽte uocali, uel qualibet alia præcedẽte O litera terminant̃, Eorum declinatio hoc numero formarũ continet̃, de quibus singulis dicam.

De Prima coniugatione.

Primæ cõiugationis uerba indicatiuo modo, tpe præsenti, persona prima, aut O litera nulla alia præcedente uocali terminant̃, ut amo canto: aut Eo, ut commeo, calceo: aut Io, ut lanio, satio: aut Vo, ut æstuo, cõtinuo. Primæ cõiugationis uerba imperatiuo modo tpe præsenti ad secundã psonã, A litera pducta terminant̃, ut amo, ama: canto, ta In infinitiuo modo ad impatiuũ modũ Re syllaba manente pductione terminantur. ut amo, amare. canta, cantare. Itẽ prima cõiugatione, quæ indicatiuo modo tpe præterito, specie absoluta, adiecta ad impatiuũ Vi syllaba, manẽte pductione terminat, ut cõmeo, cõmea. cõmeaui lanio, lania, laniaui: satio, satia, satiaui. Eodẽ modo tpe specie inchoatiua, adiecta ad imperatiuũ modũ Bam syllaba terminantur, ut cõmea, cõmeabã lania laniabã. Itẽ prima coniugatio eodẽ modo, eodẽ tpe, specie recordatiua, adiectis ad imperatiuũ modũ, Ve & Ram syllabis M terminat partes, ut cõmea, cõmeaueram: lania, uerã: æstua uerã. Primæ coniugationis eodẽ modo tpe futuro, adiecta ad imperatiuũ modũ Bo syllaba terminant̃, ut commea, bo: lania, abo æstua, bo. Quæ uerò indicatiuo modo tẽpore præsenti ad primã personam, O litera nulla alia præcedente uocali terminant̃, ea indicatiuo modo tpe præterito specie absoluta, & exacta quatuor modis pferunt̃. Est enĩ primus, q similẽ his regulã habet, quæ indicatiuo modo tẽpore præsenti prima perso-

ma persona penultimã uocalẽ habent, ut amo ama amaui, amabã amaueram, amabo amare. Secundus est, qui O in I cõuertit, & penultimã in præterito pfecto, & tertiã ab ultima in plusq̃ pfecto ,pducit, ut adiuuo a diuui adiuuerã. Tertius, qui similẽ qdẽ regulã habet primi modi, sed subtracta A litera distingit, ut seco secui secabã, secabo secare. Facit eñ in specie absoluta secui, & exacta secuerã. Quarta est, quæ per geminationẽ syllabæ ,pfert, ut sto sta steti steteram, stabo stare. Huic simile, do da dedi, correpta litera A, contra regulam in eo quod est dabam dederam, dabo dare profertur.

De Secunda coniugatione.

Secundæ cõiugationis uerba indicatiuo modo tẽpore præsenti, persona prima, E O literis terminantur, ut uideo uides, moneo nes. Secundæ coniugationis uerba imperatiuo modo, tempore præsenti, ad secundam personam, E litera producta terminantur, ut uideo uide, moneo mone. Secundæ coniugationis uerba infinitiuo modo adiecta ad imperatiuum modum re syllaba, manente ,pductione terminantur, ut uide uidere, moneo monere. Secundæ coniugationis uerba indicatiuo modo tempore præterito specie absoluta, & exacta, septem modis declinantur. Et est primus, qui formam regulæ custodit. Nam forma hæc est, cum secundæ coniugationis uerbum indicatiuo modo tempore præterito quidem pfecto adiecta ad imperatiuũ modum ui syllaba, manente ,pductione terminat̃. ut deleo deleui. Plusq̃ perfecto autem adiectis ad imperatiuũ modum, ue & ram syllabis terminant̃, ut delede leueram. Secũdus est. cum indicatiui modi, primæ psonæ, E & O literis terminatæ transeũt in I. ut sedeo sedi, & in exacta ut sederã. Tertius est, cũ E & O in V & I mutantur, ut caleo calui, moneo monui, caluerã monuerã. Quartus est, cum E & O in I mutãt, & consonantẽ quæ præcedit in S, ut mulgeo mulsi mulserã. Quintus est, cũ E & O in I præcedens uerò consonans in X mutatur, ut lugeo luxi luxerã. Sextus est, qui per duplicationẽ syllabæ ,pfertur. ut spondeo spospondi spospønderam. Septimus est, qui resoluitur in formam passiuorũ, ut audeo ausus sum es est ausus eram eras erat. Secundæ coniugationis uerba indicatiuo modo specie inchoatiua adiecta ad imperatiuũ bam syllaba, manente ,pductione terminant̃, ut uide uidebã, moneo monebã. Secũdæ cõiugationis uerba indicatiuo modo tẽpore futuro adiecta ad imperatiuũ modũ bo syllaba, manẽte ,pductione terminant̃, ut uide uidebo, moneo monebo.

De Tertia coniugatione correpta.

Tertiæ coniugationis correptæ uerba indicatiuo modo tpe præsenti psona prima, aut O litera nlla alia uocali præcedẽte terminant̃: ut lego legis, peto petis, aut rapio rapis, facio facis: aut uo, ut innuo irruo. Tertiæ coniugationis correptæ uerba, quæ indicatiuo modo

tempore

tempore præsenti, O litera nulla præcedente uocali terminant, eadem imperatiuo modo, tempore præsenti, persona secunda E correpta præcedente consonante primæ positionis terminantur, ut lego lege, peto pete. Quæ V & O, ea impatiuo modo V & E retinebũt, ut induo indue, irruo irrue. Tertiæ cõiugationis correptæ uerba infinitiui modi adiecta ad imperatiuum modũ, re syllaba manente correptione terminant, ut legere, petere. Tertiæ cõiugationis uerba quæ indicatiuo modo tpe præsenti, psona prima, I O literis terminant: ea præteritũ pfectũ & plusq̃perfectũ, sex modis enunciãt. Primus est, q tertiæ cõiugationis pductæ, integrã regulã sequit, hic est q impatiui modi regulã in pductionẽ uertit, & in absoluta specie assummit ui syllabã, & in exacta ue & ram, ut cupio piui ueram. Hæc eadẽ tñ interdũ sublata V litera in absoluta specie, & geminata I: in exacta uerò correpta eadẽ pnunciat, ut cupij cupierã. Secundus modus est, qui primæ positionis uerbo O literã deponit, & præeuntẽ syllabã, seu mutata uocali, seu pseuerãte pducit, ut facio feci, fugio fugi. In exacta uerò specie I deposita. & in E mutata, ram syllabã assummit, ut fecerã, fugerã. Tertius modus est, cũ I & O in V & I cõuertunt, ut elicio elicui elicuerã. Quartus, depositis I O literis, & præeunte cõsonante per S geminũ enunciat, ut percutio percussi percusserã. Quintus, qui per X, ut aspicio aspexi aspexerã. Sextus, qui per geminationẽ syllabæ enunciatur, ut pario peperi pepereram.

Tertiæ cõiugationis correptæ uerba, quæ indicatiuo modo tẽpore præsenti, psona prima, O litera terminant, ea præterito & absoluto, & exacto duobus modis enunciant. Et est primus, cũ primæ positionis uerba O in I cõmutãt, ut induo indui induerã. Secũdus, qui per X pnunciat, ut instruo instruxi instruxeram. Tertiæ, correptæ uerba, quæ indicatiuo modo tempore præsenti, psona prima, O litera nulla alia uocali præcedẽte terminantur, ea indicatiuo modo tẽpore præterito specie absoluta & exacta duodecim modis declinant. Et est primus, qui tertiæ cõiugationis productæ integram formam sequit, ut supra ostendimus. In his uerbis, quæ tertiæ coniugationis correptæ, indicatiuo modo tempore præsenti, psona prima, I O literis terminant, ut enim est cupio cupiui cupiuerã, sic peto petiui petiuerã: hæc quoq; V literam interdũ subtrahunt, & I geminãt, ut petij petierã. Secũdus est, cum O in I conuertit, qui primæ positionis uerbi O literã in I cõmutat, & præeuntẽ syllabã, seu mutata uocali, seu pseuerante pducit. Deposita etiã consonante si fuerit media, in quam prima uocalis desinat, ut ago egi egeram, lego legi legerã. Eorũ autẽ quæ in consonantẽ exeunt, exempla sunt hæc, frango fregi fregerã, fundo fudi fuderam. Quartus est, qui mediam consonantẽ deponit, & præeuntẽ uocalem corripit ut findo fidi fideram, scindo scidi scideram. Quintus, O litera deposita V & I assummit, ut molo molui molueram, colo colui colueram. Sextus, qui deposita O S & I assu-

& I assumit, ut carpo, carpsi, carpseram: scribo, scripsi, scripserã. Septimus, qui O deposita, & præeunte consonante, per S, geminum pronunciat, ut meto, messui, messuerã. Octauus, qui simili correptione per unum S, præeunte uocali producta declinat, ut trudo, trusi, truserã. Nonus, qui per X, pronunciat, ut expungno, expunxi, expunxeram, ungo, unxi, unxeram. Decimus, qui per geminationẽ primæ syllabæ profertur, ut pungo, pupugi, pupugeram: curro, cucurri, cucurreram. Vndecimus, qui uerborũ composito rum, ultimã syllabam geminat, ut trado, tradidi, tradideram: reddo, reddidi, reddideram. Duodecimus, qui in formam passiuorũ resoluitur, ut fido, fisus sum, es, est: fisus eram, eras, erat. Hæc omnia tertiæ coniugationis correptæ uerba indicatiuo modo tempore præterito specie inchoatiua, adiecta ad imperatiuũ modum, bam, syllaba præcedente consonante primæ positionis uocali E adiecta, productione terminant, ut lege, legebam: pete, petebam: exceptis his, quæ I ante O habuerint: ea enim adiecta I litera adimperatiuum modum, & adiecta bam, syllaba producta E terminantur, ut rapio, rape, rapiebam.

Tertiæ coniugationis correptæ uerba indicatiuo modo tempore futuro sublata E litera, & adiecta am syllaba, terminant, ut lege, legam: pete, petam: indue, induam: exceptis his, quæ I ante O habuerint in prima positione: ea enim E in I conuertunt, & assumpta am syllaba, faciunt futurũ, ut rapio, rape, rapiam: facio, face, faciam.

De producta tertiæ.

TErtiæ coniugationis uerba productæ indicatiuo modo tempore præsenti personæ primæ, aut E O literis terminant, ut adeo, adis: prodeo, prodis. Aut I O, audio, audis: nutrio, nutris. Tertiæ coniugationis productæ uerba imperatiuo modo, tempore præsenti, in secunda persona I producta terminant, ut adeo, adi prodeo, prodi: audio, audi. nutrio, nutri. Hæc infinitiuo modo adiecta ad imperatiuum modum Re, syllaba, manente productione terminant, ut adi, adire: prodi prodire. Tertiæ coniugationis uerba, quæ indicatiuo modo tempore præsenti, persona prima, E O literis terminant, ea modo indicatiuo, tempore præterito, specie absoluta, adiecta ad imperatiuũ modum ui syllaba terminantur, ut adeo, adiui. Exacta autem uerba, ueram, ut adiueram: sed consuetudo sæpe breuitatem appetens, V literam subtrahit, & absoluta ingeminat I, ut adij, prodij, adieram, prodieram. nchoatiua quoque specie adiecta ad imperatiuum modum, bam syllaba terminant, ut adibam, prodibam. Quæ uerò indicatiuo modo tempore præsenti, persona prima, I O literis terminant, ea tempore præterito absoluta specie, & exacta forma, quinque modis enunciant, & est primus similis superiori, ut nutrio, nutriui, nutriueram, nutrij, nutrieram,

eram & audi audieram, ut apud Virgi. Audieras & fama fuit. Specie tantum inchoatiua distant. Omnia enim tertiæ coniugationis producta uerba quæ indicatiuo modo, tempore præsenti, persona prima, I O literis terminantur, ea eodem modo, tempore præterito, specie inchoatiua E producta manente, nouissimæ syllabæ adijciunt Bam, ut audiebam, ueniebã, operiebam: quãq; hæc ueteres sine E litera pnunciabant, ut Virgi. Nutribat Tyrusq; pater, cui regia parēt Arměta, & cætera. Secũdus modus est, cũ O amissa præcedens syllaba producit, ut uenio, ueni, ueneram. Tertius, cũ I & O in V & I mittunt, ut operio, operui, operuerã. Quartus, qui depositis I & O præcedentẽ consonantẽ in S cõuertit, sartio, sarsi, sarserã. Quintus, qui per X enunciat, ut uincio, uinxi, uinxeram. Tertiæ coniugationis productæ uerba, quæ indicatiuo modo, tempore præsenti, E O literis terminant, ea tempore futuro, eodem modo, Bo syllaba adiecta ad imperatiuum modum terminant, ut adeo, adi adibo: prodeo, prodi, prodibo. Quæ uerò I O adiecta ad imperatiuũ modum Am syllaba terminant, ut audio, audi, audiam nutrio, nutri, nutriã, quamuis Terentius protulerit p Bo, inde apparet geminã esse pronunciationẽ. Dixit enim: Sciboiam ubi fiet.

Indicatiuo modo, tempore præsenti, eorũ, quæ E O literis terminant, sunt uerba quæ à diuerso præsenti, præteritum simile habent, ut luceo, & lugeo, luxi enim facit. Idem cernit & crescit creui facit. Sunt alia, quæ una uerbi positione duas coniugationes teneant, ut pando & mando, faciũt enim pandas & pandis, mandas & mandis. Verba casibus iungunt, interdum singulis ita: genitiuo, ut misereor tui datiuo, ut suadeo tibi: accusatiuo, ut moneo te: ablatiuo, ut utor illo. Interdum duobus, ut ablatiuo & accusatiuo, ut fungor hanc rem, & illa re. Hæc satis ad exempla Analogiæ dixisse sufficiat. Quæ enim his formis conspecta fuerint non teneri pro certo anomala iudicanda, quæ strictim exiguecq; memorabo, ut cõtra rationem etiam usum quendam usurpasse detegamus, aut etiam contra regulam defecisse.

De Anomalis.

CVm in nominatiuo singulari, reus & deus similia sint quare plurali hi rei dicuntur & usus dicit, hi dij contra regulam, cum dici tantũ dei deberet præsertim cum genitiuus nominatiuo suo duabus syllabis non debeat longior inueniri quàm hic eueniet si dicamus deorũ. Cum Thoas, & Eas, cum similia sint, Thoantis, & Eantis, faciant Aeneas non facit Aeneantis, sed Aeneæ. Cur cum hic biceps & triceps dicamus, genitiuus duabus contra regulã syllabis crescat, & bicipitis & tricipitis dicamus? nõ bicipis aut tricipis. Vnde uenit, ut aliger, frugifer, accipiter habeant omnes casus, Iupiter duos habeat? Cum sanctus, pius, bonus, similia sunt, cur dicimus sanctior, & pijor non dicimus: Deinde sanctior, sanctissimus bonior,

F bonissimus

bonissimus non dicamus. Cum dicat Virgilius Phandi atq; nephandi. Cũ à nefando dicatur nefarius, à fando, farius non dicitur. Quare si iunctus amissa præpositione dicitur iunctus, securus & sedulus eadem perdita non ualeāt memorari. Cum dicamus, singuli uiri, singulæ mulieres, singula scrinia, quare nõ dicimus, singulus uir, singula mulier, singulum scrinium. Cũ uenor, piscor, aucupor, similia sint: cur uenator, & piscator dicitur, & aucupator non dicitur, sed auceps. Cur uolo non habet imperatiuum. Cur fare primam uerbi personam non habet. Quare soleo præteritum perfectum non habet. Cum canta & laua similia sint, cur cantaui faciat, & lauaui non faciat. Item corusco & tono, coruscaui facit, tonaui non facit. Quid quòd ego unum casum recipit. Cum calciatus, armatus, togatus, penulatus paria uideantur, quare calceo & armo dicimus. togo, & penulo, non admittitur. Nominatiuus singularis in Vs exiens in omnibus positiuis, E productam habet in aduerbijs, ut doctus, doctè, auarus, auarè: parcus, parcè. Bonus & malus cur corripit in aduerbio, E, bene & malè. Cum habilis habiliter dicamus cur facilis faciliter non dicimus. Item cum difficulter dicamus, cur faculter dici non poterit. Cum audax audacter dicatur: cur uerax ueracter non dicimus, sed ueraciter. Cur singulatim dicimus, binatim, ternatimq; nõ dicimus: & alia huiusmodi, quæ possem, innumera memorare nî ad cætera properarem.

Hæc cum Grammatice uelut rerum exordium instauratura dixisset, propter superi senatus, Iouisq; fastidium, Minerua talibus interuenit. Ni fallor, octo partes orationis uelut incunabula repetitura intimare disponis. Adijcies solœcismorum causas, barbarasq; formas, tum alia loquendi uitia, quæ apud uates inclytos plurimum celebrata, quæ nunc Tropos, nunc Metaplasmos, nunc Schemata figurarum, ex eodemq; cũcta uitia, uelut de coris fonte manantia, quæ attestantur, aut nescientis errorem, aut affectatam, doctoribus uenustatem. Quæ si ab scholaribus inchoamentis in senatum Cælitum ducis, decursæ peritiæ gratiam deformabis. Nam si rhythmicum quid, metricumq;, sicut inter Cirrhatos audes, assumpseris, profecto Musices impetu, cuius prauertis officium, discerpseris. Formam igitur prædictæ præceptionis absolueris: si præcipuis memoratis iam te ab inchoamentorum uulgarium uilitatibus uindicaris. His Germaniæ uerbis cum sponso Delius anteibant, & Grammaticam ad Virginis transire obsequia compulerunt. Ac tunc aliam fœminarum pari sponsalium munere cõferendam clarius intromisit.

Finis Tertij libri.

MARTIANI

MARTIANI CAPELLAE DE DIALECTICA, LIBER IIII.

Hæc quoq; contortis stringens effamina nodis,
Qua sine nil sequitur, nilq́; repugnat item.
In cœtum superum ueniens primordia fandi
Aduenit, & scolicum præstruit Axioma.
Ambiguis memorans uocem consistere uersus
Nil normale putans, ni fuat associum.
Sed licet ipse modos demum bis quinq; profatus,
Pallens afflictim uerset Aristoteles,
Stoica circuerant, ludantq́; Sophismata sensus,
Perdita necunquàm cornua fronte ferant,
Chrysippus cumulet, proprium consummat aceruum
Carneadesq́; parem uim gerat helleboro,
Nullus apex tot prole uirum par accidit unquàm,
Nec tibi tam felix fortis honos cecidit.
Inter templa deum fas est Dialectica fari:
Et Ioue conspecto iure docentis agis.

QVæ igitur introgressa est Delio conuocante pallidior paululũ fœminina, sed acri admodũ uisu, & uibrantibus continua mobilitate luminibus, cui crines tortuosi, decentiq́; inflexione crispati, & nexiles uidebantur. Quí tamen deducti per quosdam consequentes gradus, ita formam totius capitis circulabãt, ut nihil deesse cerneres, nihil superfluum detineres. Cui quidẽ pallium, Athenarumq́; uestitus, sed gestamen in manibus fuerat inopinum ac prorsus gymnasijs omnibus inexpertũ. In leua quippe serpens gyris in manibus inuolutus, In dextra formulæ quædam florẽtibus discolora uenustate, cæteris solerter effigiatæ latentis hami nexu interitus tenebatur. Sed quoniam eius leua sub pallio occullebat, insidias uiperinas, cunctis dextera præbebatur. Deniq; ex illis formulis siquis aliquam percepisset, mox apprehensus hamo ad latentis anguis uirosos circulos trahebat. Qui tamen mox emergens, primo spinosorũ

dentium acumine uenenato, assiduis hominem morsibus affligebat. Dehic
ambitu multiplici circumactum, ad conditiones propositas cohartabat. Si
autem quamlibet formulā nullus uellet assumere, quibusdam obuijs inter/
rogatiunculis occupabat, aut latenter in eos anguem serpere stimulabat, do
nec nexilis complexio circumuentos ad interrogantis arbitrium strangula
ret. Ipsa autem fœmina contractioris uidebatur corporis, habitusq; furui.
Verum dumalibus hirta setis nescio quid uulgo inexplanabile loquebatur.
Nam uniuersalē dedicatiuam particulari abdicatiuæ obliquā, licet ambas
posse uertier asserebat, uniuocis æquiuoca cōnectendo, ad solam se discerne/
re uerum quid falsumúe sit, uelut quadam diuinantis fiducia loquebatur.
Hæc se educatā dicebat Aegyptiorū rupe, at quin Parmenidis, exide Gym/
nasium atq; Atticam demeasse illicoq; uersipellis studij calumniāte proposi/
to, etiam Socratis, Platonisq; amplitudinē mancipasse. Hanc igitur frau/
dulenta semper argumentatione uersutam, ac de circumuētis pluribus glo
riantem, cum Cyllenius Ciryceo geminus anguis assurgens allambere fœ/
minam crebris linguarum micatibus attemptaret, tuncq; etiam Tritoni/
da Gorgo cognoscentis, quoniam gaudio sibilaret, nimirum inquit Bro/
mius, qui facetior est Deorum, eamq; penitus nesciebat. Hæc autem ex ha
renis Libiæ anhelantis adducitur, quòd & capillicium implexum docet, &
amicitia uenenorū, aut fidendum forma copulam esse Marsicæ nationis.
Ita nanq; agnitione uiperea, & blanda anguium adulatione diligitur. Quod
ni est, ex illius hami fraude colligitur, quòd circulatrix bellacissima, & meta/
rum Marsicarum incola comprobat. Quo dicto, cum complures deorum,
quantum decuerat, arriderent, Pallas aliquanto concussior, Iocum emergen
tis inhibuit, memorans hanc admodum sobriam, quod quibusdam diuis pe
nitus denegatum est, etiam inter germanas quæ probandæ sunt acriores à
nullo posse, cum asserta protulerit derideri. Illa autem, quæ argumentū ue/
rosæ assertionis acrimoniæq; detulerat, tradere eam iubet, ac se ad insinuan
dæ sollertiæ habitum cōparare. Tunc lubrici anguis circulatos orbes & hia/
tus, cum Grammatice, quæ insinuatione peracta prope astabat accipere
formidaret, ipsi diuæ, quæ etiam Medusæos crines edomuit, cum figuris
illicibus & hamatis illis formulis cōmittunt. Ita crinali decore mera Cecro/
pis atq; Attica comprobatur. Maximeq; quòd eam Palliatorum populus
& Graiæ iuuentutis electio sequebatur: prudentiam fœminæ, ingeniūq;
mirata. Iupiter autem iudicantis, implendisq; uirtutibus posterā Romu/
leis uirtutibus Graiam estimans lenitatem, quicquid nosset illa latiali pro/
mere cepit facultate. Ac mox Dialectica, quanq; parū digne Latine loqui
posse crederet, tamē promptiore fiducia, restrictisq; quadā obtutus uibra/
tione luminibus, etiam ante uerba formidabilis sic exorsa:

Ni Varronis

NI Varronis mei inter Latiales glorias celebrati mihi eruditio, industriaq; suppeteret, possem fœmina Doricæ nationis apud Romuleæ uocis examina, aut admodum rudis, aut satis barbara reperiri. Quippe post Platonis aureum flumen, atq; Aristotelicam facultatem, M. Terentij primam me in Latinam uocem pellexit industria, ac fandi possibilitatē per scholas Ausonias comparauit. His igitur præceptis parere colluctans, nec Graios deseram ordine differendi, nec Laurentis assertionis essam ina remorabor. Ac prius illud cōpertū uolo, mihi Romanos, Togatamq; gentem uocabulū nondum nouare potuisse, ac Dialecticen, sicut Athenis sum solita nuncupari, meiq; prorsus iuris esse quicquid artes cæteræ proloquuntur. Nam neq; ipsam, quam aures uestræ probauere Grammaticam, neq; alterā opinioris ire cluen facultate, uel illam formarum diuersa radio, ac puluere liniantem sine meis posse rationibus explicari, quis dubitet? Quippe in ditione mea, iureq; consistunt, sex Normæ, quis constant cæteræ disciplinæ. Nam prima est de loquendo. Secunda de eloquendo. Tertia de proloquendo. Quarta de ploquiorum summa. Quinta de iudicando, quæ pertinent ad iudicationē poëtarum & carminum. Sexta quæ dicenda Rhetoribus commoda est.

In prima autem parte quæritur, quid sit genus, quid forma, quid differētia, quid accidens, quid uerò proprium, quid definitio, quid totū, quid pars, qui in diuidendo modus, qui in partiendo, quid sit æquiuocum, quid uniuocum, quid, ut ita dicam, pluriuocum. Debetis quippe insolentiam perferre sermonis qui Graiam differtare Latialiter cōpulistis. Quæ ergo rebus uerba sua sint, quæ aliena, & quot modis aliena sint, quid sit substātia, quid qualitas, quid quantitas quid relatiuum, quid loci, quid temporis, quid situs, quid habitus, quid facere, quid pati, quid proloquia: & quot modis sibi opponantur, hæc in prima nostri parte censentur.

In secunda uerò, quam de eloquendo diximus, quæritur quid sit nomē, quid uerbum, quid ex his iunctum, quæ ex his subiectiua pars sententiæ sit, quæ declaratiua, qui subiectiuæ modus sit, qui declaratiuæ, quatenus nomē accipiatur, quatenus uerbum, quatenus sit perfecta sententia, ut possit esse proloquium.

Excipit hanc pars tertia de proloquendo. In ea quæritur quantum ad ꝓpositum hodiernæ sufficiat breuitatis, quæ sint differentiæ proloquiorum in quātitate, quæ in qualitate, quid uniuersale sit, quid particulare, quid indefinitum, quæ sint aientia, quæ negantia, quam uim habeant singula, quē admodum inter se affecta sint. Hinc progreditur ad quartam partē, quam esse diximus proloquiorū summam. In ea quæritur quid sit sumptū, quid illatio, quid syllogismus, quid sympærasma, quid prædicatiuus syllogismus, quid conditionalis, & quid intersit, quot formæ sint prædicatiui generis, &

quæ sint, utrum certum ordinem teneant, & si tenent, quid sit eiusdem ordinis ratio, quot modis habeant singulæ: & utrum hi modi certum ordinem teneant. Et si ita est, quæ sit eiusdem ordinis ratio.

Deinde conditionalis syllogismi quot primi modi, ac necessarij sint, qui etiam istorum ordo sit, quid inter se differant. Hæc sunt quæ præsenti arbitror cognitioni, asserendisq́ sufficere, quid ergo genus sit, exordia repetens, quo uniuersa discurram, primitus intimabo.

De Genere.

GEnus est multarũ formarum per unum nomẽ cõplexio, ut animal, forma eius, ut homo, seu equus, & cætera. Sed nonnunq̃ aliquæ formæ ita generi subijciunt, ut etiã ipsæ alijs sub se positis genus esse possint, ut hominum genus, quod animali forma est, Barbaris & Romanis genus, & usq; eo genus esse potest: donec eius formas diuidens ad indiuiduũ aliquod uenias, ut si homines diuidas in masculos & fœminas. Item masculos in pueros adolescentes, & senes. Item pueros in infantes, & loquentes. Item puerum, si uelis diuidere, in catamitũ, aut alium quempiam certæ personæ puerum, non est genus, quod iam ad indiuiduum peruenit. Vti autẽ co genere debemus, quod est præsenti negocio proximum, ut si de homine quæratur, eius genus animal debemus assumere, quod ei proximum est. Nam si substantiam dixerimus, quantum ad rationem pertinet, uerum est quantum ad necessitatem superfluum.

De Formis.

FOrmas easdem dicimus, quas & species. Formæ ergo sunt, quæ subditæ generi tenent diffinitionem eius & nomen, ut homo, equus, leo, quoniam formæ sunt animalis, potest & homo & equus & leo animal dici. Et corpus anima participans nomen, quæ definitio generis esse cognoscitur.

De Differentia.

DIfferentia est sufficiens ad id, quod susceperis discretio, ut si quæratur, quid inter hominẽ intersit & equũ, sufficit ut dicamus, quòd homo bipes est, equus quadrupes. Animaduertere autẽ debemus quia multæ sunt in rebus singulis differentiæ, unamqu ãq; rem dissimiliter nos posse diuidere, quotiẽs in ea poterimus, alias atq; alias differentias inuenire. Nam si animal uoluerimus diuidere possumus in sexus, quòd alia sunt masculina, & alia fœminina. Possumus in ætates quòd alia sũt ortiua. alia iuuentutis, alia senilia. Possumus in quãtitates, quòd alia sunt parua, alia magna, alia media. Possumus in uarietatẽ motus, quòd alia sunt gradiẽtia, alia serpentia, alia natantia, alia uolantia. Possumus in habitaculorũ diuersitates, quòd alia sunt aquatilia, alia terrena, alia aëria, alia, ut nonnulli dicunt, ignea.

ignea. Possumus in linguæ sonũ, quod alia sunt loquẽtia, alia gemẽtia, alia latrantia, alia ululantia. Sciamus tñ & singulas pfectas esse diuisiones, & omnes in singulis inueniri. Nam masculina animalia possunt & ab ortu recentia, & parua, & gradientia, & terrestria & bipedalia, & loquẽtia esse. Ergo quauis uti licet, ea tñ debes, quæ est apta suscepto negocio. Nam si tibi sit de hominũ laude dicẽdum, in rationabilia & stolida diuidere oportebit, ut eò facile possit intelligi, inter omnia animalia rerum natura quanti homines habuerit, quibus solis se ad cognoscendam ratiocinari permisit.

De Accidente.

ACcidens est, quod non nisi eidem formæ, sed non semper euenit, ut Rhetorica non nisi homini accidit, sed ei potest nõ accidere, ut quãuis sit aliquis homo, non sit tamen orator.

De Proprio.

PRopriũ est, quod & eidẽ formæ, & ita semp accidit, ut unamquãq; rem ab omniũ cõmunione discriminet, ut in homine risus. Nã nec ridere quisq̃ nisi homo potest, nec homo, cũ uoluerit, quantum in eius natura est ridere nõ potest. Et differẽtia, ꝓprio eò distat, quòd differentia unamquãq; rem ab eo tantũ distinguit: unde quæstio est; ꝓpriũ uerò ab omnibus. Nã cũ hominẽ à leone ꝑ uiolẽtiã uolẽtes discernere, dixerimus, quòd leo ferus est, homo autẽ mitis, id solum uidemur discernere, quòd ad susceptũ negociũ ꝑtinet. Dicendo eñ leo ferus est, homo mitis, nec hominem ab alijs mitibus animalibus, nec leonem à cæteris bestijs seiunximus. Dum uerò risibile animal hominem dixerimus, eò à cæterorum animantium generalitate discreuimus.

De Diffinitione.

DIffinitio est, cũ inuoluta uniuscuiusq; rei notitia, apertè, ac breuiter explicat̃. In hac tria uitanda sunt: ne quid falsum, ne quid plus, neq̃d minus significet̃. Falsum est hoc modo, homo est animal immortale, aut irrationale. Quãuis eñ homo esse animal uerum sit: falsum tamẽ est, immortale, aut irrationale esse. Plus est hoc modo, Homo est animal mortale. Ex hoc eñ q̃uis breuiter dictũ sit, plus tamẽ est, quòd ad omnia animalia pertinet. Minus significat̃ hoc modo. homo est animal grammaticũ. Quãuis enim non sit, nisi homo animal grammaticũ, non tamen omnis homo grammaticus. Diffinitio plena est hoc modo, homo est animal rationale mortale. Addendo enim mortale, separauimus à dijs; addendo rationale, separauimus à feris.

De Toto.

TOtum est, quod duabus pluribus' ue in se partibus positis non semp nomen, diffinitionẽ tamen nunq̃ accommodat. Et hoc non nisi in in diuiduis inuenitur. ut si hominem designemus, & eius partes

singula mẽbra faciamus. Intelligimus id ipsum totũ esse, quia certũ hominem constituimus, & diffinitionẽ & nomen ipsius totius non posse in partes cadere. Nõ enim aut brachiũ solũ, aut caput hominẽ dicere poterimus, aut ipsius diffinitionẽ singula membra recipiũt. Sed animaduertẽdũ est, quòd aliquando omne pro toto dicere possumus, sed alio quodã intellectu. Nam totũ etiã in singulis, & omne in multis agnoscit. Nam cum dicimus homo Cicero, quia unus est, in eo totus intelligitur. Homo autem, quia imperitus & artifex, & uir, & mulier esse potest, omne melius accipimus.

De Parte.

PArtes sunt, quæ in toto esse intelligunt, & ex quibus totum constat.

Qui in diuidendo modus.

DIuidere usq; eo debemus, donec ad indiuiduũ ueniat, & hoc fit, cũ p differẽtias ad paucitatẽ genera redigimus, & eis ita formas subijcimus, ut & ipsæ singl'æ alijs sub se positis, etiã genera esse possint: ut animal si breuiter primo diuidere uoluerimus, p differentias possumus: quod alia sunt gradientia, alia serpentia alia natantia, alia uolãtia. Hinc itẽ id est de singulis formis possumus genera facere, ut si dicamus animalia gradientia genus esse, & ei formas subijcimus, quòd alia sunt humana, alia ferina. Et ex his possunt esse aliæ formæ, p quas si necesse fuerit, ad indiuiduum poterit pueniri. Sed hoc non in omni assertione facere oportet, sed in subtili quadã disputatione. Tunc autẽ in oratione hoc modo possumus diuidere cũ id exigit obscuritas causæ, quòd si causa nõ sit obscura, diuisionis quidem ratio inesse & tractari debet, sed multum apparere non debet.

Qui in partiendo modus.

PArtiendi differentiæ nõ frequẽter occurrunt, atq; ita sine his infinita potest esse partitio, si usq; ad indiuiduũ uoluerimus puenire. Nã si certũ hominẽ p toto dicamus, & eius ptes breuiter colligere uoluerimus, differentiæ non suppetunt partiri, & certarũ partium nominibus uti cogimur, ut dicamus caput & pedes, & reliqua, quæ sic complecti breuiter uoluerimus, quoniam differentiæ desunt, non possumus singula colligere, quia multa sunt, & aut impossibile erit, aut longum.

Quid intersit inter diuisionem & partitionem.

INterest autem inter diuisionẽ & partitionẽ, quòd in diuisione per formas currimus, in partitione p partes. Formæ autẽ sunt quæ generi subijciunt, & eius diffinitionẽ tenere possunt & nomen. Partes sunt quæ in toto sunt, & diffinitionẽ nũquàm, nomẽ interdum totius recipere possunt. Possumus tamẽ unã eãdemq; rem & p toto, & pro genere accipere, sed alia quadã ui, ut est homo, quẽ si in adolescentẽ, senẽ & puerũ diuidere uoluerimus,

mus genus est & formæ eius. Quẽ si in caput, pedes & manus partiri uoluerimus, totũ est & partes eius, quia adolescẽs, senex & puer, quas formas esse diximus, & nomẽ hominis recipiũt, & diffinitionẽ, ut & senex dicatur, homo animal rationale, mortale, & puer, & adolescens. Caput uerò & pedes, quas partes dicimus, neq; diffinitionem hominis, neq; nomen accipere possunt, quia nec caput potest dici homo animal risibile, nec pedes, nec manus.

Quid sit Aequiuocum.

AEquiuocũ est, quando multarũ rerum unum est nomẽ, sed non eadẽ diffinitio, ut leo. Nam quantum ad nomẽ pertinet, uerus & pictus & cælestis leo dicitur. Quantum ad diffinitionẽ, aliter uerus diffinitur, aliter pictus. & aliter cælestis.

Quid sit Vniuocum.

VNiuocum est, quando duarum aut plurium rerum unum nomen est & diffinitio, ut uestis. Nam & birrus & tunica nomen uestis habent, & diffinitionẽ possunt accipere. Ergo hoc uniuocum in generis serie intelligitur, quòd & nomẽ & diffinitionem dat formis suis.

Quid Pluriuocum.

PLuriuocum est, quando multis nominibus una res dicitur, ut gladius: nam & ensis & mucro idem significant.

Quæ rebus uerba sua sint.

REbus uerba sua sunt, quæ naturalia, atq; etiam propria dicimus, ut lapis, lignum & cætera.

Quæ Aliena.

ALiena sunt, quæ ratione aliqua mutantur, uel ꝓpter necessitatem, uel propter decorem, ut dicimus uites gemmare, & lætas segetes. Hic enim quoniam ꝓprium deficit, alieno usi sumus. Neq; enim aut uites aliud quàm gemmare, aut segetes aliud quàm lætas possumus dicere. Propter decorem autem dicimus fluctuare segetes. Possumus enim aliud moueri dicere, sed quoniam ornatum non est, alieno utimur.

Quod modis sunt aliena.

ALiena uerba tribus modis fiunt, aut per similitudinẽ, aut per cõtrariũ, aut ꝑ differentiã. Per similitudinẽ, ut sunt, quæ in Grãmaticæ tropis numerãtur, ut hoc ipsum, quod dixi fluctuare segetes. Ex hoc genere sunt etiã illa, quæ ex toto partẽ, aut ex ꝑte totũ significãt: in hũc modũ, ut decẽter uerborũ habeãt ꝓpinqtatẽ. Hæc enĩ similitudinis genere placuit includi. Per cõtrariũ uerba dicunt, qñ cõtra quod dicimus, accipiunt, ut Parcas dicimus fata, cũ nõ parcãt: & lucũ, cũ nõ luceat. Hoc Grãmatici κατ' ἀντίφρασιν uocant. Per differentiã aliena uerba sunt, cũ sine ulla ratione ex

alijs assumuntur, ut si hominem neq; corpore durum, neq; ingenio stolidũ lapidem dicamus, sed his uti non conuenit. Stultum est enim aut nihil significantia uerba, aut nimis aliena proferre. Proprijs autem & similibus & cõtrarijs uti phas est.

Quid sit substantia.

Antequàm de hac dicam, quædam docenda sunt. Omne quicquid dicimus aut subiectũ est, aut de subiecto, aut in subiecto. Subiectum est prima substãtia, quod ipsum nulli accidit. Alij inseparabiliter. Et tamẽ alia accidunt, ut Cicero est nomen, sed quod eo nomine significat, de subiecto est: quod de ipso subiecto dicit̃, & dat ei & diffinitionẽ suam, & nomen, ut homo. Nam & homo Cicero est, & animal rationale mortale. Ita & nomẽ & diffinitio, quæ est de subiecto, eidẽ subiecto accessit: ideoq; hoc, quod de subiecto dicit̃ in generibus uel informis inuenit̃. In subiecto est, qđ neq; nomẽ neq; diffinitionẽ dat subiecto, sed in ipso subiecto, ita esse intelligitur, ut sine eo esse nõ possit, ut Rhetorica. Nam nec nomen eius potest subiectũ recipere, nec diffinitionẽ. Neq; enim aut Rhetorica Cicero, aut bene dicendi scientia Cicero, in eo autẽ intelligit̃, cum id ipse uocari nõ possit.

Quid de subiecto & in subiecto.

De subiecto & in subiecto est, ut disciplina. Nam eadẽ Rhetoricæ de subiecto est, Ciceroni in subiecto. Prima ergo substantia subiectum est. Secunda, quæ de ipsa prima dicitur, ut sit Cicero prima substantia homo, & animal secunda. Iam in subiecto omnes cõsequẽtes prædicationes esse intelliguntur: itaq; de singulis uideamus.

Quid Qualitas.

Qualitas est secundum quam dicimus quale est, ut candor. Et ex hoc intelligi licet, & qualitatem in subiecto esse, cum candor necessario in aliquo sit, sine quo esse nõ possit, utiq; ipsum aliquid in quo est: subiectum est.

Quid Quantitas.

Quantitas est, secundum quam dicimus quãtum est, ut bipedale. Etiã ista in subiecto intelligi necesse est.

Quid Relatiuum.

Relatiuũ est, quod ad aliquid uocant, ut pater, frater. Et hæc utiq; ita in subiecto sunt: nã necesse est, ut hæc nomina ad aliqđ sint, & nõ nulla sunt, de q̃bus dicant̃. Illa quæ dicunt̃, in anima uidebuntur.

Quid Loci.

Quid loci, id est, quod dicimus Romæ, Roma substantia est, ipsi Romæ hoc accidit.

Quid

Quid Temporis.

QVid temporis, ut heri, nuper, uesperi. Quorũ motu tempus intelligitur, substantiæ sunt, ut sol, cuius cursu tempus intelligimus: & quæ aliquam intelligentiã morulæ in nobis faciunt. Quid situs, utputa iacet, sedet. Quid habitus, ut calciatus, armatus. Quid facere, ut secare, urere. Quid pati, ut secari, uri.

Quid Substantia iterum.

SVbstantia est homo, & hæc illi accidit. Vel aliter, Secunda substãtia est, quæ pertinet ad inuisibilia. Prima substantia est, quæ nec in subiecto inseparabiliter, neq; de ullo subiecto prædicatur. Inseparabiliter autem ad hoc diffinitioni adiectum est, quòd omnis prima substantia quis in loco aliquo sit, tamẽ ab eo separari & migrare potest, ut Cicero ita in curia esse intelligit̃, ut inde possit aliquo discedere. Et pars primæ substantiæ, quamuis in toto sit, non tamen inseparabiliter. Nam siue re ipsa, siue cogitatione separari à corpore nostro brachiũ potest. At uerò Rhetorica ita est in animo Ciceronis, ut etiam si aliquo casu esse destiterit, non tamen intelligatur migrare: quoniam nec cum esse cœperit, intelligitur aduenisse.

Quid Secunda.

SEcunda substãtia est, quæ de prima, ut dictum est, prædicat̃, ut homo de Cicerone, & animal de homine & Cicerone. Et quicqd genus est primæ substantiæ, secunda substãtia esse intelligit̃. Ita ergo substãtijs omnibus cõmune est nõ esse in subiecto. Primo uerò, nec de subiecto est substantia, nec intendi nec remitti potest, id est, recipere magis & minus. Siquidẽ nemo homĩe alio magis homo est, & nec ipse unus homo magis cras erit hõ, q̃ hodie fuit, & in diuersis nõ magis equus, equus est, q̃ homo, hõ. Hoc aũt obseruandũ est in substãtijs inter cõsortes suas, id est, ut primã primæ cõpares, secundã secundæ. Nã si secunda primæ cõpares, magis substantia est prima q̃ secũda. Prima eñ rem magis declarat, Secũda uerò habet quandã cõmunionũ ambiguitatẽ. Nã cũ dico Cicero, iam quoddã indiuiduũ, certũq; significo. Cũ dico homo, quoniã cuncti sumus huic appellatiõi subditi, incertũ est, quẽ significẽ. Ita ergo fit, ut magis sit substãtia prima, q̃ secũda, qa rem certius ostẽdit. Magis ergo & minus substãtia nõ recipit inter cõsortes suas. Itẽ substantia cõtrariũ nihil habet. Nã nihil homini aut equo contrariũ. Sed si quis dixerit, Clodiũ Ciceroni fuisse contrariũ, intelligit nõ ipsas substãtias fuisse cõtrarias, sed qualitates, quæ in ipsis erant, ut malitiã bonitati, aut uitiũ uirtuti, aut iniustitiã iustitiæ. Videt̃ autẽ substãtiæ ꝓpriũ, quòd una, eadẽq; capax est cõtrarioꝝ quadã sui ꝑmutatione, ut lapis, cũ idẽ sit, potest nũc albus esse, nũc niger: idẽ tñ lapis esse nõ desinit. Et Cicero primo stultus, postea sapiens, idem tamẽ Cicero esse non desinit.

De Qualitate.

De Qualitate.

QValitatem esse diximus, secundum quam dicimur quales. Qualitatum forma una est, in qua dispositio quædam & habitus mētis esse intelligit, ut in omnibus perceptis artibus. Sapientia, Grammatica, Rhetorica, cæterisq́, quæ ita hærent animo, ut difficile amitti possint. Sed in his aliqua perfecta sunt, aliqua imperfecta: ut si quis Grammaticæ arti operam dederit, in plerisq́ tamen fallatur. Nondum potest dici habitus, sed tamē dicit dispositio. Ita non omnis dispositio habitus, omnis autem habitus dispositio esse intelligit. Secunda species est earum qualitatū, quas rectè passibiles dixerimus, ut dulce atq; amarum, calidum uel frigidum. Non quòd ex his eædem substantiæ aliquid patiant, sed quòd sensus nostros aliquid pati cogant. Cogit em̄ aliquid pati, ut tangentem calor, & dulcedo gustantē. Item quæ nobis ex aliqua passione naturæ inoluerint, secundū quas pallidus quisq;, uel ruber dicitur non tamē ita, ut quis aliqua repentina causa uel pallet uel rubet. Nam ipsæ passiones rectius nō qualitates appellantur. Siquidem secundū has non dicimur quales. Non enim sequitur, ut qui pallet, sit pallidus, aut qui amat sit amator: aut qui est ebrius ebriosus. Illæ igitur passiones sunt, & non qualitates. Tertia species est earum qualitatum, quæ non ex eo quòd iam quisq; est, sed ex eo, quod esse potest intelligunt, ut dicimus fragile lignum, non quòd iam fractum sit, sed quòd frangi possit. Nam & palæstricū corpus, duobus modis dicimus, & id quod palæstra compositū est, & id quod natura ita formatū, ut huic arti accomodatū sit, quāuis ea non sit imbutum illud tamen à palæstra rectè dicit palæstricū, quod ipsius artis habet effectū. Nō autē inuenit ipsius qualitatis nomen unde sit denominatū & deriuatum palæstricū illud, quod nondū est, sed esse potest. Quare cognoscendū est, dici quasdā substantias ex qualitatibus, quarū nomina non inueniunt. Nam, ut bonum dicimus à bonitate, non ita optimū ab optimitate. Ita ergo palæstricum, quod intelligimus ex eo quo percipere possit palæstram, non habet certum qualitatis nomen, ex quo dictum uidetur, constat tamen à qualitate esse dictum. Quarta species earum qualitatū, secūdum quas formas, figurasq́ intelligimus, ut quadrum, rotundum, pulchrum, deforme & similia. Recipit qualitas magis & minus: nec tamē oīs. Nihil em̄ quadrū magis altero quadro, quadrū est. Magis autem aliquid candido candidum dici potest. Et quæstio est in plerisq́, utrum ne magis iustus altero dici possit. Plerìq; autem subtiliter uidentur attendisse, qui qualitates ipsas non dicunt recipere magis & minus, sed ea, quæ ab his denominant, ut iustitia sit ipsa una quædam perfecta notio, ut non dici possit magis hæc iustitia, quàm illa est. Dici tamē potest magis hic iustus quàm ille, est. Item dici non potest magis hæc sanitas quàm illa est: dici tamen potest magis sanus hic quàm ille est Ex quo fit, ut substātia non

recipiat

recipiat magis & minus: qualitates quidem per ipsas substantias possint recipere. Item contrarium qualitas habet, nec tamen omnis. Nam sanitati cum sit imbecillitas contraria, nihil est quadro rotundóue contrarium. Videndum est autem, quoniam quicquid contrariũ qualitati est, qualitas sit, necesse est. Dulcedo autem qualitas, qualitas igit̃ amaritudo, & similia.

De Quantitate.

Quantitas bipartita est, quòd alia discreta est, alia continua. Discreta, ut numeri & orationes. Continua, ut lineæ, ac tempus. Itẽ alia quãtitatis diuisio est, quòd alia situm quendã partium habet, alia nõ habet. Nam linea situ quodam partium intelligitur. Siquidem dici potest quæ pars eius quo loco sit, dextramq́ ac sinistram uidetur habere. At uerò numerus aut oratio aut tempus nihil horum habent, quãuis ordinem habere possint, ut sit in his aliquid primum & secundum & ultimum, & medium, nihil tamen quod in loco intelligatur. Quantitas om̃is caret contrario. Quid enim bipedali, tripedaliue cõtrarium. Et siquis dixerit contraria esse magis & minus, quæ uidentur esse uerba quantitatis, sciat non esse diffinitam quantitatẽ. Itaq; si dicat aliquid maius esse, uidet̃ esse ei contrariũ, quod maius est. Si certum quæsiuero, quo minus est, & respõderit: quod tripedali apparet nihil esse contrariũ. Ipsa autẽ quæ sibi dicuntur maiora & minora, relatiuè dici manifestum est. Quodlibet em̃ minori comparatũ maius est, idemq́ maiori cõparatum minus est. Si igit̃ maius & minus contraria sunt, cogimur confiteri, quod ualde absurdum est, posse alicui rei uno tempore simul euenire contraria. Rursus aliud absurdum cogimur intelligere, unam eandemq́ rem sibimet esse cõtrariam. Siquidem res una diuersis quantitatibus comparata, potest eodem tempore maior & minor esse. Quantitas non recipit maius & minus. Non enim quinq; magis quinq; sunt, quàm duo duo, aut item duo magis aliis duobus duo sunt, aut magis cras duo erunt, quàm hodie sunt. Est autem proprium quantitatis, quod secundum hanc dicimus par & impar, ut qualitatis propriũ est, quod secundum hanc dicimus simile atq; dissimile, quamuis diuersis rebus utrũq; liceat abusiuè usurpari.

Quid Relatiuum.

Relatiuum est, quod hoc ipsum, quod dicitur alicuius est, uel ad aliquid quolibet modo referri potest, ut filius non sine patre uel matre, & seruus non sine domino potest intelligi, neq; sine his illi uicissim. Dicuntur autem relatiua tribus modis. Aut alicuius, ut filius: aut alicui ut uicinus: aut ad aliquid, ut duplum, quoniam duplum ad aliquid simplũ est. Omnia relatiua his ad quæ referuntur, uice mutua respondent. Nam quemadmodũ filius patris filius est, sic pater, filii alicuius pater est. Et re-

ſpondent ita, ut aliqua iiſdem caſibus reſpondeant, aliqua caſus mutēt. Nā quod de filio dixi, idem de ſeruo dicere poſſumus. Quoniam ſeruus domini ſeruus eſt, & dominus ſerui dominus. Hæc ita ſibi reſpōdēt ut eoſdē caſus in conuerſione cuſtodiāt. Ita quoq; duplum ad ſimplum eſt, ita maior minore aliquo maior eſt, & minor maiore aliquo minor eſt. Manifeſtū eſt ergo ita caſus in conuerſione ſeruare. At uerò ſciētia cū ſit relatiua: alicuius enim rei ſcibilis ſcientia eſt, in conuerſione ad id quod refertur, caſum mutat. Nam quod dicimus ſcientia ſcibilis rei eſt, non poſſumus dicere ſcibilis res ſcientiæ eſt, ſed ſcibilis res ſcientia ſcibilis eſt. Item ſenſus alicuius rei ſenſibilis ſenſus eſt. Cōtra ſenſibilis res, ſenſu ſenſibilis eſt. Hæc ergo nō ut quæ ſupradicta ſunt, ſeruatis hiſdem caſibus ſed mutatis conuertunt. Quædā relatiua his, ad quæ referunt, & in tēpore cōcordant, eaq; ſimul eſſe incipiūt, ſimul deſinūt, ut ſeruus eſſe nō poteſt, niſi cū eſſe cœperit dominus. Et cum dominus eſſe deſierit, ſeruus eſſe deſinit. Et itē dominus, cū ſeruū nō habuerit, dñs dici nō poteſt. At uerò noſcibilis res prior eſt natura q̄ notio. Nam ſi noſcibilia tollas, notio nō erit. At uerò ſi notionē tollas, poteſt aliqd eſſe noſcibile q̄uis deſit ille, q nouit. Relatiua poſſunt habere cōtraria, ſed nō oīa. Nāq; inſciētiæ ſcientia cōtraria, inimicitiæ amicitia. At uerò duplo nihil cōtrariū, neq; maiori uel minori, quia quiſqs iſta cōtraria putauerit, cogit̄ confiteri unā eādemq; rem uno atq; eodem tēpore poſſe ſibi eſſe contrariā: ſiquidē maior minori cōparatus maior eſt, Itemq; maiori cōparatus minor eſt uno atq; eodem tēpore, quod contrarijs euenire nullo modo poteſt. Nā quo tēpore homo ſtultus, nō eodem tēpore ſapiēs eſſe poteſt. Neq; quo tēpore albus eſt, eodem tēpore niger eſſe poteſt. Quod q a euenire nō poſſe in maiore & minore oſtēdimus, fateamur neceſſe eſt maius & minus non eſſe cōtrariū. Ita duplū ſimplo nō eſſe cōtrariū, quoniā hoc idē duplū poteſt eſſe ad aliqd ſimplū. Non igit̄ oīa relatiua poſſunt habere cōtrariū. Itē maius & minus quædā recipiūt, quædā non. Nā magis hic amicus illo eſt, hoc magis duplū illo duplo eſſe nō poteſt. ppterea q a ſi duplū eſt, ita duplum eſt, ut plus aliqd minuſue ſi fuerit, non ſit duplū. Quærit̄ utrū aliqua ſubſtātia dici poſſit relatiuē. ſed de prima ſubſtātia dici non poſſe relatiuē, nulla quæſtio eſt. Non enī Cicero alicuius dici poteſt, aut ad aliqd referri. Itē equus iam qs equus, ut Rhœbus nō alicuius eſt hoc ipſo, quòd Rhœbus eſt, ſed quòd iumentū eſt, alicuius iumentū eſt. Nō ergo prima ſubſtātia relatiuē dici poteſt, neq; pars eius quælibet quæ ſine dubio ipſa prima ſubſtātia eſt. Nam queadmodū Cicero prima ſubſtantia eſt, ita manus eius: manus uerò non eius, ſed ſpecialiter manus. Secundæ etiā ſubſtātiæ relatiuē dici nō poſſunt. Non enī ſua conuerſione reſpondēt, ut ſi dicamus, Manus Ciceronis, nō Cicero manus Cicero eſt, neq; ipſa manus ob hoc manus quia Ciceronis eſt; ſed quia ita affecta eſt, manus dicitur, non quòd alicuius ſit. Non ergo ut

dìximus,

diximus, prima substantia, neq; partes eius relatiuè dici possunt. Quæritur ergo de partibus secundæ substãtiæ. Nam de ipsa substantia nulla quæstio est. Nõ enim homo alicuius homo sed manus specialiter alicuius hominis manus est. Et ut mutata conuersione respondeat, alicuius manuati manus est, ut possumus ita conuertere, qa & manuatũ aliquid manu manuatũ est. Item ungula non primæ substãtiæ ungula, sed alicuius ungulati ungula, qa & ungulatũ aliquid ungula ungulatũ, ut mutuã possit habere conuersionẽ, quod relatiuis esse diximus pprium. Si ergo maneat illa relatiuorũ diffinitio ut relatiuũ sit quicquid alicuius dici potest, difficile resistimus: dici partes secundarũ substantiarũ relatiuè. Si uerò illa diffinitio est mutata, ita ut relatiua sint ea quæ ad aliquid referunt, excepto eo, quod in aliquo sunt, nulla incidit in hanc diffinitionẽ substantia. Quemadmodũ seruitus, excepto eo, q in eodem seruo est, idem in aliquo homine refert ad dominũ. At uerò penna ita pennati alicuius penna est ut excepto eo, quod in aliquo pennato est, ad nihilũ referri possit. Sanè admnonẽdi sumus, ne nos pudeat uerba noua facere pro necessitate cõuersionis. Nam si mutua conuersio nõ respõdear, nõ relatiuè nunciamus hoc modo: Cũ dico pennã, uolẽs eam ostẽdere relatiuã, non me pudeat pennatũ aliquid, ppter conuersionẽ dicere. Est enim pennatum ita usitatum, ut aures non offendat. Si de pede agatur, non pudeat simili deriuatione fingere notum conuersioni uerbũ. Item scire oportet eum qui relatiuum aliquid, ad quid referatur, ignorat: nec omnino utrum ad aliquid referri possit id, quod dicit scire posse, hoc modo: cum dicis, hoc duplum est, nosti simplum eius, id est, ad quod duplum sit. Aut si illud ignoras nec omnino utrum duplum sit, scire potes.

Quid Facere & Pati.

FAcere & pati possunt habere contrarium, ut calefacere, refrigerare, & calefieri & refrigerari. Habẽt etiam magis & minus, ut magis & minus urere, magis & minus uri.

Quid Situs.

SItus omnis denominatiuè dicitur, ut sedere à sessione, stare ab statione. Et quamuis nonnũquàm nomina deficiant, ex quibus situs denominatur, ratio tamen non deficit.

De tribus, quæ restant, id est, Quando, Vbi, & Habere.

DE illis tribus, quæ restant, supradicta exẽpla sufficiũt. Quando enĩ dicimus tẽpus ut heri cras: Vbi, ut Romæ, Athenis: Habitũ, ut calciatũ, armatũ, quid horũ recipiat magis & minus, cũ in sermone inciderit, facilis apparet. Istæ sunt decem prædicationes, ex qbus aliquid necessario singulatim enunciamus. Nã quicqd omnino dixerimus, quod aliquid significet: nondũ tamẽ intelligi possit, an uerũ an falsum sit, unũ est de

his decem, exceptis duntaxat illis uerborum quodammodo articulis. Sunt enim pleraq; à Grammaticis in orationis partibus enunciata, quæ omnino nō per se nihil ualēt, aut aliquid significāt plenū, nisi cum fuerint uerbis adiuncta, ut coniunctiones, & præpositiones, & quicquid tale illi docent.

De Oppositis,

RESTAT ut de oppositis dicamus. Sunt autem opposita, quæ sibi ueluti ex aduerso uidentur obsistere, ut contraria: nec tamen omnia quæ opponuntur, sibi contraria sunt, sed omnia contraria opposita sunt. Opponuntur autem sibi ita, ut aut relatiua opponātur, ut magnū paruo & dimidium duplo. Aut contraria, ut stultitia sapientiæ. Aut ut habitus orbationi, ut cernentia cæcitati. Aut ut aientia negationi, ut Cicero disputat, Cicero non disputat. Hæc autem inter se nonnihil differunt. Nā relatiuum relatiuo ita opponitur, ut hoc ipsum, quod opponitur eius sit cui opponitur, aut ad id quocunq; modo referatur. Nam dimidium opponit̄ duplo, & eiusdem dupli dimidium est. Ita ergo illi opponitur, ut eius sit, cui opponitur. Et paruum opponitur magno, ut eius sit ita ut ipsum paruum ad hoc magnum, cui opponitur paruum sit. Contraria uerò ita sibi opponuntur, ut non eorum sint, quibus opponuntur, sed ad ea quocunq; modo referantur. Siquidem stultitiæ sapientia ita contraria est, ut non eiusdē sapientiæ stultitia sit, sed ut ad illam sit stultitia. Sciendum est tamen quædam contraria medium habere, quædam non habere. Nanq; sunt alia, quæ ita, ut in eare in qua esse possunt, alterutra uice necessario insint, & medio careant, ut sanitas & imbecillitas. Hæc duo contraria natura insunt corporibus animalium, atq; ita uice alterutra necessario insunt, ut diximus, ut in quo animalis corpore sanitas non est, necessario imbecillitas sit. Et in quo imbecillitas non est, necessario sanitas sit. At uerò candidum & nigrum cum sint contraria, & naturaliter in corporibus inueniant̄, ppterea medio non carent: qa nō est necesse corpus aliquod candidū esse, aut nigrū. Potest enī ita deesse candidū, ut non sit nigrū, atq; hoc modo ex aliqua parte. Ergo color aliqs medius inueniri potest, ut luteus uel uiridis. Habitus & orbatio ita sibi opponunt̄, ut in ea re, cui euenire possunt, alterū eorum necessario insit: ex illo dūtaxat tēpore, quo ea natura esse pmittit, ut dentatū eum dicimus, qui dentes habet. Edentulū uerò non illum dicimus, qui dentes non habet, sed cui natura inest, ut habeat ex illo tēpore, quo iam natura pmittit, ut habeat. Nam neq; lapidē rectè dicimus edentulū, qui nunq̄ dentes habet. Neq; infantē, qui q̄uis aliquando habere possit: nondū tamen illo tēpore ut habeat natura pmittit. Hoc ergo tertiū gen9 oppositorū differt à primo relatiuorum, eò quòd cernentia ita opponit̄ cæcitati, ut eiusdē cæcitatis non sit, aut ad eam quodāmodo referat̄. A secundo genere, id est contrariorū illud differt

differt ab his dūtaxat contrarijs, quæ non habent mediū, quod cernentia & cæcitas intelligunt, ut erga oculos alterū eorū necessario non sit. Ergo hoc differunt ab his contrarijs, quæ habēt mediū, quia illorum alterum non necessario inest substantiæ: horum autē medium necessario. Ab his non contrarijs, quæ medio carent, hæc ipsa opposita differunt, quod illa rei, cui natura insunt omni tempore alterutra uice accedant, necesse est, ut corpori animalis sanitas & imbecillitas. Alterum eorum semper est in corpore animalis. Hæc autē possunt aliquo tempore ei rei, cui natura inesse possunt, utrumque deesse aliquando, ut infans, dum nondum tēpus est, quo dentes habere possit, neque dentatus, neque edentulus dicit. Et oculi alicuius animantis nondum aduenientе tēpore quo uidere possent, neque cæci, neque uidentes dicunt: & tunc aliquid medium non contrariorū, quæ medio carent, duæ species sunt, id est, eorum quæ alterutra uice accedunt rei, in qua esse possunt, nullo medio intercedente, ut sanitas & imbecillitas. Et eorum, quæ simul deesse possunt substantiæ, in qua non simul esse possunt, & tunc cum simul desunt, nihil medium intercedit, ut cernentia & cæcitas, uel habitus & orbitas Quartum genus oppositorū est: aientia & negantia, ut Cicero disputat, Cicero non disputat. Hæc à superioribus differunt, quòd illa singulatim dici possunt, hæc non nisi connexè dicuntur. A relatiuis hoc differunt, quòd illa etiam relatiuè dicuntur: hæc autē non relatiuè. Non enim disputans ad non disputantem refertur. A contrarijs hoc differunt, quòd illa si connexè dicantur, tādiu aut uera, aut falsa sunt, quādiu est illud, in quo inesse possunt. Cum autē hoc esse destiterit neque uera, neque falsa sunt, ut stultus est ille & sapiens est ille quādiu uiuit. Horum alterum uerum est, cum ipse esse destiterit, utraque falsa sunt, quia ille qui non est, neque stultus, neque sapiens esse potest. At uerò, Cicero disputat & Cicero non disputat: ita sibi opponuntur, ut & dum uiuit Cicero, alterum uerò eorum necessario sit, & ipso mortuo, falsum est quidē, quod disputat. Verum tamen est, quòd Cicero non disputat. Hoc enim modo discernunt hæc ab habitu atque orbatione. Nā q nō est, neque cæcus est, neque uidens. Nec sanè moueare, quod uidemur iam de proloquijs aliquid dixisse, de quibus postea dicendum est Hoc nāque factum est occasione oppositorū.

Quid sit Nomen.

NOmen est quod quamlibet rem significat, & per casus flecti potest. Vel est, quod tam corpus quàm rem significat.

Quid sit Verbum.

VErbum est quod aliquid significat, & per tēpora flecti potest, ut Cicero nomē, disputat uerbū. Hæc ab inuicē separata, non nihil quidē significant. Verumtamē uel falsum dici non possunt. Cum autē fuerit coniuncta, iā possunt & affirmari & negari, ut Cicero disputat, iam dici potest, Cicero non disputat. Esse autem debet nominatiuus casus nominis

& tertia uerbi p͡sona. Prima p͡sona significat aliquid, quod iam negari uel affirmari possit. Et in homine tantũ cadit. In ea autẽ intelligit̃ nomẽ: etiã si non dicat̃, ut disputo, plenũ est: etiã si non dicam ego. Item secunda p͡sona, & ipsa iam ueritati aut falsitati obnoxia est. Sed etiã ipsa in hominẽ cadit, & ei nec recte dicimus disputas qui nec audire, nec intelligere quod dicitur, potest. Ergo & hoc cum dicat̃ sine nomine, tñ ibi nomẽ intelligit̃. Aliter figuratè utimur siue prima siue secunda p͡sona, ut aut loquentem cum indu cas, qui loqui non potest, aut ad eum conuertamus orationẽ, qui neq; audire, neq; intelligere potest. Tertia uerò p͡sona non hominis tantum est, sed aliarum etiã rerũ, & simul ac dicta fuerit, non continuo intelligit̃, nisi fortè de eo dicat̃ aliquid, quod de eo solo potest intelligi, ut cũ dicimus pluit. Pluit iam potest esse uerũ aut falsum, cũ non addamus nomẽ, qa notũ est quod pluat. Cũ uerò dicimus disputat cum aliqd iam significet, non tamẽ uerum aut falsum dici potest, si nomẽ non addat̃. Et quis de homine hoc tantũ possit intelligi, qa nõ de uno dici potest, necessario subdendũ est nomen. Et resistit cum dicimus, tertia uerbi p͡sona est, & exigit nomẽ nõ hominis tantũ, sed cuiuslibet, quod resistere potest. Prima igit̃ & secunda p͡sona, & de homine tantũ possunt intelligi, & solæ dictæ, possunt aut uerè aut falsè dici, qa cũ his etiã nomina intelligunt̃. Tertia uerò & non omnis sola dici potest, & non de solo homine intelligit̃. Quod ergo fuerit ex nominatiuo casu nominis & tertia uerbi p͡sona coniunctũ, ploquiũ dicit̃, ita ut etiã necessario aut uerũ sit aut falsum, aut dubiũ. Nãq; homo animal est, omnes iudicamus uerum esse, & omne animal homo est, omnes iudicamus falsum. Dubiũ, ille disputat: quamuis necessario aut disputet, aut non disputet: nobis tamẽ dubium est alterũ, qa nihil horũ intelligimus necessariũ esse, sed qd horũ sit, nescimus. Vbi uerò illa uerba sunt, quæ imp͡sonalia dicunt̃, non ex nt̃o casu implet̃ sententia, sed alios casus recipit, ut disputat̃ cum dicit̃, plena sententia est si ablatiuũ adiungas, hoc est à Cice. Et pœnitet cum dicit̃ plena sẽtẽtia est, si actũm iungas id est, Ciceronẽ, & sunt multa alia. Illud tñ constat p͡sonalia uerba non implere sententiã, nisi cum nt̃o casu, & tertia uerbi p͡sona. Sunt etiã sententiæ, quæ quis constẽt ex nomine & uerbo, affirmari tñ aut negari non possunt: quæ non ploquia, sed eloquia dici nonnullis placuit, ut est modus impatiuus. Cum dicimus curre, iam plena sententia est. Nã nec solũ intelligi, sed etiã fieri potest, quod dicis, tamẽ negari non potest. Non enĩ hoc negat qui dixerit, noli currere. Hoc enĩ non est aduersum ei, quod dictum est curre, ut hoc sit uerũ, illud falsum, ut possit nasci quæstio. Nã de aientia & negatione quæstio sine dubio nascit̃, ut ille currit, ille non currit. Quæstio est, utrũ currat uel non currat. Curre autẽ, & noli currere, non facit quæstionẽ utrũ currat. Nulla quidẽ quæstio hic potest intelligi, utrũ currere debeat. Hoc enĩ ex aientia & negatione natum est, ut currere debet, &

currere

currere non debet: hoc facit optatiuus modus. Cũ eñ plena sit sentẽtia, cũ dicimus, utinam scribam, & utinã non scribã, nõ potest hinc nasci quæstio, utrum scribat, sed pleraq; talia sunt, hæc ad exemplũ sufficiãt. Quod ergo fuerit iunctũ ex noĩe & uerbo, si plenũ nomẽ & plenũ uerbũ sit, necessario facit sententiã, sed nõ necessario facit ꝓloquiũ. Si eñ est, qđ iam est, affirmari & negari potest. Et prædiximus multa dici plena sententia, quæ tamẽ affirmari non possunt, & negari non possunt. Plenũ igiť ꝓloquium est, omnis homo animal est. Et quis natura illud exigat, ut primo nomẽ, & postea uerbũ dicať, ut dictũ est, nõ definit uerũ esse ꝓloquiũ: etiã si dicas, aial est oĩs homo. Quicqd accesserit huic sententiæ, cui parti accedat, diligẽter uidendum est.

Quid sit Declaratiuẽ, & quid Subiectiuẽ.

NAm sunt ꝓloquij partes duæ, quæ in nomine una subiectiua dicitˀ quæ in uerbo altera declaratiua dicitur. Subijcitur enim quid sit, & declaratur, quid de illo possit intelligi. Cum ergo dicimus, Cicero disputať. Si accedat huic sententiæ in Tusculano, declaratiuẽ accessit. Si accedat Romanus, subiectiuẽ. Item si accedat prudenter & copiosẽ, declaratiuẽ. Si dicitur cum Catone, declaratiuẽ accessit. Quicquid igitur nominatiuo casu accedit, subiectiuẽ accedit. Quicquid declaratiuẽ accedit, uarijs casibus & modis accedit. Nam subiectiuẽ non possunt alij casus accedere declaratiuẽ non nisi uarij, excepto nominatiuo. Illud tamẽ sciendũ posse fieri, ut uerbum sit in subiectiua, nomẽ in declaratiua: sed ita uerbum in subiectiua ut aliquod ꝓnomẽ secum uice nominis teneat. Ita etiã nomen est in declaratiua, ut teneat secum aliquod uerbũ, ex quo eius uicem impleat. Velut si dicamus, qui disputat, Cicero est, qui disputat, subiectiua est Cicero est declaratiua: sed illam subiectiuã ꝓnomẽ facit, hanc declaratiuã uerbũ. In hac igiť parte illud dicimus, quẽadmodũ iuncta sunt, nec tñ possunt plenam facere sententiã, & si faciunt, quemadmodũ ueritati & falsitati nõ sint obnoxiæ sententiæ q̃uis sint plenæ: & quẽadmodũ ad id perueniať, ut iam non solum plena sententia sit, sed etiam necessario uera, aut falsa.

Quid sit Proloquium.

TErtia pars sequiť, in qua dicendũ iam est de ipsis ꝓloquijs, ad quorum intellectũ in supiori pte puenimus. Prologa igiť differẽtias habẽt binas, in quãtitate & q̃litate. Quãtitatis differẽtia est, ꝙ alia sunt uniuersalia, alia ꝑticlaria, alia indefinita. Vniuersale est ut oĩs homo animal est. Particulare, ut qdã hõ ambulat. Indefinita, ut hõ ãbulat. Quod igiť indefinitẽ dicimus, necessario particulariter accipimus, non necessario uniuersaliter. Quoniã id potissimũ numerandũ, quod securũ habet intellectum, indefinium pro particulari accipiť. Erũt ergo duæ differẽtiæ in quãtitate, quod aliud est uniuersale proloquium, aliud particulare. In qualitate

item duæ, quarum altera dedicatiua, altera abdicatiua. Dedicatiuum est, ut omnis uoluptas bonum. Abdicatiuum, omnis uoluptas non bonum.

Quomodo conuertantur.

VNiuersale igitur dedicatiuũ non necessario sequit̃ conuersio. Nõ enim, si omnis homo animal est, omne animal homo est. Vniuersale autẽ abdicatiuũ necessario sequit̃ conuersio. Si eñ omnis uoluptas bonũ non est, omne bonũ non est uoluptas. Et si omnis homo nõ est animal mutũ, omne animal mutũ non est homo. Particulare autẽ dedicatiuum habet necessario conuersionẽ. Nã si quidã homo animal est, quoddã animal homo est. Particulare uerò abdicatiuũ nõ habet necessariã cõuersionẽ. Nõ eñ, si quoddã animal nõ est ratiõale, quoddã rõnale nõ est animal. Vniuersalis ergo dedicatiua & particularis abdicatiua nõ necessario recurrunt. Vniuersalis autẽ abdicatiua, & particularis dedicatiua, necessario conuertunt̃. Ita tñ, ut facta cõuersione, in dedicatiua particula negatio maneat. Nã utiq; cõuersio ita fit, ut quæ particula fuit declaratiua, eadẽ subiectiua sit. Ergo cũ dico, omnis uoluptas bonũ non est, omnis uoluptas subiectiua, bonũ non est, declaratiua. Si conuertã, oñe bonũ uoluptas nõ est, facta est quidẽ subiectiua, quæ fuit declaratiua, negatio tñ hanc particulã tenet, quæ facta est declaratiua Et si uelim sic dicere, nulla uoluptas bonũ est, conuertendũ est sic, nullũ bonum uoluptas est. Sed ꝓpter duo ꝓloquia, quæ diximus nõ necessario conuerti, debemus intelligere omnia, quæ ꝓloquijs attribuũtur ꝑ quæ rectè, aut nõ rectè ꝓponi possunt, ut uerũ aut falsum possint ostendere. Hæc autẽ quinq; sunt iam superius demonstrata, Genus, Species, Differẽtia, Accidẽs, Propriũ. Ex his duo sunt, quæ faciunt illa ꝓloquia recurrere, alia tria nullo modo. Nãq;, ut oñis homo animal est rõnale mortale, ita omne animal rõnale mortale homo est. Et queãdmodũ, omnis homo risibilis est, ita omne risibile homo est. Rursum in particulari abdicatiua uidendũ est, qd sit ꝓpriũ nõ esse, ut eñ ꝓpriũ est hominis esse risibile, ita ꝓpriũ est risibile nõ esse præter hoĩem. Ergo si ꝑticulare abdicatiuũ ꝓponamus sic, qddã risibile nõ est præter hominẽ, recurrit sine dubio qddã præter hominẽ nõ esse risibile. Item quiddã inanimũ irrationale immortale nõ est homo, quiddã homo non est inanimũ irrõnale immortale. Itẽ sunt aliæ cõuersiones, quæ faciunt easdẽ ꝓloquior particulas indefinitas esse negatione, scilicet de loco migrante. Nã particulæ indefinitæ fiunt hoc modo, homo non homo, animal non animal. Et ideo indefinitum est, quia negas tñ hoc esse, iam non dicis quid sit. Cum ergo dico, omnis homo animal est, si uelim rectè conuertere, adhibeo negationes, ut fiant particulæ indefinitæ. Si eñ uerum est omnis homo est animal, & uer est, oñe non animal non homo. Hac cõuersione usus est in Rhetoricis Cicero. Deinde si cõstitutio, & ipsa pars cõstitutiõis eius quælibet intẽtionis depulsio est, quæ intẽtionis depulsio

depulsio nō est, ea nec cōstitutio est, nec pars cōstitutionis. Itē particularis abdicatiua potest hoc modo cōuerti. Si enī, quoddā animal hō nō est, quod dā non hō animal est. Et in hac cōuersione obseruādū est, ubi nō est negatio, cū directo, pponimus, ibi fit dum cōuertimus. Hāc uicissim cōuersionē reci piunt duo, ploqa, quæ illā primā nō recipiebāt. Solū uniuersale abdicatiuū non aliā recipit. Vocet ergo docēdi causa illa prima cōuersio: hæc secunda. Hæc autē, ploquia quēadmodū inter se affecta sint, hoc modo manifestius apparebit.

De Affectis inter se.

QVatuor lineis quadrata formula exprimat̃, in primo angulo superioris lineæ scribat̃ uniuersalis dedicatiua, & in alio eiusdem angulo uniuersalis abdicatiua. Itē infra ad primū angulū inferioris lineæ particularis dedicatiua, ad angulū reliquū particularis abdicatiua. Deinde ducāt̃ angulares lineæ, & ab uniuersali dedicatiua ad particularē abdicatiuā, & ab uniuersali abdicatiua ad particularē dedicatiuam.

Duæ igit̃ superiores simul cōfirmari non pñt, simul negari pñt. Nā nō pōt simul uera esse, omīs uoluptas bonū est, & omīs uoluptas nō est bonū. Pñt autē sil esse, nō oīs uoluptas bonū est, nō oīs uoluptas nō est bonū. Duæ uero inferiores uicissim sil negari nō pñt, sil cōfirmari pñt. Nā nō utiq; pōt sil negari,

negari,non quædam uoluptas bonum esse: & non quædam uoluptas non bonum esse. At uerò potest & quædam uoluptas bonum esse, & quædã uoluptas bonum non esse. Angulares autẽ neq; simul affirmari, neq; simul negari possunt. Nã si uerũ est, omnis uoluptas bonũ esse, falsum est, quædã uoluptas non esse bonũ. Nã si uerum est, omnis uoluptas bonũ est, falsum est, quædã uoluptas non est bonũ. Itẽ si uerũ est, omnis uoluptas non est bonũ, falsum est, quædã uoluptas est bonũ. Hoc item contingit, si particularem uicissim nomines. Itẽ si uerũ est quædã uoluptas non est bonũ, falsum est, oĩs uoluptas bonũ est. Itẽ si uerũ est quædã uoluptas bonũ est, falsũ est oĩs uoluptas nõ est bonũ. Itẽ uniuersalis dedicatiua cõfirmata, pticularẽ suã necessario confirmat, negata nõ necessario eã negat. Nã si uerũ est, oĩs uoluptas bonũ est, necessario uerũ est quædã uoluptas bonũ est. At uerò si superiorẽ negem, hoc modo nõ oĩs uoluptas bonũ est, potest fieri, ut quædam uoluptas bonum sit. Particularis item dedicatiua, confirmata non necessario uniuersalem suam confirmat, negata necessario illam negat. Nam si uerum est quædam uoluptas bonum est, non sequitur ut omnis etiam uoluptas bonum sit. Si uerò quædam uoluptas bonum non est, falsum est, oĩs uoluptas bonum est. In duabus reliquis hoc obseruabis.

Quid sit Sumptum, & quid Illatio.

PLenam sententiã cum ꝓposuerimus, aliquid ex ea uolentes efficere, & cũ concessa fuerit, sumptũ dicit̃. Huic etiã uni sententiæ alia certa ratione debet innecti, & utiq; ꝓpter id, quod inferre uolumus, concedenda. Et hæc cum concessa fuerit, sumptũ dicit̃. Ex duobus sumptis ratione sibimet nexis, conficitur illatio. Quæ illatio sumptum ꝓpterea dici non potest, quia non expectas ut hoc etiam tibi aduersarius concedat, sed eo inuito sequit̃, si modo ratione seruata fuerit illatum. Et ut hoc planũ fiat exemplo putemus quæstionẽ esse: Vtrum uoluptas utilis sit. Si ꝓponamus ita, omnis uoluptas bonum est, plena quidem sententia est & sumptũ efficitur. si hoc aduersarius concedat, quo concesso adiungenda est alia sententia, omne autem bonum utile est. Si etiam hoc concesserit, efficitur sumptum. Ex quibus duobus sumptis etiam inuito eo sequitur, omnis igitur uoluptas utilis est.

Quid sit Syllogismus.

HOc totũ, quod constat ex duobus sumptis & illatione, ratiocinatio à nobis, à Græcis συλλογισμὸς appellat̃. Est ergo rõcinatio ex duobus pluribúsue concessis, ad id qđ non conceditur, necessaria puentio. Possunt ergo plura esse sumpta, sed minus à duobus esse nõ põt. Etẽim est integra rõcinatio, si ad illud, qđ uolumus ostẽdere, utile esse uoluptatẽ tribꝰ etiã sumptis peruenire uelimus, ut oĩs uoluptas scđm naturã est, omne qđ secundũ naturã est bonũ est, oĩe bonũ utile est, omnis igit̃ uoluptas utilis est. Ex

est. Ex hoc apparet plura etiam licere addere, si opportuerit. Nonnũquàm etiam concludimus inferentes non quidem id quod conficitur, sed quod ex ipso, quod inferre debemus necessario conficitur, hoc modo: Omnis uirtus bonum est, omne bonum utile est, omnis igitur uirtus non nocet. Inferendum erat, omnis igitur uirtus utilis est. Et ex eo necessario sequitur non nocere. Quod enim utile est, nunquàm nocet. Hoc à Græcis συμπέρασμα dicitur, à nobis dici potest confinis conclusio. Ratiocinacio igitur siue proprium & suam siue cõfinem habens conclusionem, diuiditur in duo genera, in prædicatiuum & conditionale.

Quid sit prædicatiuus syllogysmus.

PRædicatiuus est, in quo sumpta ita sibi innexa sunt, ut aliquo extrinsecus addito suppleantur, ut hoc quod supradictum est, omnis uoluptas bonum est, omne bonum utile est. Videmus itaq; nec totum quod suprapositum est dictum, sed unam inde partẽ sumptã declaratiuã quæ secundo proloqo facta est subiectiua, quod proloquium secundum, ut impleret sententiam, aliquid petiuit extrinsecus, id est, utile est. Huius illatio conficit̃ ex eo quod accessit, & ex eo, quòd non est repetitum, id est, om̃is igitur uoluptas utilis est. Huius generis tres formæ sunt. Prima est, in qua declaratiua particula superioris, sumpti sequẽtis efficitur subiectiua, aut subiectiua superioris. Declaratiua sequentis, declaratiua superioris, fit subiectiua sequentis, ut in superiori proposito exẽplo. Subiectiua superioris fit declaratiua sequentis. Si hoc modo uelis cõuertere, omne bonum utile est, omnis uoluptas bonum est, omnis igitur uoluptas utilis est. Secunda forma est, in qua declaratiua superioris sumpti, eadẽ est etiam declaratiua sequentis, ut omnis uirtus bonum est, & omnis uoluptas non est bonum, omnis igitur uoluptas non est uirtus. Tertia forma est, in qua subiectiua superioris sumpti, eadem est etiam subiectiua sequentis, ut quoddam bonũ uoluptas est, omne bonum utile est, quoddam igitur utile est uoluptas. In prima forma & uniuersaliter, & particulariter, & dedicatiuè, & abdicatiuè concludi potest, in secunda forma nisi per contrarium concludi non potest. In tertia forma particulariter tantũ concludit̃. Qua propter nõ frustra hic ordo est seruatus. Nam meritò prima dicit̃, in qua omni modo concludi potest. Secunda autem rectè, in qua potest concludi uniuersaliter, quamuis per contrarium. Tertia autem rectè, quia iu quantitate minor est, in qua nisi particulariter concludi non potest. Nunc dicendũ est, singulæ formæ quot modos recipiant. Nam recipiunt intra se certum numerum, extra quos modos quicquid conclusum fuerit, non est temerè concedẽdum. Recipit autẽ prima nouem modos, secunda quatuor, tertia sex.

Primus

Primus modus.

PRimæ formæ primus modus eſt, in quo conficitur ex duobus uniuerſalibus dedicatiuis, uniuerſale dedicatiuũ directim, ut eſt, omne iuſtum honeſtum, omne honeſtum bonum, omne igitur iuſtum bonum. Si reflexim inferas, omne igitur bonũ iuſtum non ſequitur, ſed particulariter poteſt inferri, quoddam igitur bonum iuſtum, & efficit̃ quintus modus. Secundus modus eſt, in quo conficitur ex uniuerſali dedicatiuo, & uniuerſali abdicatiuo uniuerſale abdicatiuum directim, ut eſt, omne iuſtũ honeſtum, nullum honeſtum turpe, nullum igitur iuſtum turpe. Si reflectans, nullum igitur turpe iuſtum, efficitur ſextus modus. Diximus enim ſupra uniuerſale abdicatiuum poſſe conuerti. Tertius modus eſt, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo, & uniuerſali dedicatiuo particulare dedicatiuum directim, ut eſt, quoddam iuſtum honeſtum, omne honeſtum utile; quoddam igitur iuſtum utile. At ſi reflectans, efficitur ſeptimus modus, quoddam igitur utile iuſtum: quoniam ſupra dictum eſt, particulare dedicatiuum poſſe conuerti. Quartus modus eſt, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo & uniuerſali abdicatiuo, particulare abdicatiuum directim, ut eſt, quoddam iuſtum honeſtum, nullum honeſtum turpe, quoddam igitur iuſtum non eſt turpe: reflecti non poteſt. Diximus enim ſupra particulare abdicatiuum non poſſe conuerti. Octauus modus eſt, in quo conficitur ex uniuerſali abdicatiuo & uniuerſali dedicatiuo, particulare abdicatiuum reflexim, ut eſt, nullum turpe honeſtum, omne honeſtum iuſtum, quoddam igitur iuſtum non eſt turpe. Nonus modus eſt, in quo conficitur ex uniuerſali abdicatiuo, & particulari dedicatiuo, particulare abdicatiuum reflexim ut eſt, nullum turpe honeſtum, quoddam honeſtum iuſtũ, quoddam igitur iuſtum non eſt turpe.

De ſecundæ formæ primo modo.

SEcundæ formæ primus modus eſt, in quo conficitur ex uniuerſali dedicatiuo. & uniuerſali abdicatiuo, uniuerſale abdicatiuum directim ut eſt, omne iuſtum honeſtum, nullum turpe honeſtum, nullum igitur iuſtum turpe. Hic reflexione ſi utaris, alius modus non efficitur, quoniã de utriſq; ſit ſubiectiuis illatio. Secundus modus eſt, in quo conficitur ex uniuerſali abdicatiuo, & uniuerſali dedicatiuo, uniuerſale abdicatiuum directim, ut eſt, nullum turpe honeſtum, omne iuſtum honeſtum, nullũ igitur turpe iuſtum. Tertius modus eſt, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo, & uniuerſali abdicatiuo, particulare abdicatiuum directim, ut eſt, quoddam iuſtum honeſtum, nullum turpe honeſtum, quoddam igitur iuſtum non eſt turpe. Quartus modus eſt, in quo cõficitur, ex particulari abdicatiuo, & uniuerſali dedicatiuo, particulare abdicatiuũ directim, ut eſt, quoddam

quoddam iuſtum non eſt turpe, omne malum turpe, quoddam igitur iuſtum non eſt malum.

De primo modo tertiæ formæ.

TErtiæ formæ primus modus eſt, in quo conficitur ex duobus uniuerſalibus dedicatiuis, particulare dedicatiuum directim, ut eſt, omne iuſtum honeſtum, omne iuſtum bonum, quoddam igitur honeſtum bonum. Secundus modus eſt, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo & uniuerſali dedicatiuo, particulare dedicatiuum directim, ut eſt, quoddam iuſtum honeſtum, omne iuſtum bonum, quoddam igitur honeſtum bonum. Tertius modus eſt, in quo conficitur ex uniuerſali dedicatiuo, & particulari dedicatiuo, particulare dedicatiuũ item directim, ut eſt, omne honeſtum iuſtum, quoddam honeſtum bonum, quoddam igitur iuſtum bonum. Quartus modus eſt, in quo conficitur ex uniuerſali dedicatiuo, & uniuerſali abdicatiuo, particulare abdicatiuum directim, ut eſt, omne iuſtum honeſtum, nullum iuſtum malum, quoddam igitur honeſtũ non eſt malum. Quintus modus eſt, in quo conficit̃ ex particulari dedicatiuo, ex uniuerſali abdicatiuo, pticulare abdicatiuũ directim ut eſt, quoddã iuſtũ honeſtum, nullum iuſtum malum, quoddam igitur honeſtum non eſt malũ. Sextus modus eſt in quo conficitur ex uniuerſali dedicatiuo, & particulari abdicatiuo, particulare abdicatiuum directim, ut eſt omne iuſtum honeſtum, quoddam iuſtum non eſt malum, quoddam igitur honeſtum non eſt malum. Omnes igitur modi certum ordinem tenẽt, eiuſdemq́ ordinis ratio eſt, quæ in ipſis formis demonſtrata eſt.

Quid ſit conditionalis Syllogiſmus.

COnditionalis ſyllogiſmus eſt, cuius propoſitio, & plenum argumẽtum & plenum id de quo quæſtio eſt continet, ita, ut aſſumpto argumento iam certum inferri poſſit, de quo quæſtio erat ad hunc modum. Ponamus quæſtionẽ eſſe utrum ſit utilis Rhetorica, & uolentes utilem probare, argumentum ab huius diffinitione capiamus quod eſt bene dicendi ſciẽtia. Ex huius argumento & illa quæſtione, conditionalis ſyllogiſmus ponitur ſic: Si Rhetorica eſt bene dicendi ſcientia, utilis eſt. Aſſumimus argumẽtum ita, Eſt autẽ Rhetorica bene dicẽdi ſciẽtia. Hæc duo qui conceſſerit, etiam inuitus concedat, neceſſe eſt, utilẽ eſſe Rhetoricam: quod erat dubium, antequâm propoſitio, & aſſumptio concederet. Nihil tamen in aſſumptione acceſſit extrinſecus, quod eſt proprium prædicatiui ſyllogiſmi. Hic primus modus à dialecticis appellat̃, qui eſt ab antecedentibus propterea quoniam argumentum quemadmodũ poſitũ eſt, ita & aſſumptum, hoc tantum modo differens, quod cum conditione poſitum eſt, & ſine conditione aſſumptum. Secundus modus eſt, qui appellatur conſe-

H quentibus.

quentibus, in quo ipsum argumentum quæstionem sequitur, non quæstio argumentum, hoc modo: Si non est Rhetorica utilis, non est bene dicendi scientia. Assummitur argumentum à contrario, id est per negationem sic: Est etiam bene dicendi scientia, utilis est igitur. Tertius modus est, qui appellatur à repugnantibus, in quo demonstratur, non posse simul hoc esse, & illud nõ esse. In quo cum fuerit assumptum unum, aliud necessario tollitur id est, cum fuerit assumptum esse, non esse tollatur, hoc modo non est bene dicendi scientia Rhetorica, & non est utilis. Est autem bene dicendi scientia, utilis est igitur. Confertum est utile esse, sublato eo, quod non esse utile propositum erat. Hi tres modi ex uno argumento possunt confici in unam rem omnes probare possunt. Nec interest in propositione, quam partem in primo ponas, utrum argumenti, utrum quæstionis, dum modo conditionis ratio conseruetur. Cum dixeris: Si Rhetorica est bene dicendi scientia, utilis est. Potest & sic poni, utilis est Rhetorica si bene dicẽdi scientia est. Hoc etiam in duobus alijs experiri licet. Quartus modus est, qui per disiunctionem efficitur, ita ut uno assumpto, aliud necessario negatum sit, hoc modo: Aut sanus est, aut imbecillis, sanus est autẽ, non est igitur imbecillis. Quintus modus est, qui etiam per disiunctionem efficitur, ita ut uno negato, aliud necessario negatum sit, hoc modo: Aut sanus est, aut imbecillis: non est autem sanus, igitur imbecillis est. Additi sunt alij duo modi, qui per argumentum istorum duorum fieri possunt: non tamẽ per disiunctionem, sed per negationem. Est ergo sextus modus, in quo demonstratur non posse simul & hoc esse & illud. Assummuntur per unius confirmationẽ: concluditur per alterius infirmationem hoc modo: Non est sanus, & imbecillis: sanus est autem, non igitur imbecillis. Septimus modus proponitur sic, & in eo assummitur, ut in quinto atque ita concludit ad rem facilius intelligendam. His quædam formæ coniunguntur, ita ut rebus ipsis, non dictis ratiocinandi ius intelligatur. Est primi modi forma hæc: Si primum, secundũ: primum autem, secundum igitur. Secundi hæc: Si non primum, non secundum, secundum autem, & primum igitur. Tertij hæc non & primũ, & non secundum: primum autem, non igitur & secundum. Quarti hæc: Aut primum aut secundum primum autem non, igitur secundum. Quinti hæc Aut primum aut secundum, non autem primum, igitur secundum. Sexti hæc. Non & primum & secundum, primum autem: non igitur secundum. Septimi hæc. Non & primum & secundum: non primum autem: igitur secundum. Sciendum tamen hæc ex uno argumento posse fieri tres superiores modos, & ex uno argumento alios quatuor. Huius autem ordinis ratio est, ut primus modus sit, qui appellatur ab antecedẽtibus, quia utiq; quod antecedit, prius est: Secũdus, à cõsequẽtibus eadẽ ratione, ut ipse nomine suo primũ se debere sequi, etiã in ordine uideatur ostendere.

dere. Restat qui sit Tertius in eodem argumēto à repugnātibus. Non enī possumus ad disiunctionem transilire, quæ iam non potest ex eodem argumento fieri. Erit ergo Quartus modus quasi ad aliud argumētum primus. Et ibi utiq; antecedere debet, in quo per confirmationem assummitur, prior enim est confirmatio negatione. Quintus debet esse idem, sed per disiunctionem post eum, propterea, quia in eo per confirmationem, in hoc autē per negationē assummitur. Hoc in duobus reliquis licet intelligi. Miscentur autem sibi multis modis syllogismi, ut in una ratiocinatione & prædicatiui generis, & conditionalis formas agnoscas hoc modo. Si quæstio sit, utrum utilis sit ipsa Dialectica, proponendum est si bene disputare utile est, utilis est bene disputandi scientia. At bene disputare utile est, utilis est igitur Dialectica. Sanè uidendum est in prædicatiuo syllogismo, quod de propositione sibi assumptionem uindicet. Nam extrinsecus aliquid iam accipere manifestum est. In eo autem, quod sibi ut diximus, de propositione uindicat attendendum est, utrum rectè sibi uindicet propter seruatas, memoratasq; formas. Efficitur enim, ut quod in propositione ad declaratiuam partem pertinere uidebatur, in assumptione ostendatur, ad subiectiuam pertinere. Et itē si aliter assummas, hoc ipsum pertinebit ad declaratiuam hoc modo. Notū est in ptima forma ita assummi, ut aut declaratiua propositionis, subiectiua sit assumptionis, aut subiectiua propositionis, eadem & declaratiua sit assumptionis, ut si proposueris sic: Omnis ars frequenti exercitatione meditanda est, Dictio autem exercitatio est Rhetoricæ, Rhetorica igitur frequenti dictione meditanda est. In propositione exercitatio ad declaratiuam partem pertinere uidebatur, in assumptione ipsa exercitatio ita ad declaratiuam pertinet. Quomodo ergo forma seruata est scilicet quia relictū est aliquid in declaratiua propositionis, quod nō uenerit in declaratiua assumpionis, unde possit fieri conclusio, hoc est meditanda est. Nam si uellē sic assummere, Rhetorica autem ars est, totum seruabitur ad conclusionem, Rhetorica igitur frequēti exercitatione meditanda est. Ex hoc apparet multa esse communia, quæ possunt, uel subiectiuè, uel declaratiuè adiungi, prout se habuerit assumptio.

Talibus insistente Dialectica, & ad quædam non minus inextricabilia quàm caliginosa pperante, Pallas nutu Maiugenæ festinantis interuenit.

Perita fandi iam progressum comprime:
Ne inflexa tortos stringat intimatio:
Et multimodos perpetui infractus diu
Hymen recuset, editum est compendio
Quicquid decenter docta disputatio
Multo astruendum contulit uolumine.

H 2 Sateſt

Sat est profondæ frons decens scientiæ,
Quæ abstrusa promit nil morosum differens,
Præteruolando, nilq; ignotum deferens.
Nam quæ superfunt fraude multa consita
Quis falsa captos circuit deceptio:
Dum ambage ficta præstruis sophismata
Captentulisue ludis illigantibus
Pellax soritas cumq; sensim congeris:
Formâsue mendas comprobat quas ueritas:
Nefas tonantis garriat sub auribus
Facinus dirum, quippe summi cælites
Oderc turpis omne falsum fœminæ
Nam si reuoluas, quid cauilla sæuius?
Dudum locuta circulatrix indecens
Fies profecto decipla, si abstruxeris.
Facessat ergo uersilis profonditas:
Reliquumq; tempus linquens sororibus.

His auditis Dialectica cunctabunda paululum, tamē diuæ præceptis paritura, respondit.

Venerandos mihi fatus, reuerendosq; secuta
Referam iussa pedem atq; illicet exorsa silebunt.
Licet unam decuit iussæ præmittere culpam
Vt honoris precio cederet inferre relatus.
Populum cecropidarum bene quo palliatarum:
Bromius conciperet contumias nosse dolore.
Mage quàm crediderat, uipeream noscere posset.
Et iners Marsica dudum fieret præstigiatrix
Neq; me conspiceret somnificam uel temulentam
Loca passim blaterantem iouialibus suborsis
Tamen uni famulandum est tibi Virgo reticemus.

Hæc dicens uelut repressa conticuit: compluresq; eam diuorum qui inter initia deriserant, horruerunt.

Finis quarti libri.

MARNIANI

MARTIANI CAPELLAE DE RHETORICA; LIBER V.

INterea sonuêre tubæ, raucusq́ʒ per æthram
Cantus, & ignoto cælum clangore remugit.
Turbati expauere dei, uulgusq́ʒ minorum
Cælicolûm trepidat, causarum & nescia corda
Hærent, & ueteris renouantur crimina phlegræ.
Tunc omnes, fauniq́ʒ pales Ephialta Napeæ
Respectant proceres, nulloq́ʒ assurgere motu
Cernunt attoniti, uicibusq́ʒ alterna profantes:
Mirantur placidam per pectora sacra quietem
Tunc primum posita syluanus forte cupresso
Perculsus ac trepidans dextram tendebat inermem:
Bellaq́ʒ composcens arcus atqʒ Herculis arma:
Portuni trifidam suspirans flagitat hastam:
Gradiui frameam non ausus poscere falcem,
Saturni bello suetus disquirit agresti.
Diffidensq́ʒ sui respectat tela tonantis.

SEd dum talibus perturbatur multa terrestrium plebs deorum, ecce quædam sublimissimi corporis, ac fiduciæ grandioris, uultus etiam decore luculéta, Fœmina insignis ingreditur cui galeatus uertex, ac regali caput maiestate seruatum, arma in manibus, quibus se uel communire solita, uel aduersarios uulnerare, fulminea quadam coruscatione renitebant. Subarmalis autem uestis, illi peplo quodam circa humeros inuoluto latialiter tegebatur, quod omnium figurarum, lumine uariatum, cunctorum schemata præferebat. Pectus autem exquisitissimis gemmarū coloribus sub baltearum Hæc cum in progressu arma concusserat, uelut fulguræ nubis fragore colliso bombis disultātibus fracta diceres crepitare tonitrua: denicʒ creditum, quod instar Iouis eadem posset etiam fulmina iaculari. Nam ueluti impotens rerum omnium Regina & impellere quo uellet & unde uellet deducere, & in lachrymas flectere, & in rabiem cōcitare, &

in alios etiã uultus sensusq; conuerter e, tam urbes quàm exercitus prælian tes & quæcunq; poterat agmina populorũ. Hæc etiam Senatum, Rostra, Iudicia domuisse ingente Romulea. Athenis uerò curiã, Gymnasia, Theatraq; pro arbitrio reflexisse, ac totã funditus Græciam miscuisse ferebatur. Hac uerò loquente, qui uultus, uocisue sonus, quantaq; excellentia, celsitudoq; sermonis audire operæprecium etiam superis fuit, tantæ inuentionis ingenium, tam facundæ ubertatis eloquium, tam capacis memoriæ, recordationisq; thesaurum. Qualis disponendi ordo, quã pronunciandi congruens modulatio. Qui gestus in motu, quæ profunditas in conceptu. Denique exilis immodicis: in mediocribus facilis. In elatione flãmatrix, reddebatq; cunctos in ambiguis dociles. In persuasione cedentes, in collisione discordes: in laudibus arrogantes. At uerò cum quid commotum publicæ nominis attestatione clamauerat, fluctuare, permisceri, ardere omnia uidebantur. Hanc igitur fœminam auratæ uocis, & quasdam diadematum gẽmas, regnorumq; fundentem, ingens illustrium uirorum sequebatur agmen. Inter quos proximi eidem duo diuerso habitu nationeq; prænitentes, quorum unus erat palliocircumactus alterq; trabeatus. Diuersus utriq; oris sonus, licet alius etiã Athenis se diceret Graia didicisse, ac promptus gymnasiorum studijs, & reluctantibus semper Academiæ altercationibus haberetur. Ambo tamen non ui protectiq; paupertatis sinu. Et cum alterum Quirinalis eques, alium fabrilis procrearet industria ita præclues linguæ excellentia floruerit, ut post curiarum facta, immeritasq; mortes uirtute astra conscenderet, immortalitatæ gloriæ secula superarent. De uno tamen quem Athenaru m populus, ac palliata agmina sequebantur, hæc fama cõuenerat, quod acerrimus idem & procellis generatis Oceani fremituq; uiolentior. Deniq; de illo uersus huiusmodi ferebatur:

Δεινὸς ἀνὴρ τάχα κεν καὶ ἀναίτιον αἰτιόωτο.

Alter uerò, quẽ consularis purpura, & cõiurationis extinctæ laurea redimibat, mox ingressus curiam superũ, & in Iouis gratulatus est se uenisse conspectũ, clamare igitur cœpit: O nos beatos, ô remp. fortunatã, ô præclarã laudẽ consulatus mei. Post hos tamen in diuersis agminibus oratores emeriti, ac præ se ferentes insignium culmẽ, maritaq; linguarum Aeschinem, Isocratẽ, Lysiamq; conspiceres. Tum in togatis agminibus Sosantios, Græcos, Regulum, Plinium, Frõtonemq;. Verum ante cunctos atq; ipsam ducem omnũ fœminam, senex quidam signum, ac præuiam uirgam gestans, lictoris Romulei præcedebat usu, atque in eiusdem uirgæ culmine, Corax oris aurati uenientis fœminæ auspicio præuolabat. Ille autem qui gestabat uirgulam, Tisias dictus, cunctisq; uetustior atq; elatior uidebatur. Nam & suos minores cæteros ipsam illa ducem respectans superpositum coruum, cõmune pignus filiamq; memorabat. Quo argumẽto commoti quamplures deorum

rum eam quidam nobilissimam fœminam primã aut Apollinis credidere co gnatam, si Graia est: aut si Romulea de gẽte, coruina. Cui ænigmati illud ad iectum, quod intrepida fiduciæ promptioris, tam Palladis quam ipsius Cyl lenij deosculata pectus, cuidam propinquæ familiaritatis indicia patefecit. Deniq; nonnulli superum cum in trepidatione buccinæ præcinentis, & admi ratione amicitiæ superorũ incerti, diutius Diuinatorem Phœbum cuperent sciscitari, nondum Ioue maxi mo disquirente tumultuari ẽ, quæ esset inqui runt. Ac tunc illa respectãs superos uniuersos, aliquanto cõmotior sic cœpit: Patrem maximũ Iouem, cæterosq; cælites, quos in causis pluribus sæpe sum deprecata atq; ipsum conuentũ superæ confessionis attestor, nihil magis mi hi inconsentaneum atq; indecens æstimari, quàm ut quæ semper in foro, iu dicijsq; quã pluribus accusauerim multos, aliosq; defenderim, & uiribus glo riam deluctationis annixa, mihi de discriminum fatis promeriti euentus præ conia cõpararim. Nunc apud uos superi quis placere immortalitatis instar ac precium uidebatur, inuita compellor scholarium iuuenilium monitus, & ex lia decantatæ artis præcepta memorare. Neq; enĩ hoc nobis ascribit ino pia, cum redundantes turmæ suppeditãt consequentium. Nam absq; his qui perturbãtes pectora sensusq; cunctorum cognoscentum quoq; perfregere subsellia etiam alios habeam, qui minutias præceptorũ, & artis intimæ cõ menta perscripserint. Inter utrunq; uerò culmen sectatorũ præniteat Tulli us meus, qui non solum in foro, senatu, rostrisq; grandilæq; facultatis maie state tonuerit, Verũ etiam ipsius artis præcepta cõmentus, libros q; plures scoliorũ usibus consecrarit. Quod cum ita sit, emeritæ granditatis pudor & celebrati, quantũ puto, nominis gloria, hæc inchoa mentorũ primordia de trectaret excurrere, ni hoc ad immortalitatis præmiũ proficeret, quod iu bens ac fiducia pẽnitatis accendat exequi, uel primora tñ Ioue cũ superis im perãte. Accingar igit̃ hæc andiora percurrere, minus quidẽ q̃ publicitus sole oplacitura q̃q; si pallados aures, atq; Archadiã ratiõe beniuolæ maiestatis participarit assensiõe. Nũc quidẽ apud uos maximi cælites displicebo: quip pe sum ipsa, q̃ alij artẽ, uirtutẽ alij dixêre, alteri disciplinam. Artẽ uerò iccirco quia doceor, licet Plato huic uocabulo refragetur. Virtutem aũt dicunt, qui mihi bene dicendi sciẽtiã inflecõpererunt. Qui edisci uerò dicendi in imã rationem & percipi posse non nesciunt, fidenter me asserunt disciplinam.

De officio & fine Rhetoricæ.

Officiũ uerò meũ est dicere appositæ ad persuadẽdũ. Finis psuadẽdi id quod est ppositũ dictiõe. Quæ quidẽ uerba mei Cicer. attestor, cuius etiã exẽplis me p oẽs isinuo pceptiõis ductus cõsequẽt̃ usurã.

Vbi & Vnde.

MAteries aũt duplex est mihi. Vbi & ũde fiat oratio. Vbi, cum ut ipsius mẽbra aggredior quæstiõis. Vnde cũ res inuẽtæ, uerbaq; sociantur.

Quæstio

Quæstio Rhetoricæ, aut Finita aut Infinita.

QVæstio ipsa aut finita est, aut infinita. Finita est, cum nascitur de certo facto, demõstratq́; psonam, ut in Rosciana quærit̃ Ciceronis, utrum interfecerit patrẽ Roscius. Infinita est, quæ generaliter quærit, utrum sit aliquid appetendum, ut an philosophandum sit: in Hortensio disputatur. In superiore autem crebro, assiduéque collustor, atq; eam Græcis placuit ὑπόθεσιν nominari. Infinita uerò uniuersitatis astruendæ sibi fiduciam uindicãt, tum potius uersor, cum ocium, ac disputatiões aggredior, licet plerũq; etiam pars ipsa, quæ Thesis dicitur, in causis mihi elatius anhelãti amentatas hastas crebro, & pila plurimũ ualentia ministrarit. An aliud in Scauriana succurrit, cũ interposita disputatione tractatur, Ex quibus causis mors eueniat repẽtina. Ac pro Milone similiter, an mundus prudentia gubernetur. Deniq; ẽ meis sectatoribus quidam acri admodum, ac subtilissima ratione cõmoti, nullam esse attestant̃ hypotesim quæstionẽ, cuncta quæ in defensione ꝓ reis, contraq́; eos in accusationibus retractantur, ad generales quæstiones poterunt applicari.

Quæ sint partes officij Rhetoricæ.

IAm uerò partes officij mei quinq; esse non dubiũ est. Nam est Inuentio Dispositio, Elocutio, Memoria, Pronunciatio. Iudicatio enim quæ à nõnullis dicitur pars, partibus cunctis asscribitur. Icircoq́; ipsa pars non poterit ritẽ censeri, licet quid dicendum, quidue silendum sit, dispensatio iudicationis examinet. Inuentio est quæstionum argumentorumq́; sagax, inuestigatrixq́; comprehensio. Dispositio est, quæ ordinẽ rebus attribuit. Eloquutio, quæ arripit uerba uel propria, uel trãslata, quæq; noua facit, uetera q; cõponit. Memoria firma rerũ, uerborũq; custodia est. Pronunciatio uocis, motus, gestusq; pro rerum & uerborũ dignitate moderatio. Sed ex his Inuentionẽ certũ est esse potissimam, cuius opus est causæ quæstiones excutere, & argumenta probatu idonea reperire.

De Quæstionibus principalibus & incidentibus.

QVæstionum uerò duplex species. Aliæ sunt enim principales: aliæ incidentes. Principales sunt status, ex quibus nascitur causa, quas Tullius constitutiones appellat. Incidẽtes uerò, quæ dum tractat̃ causa, nascunt̃, dum argumenta uel scripta refutando, in plures causa deducitur quæstiones: ut sit principalis, utrum Clodiũ iure occiderit Milo. Incidens, uter utri insidias compararit.

De Statibus, & unde nascantur.

PRincipales igit̃ Status sunt nũero tres. An sit, Quid sit, Quale sit. An sit, cõiectura est, ut an patrẽ Roscius occiderit. Quid sit, finis an maiestate minuerit Cornelius Quale sit, q̃litas ut an Saturninꝰ iure necatꝰ sit. Sed ne forsan moueat, q̃ ꝓterco q̃rtũ statũ, quẽ Hermagoras

inuenit, subtilior ratio est eum non statum, sed partem dicere qualitatis, quod in eius expositione mõstrabo. Nũc dicendũ est, quomodo status inueniant in causa. Inueniunt igitur per intentionem & depulsionem. Intentio est, obiectio eius facti, quod in iudicium uenit. Depulsio quædam resistens intentioni negatio ut si dicatur, occidisti patrem, non occidi. Ex his duabus inter se concurrentibus uocibus nascitur quæstio, quæ dicitur status, quòd ibi quasi ad pugnandũ actionũ acies ordinata consistat, sed facile est uidere, quid obiecto crimini respondeatur. Illud facile non est quid debeat intendi, utrum factum, ut hominem occidisti, an nomen facti, ut homicidium fecisti. Et licet uideatur idem esse, tamẽ in superiori obiectione si negabitur, coniectura erit: cum dixerit, non occidi. In hoc ubi rei nomen intẽditur, potest & finis uideri, ut si dicat, non feci homicidium. An cum, quicunq; homo, an cum innocens occiditur, quod si nõ factum obijcias, sed criminis nomen negatione diuersæ partis non erit manifestum, qui status existat. Nescies enim quid negat, qui ita neget non feci homicidium: utrum quia nullum hominem iugularit, an quia tyranni interfectio homicidium non uocetur. Est igitur intendendum ipsum illud quod factum est, ut si id negauerit aduersarius, habeas coniecturam. Si eo concesso, nomen criminis exclu serit, intelligas finem. Quod si concesso facto, factiq; uocabulo licuisse sibi, uel oportuisse facere dixerit qualitas in causa uersatur: quæ aut de re, aut de actione congreditur. De re, ut Miloni facere licuisset. De actione, an seruo uel addicto Tribunos liceat appellare, an habere ignominioso liceat concionem. Quæ species qualitatis, Translatio nominatur. Item cauere debemus ne intendamus auditoris officium, ut sola status qualitas fiat. Nam qui causam cognoscit, propositum habet efficere aliquid, id est, aut damnare aliquem, aut absoluere.

De generibus auditorum & causarum.

AVditoris autem sunt tria genera. Vnum eius, qui secundum æquitatem aliquid statuit, & is est, perpensè iudex. Aliud eius, qui honestate uel utilitate incerta dubius alienæ sententiæ persuasionem inexplicabilis deliberator expectat. Tertium genus eius est, qui facti honestatem, uel turpitudinem libera extimatione perpẽdit. Hunc extimatorem cõuenit nominari. Hæc igitur sunt tria causarum genera, quæ hypothesi cõtinentur, id est Iudiciale Deliberatiuum & Demonstratiuum. Sed cum omnes prædictarum rerum auditores dubitatio sui deducat officij, quærendum discrimen est, & proprietas singulorum. Nam & iudex, cuius officium est damnare reum, uel absoluere: possessionẽ dare, uel auferre, priusq; cognouerit causam, dubitat quo modo utatẽ officio. Et q deliberat, ambigua mẽtis opinione differẽ. Et laudationis arbiter, an ritẽ qs laudeẽ, extimanti

contem-

contemplatione dispensat. Sed cum in diuersum hæc distrahantur officia; tunc illud maximè discrimen attendimus: quemadmodum temporibus uarientur. Nam deliberatio futuri tantum temporis continet quæstionem, ut si deliberet Cato, an sedebeat, ne uictorem aspiciat Cæsarem trucidare. At uerò iudiciale genus tam præteriti quàm futuri nonnunquàm temporis inuenitur. Sed in præterito tantum de facto coniectura: Ex futuro qualitas frequenter innascitur, ut suo loco promptius asseretur. Laudatiuum etiam genus in præteritis factis omne consistit, sed à iudiciali genere fine discernitur. Nam aliud est, absoluere innocẽtem æquitatis imperio: aliud laudibus prosequi gloriosum insignium contemplatione meritorum. Accedit quod in Iudiciali genere ambigit cognitor in rebus alienis In Deliberatiuo uerò quisq; tam de suis quàm etiam de rebus externis. In laudatiuo æstimator auscultat uera, congruaq;, quæ memorentur, licet nouella, etiam id contulerint blandimenta, ut suæ prædicationis fiat arbiter, qui laudatur. Ergo oportet attentius intueri, ne ea, quæ auditoris officium habuerit, intendamus, ut si Verri, quod damnandus sit, edicatur. Ille quippe se damnandum non esse respondet. & utrum damnandus sit sola qualitas apparebit. Igitur à facti obiectione nascitur intentio, ut si eidem dicas: Siciliam spoliasti, responsuro non feci, coniectura componitur. Stultum quippe est id, quod in arbitrio manet iudicis, aût certè facti nomen non ipsum crimen intendere. Cauendum æquè ne cum lex ulla, uel scriptura in causa tractatur, intentio sumatur ex lege, ut si dicas Lex te murum uetabat ascendere peregrinum, Sed illud potius dicendum: Murum ascendisti, ut si negauerit, nõ fit pugna de lege, sed de facto, cui accedit lex. Si confessus ex facto, tunc contra legem fecisse uideatur. Cæterum si negato facto fuerit lex, uel quæuis scriptura recitata, superflua uidebitur contentio: quando non iuris, sed ueritatis altercatio contineat quæstionem. Hoc uicio pleriq; falsi sunt. sed & præter illos treis quos status asserui, alios quatuor, uel quinq; descripti qualitate manantes esse dixerũt, qui licet suas in diuisione causæ partes obtineant, tamen nunquàm principali loco nascuntur: quia nisi fuerit, quod probetur, nemo ad probandum recitat legem, ut aliquam scripti formam. Id autem quod probatur, status est, qui ex primo conflictu semper existit. Cæteræ quæstiones controuersiæ uel incidentes sunt perhibendæ.

Quomodo Status facile inueniatur.

SIc igitur inueniendi Status facilis erit ratio, cum neq; nomen admissi, neq; auditoris officium, neq; legem, aut scriptũ aliquod intentionis loco poterit obijci. Itaq; talis est intentio, Hominem occidisti. Depulsio, non occidi. Quæstio ex his oritur, an occiderit, in quo statu erit cõiectura. Sed cũ intẽtioni ius facti opposuerit reus, fit q̃litas, ut à Milone

non

non factum negatur, sed de facti iure contentio est, occidisse enim se fatebatur Clodium, sed iure fecisse. Huic depulsioni subijcitur ratio, quæ nō una simplexúe sit. Nam potest unum atque idem factum propter uarias causas uideri probabile, ut hoc idem, quod insidiatorem occiderat Milo, una ratio fuit. Alia, quòd hostem Reipub. & tyrannidis affectione succensum, se interemisse memorabat. In quibus assertis fit quidem qualitas, sed diuersæ species eius erumpunt. Nam prima relatiua altera comparatiua qualitas fulget, quòd si intentioni non ius facti, sed negatio nominis opponatur: quamuis negatio depulsionis uice dicatur, tamen non faciet coniecturam, quia non factum, sed nomen facti destruitur, ut in hoc adulteri actio sit, cū repudiata uxore, stupratorem qui repudiauerat maritus inuenit, accusat adulterij, Reus contradicit, nec factum negat, sed adulterij nomē excludit. Et quæritur quid sit adulterium, quod est diffinitiuæ controuersiæ. Igitur coniectura ipsius facti negatio est finis non admissi, sed nominis. Iccircoq́ etiam depulsio ingesti criminis, quia cum facto aliud nomen imponitur, imminens obiecto crimini periculum denegatur, ut in hoc obiectu: Pocula templi é sacerdotis domo furatus es, sacrilegium fecisti. Repellit, pocula quidem abstuli: sed quia de domo, non de templo, furtum, non sacrilegium nuncupandum. In quo etiam facti alia quædam uidetur esse negatio, non enim hoc ad deorum iniuriam spectat admissum, sed ad dispendium sacerdotis, cum de domo pocula subtrahantur. Hic utraq; factum diffinitione tractandum, id est, & quid sit sacrilegium, & quid furtum.

Qualitas est cum qualis sit quæritur.

NVnc de qualitate dicendum, cuius multiplex natura, diuisionem partium primo desiderat, ut ea decursa singularum proprietas explicetur. Qualitas igitur aut de re, aut de actione est. De re, cum eius facti, quod in iudicium uenit, ratio causa ue tractatur: uel cum quid fieri oporteat, disceptatur, ut an iure Clodium Milo iugulauerit, uel an domus Tullio restituenda fuerit. De actione autem cum quæritur, an admittenda sit actio, & iudicium faciendum: quæ pars, quoniā iuris æquitate perpenditur, rectè eam in species qualitatis subtilius aggregamus Aliam autē quam Harmagoras quasi constitutionem nouā, aut qualitatem distinguere, & translationē, uel pscriptionem uocare maluerat. Sed hæc posterius, qualitas, ut futuri tēporis æstimata, ita & præteriti Iuridicialis: futuri negocialis. Qualitas in utroq; iuris assertio est, in iuridiciali naturæ, in negociali legis aut consuetudinis asserta uersantur. Iuridicialis autem diuiditur in absolutam, & assumptiuā. Absoluta est, quæ factum ipsum sui natura & iure defendit. Assumptiua, quæ cum in facto ipso nihil probabile reperiat, confugit

confugit ad ipsam causam eâq; iustam, ut facere deberet, allegat. Vt cum Milo non potest dicere hominem licuisse iugulari, causam occidendi astruxit insidias Clodianas. Illic assumptiuè nomen accepit: quia cum absolute factum tueri non possit, confugit ad causas. Hæc igitur assumptiua partes habet quatuor: Relationem, Remotionẽ, Comparationẽ, Concessionẽ. Relatio est, cum de facto confesso culpam in eum, qui pertulit, refert, ut in Clodium Milo, Orestes in matrem, Oratius in sororem: qui iccirco à se perhibuit iugulatam, quia eius prouocatus iniuria, in facinus sit coactus. Remotio est, cum obiectum crimen in alterum, uel in aliud ab eo, qui percellitur, remouetur in alium, ut Tiberius Gracchus in Mancinũ, qui auctor facien di fœderis fuit, quod tam senatus quàm populus improbarat. Item in tali causa legatus nisi intra triginta dies profectus erit capite puniatur. Quæstor sumptum legato non dedit, tempus emensum est. Accusatus contradicit, & crimen obiectum remouet in quæstorem. In aliud autem remouet, si morbo tardatus, in infortunium suum causam remoueat tarditatis. Remouetur uerò aut ipsum factum, si ad alterius attinuisse dicitur potestatẽ: aut causa, si alterius uicio quid accidisse dicatur. Cõparatio est, quam compensationem noui à posterioribus perhiberi. Non cum crimini beneficium alterius temporis subrogatur, sed cum factum iure defenditur, ut ex eo aliquid commodi sequeretur: nam si meritum alterius temporis, uelut in compensationis gratiam memoratur, ad deprecatiuam potius admouendum est qualitatem, quæ ueniali specie continetur, hæc uerò ritè se fecisse contendit, ut Verris illa respõsio, Magno inquit, decumas uendidi: quod factũ compensat utilitate beneficij. In hac quippe parte facti confessio est, sed immanitatem obiectionis excludit allegatio promerendi. At in illa criminis, factiq; unà confessio est, sed aut ab animo separatur, aut purgatione cessante ad humanitatis miseranda respirat. Verum hæc qualitas uenialis in bina asserta discernitur. In Purgationẽ & Deprecationem. Nam purgatio est, cum confesso facinore animum, uoluntatemq; purgamus. Cuius modos tres esse non dubium id est, Imprudentiã, Casum, Necessitatẽ. Imprudẽtia est, cum à uoto, scientiaq; nostra aliquid dimouemus, ut quidam inuenando iaculum intorsit in beluam, & hominẽ delitescentẽ retibus, interemit: quæ pars error dicitur, atq; ei subduntur: Ignoratio, Vinolentia, Obliuio, Fatuitas, Dementia, cæteraq; quæ errorem admittẽtis excusant. Casus uerò culpam euentus exonerat, ut qui cum uictimis ad diem sacrũ non occurrerit fluminis incrementis. Scelus autem necessitate commisit, qui præcepto ducis insontem hominem iugulauit. Inter quos modos hoc interest, qđ imprudentia fallit, casus prohibet: necessitas cogit, deprecatio autem nihil causationis associat, sed in exornandi humilitatem, precesq; suspirat. Cæteras quæstiones, quas Satus dicunt incidentes, aduertãt, qui taliũ didicerũt.

Sicut

Sicut interius demonstratione formet primæ uocis ingestio. Plerunque enim secunda uim intentionis incutiet, ut in hoc uiro forti præmium, quod uolet, qui fortiter fecit, petit præmium, nuptias uxoris alienæ. In quo qui petit præmium, quia nullum putat è diuerso, nihil intendit, sed maritus contradictor intendit, licet secundo loco uideatur assurgere, cui per depulsionem uir fortis obstabit: tanquàm petitionem præmij, quod poposcerat accusati præmium iustum esse contendens, tanquàm si factum aliquod iure tueretur. Item quæstiones legales quas tanquàm Status causis incidere memoraui principalium quæstionum intentione uel depulsione nō eadem regula per censentur: quippe quæ in secunda cōflictatione prorumpunt. Nam prima qualitati tribuitur. Igitur illa intentionis ac depulsionis regula in qualitatis prædicta parte turbatur.

De Examinatione, id est, Iudiciali genere.

NVnc τὸ κρινόμενον, quod Græci dicunt, consequenter assummam. Nam cum intentio & depulsio statum constitutionemque signaret, si coniectura fuerit, Iudicationi præbebit pariter rationem. Neque enim est, quod possit ponderari iudicio, nisi ipsa negatio In qualitate uerò, uel fine alio loco quàm status appareat, necesse est confessa depulsio facti habeat rationem: quam item accusator infirmet, & uelut secundaria quæstio procreatur per confirmationē, impugnationemque rationis. Hic illud iudicabile posse uersari: idque esse, quod æstimator iusti ratione perpendat, posse in quauis causa & omnes status existere. Et multæ rationes, infirmationesque numerosæ, perindeque iudicationū semina copiosa: cum unum: uidelicet factum multiplici ratione defenditur, ut Tullius pro Milone, quòd insidiatorem, & quòd hostem publicæ quietis occiderit. In his igitur ille status potius apparebit, quem orator pro utilitate defensionis sumpserit. Illa etiam ratio ex oratoris plerunque astructione colligitur. Tuncque uelut rationes alij status emergēt, ac sic ad probationes scriptura profert. Hinc Iudicatio legalis orietur, cuius species sunt quinque. Vna est, cum scripto aliquod, pluráue ambigua continentur: quæ à Græcis ἀμφιβολογία memoratur, ut ex cōmunione nominis res plerunque confunditur, ut est istud: Quidā taurum legauit, quo nomine seruum habuerat admodum preciosum. Verū illi hæres taurum, hoc est bouem dedit, quia fecit nomē amphibolum quæstionem. Item ex ex nominum distinctione per syllabā, ut qui habuerit propinquos duos: unum Lesium nomine, aliumque Milesium, hæredemque constituens sic locutus est Hæres esto mi Lesi. Qua distinctionis ambage certamen exortum, dum hæres esto mi, distinguit, qui Lesius dicebatur. Alius uerò continua nominis iugitate Milesium dicit hæredem. Sunt idem modi quos dialectica comprehendit astructio. Item species scriptionalis est quæ

stionis: quæ ex uerbis & sententia scriptionis emergit, ut in hoc: Peregrinus murum ne ascendat. Quidam obsessa ciuitate conscendit, hostem'q; deiecit. Arguitur hic reus legis sententia, uerbis nititur accusator. Tertium quæstionis est genus, cum contrariæ leges utriq; secus colliduntur, ut in illo: Mas tēplū cereris ne ingrediatur. Item, qui parentibus opem non tulerit puniatur. In templo Cereris uapulāti matri ingressus opem filius tulit. Accusatur. Facit hic cōflictum diuersitas legum, quarum interpretatio colliditur, ut cui potius auscultādū fuisset appareat. Quarta de scripto quæstio est, quæ dicitur syllogismus, cum ex eo, quod scriptum est, aliud quoq;, quod non scriptū est argumentatione colligimus, ut in hoc. Exulem intra fines deprehensum liceat occidere. Quidā inuentum exulem uerberauit, accusatur, à defensore colligitur, quod minus permisso sit fieri debuisse. Huic insunt modi quatuor. A simili, à consequenti, à maiore ad minus, à contrario. A simili ita, ut quia patris interfector culleo insuitur, hæc pœna manere debeat matricidā. A consequenti sic: Tyrannicidæ præmium. Qui suasit tyranno deponere dominatum, præmium petit. Colligit par esse meritū, quia reddidit libertatē. A maiore ad minus. Supra dixi enim. Si exulem permittit iugulare, licet etiam uerberare. A contrario, Si uir fortis meretur præmium, desertor dignus est pœna. Finitiua superest quæstio de scripti ambiguitate demanans, cum aliquod uerbum in lege uel testamento dubium est, & diffinitione clarescit: ut nocte cum telo deprehensum liceat occidere, quendā cum fuste nocte deprehensum magistratus occidit, reus est cædis: lege se quidē tuetur, sed telū quid sit inquirit. Quod quæstiōis genus hoc à principalibus differt statibus, quia non de facto, unde orta causatio est, sed de scripti tantum diffinitione disquiritur. Discutitur igitur ab his legalibus status principales esse discretos & hos incidentes dici. Illos autem à quibus causa nascitur, uel constitutiões, uel status certius appellari.

De Genere deliberatiuo.

IAm nunc decursis constitutionibus controuersiarum, deliberatiui & demonstratiui generis statum uideamus. Nam & causarum tria genera esse dubium non est, & in omni causa statum debere uersari, licet in deliberatiuo quandā qualitatem negocialem cōsistere, quod de futuro deliberat, existimarit. Tamē ita qualitas plerunq; censenda est, ut alij quoq; status huic generi posse accidere non negent. Nunc status in talibus ita repperiri posse firmamus, ut non ex intentionis depulsione, quemadmodum in conflictibus monstratum est, regulam teneamus. Quid enim aut quis intendet uel ordine soluto persuasor disuasórue confligent, cum alterū deligere in astructionibus non uetemur. Sed tamen accusatoris partes disuasor uidetur arripere. Qui enim inhonestum uel inutile illud, quod dissuadet, ostendit, procerto ipsum uidetur accusare negocium. Persuasor uerò partes arripit defensoris,

ris,& negocij tractatum qualibet obiectione cõtrarietatis absoluit. Ex quo & persuasor intendere,& dissuasor depellere memorandi. Ac sic conflictione partium facta, status poterit apparere, ut in tali causa crebro ad muros exercitu confugiente, deliberat imperator utrum diruat muros exscidi, cum dicit nonne uidetur, si fecent accusare. Deinde grauiter & seditiose id exercitũ perpessurum. In quo coniectura fiet de commotionis euentu. Ac mox si dicat uictoriam non uocandam, si præsidium ciuitatis exscinditur. Finis accessit. Diffiniendum quippe qualis status mœnium uictoriam faciat celebrari. Tunc si dissuasor addat sine consilio senatus id fieri non debere. Præscriptio etiam uidetur accedere. Certum est igitur & intentionem dissuasori iure signari Et deliberatiui cunctos status promptius apparere. Sciendum tamen, ne dissuasor uelut sententiam dicens, prohibeat tanquàm iudex cum eius officium hoc sit, ne faciat persuadere inhonestæ rei, uelut inutilis ratione monstrata.

De Genere Demonstratiuo.

IAm nunc in Demonstratiuo, quemadmodũ status emergat, non est facilè memoratu. Iccirco quia non statim laudem uituperatio consectatũ, ut quisquis laudabilis non est, uituperabilis habeatur, uel cõtra. Qui uituperatione caruerit, laudibus fastigetur, ut si laudabilis ex eo quis dicatũ, quia homicidium non commisit. Est ergo medium nomen, quod priuationem placuit memorari, propterea quia laude priuatur, non confestim uituperationi permittitur, uel contra. Sic tamen status demonstratiui generis apparet, cum laudatorẽ, uituperatoremq; constituens, & uituperatori accusatoris intentionem, laudatori defensoris partes adiunxeris. Aut illud subtilius conformatur, ut auditor inter laudem & uituperationem libratus, uelut aduersanti loco ponatũ. Nõ eñ anteq̃ laudandũ, quencq; laudabilẽ demõstraris. Nõ illi talis intentio est, ut laudabilẽ nondũ credat. Aduersum quam intentionẽ laudatori certamen est, uel uituperatori, licet in superiori astructione quidam conflictus euidens approbetur, ut cum alius quempiam laudat, & alter accusat, ut Catonẽ Tullius laudans, & duobus uoluminibus Cæsar accusans Ex quo colligitur omnium causarum genera statibus percensenda. Hoc reperto, naturam causæ discuties, quæ aut simplici, aut duplici quæstione, aut multiplici continetur. Simplex est, cum unũ quid, in tota actione disquiritur, ut Clodium Milo ne iure necauerit. Illud uerò quod per indicationem posteriore loco disquiritur, uter utri insidias compararit, non est singulare, sed iunctum ex duplici coniectura, & quàm Græci ἀντικατηγορίαν nominant. Sed incidens quæstio, genus causæ facere nõ potest. Duplex tum ex rebus fit, ut pro Cælio de auro & de ueneno. Tum collatiõe, ut pro Roscio, Filius ne patrem, an inimici iugulauerint. Multiplex uerò ex pluribus

quæstionibus causa cõsistit, ut repetundarũ omnes Verrinæ: et pro Scauro de Bostaris nece. De Annis uxore, & decimis tribus exquiritur. Dehinc ductus causæ inspiciendus est. Ductus autem est agendi per totam causam tenor sub aliqua figura seruatus. Sunt autem ductus quinq;: Simplex, subtilis, figuratus, obliquus, mixtus. Simplex, cum non aliud est in agentis consilio, aliud in uerbis, ut si bene meritum laudes, ac noxium accuses. Subtilis, cum aliud uult animus, aliud agit oratio, ut quidam abdicat filium, quòd amicos non habeat. hic non uerè abdicat, sed ut amicos habeat, terret. Figuratus est, cum apertè quid dicere prohibet uerecũdia propter obscœna, & significatione alia, atque integumentis uestita monstratur. Obliquus est, cum metus impedit aliquid dicere liberè, & per quosdam faciendi cuniculos obijcienda mõstramus. Vt in hoc: Tyrannus qui sub abolitionẽ tyrannidem posuerat fortiter fecit, petit præmiũ nomine, armorum, arcisq; custodiam. Magistratus contradicunt. Mixtus autem ex utroque componitur, cum & pudor & metus impedit libertatem, ut tyrannus qui duos filios habuit: quorum uni uxor iniqua infamis fuit, cuius maritus se suspendit. Cogit alterum filium eandem ducere, contradicit. Hic nõ incestum liberè, nec tyrannidem potest obijcere. Hi sunt ductus artificiosè tractandi, & per totam orationem subtiliter diffundendi: qui colore hoc separantur, quod color in una tantum parte, ductus in tota causa seruatur. Ductus reperitur ex causatiuo litis hoc est ex re, quæ controuersiam facit, quæ aut præteriti temporis est, ut an Aiacem Vlyxes occiderit: quæ ductũ simplicem tenet. Aut si præsentis uel futuri temporis fuerit, omnes ductus admittit. Ergo ductus de consilio nascitur. Consilium ex causatiuo litis exoritur. Causatiui litis est, quod facit dubitatiõem, ut in illo tyranni causatiuum litis est, quòd tyrannis custodiam & arcis postulat & armorum. Hunc ductum seruatum testatur prima Philippica, quæ mira subtilitate dominatum Antonij latenter insimulat, ut omnia dicens nil asperè dixisse uideatur.

De Argumentis.

HIs omnibus conquisitis, argumenta uidenda sunt, quibus ad quæstionis ambiguum fides ualeat adhiberi. Fides autem tribus fit modis: Conciliando, docendo, permouendo. Illa prior ethica, sequens apodictica, tertia pathetica nominatur. Conciliatione, licet in tota causa uti conueniat, tamen in principijs uberius insistendum, & in commouendo maximè urgere debet epilogus: docere autem præ cæteris debet ipsa narratio: quamuis diluendis quæstionibus, obijciendisq; criminibus non dissimilis operetur astructio. Nunc de argumentis incipiamus.

De Argu-

De Argumentis iterum.

ARgumentum est ratio, quæ rei dubiæ fidem facit. Res dubia est, in tentio & depulsio, uel ratio & infirmatio rationis. Cum enim obiceris occidisti, ut doceas argumentationem firmare maximè cum negatur etiam ipsum non occidi. Exigit argumentum licet ad faciendam fidem etiam illa, quæ inartificialia nominantur, debeant adhiberi, ut tabulæ testimonia, quæstiones, quæ post discutienda seruabo Nunc argumenta tractentur, quæ aut in negocio, de quo agitur posita sunt, aut illud attingũt. In ipso, tum totũ, tum pars eius, tum nota, quam Græci ἐτυμολογίαν dicunt. Attingunt uerò negocium, quæ ad id relatiuorum ratione dicuntur. Et sunt numero tredecim: à coniugatis, à genere, à forma uel specie, à simili, à differenti, à contrario, à coniunctis, ab antecedentibus, à consequentibus, à repugnantibus à causis, ab effectis, à comparatione. Cuius sunt partes tres, maiora, minora, paria. Apparet in omnibus relatiuam inesse rationem. Nam coniugatum alterum alteri nominatur, & genus & species ad se relata fiunt. Ipsum etiam simile alicuius assimile est. Et omnes loci argumentorum non ex se, sed ex alio nomen accipiunt.

De Diffinitione.

IGitur totum, quo dubium discutitur, diffiniri primitus oportebit, & sic argumenta tractare hoc modo. Sit res dubia, utrum utilis eloquentia uideatur. Eloquentia totum est. In toto igitur diffiniendum est sic: Eloquentia est bene dicendi scientia. Bene dicere autem utile est, utilis est igitur eloquentia. Cui loco tractando subsidio est Dialectica, quam nuper audistis perquam cognitum puto. quid sit genus, quid species, uel differentia, proprium, accidens, cæteraq́, quæ eius præcepta tenuerunt, tamen ut potero, hæc breuiter, strictimq́ percurram.

De Genere.

GEnus est igitur ad multas species, differentiasq́ notio pertinens, ut animal quod refertur ad hominem, pecudem, auem, piscem, cæteráque, quæ non tantum numero, sed etiam specie disparantur, quòd alia aërea, alia aquatilia, terrenaq́, alia rationabilia, alia rationis expertia, quæ sub uno nomine collecta cum fuerint, nomine generis appellantur.

De Specie.

SPecies est, quæ à genere pendens alia continet numero tantummodo disgregata, ut homo, continet & Demosthenem & Ciceronem, quibus una species est, sed numero distant.

De Differentia.

DIfferentia uerò est sufficiens quæstioni discretio, ut si quæratur inter hominem, leonemq́ quid intersit, respõdeatur, quòd homo mitis, leo ferus sit: quod quidem nec hominem à mitibus cæteris, nec leonem à feris alijs distinguit animalibus.

De Proprio.

PRoprium est, quod rem aliquam ab hominum communione discernit, ut risus. Hoc enim non est homini commune cum cæteris.

De Accidente.

ACcidens est, quod in aliquo positum, nec pars eius est, nec separari ab eodem potest, ut per se possit existere, ut color in corpore, in animo disciplina.

Argumentum à parte.

A Parte uerò argumentũ, non ad totum probandum ducitur, sed ad aliam partem, quæ continet quæstionem. Non enim probata pars totum probat, utpote si oculus uidet, nõ ideo totum corpus uidet, cum refutetur totum uidere corpus: sed dialecticus iste tractus est. Nunc quemadmodum argumentũ à parte ad partem summatur, ostendam. Si pedes, si brachia tueri debemus, utique oculos diligẽtius asseruare. Cuius argumenti loco incurrere aliquando & aliud potest. quia à minore ad magis dicitur. Nec tamen ideo principalis argumenti ratio perturbatur, quia geminari aliquãtum argumenta natura permittit. Hoc sæpe cõtingere, & in figuris solet, de quibus postea nobis erit dicendum. Fit nonnunquàm & in hoc modo à partibus argumentum, cum inducta partitione, & propositis partibus pluribus, cæteris refutatis, aliquam concludimus partem, in qua sit quæstio constituta, ut si dicas, equum hunc, quem habes, aut emisti, aut dono accepisti, aut natus est domi, aut furatus es. Non autem emisti, nec dono tibi traditus est, neq; natus est domi, furatus es igitur

A Nota uel Etymologia.

A Nota uel Etymologia, ut Græci dicunt, summimus argumentum sic: Si consul est, qui consulit reipublicæ, quid aliud Tullius fecit, cũ affecit supplicio coniuratos. Quo in loco originem uocabuli tantum oportet attendere.

De Negocio.

AB his uerò, quæ negocium uidentur attingere, argumenta ducuntur hoc modo. Primum à coniugatis, quo uno nomine proposito principali, per eius deriuationem casu, aut tempore comutato aliquid

quid approbamus, ut si pietas uirtus est, quod piè factum est, laudari oportet. Constat enim laudabilem esse uirtutem. Qui locus à superiore hoc differt, quia aliud est, unde nomen impositum fuerit, perscrutari. Aliud per cognationem uerbi ab alio deflexi argumenti uim sumere.

A Genere ad Speciem.

A Genere autem, cum quod in toto ualet, ad speciem quoque deducitur, ut si uarium & mutabile quiddam est fœmina, Dido etiam uaria, mutabilisq́ uideatur, posśitq́ ex amore in odium commutari. Hac ratione illud Ciceronis astruitur. Nam cum omnium prouinciarum, sociorumq́ rationem diligenter habere debeatis, tum præcipuè Siciliæ ô Iudices. Hunc locum ille à toto uidetur imitari. Sed interest illud, quod in illo à diffinitione, hic ab ipsa ratione, qua genus est, argumenta ducuntur. Et quod in genere totum est, quod totum diuisione perit, genus manet etiam partibus distributum.

A Specie uel à Forma.

A Specie uel à forma ducitur argumentum, ut fidem generali faciat quæstioni, ut Cicero in Philip. Est quædam actio lex. Actum enim genus est legis, quod à specie, id est, lege lata à Cæsare comprobatū est. Quod item cōfirmat à similibus. Quære acta Gracchi, leges Semproniæ proferentur. Quære Syllæ, Corneliæ.

A Simili.

A Simili per se, ut Helena Troianis, sic ciuilibus bellis semen tu fuisti. Item, ut sæpe homines ægri morbo graui cum æstu, febriq́ iactantur &c. Huic dissimilitudo cōtraria est, quæ à Cicerone differentia nominatur. Quæ res inter se diuisas, non aduersas ostendit: cuius Cicero ponit exemplum in Verrem. Sed tu idem fecisse eris æstimandus, si eodem cōsilio fecisti. Hoc & in personis ostenditur, & in rebus, & in tempore, & in locis, & in aliis quæ nunc memorare longissimum est.

A Contrario.

A Contrario, ut uita & mors, ex quibus Terentius sic: Nam si illum obiurges, uitæ qui auxilium tulit, quid facies illi, qui dederit damnum aut malum? Cicero in tertio Philippicarum contra Antonium econtrario argumentatur dicens: Si ille consul fustuarium meruerit, legiones quid, quæ consulem reliquerunt?

A Coniunctis.

A Coniunctis autē fides petitur, cum quæ singula infirma sunt: ea cō iuncta uim ueritatis assumunt, ut si quid accedit, ut tenuis antea fuerit: quid si, ut auarus? quid si, ut audax? quid si, ut eius, qui occisus est inimicus? singula hæc, quæ non sufficiunt: iccirco congregata ponunt, ut ex multis iunctis res aliqua confirmetur.

Ab Antecedentibus.

AB Antecendentibus sicut Cice. cū ille nō dubitauerit aperire, quid cogitauerit. uos potestis dubitare quid fecerit. Præcessit enī prædictio, ubi est argumentū, secutū est factum, unde est quæstio.

A Consequentibus.

A Consequentibus uerò conuersim, ut quæstio in antecedētibus sit, argumentum in sequentibus, hoc modo, ut si hoc secutū est, illud præcesserit, ut si peperit cum uiro concubuit. Exemplum de Verrinis. Si finem edicto prætoris afferunt Kalendæ Ianuariæ, cur non initiū quoque nascitur à Kalendis Ianuarijs.

A Repugnantibus.

A Repugnantibus argumentū est, cum ostendit duo sibi cohærere nō posse. Verbi causa, ut & parasitus quis sit, & ridiculus nō sit, quæ per negationē simul esse nō posse, prædicant hoc modo: Nō & parasitus est gnato, & riduculus nō est. Eius loci exemplū est in re magis ipsa, q̄ forma uerborū, Is igit̄ non modo à tepericulo liberatus, sed etiā honore amplissimo ornatus, arguit̄ domi suæ te interficere uoluisse. Et in Cornelia prima Repugnare dicit, ut diuisores, quos honoris sui ministros esse uoluerat lege ambitus uellet affligere.

A Causis.

CAusarū locus latè patet & multa disputatione tractat̄. Sed nūc formam eius satis fuerit demōstrare sub hoc exēplo. Sed cū ob tua decreta, ob iudicia, ob imperia dabant̄: nō est ita quærendū cuius manu numerarent̄, sed cuius iniuria cogerent̄. Sic & Virgi. Me nefugis?

Ab Effectis.

A Beffectis fit argumentū, cū in causa dubitatio est, ut factum pbet̄ ex eo, quòd homines etiā inuiti seruabant̄ in uita. Fatū enī est causa uel uitæ, uel mortis. Illa uerò effecta sunt fato uiuere posse uel mori. Cice. hinc probat Auli Hircij uitam, quæ populo cara est, quòd ei populus plaudit. Hoc & Virg. Degeneres animos timor arguit. Nam timor est causa, ut degener sit animus, quod timoris effectus est.

A Compa-

A Comparatione maiorum.

A Comparatione maiorū quis dubitet à Siculis petiſſe pecuniā Verrem, cū à Marco Octauio Lygure poſtularet? Virg. Tu potes unanimes armare in prælia fratres. Ex hoc utiq; probat, & alienos poſſe quod minus eſt. Teren. Nam qui mentiri, aut fallere inſtituerit patrem aut matem, audebit tanto magis & cæteros.

A Minorum Comparatione.

A Minorum comparatione, ut eſt Publ. Scipio, Pontifex Maximus, Tyberiū Grac. mediocriter labefactantē ſtatum reipu. priuatus interfecit. Deinde iungit quæſtionē, ubi modus eſt quidam. Catilinā orbem terræ cæde atq; incendijs uaſtare cupientem, nos conſules perferemus? Ex hoc Teren. loco illud. Hic paruæ conſuetudinis cauſa huius mortem tam fert familiariter.

A Parium Comparatione.

A Parium comparatione Cice. Et ſi non minus iucundi atq; illuſtres ſunt hi dies quibus naſcimur. Et in Piſonē: Nihil intereſt utrum ipſe conſul improbis contionibus perniciosis legibus rempub. uexet, an alios uexare patiatur.

HIs igitur breuiter demonſtratis, illa quæ non excogitantur ab oratore, ſed à cauſa, aut à reis ſuggeruntur, in tribus (ut diximus) rebus poſita ſunt. In ſcriptura, ut tabulatum. In auctoritate, ut teſtium. In neceſſitate, ut tormentorum.

A Scripto.

A Scripto argumentum petitur, cum ad dubiæ rei probationem, uel chirographum, uel teſtamentum tranſactionis, aut tabulæ recitantur, cæteráque huiuſmodi: quæ ita nota ſunt, ut exempla de oratione non quærant.

Ab Auctoritate & Teſtimonio.

AB auctoritate uerò, ut Affricanum dixiſſe iure cæſum eſſe Tyberiū Gracchum. Aut cum teſtimonio, quo ueritas nudetur, affertur, ut Gneum Pomp. demiſſo frumento celeriter reſtem nobis orator inducit. Auctoritas igitur, aut iudicantis, aut teſtis eſt. Huic parti adiunguntur oracula, cæteraq; id genus.

A Neceſſitate.

NEceſſitas uerò dat fidem ex tormentis, aut ſomno, aut furore, aut †uiolētia: quæ uocē alicuius rei extorquet inuitis. Quæ oīa cū ad coniecturā cauſa. pſona, facto addunt, id eſt. ipſo teſtimonio, uel †uinolentia

uel cõfeſſione, uel ſcripto capiunt fidem uel amittũt. Nam nec cauſa dicentis attẽditur, & perſona tractatur: & ipſi ſcripturæ ſecum, aut cũ cauſa qualitas comparatur. Sequitur ut ad ea, quæ conciliant, aut permouent auditores, intentionem ſuam flectat aſſertor, quoniam ad fidem faciendam hæc quoq; pertinere prædiximus. Conciliantur igitur animi, tum perſonæ, tum rei dignitate. Perſonæ, aut auditoris, aut rei uel ipſius oratoris, aut aduerſarij. Auditoris ſic: Qualẽ te antea publicæ rei præbuiſti, cum huic eidẽ quæſtioni iudex præeſſes talem te nobis & populo Romano hoc tempore impartias. Rei uerò, ut pro Deiotaro, quem ornare antea cuncto cum ſenatu ſolebam pro perpetuis eius in noſtram rempub. meritis. Oratoris uerò cum de ſe non ſuperbè, ſed moderatè loquitur: quale eſt illud. Cum quæſtor in Sicilia fuiſſem ô iudices, itaq; ex ea prouincia deceſſiſſem, ut Siculis omnibus &c. Sed hæc plenius in exordiorum præceptis diſſeram. Ab aduerſarij uerò perſona conciliatio fit, dum illius iniquitate, aut arrogantia demõſtrata, noſtra modeſtia commẽdatur. Sed hæc poſterius & in principijs quanquàm nunc non orationis partes ſed dicendi formas, & faciendæ fidei, ſpecies numeramus: quo loco patheticæ quoq; dictionis attendimus facultatem, cuius uis uel in communibus locis, uel in epilogis maximè continetur. Mea primordia quidem apud ueteres hac animorum permotione caruere, quod tunc demonſtrabit, cum ordiendi præcepta tractabimus. Interim generatim, quibus mentes affectibus incitent, nulla partium diffinitione ſignabo.

De Commotione animorum.

COmmouent igitur auditores, aut miſeratione, aut odio, aut inuidia, aut metu aut ſpe, aut ira, cæteriſq; ſimilibus. Miſeratione, cũ calamitates alicuius magno dolore tractamus. Cũ iniquitatẽ temporis uel periculi magnitudinẽ memoramus, ut in ſeptima Verrinarum: Patres hi quos uidi &c. Ab odio, cum aduerſarij factum, uel uiris bonis, uel iudicibus oſtendit execrandũ, ut cum iudicũ corruptio docet à Verre iactari. Item cũ in auariciæ ſcelere, periurio uos ſui ſimiles eſſe arbitrat. Inuidia eſt, quæ quodã liuore inficit auditores, ut eſt. quod ad tuam ipſius amicitiã cæterorumq; hominum magnorum atq; nobilium, faciliorẽ aditum iſtius habet nequitia & audacia, quàm cuiuſquàm noſtrum uirtus & integritas. Item iſtum rebus omnibus undiq; ereptis, impunè eludentem circumfluere & abundare. Poteſt quidem & illa res auditorum mentes incendere, ut ſi alicuius exaggeres tyrannicum ſpiritum, aut potentiam non ferendã. Metum uerò excitari uel proprijs, uel communibus periculis. Proprijs, ut hoc eſt iudicium, in quo uos de reo publica res de uobis iudicabit. Communibus autem, ut eſt: Videor mihi uidere hanc urbẽ lucem orbis terrarum, ar-

cem

cem omnium gentium subitò uno incendio concidentem. Spe quoque animi perturbantur, cum beneficia aut obsequia permittuntur, ut cum fidem Milonis Pompeio pollicetur, & Cælij in omni uita seruitiũ obstrictũ uobis ac ac liberis habetis. Ita etiam uehemẽter animos turbat, ut cum exaggerat & exclamat Tullius in curia sedere socios Catilinæ. O dij immortales ubi nam gentium sumus? Quæ Respu. hic habetur? In qua urbe uiuimus? hic hic &c. Similes alij permiscentur affectus, qui cum ad persuadendũ plurimum ualeant, extra causam tamen sunt, nec apparere in oratore manifestius debẽt, ne insidijs iudicem capere, non ratione deducere uideatur.

De Dispositione.

HIs igitur ad fidem faciendã prudenter inuentis, ordo rerũ est sociandus: quæ pars dispositio uocitatur, qua quid dicendũ, quóue loco, quid penitus omittendũ: quomodo etiã, & quando, & ubi prudenter inspicimus. Duplex igitur huius partis est ratio. Aut enim naturalis est ordo, aut oratoris artificio cõparatur. Naturalis cum post principiũ, Narratio, Partitio, Propositio, Argumẽtatio, Conclusio, Epilogusque consequitur. Artificio oratoris, cum per membra orationis, quæ dicenda sunt digerimus. Et hoc ex causæ utilitate, non ex temporis serie coaptamus, ut pro Milone factum, cum quæstiones quasdam ante narrationem, ut præiudicia refutaret, induxit. Quod nõ ex ordine naturæ, sed ex causæ utilitate mutauit. Et pro Cornelio primo refutata sunt crimina quæ secuta sunt tribunatum. Post ad ipsum tribunatum recursus est factus. Quæ dispositio artificialis ut diximus nominatur. In Verrem autem naturalem temporum ordinem tenuit, ut primum quæsturam, tum legationem, deinde duas ei præturas obijceret, seruata temporum ratione: quam, nisi causæ repugnet utilitas necessario prosequemur. At ubi maiora quæque potissimum & inuidiosiora purganda sunt, ab his summitur refutationis exordium. pro Cluentio coniecturæ partibus expeditis ad perscriptionem legis accessit, ordine uidelicet commutato, ne si cluentium legis assertione non defenderet, fugere causam diffidentia uideretur.

De Elocutione.

DVabus his officij partibus absolutis, Elocutionis cura est intimanda. Quæ cum constet in singulorum animaduersione uerborum, hoc ab eloquentiæ nomine separatur: quòd illa totius operis oratorij uirtus est hæc pars habeẽt officij: cuius Cicero duo quasi fundamenta, duo dicit esse fastigia. Fundamẽta sunt Latinè loqui, planeque dicere. Quorũ unũ grãmatice loquẽte didicistis, cũ eius uobis insinuata est subtilitas. Fastigia uerò sunt copiosè ornateque dicere, qđ nõ ingenij, sed laboris est maximi, exercitatione etiã diuturna quia nõ solum uberior, sed illustror quoque facultas

cultas acquiritur. Huius rei duplex ratio eſt. Vna, qua in ſingulis uerbis lumen appareat. Altera, ut dignitas eloquendi copulationis ipſius decore ſeruetur. In ſingulis uerò rebus, aut proprium, aut tranſlatum, mutatúq; conquiritur. Propria ſunt uetuſta præcipuè: nam tum, cum proceres uel neſcirẽt hæc dicendi ornamenta, uel appetere non auderent, proprijs utebãt. Sed quia uerborũ uete rũ iam exoleuit uſus, non ſunt audacius uſurpanda illa, quæ cum ætate mutata ſunt. Itaq; hallucinari, & cerritum, & caperatũ, ſimiliáq; prætereuntes utemur his, quæ conſuetudo recipiet. Nec tamen ſordidis, niſi cum rei, ſententiæq; uis exigit, ut Cicero uolens crudelitatis inuidiam facere ait: Gurgulionibus ciectis reliquerunt, & uirgis plebem Romanam concidere. Nec indecore Virgilius uitandæ humilitatis aucupio lychnos pro lucernis ait. Quod ſi ſua res propria uerba non habeat, nouanda ſunt, aut alienis utendum. Nouantur autem duobus modis uerba, aut quadam fictione uerborum, aut declinatione præſumpta, aut duorum, quæ uſitata ſunt cõiunctione cõpoſita. Finguntur maximè, cum transferimus, ut qui ποιότητα qualitatem eſſe dixerunt. Quod nomen nunquàm fuerat in Latinis. quo & auribus temperandum, & inſolentia fugienda. Quam uitãs Cicero Soterem ſaluatorem noluit nominare. Et ait. Qui in ſalutẽ dedit. Illud enim nimis inſolens uidebatur. Deriuatione quoque fiunt uerba, quæ grammatici paragoga nominarunt, ut dicimus. Florea rura, & campiq; uirentes oſſibus albent, quod ſatis criſpa flexione Oratius albicant dixit. His plerunq; grammaticè utitur: licet Tullius glandiferas poſſeſſiones dicat, & grandiloquos oratores. Huic diligentiæ ſubiungitur tranſlatorum cura uerborum, cum res aut ſua non inuenit uerba: aut cum uolumus ſplendidius aliquid explicari. Ergo aut inopiæ, aut decoris cauſa transferuntur. Inopiæ, cum dicimus gemmare uitem, & luxuriare ſegetes. lætaſq; phibemus: deſunt enim propria, & cõmodantur aſcita. Decoris uerò, ut bellum ſubitò exarſit, cum potuerit dici, extitit. Et item poſſumus ab omnibus ſenſibus mutuari, ut ab oculis lux libertatis, & odor legum. Et ſilent leges inter arma. Et â guſtu. O nomen dulce libertatis. Verum non debet hæc tranſlatorum, alienorumq; uerborum affectatio, ſine moderatione captari. Nec longe petita debent eſſe tranſlata, ut ſi dicas, Luxurioſam Charybdim. Vitandum quoq; ne turpis ſit ſimilitudinis uſurpatio, ut ſi dicas, Caſtratam Affricam mortuam rempub. Aut Clodium ſtercus Senatus. In hoc genere trãsferendi etiam allegoriam poëte præcipuê nexuerunt. Et Cicero, cum dicit, ſenatũ à gubernaculis deieciſſes: populum Romanum è naui exturbaſſes. Ipſe archipirata grege prædonum impuriſſimorũ pleniſſimis uelis nauigares. Et in Piſonem, Vt qui in maximis tempeſtatibus ac fluctibus Reipublicæ nauim gubernaſſem, ſaluamq; in portu collocaſſem, frontis tuæ nubeculam, & collegæ tui contaminatum ſpiritum pertimeſcerem. Vſurpatis ergo his

ſimiliter

similiter pluribus uerbis elocutus est, quæ suis fortasse angustius aut humi lius diceret. Item trãslata quodammodo sunt, quæ aut ex parte totum, aut ex toto partem, aut ex uno plures monstrãt, aut ex pluribus singula. Ex par te totũ, ut in puppim ferit unda. Aut me hisdem parietibus tuto esse tecum, pro eadem domo. Hunc Tropum Metonymiam grammatici memora uerunt, κατάχρησιν, etiam Græci, quam nos abusionẽ dicimus, ut cum per hibemus naturam deorum pro substantia. In coniunctis uerò uerbis, orati onisq; contextu, seruanda sunt hæc, ut constructio coaugumẽtata, & con clusio perfecta proueniat, & quodam schẽmate dictio uenustetur. Iam cõ positionis præcepta percurram, cuius uitium maximum est, hiuleas & asperas uoces, frenos etiam iotacismos, metacismos, labdacismos, homœ oproferon, dispreferon & polysigma non uitare. Vel cuiuslibet literæ assi duitate in odium, inperitiam, ut sale saxa sonabant. Et casus Cassandra ca nebat. Metacismus est, cum uerborũ coniunctio M literæ assiduitate col liditur, ut si dicas Mammam ipsam amo: quasi meam animam. Labda cismus est, ubi L, plurimum dissonat, ut si dicas: Sol & luna luce lucent, alba leui lactea. Iotacismus, ut si dicas, Iunio Iuno Iouis iure irascitur. Polysi gma, ubi S litera crebrius geminatur. Sosia in Solario Soleas sarciebat suas. Homœoproferon est, cum dicitur: O tite tute tati tibi tanta tyran ne tulisti. Dispropheron ut si quis dicat, persuasi trices, præstrigiatrices atq; inductrices tygres. Asperæ inter penultimam, ultimamq; uerborũ ma ximè uitandæ, cuius exemplum est, ut si dicas, Phaleras ablatas gratis, aut si iuret auriga per lora, per flagella, per frena. Hiulcæ sunt, cũ in ea parte, quã diximus, similes uocales, ac similiter longæ, collisam, hiantemq; structurã faciãt, ut si quis dicat, suscepisse se liberos secundo omine. Et ut Tullius pro Milone ait, Auctoritate publica armare. Quod quidem artem dissimulans plerunq; appetit uoluntate. Vitandum similiter ne in eodem loco tres, aut quatuor longas, breuesq; continuè ponamus. nẽue in notissimos uersus, & maximè heroicos structura fundatur, Iambicosq; uersus quamuis eos Ci cero non euitet, cum dicit: Senatus hæc intelligit, consul uidet. Et heroici uersus finem uel initium non declinet: Cur dicit, O miserum, cui peccare li cebat. Et in Academicis: Latent istã omnia Varro magis obseurata & cir cumfusa tenebris: Et in Verrinis, plenum uersum una quidem syllaba muti lum fudit, cum dicit. Cum loquerer tanti fletus, gemitusq; fiebant. Nec fi nem uitauit elegi, sicut ait: Oderat ille bonos. Incurrit etiam in endecasylla bi phaleutici petulantiam dum dicit: Successit tibi Lucius Metellus. Hic tñ uir & longo opere, & ipsa sui maiestate defenditur. Cæterum in clausulis ui tiosissimum reperitur. Animaduertendum autem ne cum similitudinẽ uer sus effugimus, bonã clausulam transeamus, ut si timeas dicere, strepitũq; plagarum, cum pla, longa sit, & bonam clausulam fecerit. Vitãdum etiam

K in eodem

in eodem loco cacephaton uel interpositione, uel cõmutatione uerborũ. Inhonesta enim exempla sunt, ut Arrige aures Pamphile. Atq; ereptæ uirgi nis ira. In his enim sordescit oratio. Vitandi etiam freni, qui fiunt ex asperrimis literis in unum concurrentibus, ut est illud Teren. in Ecyra Perpol q̃ paucos reperies meretricibus fideles euenire amatores Syra. Et ab ijsdem literis incipientia, ut est. Non fuit istud iudicium iudicij simile iudices. Et in eadem desinentia, ut fortissimorum proximorum. fidelissimorumq; sociorum in eodem uitio habentur. Item penitus fugiendũ breues syllabas continuare quamplures, ut est illud Sereni: Perit auipedis animula leporis.

De Pedibus.

HIs breuiter intimatis pedes sunt asserendi, quibus clausulæ decenter aptentur: quos quidem Cicero quadam permixta confusione perturbat, dum dicit, Modo di trochæo ionicum concludendũ, modo Peonem primum probat incipientibus: modo finientibus, modo Dochimum, qui constat breui, duabus longis. breui & longa: cuius exemplum posuit: Amicos tenes. Item Amphimacrũ pedem, & rursus dactylicum numerum laudat: modo anapesticum: modo deuteriambicũ laudat, nec tamẽ certa scientia est. Ego tamen compendiosiora percurrã, ut in hac sylua quibusdam uidear præire tramitibus.

De Monosyllabis.

IN monosyllabis inspiciendum est, utrum finalis longa breuisne sit. Si enim longa est, præire debet Trochæus, ut est illud Ciceronis: Non scripta, sed nata lex Aut debet esse legum in reipub. prima uox, quæ tamen pendente sensui apta cõclusio. At uerò si breuis fuerit monosyllaba: Iambus aut Anapestus antecedat, ut ait Sallustius: Tota autẽ insula modica & cultibus inanis est. Breuem uerò breuis, aut longam longa, non sine uituperatione sectatur ut si dicas, Ista res mea est: aut contra: Quod Cicero pro Ligario: Nam tu eum patria priuare qua caret: sed uita uis. Quod uoluptate orator non errore composuit. Verum hoc de monosyllabo superius præceptum in Colo melius collocamus, commate non in fine sententiæ.

De Dissyllabis.

DIssyllabi uerò iambico numero non iure clauduntur, sed si penultimus Spõdæus, mox iambus aptetur, ut si dicas, Tenui seruos meos. Aut Pyrrichius pro Iambo, ut Consul uidet. At bona clausula est ex Iambo & Spondæo, uel ultimo trochæo, ut si quis dicat: Patria continet bonos ciues, uel asserit caput legis. Cauendũ est autem, ne aut duo iambi, aut iambus & pyrrichius in fine ponantur, ut si quis dicat, pugnare iuuenes pro parentibus suis. Cauendum etiam, ne pyrrichius post pyrrichium

ueniat,& quatuor breues faciat, ut si quis dicat, perdidi bona mea. Aut post pyrrichium trochæus, spondæúsue, ut si dicas. Conqueritur sua fata: aut im putat sibi demens. Sed & trochæus & iambus, uel pro iambo post trochæũ pyrrichius, malam clausulam faciunt. Hunc enim finem elegiaci pentametri turpiter reddit. Quid enim interest, utrum dicas, omnia nempe uides, an uerò dicas: Aspice facta mea: Bene autem ponuntur, uel duo trochæi uel trochæus & spondæus in fine clausulæ, ut si quis dicat: Hæc est bonorũ ciuium magna cura. At hæc sunt, quæ maximi principes sola curant.

De Trisyllabis.

TRisyllabis clausulam terminantibus lex est. Si modo eam uelis leniter fluere, ut trochæo præcedente penultimam Molossus subsequatur, siue longam habeat nouissimam syllabam, siue breuem iure metrico, ut illud est Tullij Mare fluctuantibus littus eiectus. Fit autẽ pessima clausula, si pro trochæo penultimo spondæum prælocaueris, ut si dicas, Mare fluctuantibus rupes eiectis. Item pessima, si pro trochæo pyrrichium præmiseris, ut si dicas, mare fluctuantibus, apis eiectis. Item uitiosa est conclusio, si nouissimi molossi, prima syllaba breuis fiat, quamuis tro chæo ritè præmisso. Tunc enim heroicum comma nascitur, ut si quis dicat littus amicis. Item bona clausula fit, si pro nouissimo molosso ionicus minor ponatur post trochæum, ut si dicas, mare fluctuantibus littus agitanti. Sed in hac clausula cauendum, ne pro trochæo penultimo spondæus ponatur: nam tunc si solueris tertiam molossi, in uitium cadis, in quale incidit Cicero, cum dicit, Si te semel ad meas capsas admisero. Si autẽ penultimo trochæo mediam molossi solueris, pulchram clausulam feceris, ut si dicas: Litus Emiliæ. Item trochæo penultimo pulchrè etiam tertia molossi resolui tur, ut si dicas, Littus æquabile. Item si trochæi penultimi longam solueris, & primam molossi ultimi, fit elegãs clausula, ut est, curas regere animorũ.

Sententiarum autem figuræ hæ sunt.

IRonia est simulatio, in qua aliud uerbis significamus, aliud reipsa sentimus, ut est principium pro Lygario Nouum crimen C. Cæsar. Paralipsis est præteritio, cum prætermittẽtes quædam, nihilominus dicimus. Apostrophe est in aliquem districta conuersio, frequens apud Ciceronem, ac nobilis figura. Hæc est, cum in aliquem sic conuertimus actionem, ut ex ea iudices doceamus. Diaporesis est addubitatio: qua figura utimur, cum ueluti dubitantes ab ipsis iudicibus inchoamenti consilium postulamus, ut est pro Cluentio. Equidem quo me uertam iudices nescio. Et pro Cornelia: Pugnem contra nobilissimorum hominum studia, consilia, rationesq; eorum aperiam &c̃. Erotema est interrogatio, qua figura utimur, cum interrogando

rogando aliquid coaceruamus, & exaggeramus eius inuidiam. Pysma est quæsitum, quæ figura à superiore eò differt, quòd interrogáti una uoce tantum responderi potest: quæstio autem nisi pluribus responderi nō potest, ut cum dicimus: qua igitur ratione bellum geremus, quæ auxilia nobis parata erunt? Quis erit, qui subuenire uelit, cum tam acerbè socios tractauerimus? Diatyposis est descriptio uel deformatio, cum rebus, personisq́ subiectis, & formas ipsas & habitus exprimimus, ut Tullius pro Milone. Si hæc non gesta audistis, facta uideretis, & Milonem in Rheda sedentem penulatum cum uxore: item Clodium cum equo & delectis uilla egredientem &c. Antisagoge contraria inductio. Hæc figura est, cum aliquid difficile est, & contrarium conferimus, ut Cicero de rege Ptolomæo. Difficilis ratio belli gerēdi, at plena fidei, plena pietatis. Diasyrmos est eleuatio uel impressio. In hac figura laudantes, quæ dicuntur, ab aduersarijs nostris dissoluimus: qualis est in Mureniana. Totus ille in Sulpicium locus de iure ciuili. Methathesis est transmotio quædam, hæc est, cum rem à nobis alio transmouemus, sed non ita, ut ibi totam causam constituamus, alioquin status incipit esse, non figura.

Quot modis fiat elocutio.

HActenus de sententiarum figuris, nunc ad elocutionū figuras transeamus. Sed uolo breuiter memorare, quot genera sint elocutionis: quotq́ modis ea utendum sit. Est igitur familiaris omnis narrationis generi, quam Græci ἐιρομένην appellant: quæ ita connectit, ut superiorem elocutionē semper proxima sequatur: & historiæ conuenit & narrationi, & non couersum. Neq; circūscriptum eloquēdi genus desiderat, sed diffusum atque continuum, ut illa sunt in Miloniana: Occidi occidi non spurium Melium, quòd annonæ leuandæ iacturis &c. Est alia quam Græci περίοδον appellant, quæ sententiam quandam circūscriptione definit, atque determinat. Quale est in Cecinniana: Sed quantum in agris, locisq́ desertis audacia potest: tantum in foro, iudicijsq́ impudentia ualeret, non minus nunc Aulus Cecinna cederet Sexti Ebuci impudentiæ, quantum in ui faciunda cessit audaciæ. Quæ multis constat ex membris, quæ κῶλα Græci dicunt: & Excesis quæ κόμματα appellant. Membrum est pars orationis ex pluribus uerbis absolutè, aliquid significans hoc modo. Et si uereor iudices, ne turpe sit pro fortissimo uiro dicere incipientem timere. Cæsum autem est pars orationis ex duobus aut pluribus uerbis, dum quicquàm absolutè significamus: quāquàm cæsam orationem dicamus, cum singula uerba quoduis significantia proferuntur, ut est, Quis est Lolli, qui sine ferro ne nunc quidem tecum est? Quis est iste Lollius, armiger Catilinæ, stipator tui corporis, concitator tabernariorū, percussor, lapidator curiæ? Et in Ver

rinis

rinis. Comites illi dilecti manus erāt tuæ. Accensi, medici, aruspices, scribæ tuæ erant manus. Verū superior Periodos cōstat ex duobus membris, & ex tribus & ex quatuor, interdum & sex. Quamuis ex uno membro putent non nulli posse compleri, quem μονοκωλοϛπεϱίοδον appellant, cum sit colon potius. Optima igitur oratio fiet: si nunc ex ambitu periodico, nunc ex illa continuatione perpetuæ elocutionis aptetur. Nonnullisq; cæsis interrupta cū fuerit, aliquando colo consociet. Differt autem figura elocutionis à figura sententiæ, hoc, quòd sentētiæ figura, immutato uerborum ordine, manere non poterit, quamuis plerunq; fieri potest, ut sententiæ figuræ coniungantur: cum elocutionis figura, ut in Ironia, quæ figura est sententiæ, Epanaphora permiscetur, quæ est elocutionis.

De figuris Elocutionis.

SVnt igitur figuræ elocutionis, aliæ ad ornandum tantū, & quasi pingendam orationem cōmodatæ. Aliæ uerò ad significationis uim intimandam, quibus nunc utimur. Antiteton, id est, compositum ex contrarijs, cum uerba pugnantia inter se paribus uocibus colliduntur, uel paria paribus opponuntur, ut est Ciceronis domus tibi deerat, at habebas. Pecunia superabat, at egebas Aut si dicas, In pace ad uexādos ciues acerrimus in bello ad pugnandos hostes inertissimus. ἰσόκωλον exæquatum membris: quod fit non impugnantibus inter se uerbis, sed paribus exæquatis, ut si dicas: Classem speciosissimam & robustissimam extruxit. Exercitum pulcherrimum & fortissimum legit. Sociorum maximam & fidelissimā manum comparauit. Parison propriè æquatū. Hæc figura differt à superiore, quòd ibi omnia membrorū genera paria sunt numero, hic uno uel altero addito in quouis loco cætera excurrūt. Homœoptoton simile casibus Nam ex eo nomen accepit, quòd cola omnia in eosdem casus cadunt, ut est: Huic socios uestros criminanti, & ad bellum uos cohortanti, & omnibus modis, ut in tumultu essetis, uolenti. Homœoteleuton, simili modo determinatū: differt à superiore, quod illud & casu & sono simili postrema uerba determinat, hoc uerò soni tantum similitudine, sub quacunq; uerbi enunciatione componitur. Paranomasia, leuis immutatio uerbi ac nominis, id est, cum syllaba aut litera mutata, diuersa significat, ut si dicas, prætor est uel potius prædo. Ploce, id est, copulatio in qua idem uerbum, aut nomen cōtinuò positum, diuersa significat, ut est: Sed tamen ad illam diem Memmius, Memmius ad illud tempus Mēmius in alio. Palinlogia iteratio. Hæc figura repetito uerbo aut nomine, non diuersa uult intelligi, sed uehementius repetita significat ut est: Nos nos, dico apertè, nos cōsules desumus. Epanalepsis est repetitio, hæc figura à superiore distàt, quòd illa eadem parte orationis repetita coniungitur, aut uno alteróue uerbo interposito, aut hæc non una

parte orationis, sed pro ut libuerit societatis uerbis ut est: Nō potest, iam non potest hæc libera ciuitas esse. Anadiplosis est replicatio optima, cum ea quæ in priore membro postrema ponuntur: in posteriore prima repetunt, ut est illud Teren. Negat hanc sibi cognatam Demipho. Hanc Demipho negat esse cognatam. Proapodosis redditio orationis id est, cum nomen in postrema parte membri, aut eadem, quæcunq; pars orationis redditur, ex quo idem membrum cœpit, ut si dicas, publicas tibi calamitates imputare debes respublica. Epanaphora relatio, quoties per singula membra eadem pars orationis repetit, hoc modo: Verres calumniatores opponebat, Verres de causa cognoscebat; Verres pronunciabat. Antistrophe cōuersio, hæc figura hoc differt à superiore, quòd illa ab eadem parte orationis sæpius incipit; hæc in eadem terminat, ut est pro Fonteio. Maximus numerus è Gallia peditatus, amplissimæ copiæ è Gallia, equites numero plurimi è Gallia. Symploce connexio: nam & incipit sæpius ab una parte orationis, & totiens in unam atq; eādē definit, ut est quis legem tulit? Rullus. Quis decemuiros quos uoluit, creauit? Idem Rullus. Polyptoton ex pluribus casibus, cum sæpius initium ab eadem parte orationis fiat, illa ipsa pars declinationibus, aut numeris immutat per casus, ut est, senatus iussit, senatui placuit, senatum certum est præcepisse, à senatu delectus est. Synonyma est cōmunio nominis, quotiens uno uerbo non satis dignitatem rei, aut magnitudinem demonstramus, ideoque ad eandem significationem plura cōferimus. Tautalogia est eadem pluribus uerbis significatio. Hoc differt à superiore, quòd ibi singulis uerbis eadem res, in hac plurimis significatur. Climax est ascensus, ut est, Ciceronis pro Milone, Neque uerò se populo solum, sed etiam senatui commisit, Neque senatui modo, sed etiam publicis socijs & armis. Neq; his tantum, uerum etiam eius potestati: cui senatus totam rempublicam commiserat. Asyntheton est solutum, ut ademptis coniunctionibus, quibus uerba, aut nomina connectuntur, singulatim unumquenq; nunciamus, ut est: expecto uim edicti, seueritatem prætoris, faueo oratori, cupio supplicio octuplo damnari Aphronium. Diezeugmenon disiunctū appellamus, cum diuersis redditionibus uerborū cola disiungimus siue duo, siue plura, hoc modo: Capuam colonis deductis occupabūt, Attellam præsidio communient, Nuceriam cum hac multitudine suorū obtinebunt, cætera opida præsidijs deuincient. Antizeugmenon iniunctum. Hæc figura à superiore hoc differt, quòd ibi singulis membris, singula diuersa redduntur, hic plura in uno coniungimus, ut est: quorum ordo ab humili fortuna, sordida, turpi, ratione abhorret. Hoc enim postremū, abhorret prædicta coniunxit. Pleonasmos est plus necessarium, cum uerba quædam dicimus, non enunciando rei necessaria, sed magnitudinis cumulatæ, ut si dicas: Antonius

ille

ille, cum sufficerit nomen dixisse, ad amplitudinem adijcimus, ille. Eclipsis est detractio, cōtraria superiori figuræ, cum uerbo aliquo minus dicto, rem sentiendam potius prætérimus ipsa celeritate gratissima Hæc sunt elocutionis figuræ, quas quidem non oportet, uelut studiosè copulatas in unius conceptionis sententiam conglobari.

De Memoria.

NVnc ordo præcepta memoriæ subministrat: quam quidem constat esse naturalem, sed & arte adiuuari posse non dubium est. Hæc ars autem breuibus præceptis, sed magna exercitatione formatur. Cuius artis hoc munus est, ut non tantum firma, uerum etiam celeri comprehensione res uerbáque percipiantur. Tenenda uerò sunt non ea tantum, quæ à nobis inuenta sunt, sed etiam quæ ab aduersario in agendo tractata sunt Simonides huius rei præcepta inuenisse perhibetur, poëta, idémque philosophus. Cum enim conuiuij locus subitò corruisset, nec possent propinqui obtritos internoscere discumbētium ordinem, nomináque memoria recordāte suggessit. Quo admonitus intellexit ordinem esse, qui memoriæ præcepta conferret. Is uero in locis illustribus meditandus est: in quibus species rerum, sententiarúmque imagines collocandæ sunt. ueluti nuptiarum uelatam flammeo nubentem, aut homicidæ gladium, uel arma detineas. Quas species locis tanquàm depositas memoria reddat. Nam sicut id, quod scribitur cæra continetur, & literis, sic quod memoriæ mandatur in locis tanquàm in cæra, pagináque signatur. Imaginibus uerò quasi literis rerum recordatio continetur, sed ut diximus, magnam exercitationem res laborémque conquirit. In qua illud obseruari compertum est sollere, ut scribamus ipsi, quæ facilè uolumus retinere. Deinde, ut si longiora fuerint, quæ sunt ediscenda diuisa per partes facilius inhæreſcunt. Tum apponere notas rebus singulis oportebit, his quas uolumus maximè retinere. Nec uoce magna legēda sunt: sed murmure potius meditanda & nocte magis quàm interdiu maturius excitari memoriam manifestum est: cum & latè silentium iuuat, nec foras à sensibus uocatur intentio. Est quidem memoria rerū atq; uerborum, sed non semper ediscenda sunt uerba; nisi spacium meditādi tempus indulserit. Sat erit, cui res ipsa animo tenuisse, præsertim, si nihil eius munere naturali puenerit.

tor. Qui uerò quinque dixere partes, rationalem ordinē persequuntur. Nam est, exordium, narratio, propositio, argumentatio, peroratio.

De Exordio.

EXordium est oratio noscēdæ causæ præparans auditorem: eius uirtutes sunt tres, ut attentum, ut docilem, ut beniuolum faciat auditorem. Attentum facimus, si magnam rem geri, si nouam, si publicam aut plurimam dicimus. Docilem, si de causa aliquid strictim, quo instruamus iudicem, proferatur. Beniuolū, aut à re, aut à persona facimus. A persona autem, aut à nostra, aut iudicum, aut aduersariorū. A nostra, si quod fauorabile gessimus, commemoramus. Aut si quid obest causæ diluimus, uel extenuamus. A iudicum, si eos nobis uel ex causæ ipsius blandimētis, uel extrinsecus conciliamus. Ab aduersariorū autem persona tribus modis, si eos in odium, in inuidiam, in contemptū adducimus. In odium, si scelestos crudelésue doceamus. In inuidiam, si eos impotentes esse monstremus. In contemptum uerò, si humiles. Cæterum exordiorum genera sunt duo, principum & insinuatio. Principum est, quo statim simpliciter, palámque concilia mus nobis auditores. Insinuatio, cum insidioso exordio iudicem circunscribimus, in quo modi sunt quatuor. Primus, cum res ipsa mala est. Alter, cū aduersum nos iudex aliquid contraria opinatione præsumpsit, aut fatigatus est, aut acclamatio, uel irrisio ulla interuenit. Ante cuncta discutiendū, quæ sit forma materiæ. Nā sunt quinque, honesta, turpis, dubia, humilis, obscura. Si honesta est, aut principio non utendum, aut amplificatione exordium concludendum. Si turpis, insinuatione utendum. Si dubia, beneuolus faciendus auditor. Si humilis, attentus. Si obscura, docilis. Insinuatio uerò quatuor modis explicatur. Cum aut personā rei subiectione mutamus, aut rem persona, aut rem re, aut personam persona. Nam si in causa meretricis agendum est: rem potius iudicibus spectandam esse dicamus. Aut si libertus alicuius, aut cliens agat personam patroni: non huius considerandā esse admoneamus, atque ita cætera. Vitia uerò exordiorum ista sunt: Vulgare, quod in omnes causas cadere potest. Commune, quo etiam aduersarius uti potest. Contrariū, quo melius aduersarius uteretur. Affectatum, quod aut uerbis inusitatis, aut rebus externis profertur. Superuacuum, quod neque attentum, neque docilem, neque beniuolum facit auditorem. Fugiendū præterea ne satis longum & obscurum sit.

De Narratione.

NArrationum genera sunt quatuor, historia, fabula, argumētum, negocialis uel iudicialis assertio. Historia est, ut Liuij. Fabula neque uera est, neque uerisimilis, ut Daphnim in arborem uersam.

Argumentum

Argumentum eſt, quod non facta, ſed quæ fieri potuerunt, continet, ut in comedijs patrem timeri, & amari meretricem. Iudicialis autem narratio eſt rerum geſtarum, aut uerìſimilium expoſitio. Narrationis autem laudes tres ſunt, ut lucida ſit, ut uerìſimilis, ut breuis. Et his contraria uitia uocantur. Lucida eſt narratio, ſi non confuſa, ſi uera, ſi uſitatis ſignificationibus, ſi non longo circuitu rem mõſtremus. Verìſimilis, ſi nihil affectatè, & quaſi ex natura exponere uideantur. Breuis, ſi non ultra quàm res exigit, & prolixè fundatur aſſertio Narrationũ, aliæ ſunt ipſius cauſæ & negocij, aliæ incidentes. Ipſius cauſæ ſunt. ſine quibus res, quæ agitur, intelligi non poteſt. Incidentes, quæ aut probationis gratia, aut exempli, aut agendi, aut inuidiæ, aut uoluptatis extrinſecus afferuntur. Nonnulli quinque ſpecies narrationis eſſe dixerunt, ut Theodorus Bizantius Græcè diſcernit, προδιήγησιν, ὑποδιήγησιν, παραδιήγησιν, καταδιήγησιν. Narrationis etiam elementa ſunt ſex, perſona, cauſa, locus, tempus, materia, res. Item narrationum, aliæ continuæ aliæ partiles uocantur. Continuæ, quæ perpetuò cõtextu ſine ulla interruptione dicuntur. Partiles, quibus, uel argumentum, uel digreſſio aliqua interponitur. Narramus autem modis ſex, aut augẽtes aliquid, aut tenuantes, prætereuntes, aut mouentes, docentes gratiam, uel iuuidiã comparantes. Poſt narrationẽ quidẽ digreſſionẽ, quam Græci παρένθεσιν uocant, oportet adiungere: quo uel incitamus iudices, uel delinimus. Sed quoniam pars orationis non eſt, & non ſemper arripienda eſt, eam placuit præterire.

De Propoſitione.

PRopoſitio aut noſtra eſt. aut aduerſariorum, aut communis. Noſtra ut cædem obiecio. Aduerſariorum, cædem me feciſſe dicit. Communis uter noſtrum cædem admiſerit, quæritur. Propoſitiones autem principalium quæſtionum ſunt, aut incidentium, aut ſimplices, aut coniunctæ Simplex, ut Luxurialis es, meretricem amas. Coniunctæ autem per partitionem maximè proponuntur, quæ dupliciter fiunt. Aut enim ſimpliciter quid dicturi ſumus oſtendimus, aut antequàm nobis cum aduerſario conueniat, quid in dubium uocetur, edicimus. Propoſitiones, aut nudæ ſunt, aut rationi ſubiectæ. Nudæ, ut affectaſti tyrannidem. Rationi ſubiectæ affectaſti tyrannidem: arma enim domi habes. Omnes autem ſummuntur, aut ſimpliciter, aut per inductionem. Simpliciter, ut ſi dicam, docebo proditorem. Per inductionem, ut ſi ſuperioris meminimus, & ſequentem introducimus, ſi dicas: quoniam docui iniuſtam legem, docebo inutilem. Proponimus autem, aut per conceſſionem, aut per præteritionem. Per conceſſionem, cum gratiam faci-

entes

entes eius, quod diximus prius, aliquid introducimus, ut si dicas Cōcedo interim occisum: sed ab hoc interemptum nego. Per præteritionem, cum ita transimus ad alteram propositionem, ne superiorem interim cōcedamus, ut si dicas, Nunc quoniam docui ignominioso actionem de priuatis rebus tantum negari; docebo de proditionis crimine non negari.

De Partitione.

PArtitio est, quæ ordinem totius diuisiōis breuiter comprehēdit, ut est pro Quintio. Negamus te bona publij Quintij possedisse ex edicto prætoris. Et primo sic incipit: Nullam causam fuisse postulandæ proscriptionis. Huic subijcit, ne ex edicto possideri potuisse ad extremū, nec possessa esse. Hæc inquit tria cum docuero, perorabo. Animaduertis corpus totius orationis per hæc tria liniamenta digestum esse. Talis autem debet esse partitio, ut singulæ partes eius plurimas quæstiones in se contineant. Nam si fuerit, & per incidētes quæstiunculas deriuatæ, onerabit ipsa partitio. Et ex hoc rebuntur iudices rerum copiam fugiendam. Ideo & Tullius in eadem Quintiana sic partitus est, ut singula capita plures quæstionū articulos continerent. Etenim primum illud non fuisse causam postulandæ proscriptionis. Vide quanta contineat, quod pecunia debita Sexta Neuio non fuerit, & aliter agi oportuerit, quòd Quintius uadimonium nō deseruerit, secundum quod ex edicto possidere non potuerit, quod & procuratorē habuerit: & absens defensus sit, & nō latitauerit, & cæteri creditores Quintij sint. Et quod ante missum sit, ut fundo cōmuni expelleretur, quàm proscriptio eius imperaretur. Et quia ui deiectus sit contra quam prætor iusserit. His igitur manifestū est intra partitionem quæstiones esse ponendas quæ in executione sint deuulgandæ, ut iudex & nobis attentus fiat, & promissorum copia non grauetur. Illud etiam inspiciendum, quæ nobis cum diuersa parte conueniant: quæ in controuersiam deuocetur, & ea quæ conueniūt, tunc enumerāda si nobis prosunt, ut Cicero pro M. Rullo ait: Damnū passum esse M. Rullum. Conuenit mihi cum aduersario, ut hominibus armatis rem gestam esse non inficiantur. A familia Publij Fabij commissam negare non audent. Iam dolo malo factū sit, ambigitur. Vides ergo hoc in partitione à concessis duxisse, quod sibi proderat.

De Argumentatione.

ARgumentatio est elocutio, qua argumēta ipsa uerbis exequimur: Argumenta uerò, quibus causa probatur. Argumentatio diuiditur in duas partes: in confirmationem & reprehensionem. Argumentorum genera duo sunt: artificiale & inartificiale. Sed artificiale locos habet principales quatuor: ante rem, in re, circa rem, post rem. Ante

rem uerò diuiditur in locos septem. A persona à re, à causa, à tempore, à loco, à modo, à materia. In re autem loci sunt duodecim à toto, à parte, à genere, à specie à differētia, per septem circūstantias. Qui locus recipit in se etiam à maiore ad minus, & à minore ad maius, à proprio, a diffinitione, a nomine, a multiplici appellatione, ab initio ad progressionem uel profectum, a profectione, ab initio uel consumato. Circa rem loci sunt decem: A simili cuius species sunt quatuor: exemplum, similitudo, fabula, imago, id est, uerisimile, quod de comœdia summitur. Addūt quidam & apologos, ut sunt Aesopi. Ergo circa rem locos exequar: qui sunt a simili, a pari, a contrario, p propositionem & negationem, ad aliquid, quod figuratur casibus quatuor: genitiuo, datiuo, accusatiuo, ablatiuo. Ab interse collidentibus per habitationem & amissionem, a maiore ad minus, a minore ad maius, a praecedenti ab eo, quod simile est, uel a coniunctis, a consequentibus. Post rem loci sunt duo: ab euentu, & a iudicato. Sunt alij loci, ἀπὸ τῆ συζυγίας, id est, a coniugatione, siue a coniugatis, quod quasi iunctum est personae qualitatis ut cum qui hostilia sentiat, hostem esse dicamus. Item a qualitate, ut si iracundè fecit, sine ratione fecerit. A quantitate, ut si seruus est: eodem modo factum sit. A coniunctis, id est, ἀπὸ τοῦ πτώσεως καὶ συνθέτου, ut fasces & toga, Sella curulis, magistratuum ornamenta sunt. Item a partitione, id est, ἀπὸ τῆς διαιρέσεως. Per omnes circunstantias, id est, cum partimur psonas, tempora &c̄, quae uarietas grata discriminat. Inartificialia diuidunt in prae iudicia, in tumores, in tormenta, in tabulas, in iusiurandum, in testes: quae similiter quemadmodum & artificialia tractat orator. In argumentis autē cauendum est, ne in aliqua parte nobis noceant, ne interse discrepēt, ne uulgaria sint ne cum aduersario communia, ne altè repetita, aut supra dignitatem causae, aut infra dignitatē. De confirmatione breuiter memoraui. nūc reprehensionis praecepta uideamus. Reprehenditur enim actio aduersarij, aut redarguendo, cum aut totum argumentū, aut partes eius contrafacere monstrabimus. Aut repugnando, cū docemus falsa esse pro ueris assumpta, uel ex his non offici. Aut compensando, si contra argumentum, quod aduersum nos est, aliud opponamus.

De Quaestionibus.

QVaestionū duo sunt genera. Dicitur enim προηγούμενος, quae a nobis inducitur, ut confirmet. Ab aduersarijs autem, quae infertur, & repellenda est, igitur dicit̄ ἀναγκαῖα. Verum superior, quae a nobis quaestio infertur, modis fit duobus, ut aut singulatim separatae inducant̄, aut plures cōiunctim. Dicimus autem eas uariè, aut per simplicem propositionē, aut per praeparationem, aut per figuras quas σχήματα, dicunt: qui locus multiformis est. Nam penè tot sunt occasiones inducendae

quaestionis

quæstionis in hoc genere quot sunt figuræ sententiarum. Fit enim & per solutionem, id est, κατάλυσιν, aut per præteritionem, aut per concessionem, aut per reprehensionem, aut per seiunctionem, aut per adiectionem, id est, ἀφορισμόν, aut per admonitionem, aut per dissimulatam propositionem, aut per repetitam, aut per instructam, aut per partitam, aut per similitudinem superioris quæstionis aut responsionis, aut per inuersionem, id est cum primam illam quæstionem tractamus, quæ secunda est, dehinc primam. Et eam quæstionem, quam aduersarij intulerũt: hisdem modis refutare possumus, & adijcere solemus, cum aliquid aut obscurè aduersarius posuerat: aut agendi potius causa dixerit, quàm probandi, aut cum per hypophoram gradum facimus nostræ propositionis, aut cum aduersarij propositionem in nostrã partem conuertimus, quam peristrophen uocamus. Aut cum secunda proposita quæstione, primam tractamus. Et hoc faciendum, uel cum elegantiam uarietatis affectamus, uel cum prima quæstio ad uersus nos, ualde facit, & nõ est in primo loco ponenda. In hypophora cauendum est, ne plenè & copiosè ponatur, quanquàm aliquando irridendi aduersarij causa, de quo nulla quæstio est, exaggeranda à nobis est, ut quod discrepat, ostendamus. Hypophoræ tribus modis imminuunt, adiectione uerborum, immutatione. detractione. Hypophora autem est intentio aduersæ partis: antiphora est respõsio eius. Anacephaleosis est ueluti à capite causæ breuis repetitio quæstionum. Anacephaleosi non semper utendum est, uidelicet quando, aut partitionem facimus, aut quando in multas quæstiones causa processit: ita tamen, ut summam cuiusq;, non partes partium retexamus, qua quidem utimur etiam in alia parte orationis, cum iudicis memoria fortasse succumbet: quæ res tunc Epimerismos uocatur Anacephaleosis tamen nulla pars orationis est, sed epilogi quædam portio. Epilogus enim tres habet partes, numerationem prædictam. indignationem, quam dinosin dicimus, miserationem, quam ictosin uel eleos memoramus, sed ductis ex locis argumentorum. Nam his non tantum res probamus: uerũ etiã augemus. Sed conquæstio, id est, miseratio his locis argumentorum sumitur, quibus & indignatio. Peroratione tamen non in fine tantum oratiõnis utendum, sed ubi materia permiserit, id est, in digressione principiorum, aut narrationis assiduæ, sed & quæstionum nonnunquàm. In epilogo generaliter obseruandum, ut breuis sit. Siquidem commotus iudex statim admittendus est ad sententiam proferendam, dum aut aduersarijs irascitur, aut tuis miseretur lachrymis, aut rerum afflictione commotus est.

L Sic

SIc adhuc asserẽti innuit ipse Cyllenius, ut ad Germanarum cœtum, nubentisq; transiret obsequium. Quo cõspecto, asserta determinãs, ad Philologiæ consessum fiducia promptiore perrexit: eiusque uerticem deosculata cum sonitu: nihil enim silens, ac si cuperet, faciebat, sororum se consortio, societatiq; permiscuit.

Tandem loquacis terminata paginæ,
Asserta cursim, quæ tamen uoluminis
Vix umbilicum multa opertum fascea
Turgore pinguis insuit rubellulum
Quod si probatur, & caret fastidio
Non nulla promet, quæ nouella texuit
Deditaq; fient, quæ uetustas præterit.
Sin Sanna Typhi naris imum torseris:
Pigebit arma horruisse Cælites:
Formidinisq; tunc locus mouebitur
Syluane falcem cum petis Saturniam.
At tu reclamans Rhetorum sacrum tuba
Clangore uerso Tulliana percrepans
In castra abibis, quo nec osor inuidens
Nec liuor ater te sequatur præcluem.

Finis libri quinti.

MARTIANI CAPELLAE DE GEOMETRIA, LIBER VI.

VIrgo armata decens rerum sapientia Pallas
Aetherius fomes mens & sollertia Fati
Ingenium mundi, prudentia sacra tonantis:
Ardor doctificus, nostræq; industria sortis:
Quæ facis arbitrium sapientis prævia curæ:
Ac rationis apex, diuiniq; hominumq; sacer νοῦς
Vltra terga means, rapidi ac splendentis Olympi

Celsior

Celsior una Ioue, flammantis circulus æthræ
Ε'πτὰς in numeris, prior igni tertia luna
Quam docto assimilant habitu, qui agalmata firmant.
Hinc nam trigeminæ rutilant de uertice cristæ:
Quod dux sanguineo, præsulq; corusca duello:
Vel tibi quod fulget, rapiturq; triangulus ignis
Hinc tibi dant clypeum, sapientia quòd regat orbem,
Vel rationis opem, quod spumea prælia poscant,
Hasta etiam uibrans penetrabile monstrat acumen:
Lympha secum magis est, & scutum circulus ambit.
Hinc iam uernicomæ frondent tibi munera oliuæ:
Artes cura uigil per te quod discat oliuo.
Glaucam dant uolucrem quòd lumine concolor igni es:
Tuq; ignis flos es, cluis & γλαυκῶπισ ἀθήνη.
An mage noctiuidæ tibi traditur alitis usus:
Quod uigil insomnes ducat sollertia curas.
Pectore saxificam dicunt horrere Medusam:
Quod pauidum stupidet sapiens sollertia uulgus.
Arcibus urbanis ueteres tibi templa dicarunt:
Quod ratio amplificet, quodq; est elatior urbes.
Hinc de patre ferunt sine matris fœdere natam
Prouida consilia, quod nescit curia matrum.
Consultisq; uirum præsis, hinc dicta uirago.
O sacra doctarum prudentia fontigenarum
Sola nouem complens musis mens omnibus una,
Deprecor ad proprium dignata illabere munus,
Inspirans nobis Graias latialiter artes.

AGo tibi, habeoq; diua, persoluensq; præpetes debeo grates, quæ optatis fulcida dignaris annuere. Nosco, ueneror q;, quod uidi. Patet deniq; iam ingressuræ artes obsequi electissimæ fœminarum, quæ decentem quãdam, atq; hyalini pulueris respersione coloratam, uelut mensulam gestitantes ad medium superi senatus locum fiducia promptiore procedunt: Sed quæ istæ sunt, quidue gestitent, gerendorum inscius non aduerto. Hic ut lepidula est, & quæ totam Fabellam ab inchoamentorum motu, limineq; susceperit Satyra iocabũda, ni fallor inquit, Felix meus plurimum, affatimq; oliui quantũq; palæstras perluere, uel sponsi ipsius posset superfluo perdidisti, dispendiaq; lini perflagrata cassum deuorante Mulcibero, qui tot gymnasiorum, ac tantorum heroum matrem philosophiã non agnoscis, saltem cum per eam Iupiter dudum cælestis consultum senatus, tabulamq; uulgaret: cumq; ad Philologiæ concilianda consortia Proc

cum affatim cõnubialiter allegaret, ne tunc om̃ia noscere potuisti: Sed qa nunc Archadicum, ac Medinũ sapis, præsertimq; ex illo quo desudatio, curaq; districtior tibi forensis tabulationis partibus alligat a aciem industriæ melioris obtulit, amisisse mihi uideris, & huius matronæ memoriã, etiam eiusdem germanam uoluisse nescire. Illi nanq; parili, quam accinctam cernis officio παιδιὰ uocitãt, fœmina admodum locuplex, & quæ illa Crœsias Dariasq;, præ suis opes, Gazasq; despiciat. Hæc ut pote talentorũ conscia in omnium rara congressus: nec cuiquàm facilè primores, saltem uultus superba committẽs, plerunq; tamen adhæsit, arrisitq; pauperibus, magisq; illis, quos aut pedibus nudos, aut intonso crine hispidos, aut sordenti conspexit pallio semitectos. Deniq; si Marcum Terentium, paucosq; Romuleos excipias consulares, nullus prorsus erit, cuius ista limen intrarit.

Vides igitur utriq; fœminæ quàm insit fastuosa censura, tamẽ utræq; Mercurialis ministræ, quæ ueniet officio, præparatur. Illud quippe quod gerulæ detulerunt, Abacus nuncupatur, res depingendis, designãdisq; oportuna formis. Quippe ubi uel lineares ductus, uel circulares flexus, uel triangulares abraduntur anfractus. Hic totum potis est ambitum & circos formare mundi, elementorum facies, ipsamq; profunditatem adumbrare telluris. Videbis istic depingi, quicquid uerbis uisum non ualeas explicare: nimirum inquam ista, quæ ueniet, Appellem, Polycletumq; transcendit. Ita quippe memoratur posse omnia effigiare, ut Labyrintheus Dædalus eam credendus sit genuisse. Et cum dicto prospicio quandam fœminam luculentam, radium dextra, altera sphæram solidam gestitantem, amictamq; leuorsum peplo, in quo syderum magnitudines, & meatus circulorum mensuræ, connexionesq; uel formæ, umbra etiam telluris. In cælum quoque perueniens, uel lunæ orbes, ac solis auratos caliganti muricee decolorans inter syderauidebatur. Ipsam uerò uernantis æthræ colore refulgebat. Deniq; etiam in usum germanæ ipsius Astronomiæ crebrius commodatum. Reliqua uerò uersis illitum diuersitatibus numerorum, Gnomonumq; stilis, interstitiorum, ponderum, mensurarumq; formis, diuersitate colorum uariata renidebat. Crepidas peragrandæ telluris causa, easdemq; parmenso orbe contritas, uiatrix infastigata gestabat. Quæ quidem ingressa Senatũ deûm, licet quot stadia è terris in cælum, quotq; ulnas, quot denique digitos parmensa sit, instanter absoluere: tamen Iouiali, cælestiumq; maiestate contracta, ad illam Abaci renudati mensulam circunspectans, cameræ exterioris ornatum, & laqueata syderibus palacia properabat.

Constitit

Constitit attonito spectans stellantia uisu
  Et decuit crinis puluereiśq; pedes.
Ipsa etiam leua sphæra fulgebat honora
  Assimilis mundo, syderibuśq; fuit.
Nam globus & circi, zonǽq;, ac fulgida signa
  Nexa recurrebant, arte locata pari
Tellus, quæ rapidum consistens suscipit orbem:
  Puncti instar medio hæserat una loco.
Hanc tener & uitreis circunuolatibilis auris
  Aër complectens imbrificabat aquis.
Quæ tamen immenso quo cingitur illa profundo:
  Interriuata marmore tellus erat.
Texerat exterior, qui fulget circulus orbis
  Aetheris astrifico lumina multa peplo.
Hinc nitidus rutilum titan succenderat orbem:
  Mox́q; imitanda pium lactea luna diem.
Hic igitur furuæ oculos splendescere noctis
  Cerneres ex auro, ut sacra flamma micat.
Sic Cypris oceani perfuso sydere lymphis
  Lucifero annuerat lumina tota suo.
Omnia comparat habet paribus sub legibus ordo:
  Nec minus hæc mira est quàm domus alta deûm.
Hanc mundo assimilem stupuit trinacria tellus
  Archimedæa astrificante manu.
O felix cura, & mentis prudentia maior
  Corpore sub nostro æquiparasse Iouem.

Tandem igitur reglutinatis ab æthræ interuibrantis admiratione luminibus decenti collustrans diuos, conspectanśq; censura, cum omnibus reuerenda uenerabili dignitate, & magistra cæterarũ, quæ notæ diuis sunt artibus diceret, exquisitum est eruditionis arcanum, ut ab ipsis præceptionis cunabulis auspicata depromeret. Tum illa remoto paululum obstaculo, cõtracti crinis à facie, oriśq; luculenta maiestate resplendens atq; Abaci sui superfusum puluerem mouens, sic exorsa: Licet Archimedem meum inter philosophos conspicata, Euclideḿq; doctissimum in astruẽdæ præceptionis excursus potueri subrogare, ne impolitum quicquàm subsisteret assertorium, aut profunditas caligaret: tamen congruentius ipsa uobiscum, quia Cyllenium excludit ornamen Illi etiam Helladica tantummodo facultate nihil effantes, latialiter atticissant. Quæ etiam ipsos edocui, quod nunquàm ferè accidit, Romuleis, ut potero, uocibus intimabo, ac prius uoca-

buli mei promerenda ratio est, ne indecenter exquallentior peragratrix cælicolarum auratam curiam, & interstrictum Cylindris gemantibus pauimentum, rurali respersura puluere credar intrasse.

GEOMETRIA dicor, quod permeatam crebrò, ad mensamq; tellurem eius quoq; figuram, magnitudinem, locum. partis, & stadia possim cum suis rationibus explicare, neq; ulla sit in totius terræ diuersitate partitio, quam non memoris cursu descriptionis absoluam. Quo dicto, quoniã fuerant in deorũ senatu quamplures, qui neq; toti terris essent, neq; ipsi unq̃ dicerẽt, se calcasse tellurem. Ipse etiã Iupiter curiosius totius terræ latebras uellet exquirere, credo, ne necubi decentes puellas, isto quoq; seculo is uersiformis cupitor audiret. Hoc igitur promere Geometria primum iubetur, ac demum cætera astruendæ præcepta artis aperire. Tum illa: Formã totius terræ nõ planam, ut æstimant, positioni, qui eam Disci diffusioris assimilant, neq; concauam, ut alij, qui descendere imbrem dixêre telluris in gremium, sed rotundam, globosam etiã sicut secundus Dicæarchus asseuerat. Nanq; ortus, obitusq; syderum, non diuersus pro terræ elatione, uel inclinationibus haberetur si plana diffusis mundanæ constitutionis operibus uno eodemq; tempore supra terras & æquora nituissent. Aut item si emersis solis exortus concauis subductioris terræ latebris abderetur. Sed quoniã posterior assertio mage despicabilis opinationis cassæ uilitate tenuatur, illam priorem, cui etiã physicus Anaxagoras accessit præstat exigere quamuis nõ ullas credatur astruere rationes. Quippe dicit planam terrã ortu occasuue solis, aut lunæ perspicuè cõprobari: qui mox, ut primi luminis fulgor emerserit, confestim ad obtutus nostros directis lineis diriguntur. Quod magis indubitabilis probamenti fiet, si in littore consistentes obstacula montium relinquamus. Quod si ita esset, cunctis supra terras degentibus, eodem tempore emergentia uiderentur, occasusq; uno obitu condita cunctas ualerẽt tenebrare terras, ac falsa Romulei Vatis exploderet assertio, qua docet:

Nosq; ubi primus æquis oriens afflauit anhelis:
Illic sera rubens accendit lumina uesper.

Quin etiam cunctæ noctes ac dies similibus interstitijs horisq; semper paribus conuenirent: nulliq; parti telluris uel apparerent certa, uel alia sydera negarentur. At cum Arctoa conuersio supra uerticẽ uoluatur Hesperiæ apud Troglodytas Aegyptiumq; confine ignoto, occultoq; penitus sydere nescitur: cum Canopum, ac Berenices crinem stellas admodum prænitentes Scythiæ, Galliæq;, atque ipsa prorsus non cernat Italia, cum illæ antarcticis terris conspicuæ ac prænitentes, & uelut perpendiculatæ capitibus suspectentur. In Alexandria etiam Canopos quarta parte interstitij signilis ultra terras emineat, Trionesq; geminos, & deuexa non cernat. Cum in Arabia Nouembri mense sub noctis auspicio Helice nõ cõspecta secunda

uigilia

uigilia prospectetur. In Meroë solstitio tantum exiguaq; breuitate conspicitur: ubi circa ortum Arcturi cum die nascitur. Quæ item in India Patauitano portu prima tantum parte noctis aspicitur, in qua etiā in Maleo monte quindecim tantum diebus annuis uidetur. Quis igitur dubitet, & globi deuexioris opposítu, alia inconspicua fieri, atq; alia uelut sphæræ curuationibus eminere. Additur ad fidem globi rotundioris ambigentibus asserendum, quòd solis, lunæq; deliquia in occasu facta, orientis incolæ nō uiderūt. Itemq; in ortu si accidant, à tota Britania atque occasiuis regionibus ignorantur. Etiā in medijs plerunq; regionibus, horarum diuersitatibus uariantur: sicut in magni Alexandri uictoria lunam noctis secūda hora defecisse Seruius nobilis in Arabia nunciauit: quod in Sicilia in exortus primi splendore conspectū, Alpiano & Fonteio Cons. undecimo Kal. Maij defectus solis fuit: qui in Campania diei septima uisus, in Armenia eiusdem diei undecima comprobatū. Quod factum est utiq; sphæræ circuitu moras per inflexus rotunditatis subinde uariante. Deniq; ipsa uasa quæ Horoscopa, uel horologica memorant. pro locorū diuersitatibus immutata cōponunt. Alióque Gnomone ultra quingenta stadia discernunt, umbris pro locorū, aut elationibus celsis, aut inclinatiōibus infimatis. Hinc est, quòd in Meroë longissimus dies duodecim æquinoctiales horas, & alterius Bissem secat. Alexandriæ quatuordecim. In Italia quindecim: in Britānia decē & septē. Solstitiali uerò tēpore, cum cæli uerticē sol inuectus subiectas leuorsum terras perpetui diei cōtinuatione collustrat. Itemq; brumali descensu semiannuā facit horrere noctē, quod in insula Tile compertū Pytheas Massiliensis asseruit. His temporū diuersitatibus assertum (ni fallor) globosam rotunditatis flexibus habendā esse tellurem. Sequitur, ut quem mūdi locū quâm ue granditatē sortita sit, approbemus. Circulum quidem terræ ducentis quinquaginta duobus millibus stadiorū, ut ab Heratosthene doctissimo Gnomonica supputatione discussum. Quippe Scaphia dicunt rotunda ex ære uasa, quæ horarū ductus stili in medio fundo sui proceritate discriminant. Qui stilus Gnomon appellat: cuius umbræ prolixitas æquinoctio centri sui extimatione dimensa, uigies quater cōplicata, circuli duplicis modū reddit. Heratosthenes uerò à Syene ad Meroën per mensores regios Ptolomæi, certus de stadiorū numero redditus, quotaq; portio telluris esset aduertēs, multiplicansq; pro partiū ratione circulum, mensuramq; terræ incunctanter, quot millibus stadiorum ambiretur, absoluit.

De Positione Terræ.

Comperta est terræ breuitate rationabili, magnitudo locus eiusdē, ac positio doceatur: quam in medio, imóque mundi immobilem stare, multiplicibus monstrāt assertis, quæ sibi ante constitutionē

mundi in eodem loco fuerit, ex quo moueri non potuit. Ac dehinc diuulsis à confusione primæ cõmixtionis elementis, undarum immensa & uolubilis latitudo, aërisq; halitus undiq; secuscirca terræ stationem diffusus arctarit, mediumq; fecerit. quod teres ac uolubilis circũclusit, siue quòd in sphæra efficitur imum omne, quod medium est, dum paribus ab extimæ rotunditatis ambitu lineis quicquid eas sustinet, conspicatur. Imum uerò iam necesse est sui extremitate consistere, quia inferius, quo decidat, nõ est. Omnia etiam pondera in eam desuper cadunt, ut imber, grando, nix, fulgura atque ipsæ, qui in eius penita præcipitatur Oceanus, & fluenta latentia, quæ fundo uoluuntur in imo. Vides igitur eas, quæ undas, cunctaq; sustẽtat, arctata ex omnibus nihil subijcere quo secedat. Medio igitur credẽda est, quia postrema, quòd præsertim æquinoctialis tẽporis interstitia manifestant. Nã pares horarum metas tam ante meridialium quàm etiam postremarum, & tam diei quàm noctis horologia manifestant. Quo documento clarum est, tantundem undiq; secus ab terris abesse cælum: quod idem duobus circulis edocetur, solstitiali & brumali. Nam utiq; quantum interstitij dies habet, cum cæli culmina sol elatus illustrat, tantum spacij longior nox, cum sol in brumam decidens repræsentat. Itemq; quicquid singula signa zodiaci intercapedine loci cõtulerint, tantundem sole ecõtrario rutillante umbris noctis ignoscunt. Quod utiq; undiq; uersum probat tantundem circulos, syderaq; distare, mediamq; tellurem esse. Quod utiq;, si congruè uidetur assertum, iam partes eius, quas ipsa permensa sum perhibebo.

De quinq; Zonis Terræ.

Orbis terræ in quinq; zona, siue melius fasceas dico, pro rerum diuersitate discernit. quarum tres intemperies multa à contrariorũ nimietate relegauit. Nam duæ, quæ axi utriq; confines, algore immenso & frigoribus occupatæ, desertionis causas pruinis mergentibus præbuêre, media uerò flammis atq; anhelis ardoribus torridata, propinquãtes animantum imbuit accessus. Aliæ autem duæ uitalis auræ halitu temperatæ, habitationem animalibus indulserunt quæ quidem per totius rotunditatem telluris incuruæ, tam supernum hemisphærium, quàm inferius ambierunt. Nã utiq; terra duas sibi partes hemicycliorũ quadã diuersitate despicit, id est, unã habet supnatẽ, quã nos habitamus, & ambit Oceanus: & aliã infernatẽ. Sed hæc supior initiũ habet à solari ortu, illa inchoat à solis occasu quẽ circulũ Græci ὁρίζοντα phibẽt. Verũ qa illæ zonæ uolubilitatẽ utriusq; partis includũt, decẽ utrinq; circulo suo faciũt regiões, ẽ qbus hæc quæ à nobis habitatẽ, est una, atq; ad aqlonẽ uersus, & septẽtriões ascẽdit. Altera, quæ econtrario ad meridiẽ atq; austrũ fert quã habitare illi æstimanẽ. q uocantur ἄντοικοι. Similiter ex infernatibus duæ, sed hi, qui nobis obuersi, Antipo-

des me-

des memorantur, qui contra illos, quos ἀντοίκους dicimus, Antichthones appellantur. Sed nos cum illis diuersitas temporum uelut quadam contrarietate discriminat. Nam cum æstate torremur, illi frigore cōtrahuntur. Nam cū hic uer pubescit florentibus pratis, illic edomita æstas temporibus autumnescit. Hic bruma, solstitiū illic apparet. Nobis arctoa lumina spectare permissum, illis penitus denegatum. Antipotes autem nostri unum nobiscum tractum perferunt hyemis, & flagrantiam communis æstatis, sed noctem diuersam, diesq́ contrarios: licet æstate grandes dies, prolixasq́ hyeme noctes nobisq́ septentrio cōspicabilis, illos lateat sine fine. Ita & his qui ἀντοίκοι uocant, Antipotes sui quatuor anni tēpora nouem cōmunia, ac polum qui est ad austrum: Antipodibus suis nobisq́ penitus ignoratū soli suspiciūt. Qui autē in media fascea sūt, his quotidie ortus, occasusq́ mutantur. Et supra quos sol est his citius exoritur, tadiusq́ mersat. Aequinoctiali autē tempore, & oriens & occidēs similiter apparebit, neq́ ulla astra sunt, quæ illorū obitutibus denegent, & quæ unà illis oriuntur, simul ueniunt in occasum. Hi dies cunctos pares suis noctibus intuent, nec ullas meridiano die metiunt umbras: eorumq́ Antipodes dies, noctesq́ sub eadē longitudine patiunt. Cum autē solstitij, pperantia peragendi, per eosdē transeat, & iam brumā itidem sol reuertens similiter p illos iter ducat, & pcul ab his utrinq́ secedat, dubium nō est, quin bis hyemem, & secundo patiantur æstatē. Quibus cum ortus solis est, eorum Antipodibus apparet occasus. Verum illæ duæ regiones, quas fasceas item dixi, quarum una uicinantis plaustri algore crustatur: altera trans austrini halitus desertione contrahitur. Antipodas proprios non habent, sed ipsæ sibi inuicem contraria fiunt habitatione. Antipodæq́ nullos ortus syderum absq́ planetis utrinq́ nouerunt: quæ quidem illis non supra caput eunt, sed de medio lateris oriuntur. Stellæ etiā fixæ cæli sex eis uident mensibus, sex itidem non apparent, ortibusq́ circulus æquinoctialis illis est, senaq́ ex zodiaco signa conspiciunt. Deniq́ sex mensibus, diesq́ noctesq́ patiuntur, ut utrisq́ poli, axisq́ termini supra uerticem uideantur, sed hæc prior septentrionis: altera Canopi stella illustrata fulgore, cætera non nouerunt.

De Circuitu Terræ.

Qvarum Regionū habitus prodidit doctissimus Pythagoras, sed ego ipsa peragraui, ne qua mihi ignota uideret portio supesse telluris, cuius terræ totius ambitus oīs. plenusq́ circuitus, ut Romanorū dimensione pcensēā, quicqd stadiorū supputatiōe memoraui, est in millibus passuū trecēties & qndeties centenis: quo loco non puto trāseūdā opinationē Ptolomæi in Geographico ope memoratā. Idē qppe zodiaci tractū, oēmq́ cōplexum trecētis lx. cæli partibus secat: quas singulas in

las in telluris centrum ita æstimat prouenire, ut unius partis latitudo istic quingentorum stadiorum mensura tendatur. Singula uerò stadia centũ uigintiquinq; passibus explicata, quæ octo millenos passus absoluunt. Vnde quingẽta stadia quæ sunt partis unius, millia passuum colligunt sexaginta duo, passusq; quingentos. Verum illa stadia quingenta trecentis sexagies complicata, faciunt semel millies, octingentiesq; sexcenta sexaginta stadia. Ex quibus millia passuum partitione prædicta collecta, faciũt ducenties uicies quinquies centena. Hoc de totius terræ globo oportuit intimari.

De Longitudine Terræ.

CAeterum eius longitudo ab ortu ad occasum, hoc est ab ipsius Indiæ extremitate, usq; ad Herculis columnas Gadibus sacratas, octuagies quinquies centena septuaginta octo millia sunt, sicut etiã Artemidorus auctor asseruit. Nam Isidorus nonagies octies dicit, & decẽ & octo millia. Verum Artemidorus dimensioni prædictæ adijcit, quicquid à Gadibus procurrit. Nam per Sphenis frontem circuitu sacri promontorij, ad aliud finale promontorium, quod Artabrum nominatur, procedere dicit terram in nongenta nonaginta unum millia.

Alia Dimensio Terræ.

QVæ dimensio item fieri compendiosior potest, si per maria quis uectus excurrat. Nam à Gange fluuio, ostioq; eius, quo se in Eoum effundit Oceanum per Indiam, Parthienemq; ad Myriandrũ urbem Syriæ in Issico sinu positã, quinquagies bis quindecim millia. Inde proxima nauigatione Cyprũ insulam, Pateram Lyciæ, Rhodum, Astypaleam in Carpatio mari. Item in insula Tenarum Laconicæ, unde Lilibæũ, Siciliæ, & Calarim Sardiniæ, tricies quater quinquaginta millia. Inde Gadibus quadragies bis quinquaginta milla. Quæ mensura uniuersa ab eo mari eff.cit octogies quinquies septuaginta octo millia.

Item alia Terræ, Marisq; Dimensio.

POtest item terra, mariq; interduci per Gangem, Euphratemq; fluuium Capadociam, Phrygiam, per Aegeum pelagus, & Laconicũ mare. Itemq; p sinus, alios usque Peloponesum, Leucadem. Corcyram, Acroceraunium, Brundusium, Romam, Alpes & Galliam. Per Pyreneos etiam montes in Oceanum uespertinum Hispaniæ oram, traiectũq; per Gades, & omnis mensura, attestante Artemidoro assertionibus meis, habet millia octoagies sexties centena octoginta quinq;. Habetis longitudinem multipliciter momoratam.

De Lati-

De Latitudine Terræ.

Latitudo autem eius à Meridiano situ, in septētrionis caput plurimū minor est. Nam utrinq; intemperati aëris nimietate contrahit̄. Eò accedit, quòd à septentrionis plaga, Sarmatarū gens, copiasaq; Barbaries, accessum indagandæ dimensionis excludit. Attamen quicquid intrepida permeare quiuit excursio, competenter admensum, repertaq; latitudo habitabilis terræ penè dimidio minor, quàm dicta est collegisse longitudo. Nā colligitur in quinquagies quatercentena sexaginta duo millia. Quippe à littore Aethiopici oceani, qua habitabilis primum est ad Meroēn, inde Alexandriam, Rhodum, Gnidum, Choum, Samum, Chium, Mytilenem, Tenedum, Sigæumq; promontorium, os Ponti, Carabim promontorium, os Mæotidis, ostium Tanais prædicta dimensio comprobat̄. Qui quidem cursus, si per maria transeatur, in compendium ducit millia sexcenta septuaginta octo. Nunc usq; compertum progressum Arthemidorus asseuerat. Sed Isidorus adiecit duodecies centena quinquaginta millia usq; ad Tilen ultimam tendi: quæ quidem opinatio mihi uidet̄ incerta. Nam ipsi tantundem latitudinis inesse dico, quantum longitudinis comprehensum. Neq; enim cum rotundum telluris orbem astructio superior, ratioq; monstrarit, imparlatus globo poterit peruenire, sed supradicti scriptores habitabilem dixêre tellurem.

De Rotunditate Terræ.

Rotunditas autem ipsius extima circunfusus ambit Oceanus, sicut nauigatus undiq; comprobatur. Nam à Gadibus per Hispaniæ, Galliarumq; flexum, occidentalis plaga omnis hodieq; nauigat̄. Dum autē Diuus Augustus classe Germaniā circuiret, septentrionalem totum permeauit Oceanum. Nam primū in Cimbricū promontoriū ueniens magno dehinc permenso mari, ad Scythicam plagā, ac rigētes undas usq; penetrauit. De cōfinio item ab orientis principio & Indico mari, pars quæ pergit in Caspium mare à Macedonum classibus remigata: dum Seleucus & Anthiochus regnauissent. Palus uerò meotica eiusdem sinus habet̄ oceani. Item leui lateris circūflua memorent̄. Ab ipsis itaq; columnis Herculis, quæ in Gaditano sunt littore consecrata, usq; in Arabicum sinum meridianus omnis permeatur oceanus, sicut plurimis asseueratur exemplis. Nam eius maximam partem magni Alexandri sulcauêre uictoriæ. In eodem Arabico sinu constituto C. Cæsare Augusti filio, Hispaniarum nauium naufragio, & eiectæ fragmentorum reliquiæ paruerunt. Item Hanno dum punicū floreret imperium, Mauritaniæ circuitu, ac dehinc meridiani flexus excursu, in Arabiæ terminos prolixa admodum nauigatione peruenit. Cornelius auctor affirmat quandam Eudoxum fugientem

regis insidias ex Arabia in Gaditana peruenisse refugia. Cælius antipater se hominem uidisse confirmat, qui negatiōis ardore in Aethiopiam ex Hispania nauigasset. Idē Cornelius post captos Indos p̄ Germaniā nauigauit.

De Diuisione Terræ.

OStensum puto ambitum superioris terræ permenso in circulum mari undiq; secus nauigatum. Nunc ipsius diuisionem, quantum patitur succincta insinuatio, memorabo. Circulus omnis supera habitabilisq; telluris, sicut pleriq; testantur, in tres partes est distributus: Europam, Asiam, Africamq;. quarum primam atq; ultimam interruptio dissecat oceani. Nam Athlantici profundi ex Gaditano freto uis intersecās profunda telluris, Lybicum Ibero latus abscidit, & confestim se in propinqui maris fluenta diffudit. Quippe à Gaditano ostio ingressum interioris maris per longitudinem cursus uix quindecim passuum millia numerant. Latitudo uerò ubi angustior quinq;, ubi diffusa septē, ubi prolixior decem millibus explicat. Hinc defluxêre per diuersos sinus, subsidentesq; campos tot maria, tot fragores, & quantum per diuersa æquora tumescit. Vndarū uerò illa proruptio interfluentis oceani leua Europam facit, Lybiamq; dextra. & montibus utrinque cōcluditur. Nam Europa, Calpe, Africa, Abyla monte despicitur qui utrinq; prominentes dici Columnæ Herculis meruerunt, quòd testimonio uetustatis, laboris herculei limes in illis sit consecratus: siquidem ultra eum progredi consumpti telluris inuia prohibebant. Deniq; etiam hoc de eius sacræ uirtutis possibilitate persuasum, quod cum antea natura terris maria disparet, ac tanto cingi circuitu firmaret oceani montium prædictorum effossis radicibus, diuulsoq; confinio camporū, deuexis lacunisq; terrarum improuisum pelagus in usum immortalitatis admisit: permutans orbis faciem, naturæq; discrimina. Hoc igitur freto leuorsum Europa distenditur, usq; in Tanais fluminis gurgitem, à quo inchoans Asia, Nili itidem alueo limitat. Qui quidē Nilus eadem, Africamq; disrumpens, telluris complexum intersecans multitudine fluuiorum, Europā tamē interminari Propōtidis faucibus dixere quàmplurimi. Quæ Propontidis per angustam descendens ad Meotidem quoq; perfert. Europæ tamen principium, inchoamentiq; limen, Hispaniæ contributum, fertili frugum, opimæq; prouinciæ metallorum, auriq; fœtura, minij, marmoris, gemmarumq; muneribus prædicandæ. Quæ quidem, quòd Iberi fluminis interniuata tractu amnis sui meruit cognomentum, cuius illa portio, quæ Athlantico cōfinis oceano, in Gaditani freti littus excurrit, Bethica perhibetur etiam ipsa uocabulum proprij fluminis nuncupatione sortita, quæ ab Vrcitano fine, qua citerior meat, Terraconensis dicitur à Terraconensi urbe, quam Scipiones condiderunt. Nā Pœni fundauêre Carthaginem,

ginem, conditas ubicunq; urbes amico sibi nomine præsignantes. Sed prædictum latus à Pyrenæi iugis in aliam prouinciam diffecatur: siquidē Bethycæ à septentrionali confinio Lusitania sociatur. cui nomen fabula à lusu Liberi patris, uel cum eo Bachantium sociauit. Hæc quoq; cognominis sui fluuio permeatur, licet eam Tagus quoq; harenis illustret auratis. Olisipone illic opidum ab Vlyxe conditum ferunt, ex cuius nomine promontorium, quod maria, terrasq; distinguit. Nam ab eius ambitu inchoat mare Gallicum, & facies septentrionalis oceani. Athlanticus uerò & occiduus terminatur oceanus, qui tum Hispaniæ limitatur excursibus. In eius quoque confinio equarū fœtura uentis maritantibus inolescit. Volucres proli cursus, ipso spirante fauonio. Verum Bethica cunctas ubertate fœcunditatis anteuenit, quæ quidem habet iuridicos conuentus duos, Gaditanum, Cordubensem. Opida centum septuaginta quinq;, habitantium multitudine frequentata. Eadem uerò longitudinis dimensione distendit à Castulonis oppidi fine, in Gaditanum oppidum ducentis quinquaginta millibus amplior æstimatur. Latitudo quoq; in ducenta uiginti quatuor millia excurrit. At uniuersa prouincia habet conuentus septem, Carthaginensem, Tarraconensem, Cæsaraugustanū, Cluniēsem, Asturum, Lucrensem, Bracarū. Ciuitates uerò in Hispania præter insulas, atq; alias contributas, ducentas nonaginta quatuor tota complexione dinumerat. Tenditur autem per longitudinem quantum Agrippa dinumerat, millibus quadringentis septuaginta quinq;, latitudine ducētis uiginti quatuor: cum finis Carthaginem usq; pertenderet, quæ opinio Agrippæ non exiguum admittit errorem. Nam Hispania omnis citerior à Pyræneo in Castulonis finem per sexcenta septuaginta millia longitudine protrahitur: cuius ora paulò amplior æstimatur. Latitudo autem à Tarracone ad littus Iarsonis trecentis septem millibus inuenitur. A radicibus Pyrenæi, ubi utriusq; maris propinquitate concluditur, nam paulatim diffusior adiacet in latitudinis excrementum.

De Monte Pyrenæo & prouincia Narbonensi.

IDem igitur Pyrenæus ex alio latere Galliarum finibus admouet, à cuius radicibus quicquid interiacet usq; Rhenum, & item inter oceanum & montes Gebennam & Iuram, Gallicis regionibus attributum. Narbonensis autem prouincia appellatur, quæ interno mari alludit. Hæc Brachata antea dicebatur, quæ ab Italia iugis alpium atq; amne Varo discernitur, cuius longitudo sicuti Agrippa dimēsus est, trecenta septuaginta millia passuum. Latitudo autem ducenta quadraginta octo. In hac prouincia Rhodanus fluuius ex alpibus ueniens, per Lemnanum lacum meat. Et causas fertilitatis importat terræ germinibus ac fœcūdis, cuius ora diuersis nominibus appellata. Nam Hispaniense unum: alterum Metapinū: tertium,

quo plenior meat Massalioticum nuncupatꝫ, prouincia uiris, opibus, frugibus memoranda: unoq; transcurrendam piaculo, quod illic fas fuerat hostias humani generis immolare.

De Italia.

SEd post alpium montes, qua facies promínentis naturæ ortuí solis illuminatione profundit, inchoat, atq; descendit Italia longè ante alías omnes laudibus ueterum in urbis Romæ gratia prædicanda: cuius principium Ligures tenent. Dehinc, quæ ubertate Soli sacrata occupauit, Hetruria regio tã indigetis Aeneæ fœdere, quàm remediorũ origine, atq; ipsius Tagetis exaratione celebrata. Vmbri mox Latiumq;, atque hostia Tyberina. Dehincq; ipsa caput gentiũ Roma armis, muris, sacrisq; quandiu uiguit cæliferis laudibus cõferenda. Hæc à mari sexdecim passuum millibus disparatur. Dehinc littus in Volscorum nomen, sortemq; concessit. Mox Campania, Picẽtesq;, ac Lucanum littus, Brutiumq; coniungitur. cuius promontorium in meridiem, austrumq; respectãs, in mare procurrit. Leuaq; alia interioris sinus fluenta complectitur, ut si à primis alpibus dextrum latus: & prolixi montis brachium contempleris, prominentias utrinque componens, theatrum quoddam spectare uidearis undarum. Lunata quippe & quodam hemicyclio, in promontorium memoratum circunfertꝫ. Italia deniq; ab ipsis Gadibus, qua se fauces freti interfluẽtis aperiunt, in Brutium sinũ, qui est primus Europæ, emissa maria conquiescunt. Interior uerò tellus, quæ in superum mare Boreamq; profertꝫ, Græciæ ora Salentinis, Pediculis, Apulis, Pelignis, Istris, Liburnis, & cæteris poplis obscurioribus habitatur. Leuorsum quoque se flectit, & item duobus promontorijs peltæ Amozonicæ formam reddit. Dextro cornu Leucopetra tendens, leuo lacinium. Vnde cum longa sit ab alpibus prætorijs a ngustæ, per urbem Capuam, & Rhegium oppidum absque recuruo flexu decies centena & uiginti millia passuum, nusquàm uerò trecenta latitudo eius excedit. A solo igitur Italico, Liburnia, Istriàque discretæ sunt centenis millibus passibus, quòd & ab Epiro & Illyrico quinquaginta. Ab Africa intra ducenta millia, ut Varro commemorat. Ab Sardinia centum uiginti, à Sicilia mille quingentis, à Corsica minus septuaginta, ab Issa quinquaginta. Verum omnis Italiæ circuitus tenditur uigies centena quadraginta nouem millia. Eius umbilicus in agro dicitur Reatino, angustior plurimum est ad portum, quem Hannibalis castra dicunt Nam uix ibi uiginti millia passuum lata est. Verum Italia etiam Pado flumine memoranda: quem Græcia dixit Aeridanum. Hunc amnem mons Vesulus inter montes alpium elatior gignit fonte mirabili, qui in Ligurum finibus flumen creat, ac dehinc fluuius mersus impenita telluris in parte agri Vibienus emergit, canis ortu diffusior. Nam

solutis

ſolutis alpium niuibus, flagrãtia ſolis æſtiui, exuberat ultra gurgitis ripas. Nullięꝙ gloriæ amniũ nobiliũ cedẽs, triginta receptis fluminibus, Adriaticũ mare magna opimus granditate perfundit. Cætera Italiæ memoranda, nec poëtæ tacẽt, ut Scyllæum oppidum cum Crathide flumine, qui Scyllæ pater fuit. Carybdisꝙ uoraginem ac uertiginem tortuoſam Peſtana, Roſaria, ſcopulos Syrenarum. In Campaniæ amœnis antiquitus nemora Phlegræi, dehinc campi, habitatioꝙ Circeia, Terracina prius inſula nũc iuncta. Rhegium, quæ ab Siciliacontinenti ſeparata atque in compenſationem connexæ telluris in inſulam religata. Formæ etiam Leſtrigonum habitatione famoſæ.

De Conditoribus Vrbium.

HOc loco poſſem etiam urbium percurrere conditores, ut à Iano Ianiculum, à Saturno Latium, à Dane, Ardeam, ab Hercule Herculanium ad radicem Veſuuij, à quo haud procul Pompeios: cum boum pompa duceret Iberorum, ex cuius laboribus in Liguria campi lapidarij ſunt appellati, quòd eodem dimicante ſaxis ferũt pluiſſe cælum. Idem etiam Ioniæ nomen dedit. Nam Iouem Naulochi filiam obſidentem uias, latrocinaliter interemit. Iapygas Iapyx Dædali filius condidit. Coram Dardanus Agyllam Pelaſgi, Tybur Cathillus præfectus claſſis Euandriæ. Parthenope dicta ab Syrenis ſepulchro hoc nomine uocitata, quæ nunc Neapolis appellatur. Præneſte ab Vlyxis nepote Præneſte licet alij uelint Cæculũ conditorem, quem pignus aſſerunt fuiſſe flammarum. Arpos & Beneuentũ Diomedes. Patauium, Antenor. Pylij Metapontum condidêre, ſed nil mea intereſt origines urbium perſcrutari.

De inſulis Tyrrheni maris.

NVnc quoniam continentes terræ limes interfluentis freti coërtio nedi ſtinguitur, non alienum eſt interfluenta emergentes terras, quæ quòd in ſalo ſint, inſulæ uocitantur, præſertimꝙ nobiles cõmonere. Neꝙ enim moroſa debet eſſe percurſio. Tranſeo itaꝙ Pityuſas à ſylua Pinea memoratas, quæ nunc Ebuſus appellatur. In confinio Carthaginis nouæ, Baleares etiam duas, colubrariam, & quam gymnaſias Græci dicũt. Vel capraliam naufragalem, in Galliæ quoꝙ ora. In Rhodani oſtio. Metina, quæ Blaſcorum uocatur: & tres Stoccades, quarum hæc ſunt nomina ſingularum: prima Themiſta: ſecunda Pomponiana: tertia Hypæa, cæteras quæ exiguas aduerſum Antipolim. In Liguſtico autẽ mari eſt Corſica, quam Græci Cyrnon appellauêre, longa centũ quinquaginta millibus paſſuum, lata quinquaginta. Circuitus eius omnis diſtenditur millibus trecẽtis uiginti quinꝙ. Habet ciuitates triginta tres. Stipa autem citra eſt, Oglaſa infra in ſexageſimo Corſice Planaſia fallax nauigãtium, mentienſꝙ

M 2 propinquitas,

propinquitas. Vrgo item & Capraria, quã Aegilion Græci dixerũt. Item Igilium Dianium. Item columbaria uenaria. Item ultra Tyberina ostia, in Antiano palmaria, Sinonia. Et in Firmiano pontiæ, Pandataria, Prochyta, Abæneria, Inarime à Græcis dicta Pithecusa, & Megaris etiam in Neapolitano, à Surrento. In octauo miliario Capreæ Senaria dicta, & Telenteca. Item Leucothea iam Africum mare spectans à Corsica.

De Sardinia.

IN octauo Sardinia est, in quo angusto freto sunt paruæ insulæ, quæ cuniculariæ perhibentur. Item Pinton & fossæ. Verum Sardinia à Sardo filio Herculis appellata habet formã humanæ plantæ. Deniq; Sandaliotes est appellata, & Signosa, quòd utrinq; uestigij formam signat. Verum ab oriente centum octuaginta octo millibus patet. Ab occidente centum septuaginta quinque, à meridie septuaginta septem, à septentrione centum uigintiquinque millia habet. A Gorditano promotorio insulas duas, quæ Herculis memorãtur. A Sulchensi Euosin, à Caralitano Ficariam Galatamq;. Quidam item non longè Balaridas dicũt, & Callode, & Heras Lutra. Contra Pestanũ, Leucasia est, à Syrene ibi sepulta nominata. Contra Veliam Oenotrides. Contra Vibonẽ Itacesiæ ab Vlyxis specula dicta.

De Sicilia.

HInc Sicilia memorãda, quæ à Thucydide Sicania, à multis Trinacria perhibetur. Sicania à Sicano rege, qui cum Hiberica manu in eandem terram ante bella Troiana peruenit. Dehinc Siculus Neptuni filius, à quo nomen eadem commutatum. Nam Trinacria, quòd tribus promontorijs, triangula censeatur: quippe unum, quod à Pachyno in Peloponnesum in Meridiem uersum spectat, quadringentis quadraginta millibus à Græcia disparatur. Pelorus autem occasum, Italiamq; inspicit, quæ freto mille quingentis passibus separatur. Lilybæum Africæ fines uidet in centum octuaginta millibus. Ipsa autem promontoria inter se terreno itinere disparantur. Sicà Peloro Pachynum millia cẽtum septuaginta sex. Inde Lilybæum ducenta. Inde Pelorum centũ quadraginta tria. Coloniæ in Sicilia quinq;, urbes sexaginta tres, fluuij, fontesq; quamplures, ac montis Aethnæ miracula noctibus totis uomentis incẽdia: cuius Crater stadijs uiginti patens, fauilla Taurominium, Catinamq; respergit, magno strepitu mugiens, & immẽsos fragores intonãs obluctatione flammarũ.

De insulis Siculi freti.

IN Siculo etiam freto insulas esse non dubiũ est, Africam uersus, Gaulos Melita à Camarina octuaginta quatuor millibus passuum, à Lilybæo cẽtum tredecim; Cossura, Hieronesos, Cœne, Lopadusa, Aethusa, quam

quam alij Egusam dixêre, & cæteræ sunt aliæ citra Siciliā. Ex aduerso Metauri amnis in uiginti quinq; mil. ab Italia septem, Aeoliæ appellatæ, à nostris Vulcaniæ, cum diuersis nominibus, prima dicitur Lippara, secunda Therasia, tertia Strongile, in qua Aeolus regnasse fertur, & à flamma in proximū prorūpente, uel eius fumo, qui uentus flaturus esset, intellexisse, quod hodie quoq; eius loci incolas certum est præsentire. Quarta uerò insula est Didyme, quinta Ericusa, sexta Phœnicula, ultima Euonymos.

De primo sinu Europæ.

HIc primus Europæ sinus Ausonij maris patet nonaginta sex millibus. Qui q; tres sinus habet, Italiæ frons incipit, quæ magna Græcia appellata est, ubi amnium & oppidorum copia, ac tunc portus, qui Hannibalis castra dicuntur: ubi latitudo Italiæ uiginti solis millibus æstimatur.

De secundo sinu.

DEhinc à Lacinio promontorio secundus incipit sinus Europæ magno ambitu flexus, & Acroceuranio Epiri terminatus promontorio, à quo abest octoginta quinq; millibus oppidū Croto. Ex hinc præter oppida, sinusq; quamplures in mare Italia plurimum pergēs in Hydruntum urbem uenit: ubi superum, inferūq; mare decem & quatuor millibus disparatur. Vnde in Græciam breuissimus transitus. Ac dehinc Italia per populos, sinus, urbes, fluuiosq; montes, barbarosq; quamplures ducit in fines Illyrici, cuius à flumine Arsia, ad flumen Drinium, longitudo pergit octingenta millia, à Drinio ad promontorium Acroceraunium centum septuaginta duo millia. Ora Illyrici habet insulas ultra mille.

De tertio sinu Europæ.

TErtius autem Europæ sinus ab Acroceraunis inchoans montibus, Hellesponto terminatur, ac sinus habet decem & nouem, prouinciasq; quamplures. Nam ibi sunt Epirus, Acarnania, Aetolia, Phocis, Locris, Achaia, Messenia, Laconia, Argolis, Megaris, Attica, Boëtia. Itē ab alio latere, alioq; mari Phocis & Locris, Doris, Phthiotis, Thessalia, Magnesia, Macedonia, Thracia, Græcia omnis. Epiros autem incipit Acroceraunis mōtibus, in qua primi Chaonēs, à qbus dicta Chaonia. Deinde mōs Pindus Driopes, Molossiq;, Dodonæi Iouis fano inclyto celebrati. A tergo inter cæteros populos Ponto iunguntur, Mesia ac Mædia, Thraces usque ad Pontum. Rodope mox & Hemi uidetur excelsitas. Tunc colonia Butrorum. Ambracius sinus faucibus angustis æquor accipiens, in quo defertur amnis Acheron infernæ fabulæ errore famosus. Post aliquot gentes etiam Actium colonia cum Apollinis templo, ex quo ipsi quoq; deo additū

cognomentum ciuitasq; Nicopolitana. Egressos sinu Ambracio in Ioniū excipit diuersitas populorū, & obliquè apud quos inter cæteras urbes oppidum in confinio maris, nomine Calidon Diomedis, Tidæiq; prognatione notissimum. Dehinc influens sinus Oetoliam ac Peloponnesum diuidit. Mox in Acarnania Aracyntus. In Oetolia Ozolei, apud quos oppidū Oeanthe in quo portus Apollinis. Tūc deinde in Phocidis campis, oppidum Cirra, portus Caleon, à quo in septem millibus passuum introrsus oppidū Delphos sub monte Parnaso, clarum oraculis Apollinis. Fons ibi castalius. Deinde in intimo sinu angulus Boëtiæ, montem Heliconem iuxta Peloponnesum peninsula inter duo maria, Aegeum & Ionium, angulosos recessus obducens: in circuitu habens quingenta sexaginta tria millia passuum. Et per sinus penè tantundem angustiæ unde procedit, Isthmos appellatur. In quinq; millibus passuū diuersa maria utrinq; collidunt, ac latera meatus abradūt. In medio hoc interuallo, quod Isthmon appellaui, colonia est Corinthus sexagenis ab utroq; litore est à Pisa summa arce, quæ dicit Acrocorinthos, utrunq; mare prospectans. Ab Isthmo autem Achaiæ prouinciæ nomē, incipit quæ ante Egialos uocabatur, propter urbes in littote per ordinem constitutas. Ibi quamplures sinus, portus, montes, urbes, & populi. Ab ipsius Isthmos angustijs Hellas incipit, à nostris Græcia dicta. In ea prima Attica antiquitus Acte uocitata. Contingit Isthmum sui parte Megaris dicta. In ora autem portus, cui nomen Scyronia saxa uiginti sex longitudine: latitudine quinq; millibus passuum à Mytthoo recedentibus Athenæ atq; Atticæ. Fontes ibi multi, inter quos Callirohe prædicatur. Nec Athenis cedūt Boëtiæ, in qbus Epigrane Arethusa, Hyppocrene, Aganippe, Gargaphie, post oppida montes populiq; quamplures.

De Thessalia.

SEquitur Aemonia, cuius à tergo mons Oeta; eaq; etiam Thessalia nuncupatur. Ibi natus rex nomine Græcus, à quo Græcia dicta. Ibi Helles à quo Hellenes appellati. Thessalia montes notissimi Olympus Pierins. Ossa: cuius ex aduerso Pindus & Othris Laphitarum sedes, occasum uerticibus intuentes. Nam Pelios ortū uidet. Hi omnes montes theatrali more curuantur, ante quos septuaginta quinq; urbes sunt memorandæ. Thessaliæ uicina Magnesia, cuius fons est Libetris, poëtici haustus nomine celebratus. Longitudo Thessaliæ habet millia quadringenta octoginta latitudo ducenta nonaginta septem.

De Macedonia.

MAcedonia postea centum quinquaginta populorum maximis regibus inclyta, præsertimq; Alexādro qui Philippo cum natus crederetur, eius mater Olympias dracone eum conceptum esse memorabat,

morabat, uinctor orbis, nam easdem peragrationis & uictoriæ metas habuit, quas Liber & Hercules. Hæc tamen Macedonia populos, qui Edonij dicebãtur, totamq; Migdoniam, Pieriam, Emathiamq; recepit in nomen. Hæc in Thracium limitem terminum ducit. A Meridie Epirotis habitaẽ. A uespera, à Dardanis & Illyrijs. à septẽtrione Paphlagonia ac Peonia. Inter ipsam & Thraciam amnis Strimon pro limite est, ab Hemi mõtis uertice defluens. In ea Rhodope, quem Mygdonium asserũt montẽ. & Athos abscissus à continenti, Xei se uiribus utente Persarum. Et Horestiadam terram ab Horestis & Hermionis filio quã uocitari nõ dubium est. Ibi Phlegra nunc ciuitas, tunc gigantium, præliorumq; immanium temeritate famosa: quæ sola etiam diluuio mundi asseritur non operta, quod utiq; præstitit montium celsitudo.

De Thracia.

SEquitur Thracia cuius incolæ Bardi, appetitũ habent maximũ mortis. Et quia dextra parte Strimonis degunt Bessi, & Denselatæ, Nestusq; amnis, qui Pangæũ ambit. Nam Hebrũ Odrysiæ niues complent, qui inter diuersos barbaros fluens etiã Ciconas perluit; quorum confinio Hemus sex millibus passuũ cacumẽ extollens, uicinia perflaẽ astrorum. Cuius item terga diuersæ gentes tenent, inter quas gentes Sarmatæ Scytæ. Dein pontum Sithonia gens habet, quæ gloriã Orphæi ꝓgenitis uati perfectione sortita est. Nam in Spartio ꝓmontorio ille uitã, aut sacris ut aiunt, impẽdit, aut fidibus. Mox regio Maronea ac Tyrida oppidũ, in quo equi Diomedæi stabulati. Circa eum Abdira, cui constructæ Diomedis soror suum nomen ascripsit: quod oppidũ Democriti physici ortu potius decoratum. Eandem Thraciã Polydori sepulchro signatã, nec poëtæ prætereunt. Illic promontoriũ Cerasch ryseon, Byzantio oppido celebratũ, quod à Dyrrachio septingentis undecim distat. eo enim interstitio à se utraq; maria recesserunt, id est, Adrias & Propontis. Illic Hellespontus angustior ꝑ stadia septem ab Europa, Asiam diuidit. Hic quoq; duæ ciuitates, quarũ una, id est Sestos Europæ est. Abydos, Asiæ. Deinde ꝓmontoria cõtraria Cherronesi, in quo terminaẽ Europæ sinus tertius. Et Asiæ Aegeum, in quo Cynosema dicitur locus Hecubæ sepulchro tumulatus In confinio insula Tenedos, à qua usque Chium diffusior sinus interiacet: cuius dexterior Antandros exiguitas insularum, denicq; nauigantibus capræ similitudine diuulgatur, ab eaque Aegeum pelagus appellatur, sed in Corcyræ Phalario ꝓmontorio effigiem nauis scopulus imitatur: in quem Vlyxis nauim uersam fabulosa confixit auctoritas. Nam Creta centum urbibus opulenta in ortum occasumq; porrigiẽ, cui nomen suum Hesperidis filia Nympharum pulchra concessit. Aut Curetum rex Cretes, à quo Creta primo: mox Curetis nuncupata Deinde propter cæli temperiem Macaronesos est appellata.

Hæc in longitudinẽ tenditur millibus ducentis septuaginta. Latitudo quinquaginta millia non excedit. Circuitus omnis quingentis octuaginta octo millibus patet montibus Idæo & Dictinæo sublimibus. Euboëa uerò à Boëtiæ cõtinenti modico, atq; ita exiguo mari interfluente discernitur, ut plerunq; ponte iungatur. Duobus promõtorijs ad Atticam uersus Gerasto & ad Hellespontum Caphareo decoratur. Huius latitudo ultra secundũ milliarium intra quadragesimum contrahitur. Longitudo totius Boëticæ ab Attica usq; Thessaliam centum quinquaginta millibus numeratur. Circũferentia uerò trecentis sexaginta quinq; millibus explicata. Huius oppidum Calcida ex aduerso Aulis & Caristos marmoreis fluctibus concolora. In Myrthoo aũt mari Cyclades, quarum notiores Delos & Antandros: quæ nomina à circulata ordinatione sortitur. Item Strophades, quarum Naxo Homeri sepulchro ueneranda aliæq; quamplures per septuaginta longitudinem, & per ducenta latitudinem ducũt. Inter Cheronesum & Samothracen, quædam loca uasta, nunc Barbarica.

De quarto sinu Europæ.

QVartus uerò & magnus Europæ sinus ab Hellesponto incipiens, Meotis ostio terminatur. Nam arctum mare inter Europam & Asiam, in angustias septem stadiorum interfluens coartat: quas angustias Hellespontum dicunt. Xerses Persidis rex aggregatis nauibus, põteq; constructo exercitũ duxit. Verum hac angustiora quadam interriuatione per octuaginta sex millia distendunt, ac rursum diffunditur mare latissimũ. Iterũq; cõtrahit, sed maris illa diffusio Propontis dicitur, secundæq; angustiæ Bosphoros appellant, quæ quingentis passibus patent. Item hac Darius Xersis pater copias ponte transmisit: cuius ab Hellesponto longitudo ducentis triginta nouem millibus inuenit. Deinde Scythicus diffusi maris sinus, in quo Meotis ostio iungitur, lacus Cimmerius, Bosphorus id os uocat: is duobus millibus & quingentis passibus inter quos Bosphoros, id est, Cimmeriũ & Thracium latus interpatent millia quingenta. Circuitus uerò totius Ponti, uicies semel quinquaginta millibus, ut Varro non reticet: quia dicit Europæ totius longitudinem habere sexagies ter triginta septẽ millia, passusq; quingentos. His Hister fluuius ortus in Germania de cacumine montis ad nouẽ sexaginta amnes assumens etiã Danubius uocitat. Dehic littus Scythicũ cõfertũ multiplici diuersitate Barbarica. Nam illic Getæ, Daci, Sarmatæ, Amacrobij, Troglodítæ, Alani, Germaniæq; omnis tractus Ab Histro ad Oceanũ bis decies centũ milliũ passuũ est, in latitudine millibus quadringẽtis usq; ad Armeniæ solitudines. Nec procul fluuius, Lacus oppidũ, sub uno cuncta noĩe Borysthenes, propter Achillis insulam eius sepulchro celebratã. Introrsus degunt Auchetæ, apud quos

Hispanis

Hiſpanis naſcit̃, & Neuræ, apud quos Boryſthenes, Geloni, Agathirſi, Antropophagi. Et à tergo eorum Arimaſpi. Tunc Riphæi montes, & regio caligantibus tenebris inumbrata. Poſt eoſdem montes trans Aquilonem Hiperborei, apud quos mundi axis continua ratione torquetur, gens moribus, prolixitate uitæ, deorum cultu, aëris clementia, ſemeſtri die ſine etiam habitationis humanæ prædicanda. Verum Sarmatæ, Scytæ, Tauricæ tractus in lõgitudinem habet millia noningenta octuaginta, latitudine ſeptingenta decem. Iam nil in Europa æſtimo memorandum: quoniam & Hiperboreos ſibi Aſia uindicauit.

Alia dimenſio Europæ à Septentrione.

SI autem leuorſum poſt Riphæos montes redeas per Oceani ſeptentrionalis tractus, te denuo per Germaniæ, Galliarumq́;, & Hiberos popſos, in Gaditanũ oſtium reuocabis. A riphæi quippe iam in Aſia conſtituti parilem Hiperboreis uitã degunt, cunctis gentibus uenerandi, ut ad eos uelut quoddam aſylum confugiant metuentes Vltra hos Cimeri & Amazones ad Caſpium mare, quia in confinio ortum eſt, ibi Scyticum perrumpit Oceanum. Poſt prolixa terrarum & Hyrcania reperitur. Cæterum in Athlanticum littus Oceani remeantes, per Aquitaniam extremam, extremaq́; Europæ in Brittaniam reuertuntur: quæ inſula iacet inter ſeptentrionem & occaſum, longa millibus octingentis, lata trecentis. Circuitus tricies octies uiginti quinq; millia tenet. In ultimo eius ſylua Calidonia, inſulæq́; quamplures inter quas Orchades quadraginta pené iunctæ. Item Electrides, in quibus Electrum gignitur. Sed ultima omnium Tile, in qua ſolſtitiali tempore continuus dies, brumaliq́; nox perennis exigitur. Vltra quã nauigatione unius diei, mare concretũ eſt, ſed infra confinis eſt Galliæ, Hiſpaniæq́;, quibus niſi oceani Athlantici prohiberet irruptio, Africa miſceretur. Nam Velonenſis Bethicæ ciuitas triginta tribus millibus à Tingi opido diſparatur, quæ colonia eſt Mauritaniæ Cæſarienſis Huius auctor opidi Antæus dicitur.

De Africa.

AFrica uerò ac Libya dicta ab Afro Libe Herculis filio. In cõfinio eſt Eliſſos colonia, in qua Regia Antæi, luctamenq́; cum Hercule celebratur, & Heſperidum horti, illic æſtuarium flexuoſum, quem draconem uigilem rumor uetuſtatis alluſit. Nec lõgè mons Athlas de gremio cacumẽ proferẽs harenarũ. Hunc incolæ Aditim uocãt, iſq; in cõfinia lunaris circuli euectus ultra nubiũ poteſtatẽ, qui ab occaſus parte littora proſpectat Oceani, nemoroſus fontibus ſcatens, ſed rupibus infœcundus. Qua uerò Africam ſpectat, opimus omnis. Arbores præterea gignit cupreſſo ſimiles, odore graues, quæ lanam obducũt inſtar ſerici precioſum. Per diem

ſilet,

filet, nocte & ignibus micat & tibijs, fistula, cymbalis, tympanisq; percrepat Satyris, Aegypanisq; bacchātibus. Vltra ipsum ad occasum littus per quadringenta nonaginta sex millia saltis, feris Lybicis occupati. Nec plurimum distant septem montes, qui paritate cacuminis fratres sunt appellati, sed elephantorum pleni sunt, ac ultra prouinciam Tingitanam, cuius longitudo centum septuaginta millium est. Item Siga oppidum est è regione Malacam urbem Hispaniæ contemplatur. In littore quoq; Carcenna maiusq; oppidum Cæsarea. Item Iocosium æquè coloniam. Item Rusconie & Ruscurius: Saldæ etiam, cæteræq; ciuitates, atq; Igilgili & Rusarus. Flumen uerò Ampsaga abest à Cæsarea trecentis uiginti duobus millibus.

De duabus Mauritanijs.

VTriusq; Mauritaniæ lōgitudo decies quadraginta triū milliū, latitudo quadringentorū sexaginta septem. Ab Ampsaga Numidia est nomie celebrata. Numidæ Nomades dicti, cuius in mediterraneis colonia Cirta, & interius sicca, atq; Bulla regia. In ora uero littoris Hippo regius ac Tabrachia. Interius Zeugitana regio, quæ propriè uocaē Africa, habet hæc tria promontoria, Apollinis aduersum Sardiniam, Mercurij respectans Siciliam, quæ in altum procurrentia duos efficiūt sinus ab Hippone Diarrytho. Deinde promontorium Apollinis, & in alio sinu Vtica Catonis morte memoranda. Flumen Bragada, ac propinqua Carthago, inclyta pridem armis, nunc felicitate reuerenda. Demum Maxulla, Carpi, Misua, Clypeaq; in promontorio Mercurij. Item Curubis, Neapolis.

De Secundo Sinu Africæ.

MOx alia distinctio Libyæ, Phœnicos uocātur, qui Bizantium inuolunt, quæ regio ducentis quinq̄ginta millibus passuum circuit, cuius satio centesimo messis incremento fœnerātur. Hic oppida Puppup, Adrumetus, Leptis Ruspæ, Tapsus, Thenæ, Macomades, Tacape, Sabrata contingens Syrtim minorem, ad quam Numidiæ & Africæ ab Ampsaga, lōgitudo sunt millia quingenta octuaginta: latitudo ducenta.

De Tertio Sinu.

TErtius sinus diuiditur in geminos duarum Syrtium recessus, uadoso ac reciproco mari, sed minor Syrtis à Carthagine abest trecētis millibus, ad maiorem uerò per deserta pergitur: quæ serpētibus diuersis ac feris habitaē. Post hæc Garamantes, sup hos fuêre Psillij. In deflexu ciuitas Ocensis & Leptis magna. Inde Syrtis maior, circuitus sexcentorū uiginti quinq; milliū. Tunc Cyrenaica regio, eadē est Pentapolitana Ammonis oraculo memorata, q̄ à Cyrenis abest cccc. millibus passuū. Vrbes maximæ ibi quinq; Berenice, Arsinoë, Ptolomaida, Apollonia, ipsaque Cyrene,

Cyrene, Berenice autem in extremo Syrtis cornu, ubi Hesperidum horti fluuius Lethon Lucus sacer abest à Lepti trecentis septuaginta quinq; millibus. Ab ea Arsinoë quadragita tribus, & deinceps Ptolomais uiginti duobus, procul'q; Catabathmon & Marmarides. Et in ora Syrtis Nasamones. Deinde Mateotis Maretonium. Inde Apis Aegypti locus, à quo Parethonium in sexaginta duobus millibus Inde Alexandria ducenta millia. Totius autem Africæ à mari Athlantico cum inferiore Aegypto, tricies quadringenta millia. Ab occano ad Carthaginem magnam, undecies millies. Ab ea ad Canopum Nili, p̄ximū ostiū, sexdecies millies octuagita octo millia.

De Interiori Africa.

INterior autem Africa ad meridiem uersus interuenientibus desertis, habet Leucas Aethiopes, Nigritias, & cæteros monstruosæ nouitatis. Post quos solitudines fugiendæ ad oriētem uersus. Fluuius Nigér eius, cuius Nilus naturæ est prorsus. Inter solitudines degunt Athlantes, qui neque ulla inter se nomina habent, & soli imprecantur, quòd eos cum messibus semper amburat. Hi nunquàm somniare uidentur. Troglodytæ in specubus manent, uescunturq; serpentibus, striduntq; potius quàm loquunt̄. Garamātes uulgo fœminis sine matrimonio sociantur. Augilæ inferos colunt. Gamphasantes nudi & imbelles, externis nunquàm miscētur. Blemiæ sine capite sunt, atq; hos & oculos in pectore gerūt. Satyri, hominum nihil habent nisi faciem. Aegypanes quales pinguntur existunt. Himantopodes debilitate pedum serpunt potius quàm incedunt, Pharusi, comites Herculis fuêre, post hos finis est Africæ.

De Aegypto quæ est Asiæ caput.

AEgyptus dehinc, hoc est Asiæ caput: quæ una ab ostio Canopi ad ostium Pōti habet uicies sexies centū quadragita tria millia passuū. Ab ore autē Ponti ad os Meotis sexdecies centena septuaginta quinque millia passuum. Verum Aegyptus introrsum ad meridiem tendit, donecà tergo Aethiopes obuersentur, cuius inferiorem situm Nilus dextra, leuaq; diuisus amplectitur, ut Aegyptum Nili possis insulam uocitate Nam ab ambitu circūfluentis amnis, etiam Deltæ literæ figuram creditur detinere; sed à principio fissuræ ipsius fluuialis ad Canopium ostium millia centum quadraginta sex. Summa autem eius pars contermina Aethiopiæ opidorum multas præfecturas habet, quas Nomos uocant, inter quas Menala item Alexandriæ regionem. Item Lybiæ Mereotim Heracleopolis autē insula Nili est, in qua oppida Herculis Arsinoita & Memphita. quæ ad summum Delta perueniunt. Nilus autem ipse incertis ortus fontibus creditur, cū Iuba rex eū à monte inferioris Mauritaniæ, de lacu Hilide oriri significet;

cet;

cet, quòd animalibus hísdem, & argumentis fœturæ parilis approbatur. In omni autem Delta Nili opida ducenta quinquaginta fuisse, Artemidorus attestatur. In littore Aegyptij maris præstantior urbium Alexandria constituta, ab Alexandro magno condita, à Canopico ostio in duodecim millibus passuum iuxta Mareotim lacum, qui complures insulas habet, traiectus̃ quadringentos, cuius tam longitudo, quàm etiam latitudo centena quinquagena millia passuum tenent. Vnde ultra Pelusiacum ostium Arabia est, ad rubrũ pertingẽs mare, quod Erithræum ab Erithra rege Persæ & Andromede filio uocitatum, à colore etiã dictum rubrum. Nam fons est in littore, quem cum greges biberint, in rubium colorem incipiunt mutare lanas. Huius maris oppidum Arsinoë.

De Arabia & Syra.

VErum Arabia tenditur usq; ad odoriferã, ac diuitem terram, sed iuxta est Syria multis distincta nominibus. Nam & Palestina est, quæ contingit Arabiam, & Iudæa & Phœnicia, & quantum interior habetur, Damascene, in Meridiẽ uergens Babylonia. Et ex eadem Mesopotamia inter Eufraten & Tygrin. Quà uerò transit Taurum montem Sophene. Citra uerò etiam Comagene. Et ultra Armeniam Adiabene Assiria ante dicta. Et ubi Ciliciã attingit, Antiochia. Longitudo eius inter Ciliciam & Arabiam quadringentorũ septuaginta Mil. paſ. est. Latitudo autẽ à Seleucia ad oppidum Eufratis Zeuma quingenta uiginti quinq; mi. passuum Ostracinæ Arabia finitur à Pelusio sexaginta sex millibus passuum Apollonia, Palestinæ per centum octuagintaocto millia passuum procedẽs supra Idumæam & Samariam in Iudæa longè, lateq; fundit̃. Pars eius Syriæ iuncta, Galilæa uocatur. A cæteris eius partibus Iordane amne discreta: qui fluuius oritur de fonte Paneade. Secunda elatio Iudææ ab Hierosolymis, in quo latere est fons Callirhoë, ab occidente Hesseni: qui sine cõcubitu & cunctis cupiditatibus uiuunt. Hinc aliquãdo interius Masada castellum, in quo Iudææ finis est. Iungitur Decapolis, dicta à numero ciuitatum. Redeuntibus ad oram Phœniciæ: colonia Ptolomais, à tergo Libanus & Antilibanus montes. Et interiacẽtibus campis Bargilus item mons sedet. Item Syria desinente inter oppida Phœniciæ Antiochia, quæ Oronte amne diuidit̃. Sup eam mons nomine Casius: cuius altitudo quarta uigilia solem per tenebras uidet.

De Eufrate magno fluuio.

IN Syria fluuius Eufrates nascitur à monte qui uocatur Capodes, ibi quoq; Marsias alius amnis inter Syriam & Parthiam oppidum palmira: moxq; Eufrates fluuius cuius decem dierum nauigatiõe in ipsam Seleuciam Parthorum urbem maximam peruenitur. Sed scissus Eufrates

leuorsum in Mesopotamiam uadit, & Tygridi infunditur. Dextro aũt meatu Babyloniam petit, quæ Caldææ caput est. Sed redeũdum ad oram Syriæ cui confinis est Cilicia in qua oppidum Veneris & Cypros insula fluuiusq́ Paradysus. Ciliciæ Pamphilia sociatur, cuius ultima Phaselis: dehicq́ Lycaonia in Asiaticam iurisdictionem uersa: quæ ab illa parte, qua Galatiæ cõtermina est, habet ciuitates quatuordecim. Verũ Pamphiliæ iuncta Lycia, à qua incipit mons Taurus, penè media tenus orbis conscius, quem peragraret, nisi maria restitissent. Qui aliquando flexuosus euadit & in Riphæorum montium iuga sub nominum diuersitate protẽditur Nam inter cætera nomina idẽ Nypetes est, Caucasus & Sarpedon, Portarum etiã nomine censentur, & alibi Armeniæ, alibi Caspiæ, & idem Hyrcanius, Coraxicus, Scythicus ceraunius appellatur. Lycia alius mons Chimæra, noctibus flagrans Hæc habuit oppida septuaginta, nunc triginta sex sunt. Telmesus oppidum dicitur, quo finitur hinc Asiaticum siue Carpatium mare, & quæ propriè uocatur Asia, cui ab oriente Phrygia & Lycaonia, à septentrione Paphlagonia est. Huius longitudo quadringentis septuaginta millibus passuũ: latitudo trecentis Armenia altera ab oriente, à septentrione pontica. In proximo Caria, est, mox Ionia: ultra eam Aeolis, media Doride. In Phrygia Celencantea, in Apamæam commutata. Illic Marsyas & natus, & occidit, & fluuio nomen dedit, & cum Apolline decertauit. Deniq́ pars eius Aulocrene, unde Meander amnis exoritur.

De Phrygia prouincia.

PHrygia Troadi imminet, ab Aquilone Galacia est. A Meridie Lycaonia & Pysydiæ, Mygdoniæ confinis est. Ab oriente Lyciæ. A septentrione Misiæ, Cariæ Dehinc Tmolus loco florens, amnisq́ Pactolus, Ioniæ, Miletos caput: Ibi etiam Colophon, oraculo Clarij Apollinis celebrata. Meoniæ principium Sipylus, Smyrna etiam Homero notissima, quam circũfluit Meles fluuius Nam Smyrneos campos Hermus intersecat, qui ortus Dorilao, Phrygiam, Cariamq́ dispartit. Iuxta Ilium sepulchrũ Mẽnonis iacet. Supra Troadem in mediterraneo Teutrania est: quæ regio Mysorum fuit. Ciuitas uero Teutrania Caico flumine alluitur. Ibi inter omnes Asiæ ciuitates, Pergamum clarius. Nam Bithynia initiũ Ponti est, & ab ortu Thraciæ aduersa à Sagari flumine primos habitatores habet, qui fluuius alij fluuio Gallo miscetur, à quo Galli dicuntur ministri matris deum. Hæc & Bebricia & Mygdonia dicta est. A Bithynio rege Bithynia In ea ciuitas Prusias: quam Hylas inundat lacus: quo puer eiusdem nominis dicitur interceptus. Ibi Libyssa locus Nicomediæ proximus, in eo sepulchrum Hannibalis memorãt. Dehinc Ponti ora fauces Bosphori. Et amnem Rhesum, Sagarimq́ sinus Mariãdini, in quo Heraclea ciuitas

N portus

portus Acone, ubi herba ueneni aconitum procreat. Specus Acherusia, qui mergitur in profunda telluris. Inde Paphlagonia, ubi à tergo Galatia est, sed hic Henetosa etiam ciuitas, à cuius ciuibus in Italia ortos Venetos asserunt. Ibi promontorium Carambis, quod à Ponti ostio abest millibus passuum ducentis uiginti, tantundem à Cimmerio. Ibi etiam mons Cytorus & ciuitas Eupatoria, quã Mitridates fecerat, sed eo uicto Pompeiopolis appellata.

De Cappadocia.

Cappadocia autem intro uersus recedit, quæ leuorsum ambas Armenias, Comagenemq; transcurrit, dextrorsum plurimos Asiæ populos ambiẽs. Ad iuga Tauri succrescit in ortu. Præterit Lycaoniam, Pysidiam, Ciliciam super tractum Syriæ means, Antiochiæ partẽ Scythiam pertendens. Ab Armenia maiore diuiditur Eufrate fluuio, quæ Armenia inchoat à montibus Pariedris. In Cappadocia multæ urbes eximiæ, inter quas Melita, quam Semiramis condidit, & Mazaca, quam dicunt urbium matrem: cui Argæus mons imminet, qui niues uerticis albicantis ne æstiuis quidem solibus superfundit. In hac Cappadocia longitudo Asiæ undecies centena quadraginta millia.

De Assyria.

Assyrij Adiabene incipiũt, quos excipit Media in pspectu Caspij maris, quæ Caucaseis montibus cingitur: sed Caucasus portas habet, quas Caspias dicũt, cautium præcisiones etiam ferreis trabibus obseratas, ad externorum transitum cohibendum: quamuis uerno etiam serpentibus occludantur, à quibus ad Pontum ducenta millia passuum esse non dubiũ est. In Põto autẽ sunt insulæ Symplegades, mox regio Mattianæ, solain eo tractu uitifera: inclusa montibus stadiorum mille quingentorum. Difficilis additu propter solitudines arenosas, quæ sunt per centum uiginti millia passuum. Regionis prædictæ amœnitatem Alexander magnus delegerat. & ibi primo nominis sui condidit ciuitatẽ, quæ excisa est, & ab Antiocho Seleuci filio reparata cum nomine patris eiusdẽ: cuius circuitus habet stadia septuaginta quinq;. Inde Oaxus amnis, qui circa Bactrã eius oppidum nominis, fluuioq; ultra Panda oppidum Sogdianorum, ubi Alexander tertiam Alexandriam condidit ad contextandam itineris prolixitatem: quippe emensi à Libero, dehinc ab Hercule: aræ sunt cõstitutæ in testimonium laboris immensi. Illam terrarum partem Iaxartes fluuius secat, qui Tanais putabatur: quem Dæmodamas dux transcẽdit: aliumq; esse perdocuit: & ultra Dydimæo Apollini aras extruxit.

De Perside.

De Perside.

HIc Persicus limes Scythis iungitur, sed Scythico Oceano & Caspio mari, Qua in oceanum Eoum cursus est, profundæ in exordio niues, dehinc longa desertio. Postq; Anthropophagi excursus inuios reddidêre, post quos Seres, qui undis aspergunt arbores suas, ut lanugo, quæ sericum creat, possit admitti. Hi aliarum gentiũ homines aspernantur, & appositionem mercium. Sine colloquio gaudent implere cõtractum. Hinc Attacorus sinus, Hyperboreis beatitate consimilis, quo incolæ gratulantur, qui circuitu uallium auras nesciunt pestilentes.

De India.

DEhinc India, nã Ciconas in medio error astruxit, sed à Medijs montibus inchoat India. Nam in Eoum mare à meridiano porrecta, salubris Fauonij uegetabilibus flabris, secunda æstate annis singulis uegetatur, bisq; frugem metit. Pro hyeme Ethesias perfert. Quinq; millia habuit oppidorum, & mundi pars tertia credebaẽ. Liber primus ingressus Indiam triumphauit. In ea maximi fluuiorum, Indus & Ganges, sed ab Scythicis montibus Ganges uenit. Et Hypanis ibi amnis immodicus, qui Alexandri magni iter inclusit: sicut in eius ripa locatæ testantur aræ. Latitudo Gangis ubi diffusior, uiginti mil. passuum: ubi angustus octo, profundus pedibus centum millia. Ibi reges, gentiumq; diuersitas, tam exercitibus, q̃ elephantis copiosa. Vltra Palibotrã urbem mons Maleus, in quo hyeme in septentriones umbræ: in austros æstate cadunt, senis alternatæ mensibus. In eo loco per annum quindecim diebus tantum septentriones apparẽt. Homines fusciores: nam Pygmæi montibus habitant, & qui confines Oceano sine regibus degunt. Pandeã gentem fœminæ tenent: cui prior regina Herculis filia. In eo tractu etiam Nysam urbem esse Libero patri sacram, montemq; merum Ioui. Vnde fabula est, eum Iouis semine procreatũ. Ibi etiam insulas duas auri, argentiq; metallis, ac fœtura prædicandas, etiã uocabulis approbaẽ: nam una Chrysera, Argyrea altera nuncupaẽ. Omnes Indi comarum fuco decoranẽ. Alij cæruleis, alij crocinis fulgoribus tincti, gemmis comuntur. Funerationes negligũt, elephantisq; uehi eximiũ putãt: sed in Taprobane insula maiores elephanti quàm Indici. Ampliores enĩ Margaritæ sunt, quæ patet in longitudine stadiorũ septẽ millibus, in latitudine quinque millibus. Scindiẽ fluuio interfluente, atq; Indiæ prætenta est: in quã septẽ dierũ iter, ut Romanis nauib9 approbatũ. Illic & illud mare absq; canalibus profundis senum passuũ altitudine deprimiẽ. Ibi septentriones non apparẽt: Vergiliæ nunq̃. Luna ab octaua in sedecimã tantũ supra terras uidẽt. Ibi sidus clarissimũ Canopos. Sol ortiuus in leua conspicitur In nauigando nullũ sidus obseruant: auium quas uehunt, uolatus sequunẽ. Quaternis per annos

N 2 mensibus

mensibus nauigant. Homines ibi corpore grandiores ultra hominũ mensuram, rutilis comis, cæruleis oculis, trucioris soni. Nullo linguæ commercio genti alteri sociantur. Cum negociatoribus alijs in ripa fluminis merces apponunt, ac uix complacitas mutarent. Aetas illis ultra humanam fragilitatẽ prolixa, ut immaturè pereat qui centenarius moritur. Nulli per diem somnus. Anona eodẽ semper tenore. Aedificia humilia, paruaq́ꝫ. Vitem nesciunt. Redundant pomis Herculem colunt. Regẽ eum qui mitior, grauior ac sine prole fuerit, eligunt. Et si in regno prolem susceperit, remouent: hæreditariũ formidantes imperiũ. Cum quo tamen alij triginta cognoscunt. Et si fuerit prouocatũ septuaginta iudices fiunt. Rex Liberi patris cultu cõponitur. Et si peccauerit, interdicto omni usu & colloquio, iugulatur. Culturas & uenatus amant: uerum tygridum aut elephantorum piscationibus delectanť, præsertim testudinũ, quarũ superficie domos familiarũ capaces operiunt. Dehinc habitant Ichthyophagi, quos Alexander uesci piscibus uetuit, ne longè insula solis, quæ dicitur, & nympharum cubile rubens. In qua omne animal ui feruoris absumiť. Mox, Hytanis Carmaniæ fluuius, à quo primũ aspici septentriones incipiunt. Deinde tres insulæ, in quibus hydri marini, uigenum sunt cubitorũ. In his rubrum mare littoribus sinu gemino disparatur. Verum orticus Persicus dicitur propter habitationẽ Persarum; qui sinus uicies & sexaginta milli. circuitu patet. Ex aduerso alter Arabicus uocatur. Carmania quoqꝫ Persis adiungiť, quæ ab insula Aphrodisia inchoat, quæ translata est in Parthicum nomen. Littore quoqꝫ occasui obiacet, millium est quingentorũ quinquaginta. Oppidum ibi nobile Susa, in quo templum Dianæ. Susæ iuxta Carbile, siue Babitace in centum triginta millibus: in qua sunt homines. qui aurum in profunda defodiũt, necui sit in usu. Partici uerò regni nongenta quadraginta quatuor milliũ passuum. Verum omnis Media, Parthia & Persida ab oriente flumine Indo, ab occidẽte Tygri, à septẽtrione Tauro Caucaso, à meridie rubro mari terminatur. Quæ omnes per latitudinem patent terdecies uiginti millia passuum, per latitudinem octingenta triginta.

De Babylonia.

SEd Chaldææ gentis Babylonia caput est. Deniq; Assyria & Mesopotamia propter illius claritatẽ Babylonia uocať. Vrbs ipsa sexaginta mil. passuũ muris amplectiť, qui ducentis passibus alti, quinquagenis lati sunt: nisi quòd amplius. Nam terni digiti singulis mensuræ nostræ pedibus applicanť. Hæc interluiť Eufrate. Ibi Iouis Beli templum, qui inuentor fuit disciplinæ syderalis. Hæc nũc ad solitudinẽ redijt exhaustæ Seleuciæ. Item in huncusum etiã Tesiphontẽ tertio ab ea lapide condidêre. Parthia nunc caput regnorũ est. Habitanť etiã abdita Aethiopiæ, & adusta Troglo ditarũ & Ichthyophagorũ gentibus, sed primi feras cursu prætereũt. Alteri

nando marinas belluas uincunt. Sunt & Gorgones insulæ, obuersæ promontorio quod uocat Hesperionceras. Has incoluisse Gorgonas ferunt, in quas à continenti biduo nauigat. Vltra has Hesperidũ insulæ, quæ intimo admodum mari sunt. Fortunatas autem insulas in leua Mauritaniæ constitutas inter meridiem, occasumq́ non dubiũ est: quarum prima Vmbriona dicitur: secũda Iunonia: tertia Theode quarta Capraria: alia Niuaria quæ aëre nebuloso & concreto est. Mox Canaria, canibus immẽsæ magnitudinis plena, omnes auibus plenæ, nemorosæ: palmiferæ, nuce pinea, mellis copia, amnibus, ac syluris piscibus abundantes.

Item breuis repetitio.

PErcursus breuiter terrarum situs, licet ignobilia quæq; præteruolans immorari nonpotuerim, tamen ut orbem terræ, mariaq; admensa cognoscar, mensuram omnem breuiter intimabo. A Gaditano freto per longitudinem directo cursu ad os Meotis, tricies & ter uiginti septem millia quingẽta passuum. Vniuersus autem circuitus ab eodem exordio per sinus dictos intra Mæotin lacũ, centum quinquaginta septẽ Cum ipsa uerò Mæotide centies octies, bis nongẽta. Europæ solius mẽsuræ octogies bis nongenta quatuor. Africæ longitudo tricies septies nongenta quatuor. Latitudo in Cyrenaicam eius partem nongenta & decem. Asiæ uerò longitudo sexagies ter septingẽta quinquaginta. Latitudo ab Aethiopico mari ad Alexandriam, iuxta Nilum sitam per Mœroën & Syenem, decies octies uiginti quinq;. Exposita est terræ, quam ipsa peragraui, æquorũq; mensura. Nunc ad artis præcepta, ut iussum est, ueniemus.

Dixerat at Paphiæ pauló contractior ore
    Mora intricante læditur.
Nixaq; mox famulis marcentia terga reclinat,
    Magis quod lassa pulchrior.
Hic dudum roseas interresoluta puellas
    Voluptas inquit anxia.
Vnde hæc tam duris imitis rustica membris
    Peregit orbis circulum,
Et tantos montes, fluuios, freta, compita currens
    Delere uenit tædia?
Hanc ego crediderim sentis spinescere membris,
    Neq; hirta crura uellere.
Nanq; ita pulueréa est agresti & robore fortis
    Iure ut putetur mascula.
  Quo dicto iocus ministris Veneris suscitatur, ipsiq́; Cythereæ: cui de

proximo susurratim decenter arrisit. Quā Archas nutu hilaro: & quo eam solitus intueri, propter diuum reprehensiones circūspectus, inhibuit. Verū pronuba propter assidens, nihil mirum, inquit Si properè Venus cum deliciis famulitioq; tam comi appulsa est lasciuire: nam & nuptialiter læta est: & blanda semper arridente Cyllenio. Et cum dicto Geometria præcipit̃ ad promissa properare: sed ita, ut summa quæq; perstringens, fastidiū non suscitet tarditate. Tunc illa: Omnis mea, quæ in infinitum peragratur assertio, numeris lineisq; discernitur, quæ nunc corporea, tum incorporea comprobantur. Nam unū est, quod animi sola cōtemplatione cōspicimus. Aliud, quod etiam oculis intuemur. Verum prior pars, quæ numerorum regulis, rationibusq; concipitur, germanæ meæ Arithmeticæ deputatur. Alia est linearis, atq; optima huius pulueris erudita cognitio, quæ quidē ab incorporeis procreata, ac sensim in multiplices formas effigiata, tenui, ac uix intellectuali principio in cælum quoq; subuehitur. Quod quidem incorporeum, inuisibileq; primordium, commune mihi cum Arithmetica repe ritur. Nam monas eiusdem insecabilis procreatio numerorum est, mihiq; signum uocatur. Quod utpote incomprehensibile, parte nulla discernitur. Apud illam dyas lineam facit, mihi linea in longitudinem ducta latitudinis nil prorsus acquirit. Supficies item mihi tam longè, lateq; diffusa, sine profunditate censetur. Illi numerus, qui cunctis accedere speciebus gregatim, sigillatimq; potest, nisi rebus accidat, incorporeus inuenitur. Ergo incorporea utriusq; principia.

De planis figuris.

Verum primæ apud me formandorum schematū partes duæ: una quæ dicit̃ Planaris. quam ἐπίπεδον Græcè soleo memorare. Alia Solida, quam στερεὸν dicimus. Et prioris principium σήμειον, quod punctum uel signum latialiter appellatur. Cōsequentis superficies, quæ ἐπιφανεία dicitur. Punctum uerò est, cuius pars nihil est: quæ si duo fuerint, linea interiacente iunguntur.

De lineis.

Linea uerò est, quam γραμμὴν uocamus, sine latitudine longitudo. Linearum aliæ directæ sunt, quas εὐθείας dico. Aliæ in gyrum reflexæ quas, κυκλικάς. Nonnullas etiam, ἑλικοειδεῖς. Alias καμπύλας pro obliquitate discrimino. Quæ tamen lineæ punctis utrinq; secus includuntur, sicuti ipsæ quoq; supficiē circuncigūt. Supficies est, quæ lōgitudinē & latitu tantum habet. profunditate descritur, ut est color in corpore. Hanc ἐπιφανίαν Græci dixêre: & ut dixi eius termini sunt lineæ. siue planæ siue sinuosæ.

De plano angulo.

PLanus autem angulus fit in planicie duabus lineis se inuicem tangentibus, & non unam facientibus ad alterutrum inclinationem. Quando autem æquè intra se tenent angulum lineæ, & directæ fuerint, directilineus dicit angulus, ut Græce εὐθύγραμμος. Quando autem directa super directam iacentem stans dextra, leuaq; angulos æquales fecerit, directus uterq; est angulus: & illa superstans perpendicularis dicitur. Sed Græce κάθετος. Angulus maior directo, obtusus dicitur. Minor directo, acutus. Diffinitio est res quæ alicuius est terminus. Forma, est res quæ ex aliquo, uel aliquibus terminis continetur. Circulus, est planaris figura, quæ una linea continetur. Hæc linea περιφέρεια appellatur: ad quam ex una nota intra circulum posita, omnes directæ ductæ lineæ, æquales sunt. Punctum autem circuli est, circuli media nota.

De Diametro.

DIametros, est directa linea quædã, per punctum supradictum ducta quæ orbem æqualibus partibus diuidit.

De Hemicyclio.

HEmicycliũ est figura quæ Diametro & Perepiphania media, quã eadem diametros distinguit, continetur. Lineæ tres directæ, diuersa positione, faciunt trigonium, quatuor tetragonum, multæ polygonum. Et hæ planæ figuræ dicuntur: quarum sunt genera tria. Quorum unum directis lineis clauditur, quod Græci εὐθύγραμμον uocant. Aliud, quod inflexis, quod καμπύγραμμον dicunt. Tertium, quod directis simul curuisque lineis aptatur, quod μικτόν dicunt. εὐθύγραμμος igitur & τρίπλευρος & τετράπλευρος & πολύπλευρος dicitur. τρίπλευρος tres habet formas: nã trigonus est. Aut ἰσόπλευρος, quod Latinè æquilaterũ dicit, quod tribus paribus lineis, lateribusq; cõcurrit. Aut ἰσοσκελής quod ex tribus lineis, duas æquales habet, quibus quasi cruribus insistit. Deniq; æquicruriũ uocitat. Aut σκαληνός, quod oẽs tres lineas inter se inæq̃les habẽt. εὐθύγραμμος. Itẽ τετράπλευρος quinq; species habet. Primã, quæ quatuor æqualibus lineis & directis angulis sustentatur, quod schemate tetragonum dicitur. Secũda species, quæ directiangula est, non æquilatera: & dicitur ἑτερόμηκες. Tertia, æquilatera est, non tamen directiangula, & dicitur ῥόμβος. Item quæ ex aduerso sibi latere æqualia & contrarios angulos inuicem sibi æquales habeat & neque omnia latera inuicem sibi æqualia, neq; angulos directos, & dicitur ῥομβοειδής. Itẽ quæ nec latera sibi inuicẽ æqualia, nec angulos directos, sed acutos & obtusos & dicit ἀμφίπλευρος. Extra has formas qcqd q̃drilaterũ est τραπέζιον uocatur. Parellellæ sunt directæ lineæ, quæ in eadem planicie con-

ſtitutæ, atq; productæ in infinitum nulla parte in ſe incidunt. Dictũ de Tetrapleuris: quorum ſimilitudo Polypleura ſchemata poteſt dicere. In his autem Pentagona, exagona, & cætera Eutigrammi generis continentur.

De genere ſchematis ſecundo.

SEquitur ſecundũ Schematum genus, quod curuis lineis informatur, quod καμπυλόγραμμον appellaṫ: cuius ſpecies duæ ſunt. Vna quæ integri circuli rationes tenet. Nam integer eſt, cum ad eius circũferentiam ab uno centrali lineæ protẽtæ undiq; æquales ſibi ſunt. Alia, quæ obducti circuli diuerſitates oſtendit. Tertium genus eſt planorũ Schematũ, quod μικτὸν uocãt quod partim curuis lineis partim directis includitur, ut eſt ſemicirculus. cuius, ut ſupra dixi, gyrũ curua linea facit. Et alia directa, quæ eſt linea ſicut dixi διάμετρος dicitur: latinè diſtermina: quæ ſi in circulo pleno ſit, per centrum eius ad utrãq; circũferentiam peruenit.

De Ergaſticis ſchematibus.

IN his generibus planorum, alia ſchemata dicuntur Ergaſtica, alia Apodictica. Ergaſtica ſunt, quæ faciendæ cuiuslibet formæ præcepta continent. Apodictica, quæ probandi, quod aſſeuerant, afferunt documenta. Verũ Græcis noĩbus ſic appellaṫ: Primus ὑσατικὸς Secundus, ἰθμεματικὸς Tertius, ἀναγραφὸς, Quartus ἔγκραφος. Quintus, περίγραφος, Sextus, παρεμβολικὸς. Septimus, προσωρκτικὸς ὑσατικὸς eſt, qui docet quibus argumẽtis lineas præcidãmus ad imperatum modum. ἰθμεματικὸς dicitur, quo docet, quibus argumentis propoſitæ lineæ adiungi & aſcribi poſſint. ἀνάγραφος dicitur, quo docetur, quo modo concludendum ſit reliquum ſchema, quod imperatum eſt. ἔγγραφος eſt, qui mõſtrat, quibus argumẽtis dato circulo, uerbi gratia, imperatum trigonum, uel quid aliud in medio poſſimus conuenienter aſcribere. περίγραφος tropus eſt, qui docet, quemadmodũ datum circulum, uerbi gratia, quadrato cõcludamus ſchemate. παρεμβολικὸς eſt, qui docet quẽadmodũ, uerbi gratia, dato tetragono immittamus, datũ trigonum ut tetragonis ſpacia creſcãt, non ſchema muteṫ. προσευριτικὸς tropus eſt, qui docet, quẽadmodũ uerbi gratia inter datas impares lineas inueniamus mediã, quæ tantũ cædat maiori lineæ, q̃ñtũ præcedit minorẽ. Hi ſunt tropi generales Ergaſticorũ ſchematũ. Apodictici autẽ tropi ideo tranſeuntur, cũ mihi, cũ Dialectica, quã audiſtis, cõmunes ſint. Sed oĩa ſchemata quoq; ꝑtibus cõmunibꝰ intexunṫ, quæ à Græcis ſic appellanṫ. Prima, πρόθεσις. Secunda, διόρισμος. Tertia, κατασκευή. Quarta, ἀπόδειξις. Quinta, συμπέρασμα. Latinè etiã ſic poſſumus interpretari. Prima ſchematis ꝓpoſitũ. Secunda determinatio quæſtionis. Tertia diſpoſitio argumentorum. Quarta demonſtratio, comprobatioq; ſententiæ. Poſtrema concluſio. Hoc de

generibus

generibus planorũ dictum sit. Ad thorematũ membra redeamus Nã utiq; membra sunt Linea & Angulus. Angulorũ natura triplex est. Nã aut iustus est aut angustus, aut latus. Iustus est, qui directus & semp idem. Angustus autẽ acutus est, & semper mobilis. Latus uerò obtusus, mobilisq; similiter. Nam cum latior fuerit directo siue multum, siue exiguum, obtusus tamen erit: & cum moueris, in eadem forma permanebit. Quæ mobilitas in lineis constat: cum maiores, minoresq; formantur. Huius autẽ collationis quatuor sunt species. Prima dicitur ἰσότης. Secũda ὁμολογία. Tertia ἀνάλογος. Quarta ἄλογος. ἰσότης est, cum collata cõsentiunt. ὁμολογός, cum duæ lineæ pares, uni mediæ, duplo, parilíue conferuntur. ἀναλογός, cum linea ab alia duplo uicta, aliam tantundem superet. ἄλογος uerò est, quæ neq; æqualitatem, uel media, tertiáue parte, neq; duplo, triplóue, alteri ulláue parte consentit. Omnis autẽ linea, aut ῥητὴ dicitur, aut ἄλογος. ῥητὴ autẽ illa est, quæ prior proponitur, aut quæ propositæ lineæ cõmuni mensura confert. ῥητὸ autem dicitur quicquid conuenit. Proposita autem linea, quãuis collata non sit: tamen quia adhuc nõ est ἄλογος collata: & habet quiddã, quod ex se sola perficiat, rationabiliter appellatur ῥητὴ. ἄλογος autem iam collata linea efficitur, si dissonare per omnia reperitur. Lineas autem, quæ sibi consentiunt, συμμέτρους dicimus: quæ non consentiunt ἀσυμμέτρους. Et non mensura sola, sed & potentia συμμέτρους facit, & dicunt̃ δυνάμει σύμμετροι. In mensura autem pares, μέσαι σύμμετροι appellantur. Ergo cum tam mensura q̃; potentia conferant̃, omnesquæ uel potentia uel mensura discrepãt, ἀσύμμετροι sunt. Ex his Alogæ tredecim fiunt, quarum prima dicitur μέση ἄλογος. Secunda ἐκ δύο μέσων ἄλογος. Huius species sunt sex, quarum prima dicitur πρώτη ἄλογος. Secunda similiter δευτέρα. Item τρίτη, & cæteræ deinceps. Itẽ tertiũ genus dicitur ἐκ δύο μέσων πρώτη ἄλογος, & similiter ut supra.

Quartum, ἐκ δύο μέσων δευτέρα ἄλογος.

Quintum genus dicitur μικτὴ ἄλογος.

Sextum ἐκ δύο μέσων δυναμένη ἄλογος.

Septimum διὰ μέσα δυναμένη ἄλογος.

Octauum, ἀποτόμη ἄλογος. Huius species sunt sex.

Prima, Secunda, Tertia. Et deinceps dicũtur, ut supra.

Nona μέση ἀποτόμη πρώτη ἄλογος

Decima, ἀποτόμη δευτέρα ἄλογος.

Vndecima, ἐκ μέσων ἄλογος.

Duodecima, μετὰ ῥητοῦ μέσων τὸ ὅλον ποιοῦσα ἄλογος

Decimatertia, μετὰ μέσον ὅλον ποιοῦσα ἄλογος.

Hæ omne mixtæ cæteris lineis, dum aut trahũt suas, aut alienas uires accipiunt, diuersis rationibus certos spatiorum modos, quos Græci χώρας appellant, demonstrant.

De solidis

De ſolidis figuris.

HAec de planis dixiſſe ſufficiat, nunc de ſolidis, quæ στερεὰ dicimus, uideamus. στερεὸν ſchema, longitudine, latitudine, altitudine conſtat, cuius extremum ſuperficies eſt, ut in planis linea. Subſiſtit autem ſolidum ſchema planorum ſchematum ſuperficie. Nam ſubiacenti trigono Pyramis imponitur, circulo conus, aut chelindros. quadro cubos, & cætera ſimiliter.

Sphæra ſanè intrinſecus capax omnium circulis ſubſtitit, in quos reſoluitur. Soliditas uerò efficit ſchemata generalia, quæ dicuntur à Græcis Pyrames. Item Priſma, id eſt, ſectio, quæ inſtar ſchematis eſt. Item Cubus, item Conus, item Chelindrus, item Sphæra. His adducuntur nobilia ſchemata ex his compoſita Occedros, item Duodecedros, item Icocedros: quæ cuncta cum ordine ſuo monſtremus in puluere. Hæc primitus concedenda. Fas ſit ab omni ſigno, ad om̃e ſignum directam lineam ducere: & terminatam directam, per continuum indirectam emittere: & omni centro, & interſtitio circulum ſcribere: & omnes directos angulos inuicem æquales ſibi eſſe, & omnem directũ lineam terminatam, quantũ uidetur producere. Et ſi in duas directas lineas directa linea incidet intus, & eadem parte duos angulos, duabus rectis minores faciat, ex illa parte qua ſunt minores, duabus directis directas lineas conuenire. Communes animi cõceptiones ſunt tres, quæ eidem æqualia ſunt, & inuicẽ ſibi æqualia ſunt. Si æqualibus æqualia addas, tota æqualia eſſe. Et ſi æqualibus æqualia adimas, æqualia ſunt reliqua.

Hæc cum permiſſa conſpiceret, lineam in Abaco rectam ducens, ſic ait. Quemadmodum poteſt ſuper datam directam terminatam lineam Trigonum æquilaterum conſtitui. Quo dato complures philoſophi, qui undique ſecum conſtipato agmine conſiſtebant, primum Euclidis Theorema fo rmare eam uelle cognoſcerent confeſtim acclamare Euclidi, plauderéq; cœperunt. Cuius laudibus etiam ipſa Geometria plurimum gratulata, ſe perſectantis gloriam ſublimari, prouehiq́; cognoſcens, ab eodem libros eius, quos caſu apportari conſpexerat, feſtina corripuit, atq; in cæteræ aſtructiõis doctrinæ documentum, Ioui ac ſenatui cælitum offerens intimauit. Quo facto doctiſſima cunctarum & benignisſima comprobatur.

Finis ſexti libri.

MARTIANI

MARTIANI CAPELLAE DE ARITHMETICA, LIBER VII.

Postquàm conticuit prudens permensio terræ:
Incuba sollertes curamq́ instigat in artes:
Sic Abacum perstare iubet, sic tegmine glauco
Pandere pulueream formarum ductibus æquor.
Altera tunc etiam gerularum accire iubetur,
Germanam, doctæ mundum quæ admensa sororis.
Nec mora digreditur. Tunc rursus Dia Voluptas
Ipsius æther ea Cyllenii immurmurat aure:
Cum doctas superis admirandasq́ puellas
Approbat omnipotens, tu optati lentus amoris
Gaudia longa trahis? captumq́ eludis honorem?
Seria marcentem stupidant commenta maritum.
Talia complacita spectat fastigia Virgo,
Nec te cura tori, nec te puer ambit herilis,
Nec mea mella rapis quæ nam hæc hymeneia lex est,
In Veneris agro Pallas sibi uindicat usum,
Quam melius thalamo dulcis petulantia feruet.
Casta maritalem reprimit Tritonia mentem,
Et nuptæ non æqua uenit, poscenda Dione est,
Conueniensq́ tibi potius celebrare Priapum.

His Athlantiades auditis, licent risum inhibere uix posset, ne infacetus tamen & impar lepidus haberetur, hilaro susurramine sic respondit:

Licet urgeas Voluptas
Thalamos inire suadens,
Tamen exceret peritas
Breuis ambitus puellas
Demumq́ nec iugalis
Cessator intricatus

Tardabo fulcra lecti
Et si quid illa nostrae
Veneris feret uoluptas
Ne uobis abnegabo:
Furtis modo allubescat:
Vt clàm roseta paruae:
Liliaq; det papillae.
Ne nunc sexus iugalis
Cura ferale morsum:
Et uulsa pellis acre
Laceros trahat capillos.

QVo dicto renitens, & plus solito laetior Voluptas ad Venerem regressa, cuncta eius auribus intimauit. quae delitiosa mollitie, & interrumpente genas rubore penè prodidit susurrata. Tuncq; marcidulis decenter peta luminibus Maiugenā cōspicatur, & quodam aspectu promittētis illexit: quam Saturnia de propinquo, uelut deprehendentis castigabat obtutibus. Quae dum geruntur, Paediaq; egressa dudum cum alia foemina miri decoris ingreditur: cui quaedā maiestas nobilissimae uetustatis, & ipsius Tonantis natalibus, ortuq; praecelsior uultus ipsius lumine renidebat, quae etiam miraculis quibusdam capitis reuerēda uidebatur. Nam primo à frōte uno, sed uix intelligibili radio candicabat. Ex quo item alter erumpēs, quadam ex primo linea defluebat. Dehinc tertius & quartus, tumq; etiam nonus. Decuriatusq; primus, honorū reueredūq; uerticem duplis, triplisq; uarietatibus circulabant, sed innumerabili radios multitudine prorumpentes in unum denuo tenuatos, miris quibusdam defectibus contrahebat. Huius autem multiplicem, pluriformemq; uestē quoddam uelamen quo totius naturae opera tegebantur, abdiderat. Digiti uerò uirginis recursantes, & quadam incomprehensae mobilitatis scaturigine uermiculati. Quae mox ingressa septingētos decē & septē numeros complicatis in eos digitis Iouem salutabunda suxxexit. Tum philosophia, ut Tritonidē propter astabat: quid numero tali Arithmetica intulisset, exquirit. Cui Pallas, proprio inquit Iouem nomine salutauit. Ac tunc illi radius primus emerserat, qui colliniatae lucis nitore porrecto, ipsius Iouis uerticem luminauit. Quibus miraculis radiorum innumera repente multitudine prorumpente, nōnulli tellustres, syluicolaeq; Diui Herculem conspicati, opinantes eam hydreo germine pullulare. Ac tunc ab orto terrigenis mussantibus murmure puer ille Piceus iussus admonere silētium. Verū foeminam Pythagoras, ut inter sapientes astabat usq; Abacum cōsecutus, idémque iam artem promere cupienti, quandam lactei luminis facem officioso

consistens

consistens, munere præferebat. Tum illa antequàm iuberetur, quid oportet, expromere sic exorsa:

Non ignota cælo, nec rebus mundanis ignorata, quas genui aduení, super uestrum quidem nihil dedignata concilium, quamuis singulos uos, uniuersosq; recenseam ex meis ramalibus germinari, tuq; potissimum quem principalis ante cunctos procreauit emissio, tuæ singularis primigenæq; naturæ fontem Iupiter recognosce. Nec despicabilem uestrum omniũ matrem, Mercuriale quod habeo me faxit officium, cum prosapiam archanæ artis, originisq; primordialem uobis studeam comprobare. Quæ cum in terris exerceor, astrorũ populus recognoscat honorandam suæ multitudinis genitricem.

De Monade.

PRæ cunctis igitur affata sacra monas esto: quam ante cuncta uibrantem sociati postmodum numeri principia docuerunt. Quæ si species est, accidens cuilibet extantium. Primo priusque est, quod numerat, quàm illud numerandum, ritè eam ante ipsum, quem principem dixêre, uenerantur. Nec dissimulabo, quòd monas retractãtibus unum solum ipsa esse, ab ea atq; cætera procreari, omniumq; numerorum solam seminariũ esse: solamq; mensuram, & incrementorum causam, statumq; detrimentorum. Quæ tamen ubiq; pars est, ubiq; totum, dum per cuncta perpetua. Neq; enim quæ est ante extantia, & quæ post absumpta non absconditur, potest non esse perpetua. Hanc igitur partem omnium Iouem ritè esse memoratum: quod quidem Idæalis illius, intellectualisq; speciei uis causatiuo testatur. Ad cuius exemplum unum deum, unum mundum, unumq; solem, singularemq; lunam elementa etiam in quo extant singula memorari. Licet Aristoteles unus è sectatoribus meis, ex eo quòd unum solum ipsa sit, & se quæri semper uelit, Cupidinem asserat nominatã, quòd se cupiat. Siquidem ultra nihil habeat, & expers totius elationis, aut copulæ in se proprios detorquet ardores. Hanc quoq; alij concordiam, hanc pietatem, amicitiamq; dixêre, quòd ita nectatur, ut non secetur in partes. Tamẽ rectius Iupiter nuncupatur, quòd sit idem caput, ac pater deorum.

De Diade.

DEniq; cum unum facta in quodcũq; defluxerit, licet eius linea insecabilis, ac sine latitudinis significatione fundatur, Diadem tamen facit. Quæ Dias, quod sit prima procreatio, à nonnullis Genesis dicta, quòd autem inter eam, ac monadem prima coniunctio est, consortiũq; consimile, Iuno perhibetur, uel coniunx, uel germana præcedentis. Est autẽ medietas capax. Nam bona, malaq; participat Eadem discordia & quæ aduersa oriantur, utpote quæ prima poterit, ab adhærente separari. In bonis

O uerò

uerò eadem iuſtitia, quòd duobus æquis gaudeat pariter ponderatis. Eademq́ ſocietas, quòd uinculum, quo media cõnectantur, habeatur utrinq; commune. Ab hac numerus auſpicatur. Et eſt opinabilis corporatio, motusq́ primi probamentum. Elemẽtorum etiam mater, nam de diade quatus elementorũ numerus procreatur: primaq́ forma paritatis eſt.

De Triade.

TRias uerò princeps imparium numerus, perfectusq́ cenſendus. Nam prior initium, medium, finemq́ ſortitur, & centrum medietatis ad initium, finemq́ interſtitiorũ æqualitate componit. Deniq; fata, gratiarumq́ germanitas, & quædam Virgo, quam dicunt. Cœloq́, hereboq́ potentem, huic numero colligaṫ. Ex eo etiam pfectus, quòd perfectos gignit, ſenarium, nouenariumq́, cuius auſpicio preces tertio ac libamina repetunṫ. Tres ſymphonias continet Harmonia, id eſt, Diapoſon, Hemolion, Diateſſeron. In tria ſe ſpatia temporis curſus alternat, ideoq́ tribus diuinatio memoratur. Idem mũdana præfectio eſt. Nam monadẽ fabricatori deo, Diadem materiæ procreanti, Triadem idæalibus formis cõſequeter aptamus. Animam uerò rationis & iracundiæ, cupiditatisq́ diſtribuere tricario.

De Tetrade.

QVid Tetradem dicam? in qua ſoliditatis certa pfectio. Nam ex longitudine ac profunditate componitur. Decasq́ plena his quatuor numeris gradatim plicitis integratur, id eſt, uno, duobus, tribus quatuor. Itẽ Hecatontas à decade quaternario cumulaṫ, id eſt. x. xx. xxx. xl. qui ſunt centum. Et item à centum quatuor numeri reddunt mille, id eſt, centum, ducenti, trecenti, quadringenti. Sic decem millia, cæteraq́ excrementa complentur. Quid quòd quatuor anni tẽpora. frontesq́ cœli, elementorumq́ principia eſſe non dubium eſt. Hominũ etiam quatuor ætates, quatuor uitia, quatuorq́ uirtutes. Hic numerus quadratus ipſi Cyllenio deputatur, quòd quadratus deus ſolus habeatur.

De Pentade.

SEquitur pentas, qui numerus mundo eſt attributus. Nã ſi ex quatuor elemẽtis ipſe ſub alia forma eſt quintus, Pentade eſt rationabiliter inſignitus: qui quidem permixtione naturali copulatur. Nã conſtat ex utriuſq; ſexus numero. Trias quippe uirilis eſt, dias fœmineus exiſtimatur. Etiam Apocataſticus dicitur. Et ſiue cum alijs imparibus, ſiue cũ ſuo genere ſociatus, ſe ſemper oſtendit. Nam quinq; per quinq; habes xxv. Et quinquies terni xv. Et quinquies ſepteni, trigies quinquies, Et quinquies noueni, quadragies quinquies. Item zonæ terræ quinq;. In homine ſenſus

quinq;

quinq́. Totidemq́ habitatores mundi generibus, ut homines, quadrupedesq́, reptantes, natantes, uolãtes. Hunc numerum quis neget esse diametrum? Nam decadis perfectio, circulusq́ huius hemisphærio dissecatur.

De Hexade.

Senarium autem perfectum, analogicumq́ esse, quis dubitet, cum suis partibus impleatur? Nam & sextam sui intra se continet, quod est unus, & tertiam, quod duo, & medietatem, quod tria. Item naturalia officia, sine quibus esse nihil potest, sũt sex, Magnitudo, Color, Figura, Interuallum, Status, Motus. Item motus totidem differentiæ sunt nã mouemur priorsum, retrórsumue, dextra, leuaq́, sursum, deorsumq́. Nam ille æternus quidam motus est circuli. Hic autem numerus Veneri est attributus, quòd ex utriusq́ sexus commixtione confertur, id est, ex triade: qui mas, quòd impar est numerus, habet. Et diade, quæ fœmina, paritate. Nã bis terni, sexis faciunt. Solida etiam figura quadrati, sex superficies habet. Totius harmoniæ toni sunt sex, id est, quinq́ toni, & duo hemitonia. Idem per primum motum, hoc est, diadem collatus, duodecim facit: inter quos duos numeros, duo medij inueniuntur, id est, octo & nouem. Quorũ unus ex meo nomine, regulâque censetur. Nam Arithmeticus memoratur idem nouenarius. Eodem enim numero superatur à duodecim, quo nouenarius numeris superat senarium, id est, tribus. Alius autem numerus, id est, octo musica ratione confertur. Ea enim parte superatur, à xij. qua ipse superat sextum, id est, tertia. Nam sexti tertia, duo sunt, duodecimi tertia quatuor: quod Geometrica ratione componitur. Ea enim post collationem media octo per nouem, quæ extrema, id est, sex per duodecim. Nam utræq́ faciũt septuaginta duo. Item in maioribus numeris, media extremorum rationibus componuntur, sub prædicta senaria ratione: nam sexies septuagesies dipondius, quadringentos trigies dipondius. Similiter octies septuagesies dipondius quingentos septuagessis sexis. Item nouies lxxij. faciunt sexcentos xlviij. Similiter duodecies, faciunt dccclxiiij. Quæ media inter se multiplicata reddunt numeros extremorum inter se cõuenientium. Hic primus numerus, id est, senarius harmonias ostenditur genuisse. Quippe sex ad duodecim, est symphonia Diapason: sex ad nouem, hemiolos: sex ad octo, epitritos, id est, symphonia Diatesseron. Unde Venus harmoniæ mater perhibetur. Item hic senarius quadrato & solido quaternario sociatus, horas diei, noctisq́ dimetitur: nam quater seni uicissis quadrussis faciunt.

De Heptate.

QVid autem te Heptas uenerãda cõmemorem? Quæ quod naturæ opera sine fœturarum contagione conformas, inter deos Tritoniæ uirginis uocabulum possedisti nam cum omnes numeri intra decadem positi, aut gignant alios, aliisq́ gignantur, aut procreentur, Hexas octas generantur tantummodo. Tetras autem & creat & creat. At Heptas quòd nihil gignit, eo par Virgini perhibet. Sed quod à nullo nascitur, hic Minerua est. Et quod ex numeris tam masculinis, quàm fœminis constet: Pallas Virago est appellata: nam ex tribus & quatuor septem fiunt. Qui numerus formam lunæ complectit: nam primo est corniculata, quam μονοιδῆ Græci uocant. Deinde mediiunia, quam dicunt διάτομον. Dehinc dimidiato maior, quæ dicitur ἀμφίκυρτος. Mox plena, quæ dicit πανσέληνος. Item tres formas prædictas deficiens repetit, hic numerus lunæ cursum significat. Nam unum ii, iii, iiii, v, vi, vii xxviii. faciunt. Item septem sunt circuli, & tot planetæ, tot dies, totq́ transfusiones elementorũ. Nam ex informi materie primus ignis, ex igni aër, ex aëre aqua. ex aqua terra. Itẽ fit ascensio, & ex terra aqua est, & ex aqua aër, & ex aëre ignis. & ex igni materiem incomprehensam, iam nonpoterit perueniri. Quid omnium natura, nonne huic probatur numero deseruire? In principio septimani partus hominem absolutum perfectumq́ dimittũt. Dehinc ideo homo septem meatus habet in capite, sensibus præparatos, duos oculos, auresq́, & nares totidem, & unum os. Dehinc mense septimo paruulis dentes emergunt, ac septimo anno mutantur. Item secũda hebdomada pubertatem mouet, gignendiq́ possibilitatem. Tertia florem genarum. Quarta incremẽta staturæ finiuntur. Quinta iuuenalis ætatis, plena perfectio est. Septima etiã natura abstruxit membra uitalia, linguã, cor, pulmonem, lienem, iecur, & duos renes. Item septem corporis partes hominem perficiũt. Caput tenus imò collo, pectus, uentrem, duas manus, totidemq́ pedes. Totidemq́ stellæ in uertice axis cælestis.

De Octade.

AT octonarius numerus primus cubus est, & perfectus Vulcano dicatus. Nam ex primo motu, id est diade, quæ Iuno est. constat. Nã dias per diadem facit tetradem. Ad hæc bis ducta, facit octadem. Perfectus item, quòd à septenario regitur. Omnis enim cubus sex superficies habet. Item ex imparibus consecutis impletur. Nam primus imparium trias, secundum pentas ambo octadem faciũt. Item cubum, qui à triade uenit, id est, xxvii, sequẽtes impares reddunt, id est, heptas, enneas, & xi. qui oẽs faciunt xxvii. Item tertius cubus, qui à tetrade uenit, id est, lxiiii. Nam quater quaterni xvi. sunt. Hoc quater lxiiii. fit, & hic ex imparibus quatuor. qui

superiores

superiores sequũtur, id est, xiij xv. xvij. xix fiunt simul lxiiij. Et sic omnes cubi per impariũ incrementa inueniunt, sui duntaxat numeri. Sanè hic octonarius cubus ita omnium cuborum primus est, ut monas omnium numerorum. Cubus autem omnis etiam matri deûm tribuitur. Nam ideo Cybelle nominatur.

De Enneade.

ENneas quoq; perfecta est, & perfectior dicitur; quoniam ex triade, perfecta forma multiplicata perficitur. Deinde, quòd primi uersus finem tenet, & ideo Mars appellata, à quo finis omniũ rerum. Quadratus quoq; finis est eorum, quæ per collationem augentur. Nam & harmoniæ ultima pars est. Ad Ennadem enim ab octade collatio, percussionis sonus efficitur. Non minus nouem musas dixêre. In mundo etia nouem sunt zonæ, id est, sphæræ, & deorum septem & terræ.

De Decade.

DEcas uerò ultra omnes habenda, quæ omnes numeros diuersæ uirtutis ac perfectionis intra se habet. Quæ licet primi uersus finis sit, secundæ monadis implet auxilium. Hæc primi uersus numerorum regulas, analogias, genera, species, differentias, perfectiones, & imperfecta concludit, Daturq; Iano, quamuis eam plurimi Apocatastasim memorarint.

Quid sit nnmerus.

DIctum breuiter, qui numerus primum uersum facit, quos deorũ contineat, quasq; uirtutes, iam nunc quid ipse numerus sit, quâsue inter se analogias seruet & formas, breuiter intimabo. Numerus est cogregatio monadum, uel à monade ueniens multitudo, atq; in monadem desinens. Sunt autem numeri simplicis regulæ quatuor. Prima est, quæ appellatur à paribus par. Secunda, à paribus impar. Tertia, ab imparibus par. Quarta, ab imparibus impar, quas inferius memorabo. Sũt etiã qui primi numeri appellantur, qui à nullo numero diuidi possunt, nisi à monade tantum non diuidi, sed componi uidentur, ut puta vij xi. xiij. xvij. & cætera similia: nullus enim eos diuidere, uno ordine potest. Quapropter primi appellantur: quoniam à nullo numero exoriuntur, nec æquis portionibus discernuntur. A semet igitur nati alios ex se creant numeros. Quoniam ab imparibus paria fiunt, à paribus impar fieri nullo modo potest. Ergo primi numeri necessario habendi, pulchriq;. Sed omnes numeros primi uersus sub his regulis retractemus. Monas quidem numerus non est. Dias par est. Trias, & ordine & uirtute primus. Tetras, à paribus par. Pẽtas primus Hexas, à paribus impar, & ab imparibus par. Vnde & pfectus nominatur.

Heptas primus. Octas à paribus par. Enneas ab imparibus impar. Decas ab imparibus par. Sicut in primo uersu, ita & sequentibus hæ regulæ colliguntur. Primus igitur uersus est, à monade usq; ad Enneadem. Secundus, à Decade usq; ad xc. Tertius uerò ab hecatondade usq; ad dcccc. Quartus, qui & ultimus à mille usq; ad nouē millia, licet nonnulli Græci & μυρία adiecisse uideantur. Mihi uerò solus numerus approbatur, qui digitis cohercet. Alias quædam brachiorum contorta saltatio fit, quæ fit, ut numeros Germanæ præcedentis formis, ac lineis concinamus. Nam mihi in primo uersu monas, illi in signo principiū, quod non habet partes. In secundo uersu à decem numeri uelut linea discindunt. In tertio uersu quadrati ex centum, reliquisq; finiunt, quæ uelut latitudo primæ lōgitudini sociatur. In quarto uersu iam cubi sunt, ideo ex mille, reliquisq; societas Finis ergo, uel limites mihi sunt monas, decas, hecatontas, & mille. Geometriæ uerò nota, linea, figura, soliditas. Nam monas ita indiuidua est, ut nota. Decas uerò in numeris, ut linea longitudinis solius Hecatontas quadratus qui est superficies, & in latitudinem, & in longitudinē diuiditur, id est, decas per decas fit centū quadratus. Hoc per decem fit cubus mille. Omnis impar progressus à monade per singulas positiones necessario quadratos efficit. Prima ipsa monas fecit quatuor. Primū quadratū associas quinq; fecisti. Secundū quadratū associas vij. & nouem fecisti xvi. quadratū tertium Adijcis item nonas, & perficis quadratum xxv. Eodem modo progreditur ratio usq; in infinitum. Sed ad superius diuisa regrediar. Omnem numerum aut parem, aut imparem esse, & utroq; finiri. Quicquid numero adijciatur, finito finitū adijci, neq; ex infinitis, finitum fieri posse.

De pari & impari, ex ijsq; compositis.

Omnis uerò numerus, aut par, aut impar est. Par est, qui in duas æquas partes diuidi, ut ij, iiij, vi. Impar, qui in duas æquas partes diuidi non potest, ut in iij, v, vij. Deinde ex imparibus, quidam ex imparibus tantum impares sunt, ut iij, v, vij. Quidam etiam multitudine constant, ut ix, xv, xxi, quos περισσάκις περισσοὺς Græci appellant. At in his, qui pares sunt, plura discrimina sunt, an pares sunt, & diuidi possunt. Cæteri uel ex paribus pares, uel ex paribus impares, uel ex imparibus pares. Et illos Græci ἀρτιάκις ἀρτίους, uel περισσάκις ἀρτίους, uel ἀρτιάκις περισσοὺς nominăt Pares ex paribus sunt quatuor, quia ex bis binis octo, quia ex bis quaternis constat. Pares ex imparibus sunt, qui pares impari multiplicatione fiūt, ut bis terni sexis, aut quinquies quaterni uicies, quod genus Græci περισσάκις ἄρτιοι uocant. Et hi qui imparem numerorum multitudinem pari multiplicatione consumant, ut cum bis terni sexis, & quater quini uiginti fiunt,

fiunt, quod genus ἀρτιάκις περισσόν Græci uocant. Qui numeri quamuis idem sunt, rationes tamen in crescendo diuersas recipiunt, atque ex his ipsis quidam in duas partes diuisi protinus in impares numeros recidunt. Quidam semel, sæpiusue per pares replicati, citra singularitatem in impares resoluuntur. Nam duodecim & uiginti semel per pares diuidi possunt. At xlviij. nimirum bis uicenos quaternos, inde bis duodenos, deinde senos omnes adhuc pares efficiunt, nouissime in ternos impares decidunt. Itaque nemo longius procedere simili multiplicatione potest, quin ut duplicatione reuoluta ascenditur: sic per replicationes, item in plures partes digeritur. Nam uiginti & bis dena sunt, & quinque & quaterna, & decies bina.

De quatuor speciebus numerorum.

QVatuor deinde species numeros excipiũt. Quidam enim sunt per se incompositi, quidam per se compositi Quidam inter se incompositi, quidam inter se compositi. Ex quibus duo priores primi numeri duo sequentes, secundi nominantur. Sed ea res, quo facilius addisci possit, planius iudicanda est. Prima & minima omnis numeri mensura singularitas est. Quia nullus numerus nõ in singula diuidi potest. Deinde eum etiã aliæ mensuræ excipiunt, ut duplicationes, quæ duplo. Triplicationes, quæ triplo increscunt. Cum hoc ita sit, quibusdam numeris in singularitate sola mensura est, qui nisi in singula digeri non possunt: quales sunt tres, tantum impares tres sunt. Quibusdam uerò & in alijs quales sunt quatuor & nouem. Nam bis bina quatuor: ter terna nouem sunt. Ita illa duplicatione, hæc triplicatione metitur. Ac sæpe una quidem talis mensura numeros habet plures, siquidem octo metiri, & quadruplicatione, & duplicatione facile est. Cum & quater bina, & bis quaterna octo sunt. Inter quæ euidens est, quicquid aliqua multiplicatione metimur, metiri nos etiã singularitate posse. Sed non ubicunque singularitatis mensura est, esse alicuius etiam multiplicationis necesse est. Ita singularitas omnibus mensura communis quibusdam unica est. Et cum hoc ita sit per se incõpositi numeri dicuntur, qui nullam mensuram habent, nisi singularitatis. Per se uerò compositi, quos metiri non tantum singularitate, sed alia quoque multiplicatione, licet & hæc quidẽ singulorũ numerorũ æstimatio sit. Bini uerò pluresue iuncti inter se incompositi esse dicunẽ, qui nullam communẽ mensurã nisi singularitatis habent, ut iij. & quatuor. Neque enim interest an quatuor dupli mensuram habeãt: cum eadem illa in tribus non sit. At inter se compositi sunt: quibus alia quoque quàm singularitatis mensura communis est, ut nouem & xij. Quorũ utrunque triplicatiõe metiri, cũ ter terna ix. ter quaterna xij fiant, Cum uerò alij numeri in singula tantũ: alij etiã in aliquos soli-

dos numeros diuidantur, ut re ipsa discreti sunt. Sic etiam uocabulis discernam, ne qua inde legentibus confusio oriatur. Et cuiusq; numeri membra nominabo solidos numeros, in quos is deduci poterit, ut in xij. fiunt. At singula, & si qui etiam solidi numeri immixti singulis inserentur, partes appellabo, ut in septem, uel totidem singula, uel etiã bis terna singulo adiecto.

De numeris perfectis & imperfectis, & plusq; perfectis.

EX numeris quidam perfecti sunt, quidam ampliores perfectis, quidam imperfecti, τελείου. & ὑπερτελεῖς & ὑποτελεῖς Græci appellant. Perfecti sunt, qui partibus suis pares sunt. Ampliores perfectis, qui plus in partibus suis quàm in se ipsis habent. Imperfecti, in quorum partibus minus quàm in ipsis est. Exempli causa summamus sex. Hi & in singula diuidi possunt, & in bina, & in terna. Cum ex sexies singula, & ter bina, & bis terna fiant sex. Ergo partes eius sunt unum duo, tria. Nunc in unum hæc conferuntur, fiant sex. Hoc est esse parem partibus suis, & hoc numeri genus in aliqua uirtute est. Cætera in uitio, uel exuperante, uel ex deficiente, utputa summamus xij. & duodecies singula, & sexies bina, & ter quaterna. Et bis sena xij. fiunt. Itaq; eius partes sunt, i, ij, iij, iiij, vi. Quæ iunctæ in unũ sexdecim efficiunt. Hic amplior perfecto numerus est. At xvi. fiunt, iunctis singulis sexdecies, octonis bis, binis octies, quater quaternis. Neq; pariter has si facias ulla eius numeri mensura est. Collati autẽ in unũ. i, ij, iiij, viij, nõ ultra faciũt q; xv. minus eo, ex quo orti sunt. Hic imp̃fectus numerus est.

De planis & solidis numeris.

ALij etiam plani numeri sunt, alij crassitudinem quoque in se habẽt. Planum numerum esse Græci dicunt, qui à duobus numeris continetur. Id eiusmodi in ratione mensurarum tantum de norma contineri, quantum à toto quadrangulo. Cuius pars in ea norma sit, existimãt, id est, ad numeros plani referuntur. Qui in duo latera ordinantur: Sicut rectum angulum facienti & normæ similitudinem repræsentent. Igitur si in alterum latus quatuor, in alterum tria porriguntur, hi duo numeri lege eorum duodecim capiunt, planumq; eum numerum nominant. At crassitudinem aiunt, à tribus numeris. Sint in alterum puta latus quatuor, in alterum tria, supra deinde quatuor adijciuntur. His numeris altitudinem quoquo super inferiorẽ normam impleri dicunt, includiq; xxiiij. In quibus obscuritate & supuacuo quæsita euidentissimũ est planum esse numerum. Sic singulis iunctis, neq; sup alterũ sit crassitudine fieri numeris sup numerũ imposita. Ipsa aũt planicies uarias formas habet, numeris ad similitudinẽ aliquarũ figurarũ ordinatis quas incipiũt. Aliæ etiã uel triãgulæ fiũt, atq; eæ, quæ q̃tuor angulos habet, uel quadratæ sunt, uel altera parte longiores quas ἑτερομήκεις Græci appellãt. Præterea plures quoq; anguli possuut interdum

terdum & inæqualia numeri latera esse. Et cum deinde crassitudinē insurgat, figurasq; plures efficiat, Tessera perfectissima esse inter eas uidetur. Est autem triangulus in paucissimis tribus, quadratū in paucissimis quatuor. Id autem, quod imparia latera habet in paucissimis quinq;, altera parte longius, quadrangulū in paucissimis sex. Crassitudo item, qua tessera in paucissimis octo. Nam duo simplicem ordinē faciunt tres sic componi possunt, ut totidem angulos habeant, iiij. in quadrū positi, in omnē partē binos habent. Quinq; sic colligunt, ut in altero latere duo. in altero iij sint. Sex quadrangulū faciunt, quod in duobus lateribus binos, in duobus ternos habet. At si quatuor ponunt, & crassitudo oritur, & paria omnia latera in planiciē, atq; altitudinē sunt binis in omnē partem ordinatis. Similes autē plani numeri sunt, quorū latera eandem rationē habēt, ut sex & dc. Cū illis in altero latere duos, & in altero tres: his in altero cc, altero in latere ccc. sint Eodemq; modo similes etiā in crassitudine numeri sunt, quorū latera sub eadē ratione sunt, ut xxiiij. & xcvi. Nam ut in illis alterū latus iiij. & alterū iij. habet, quo fit, ut planicies xij crassitudo xxiiij. capiat, Sed in his alterum latus octo, alterū vi. recipiat. Quo fit. ut planicies xlviij. crassitudo xcvi. comprehendit. Quod est autem inter duos & tres, hoc inter cc. & ccc ratio quæ est inter iij & quatuor: hæc est inter sex & octo. Manifestum erit simul æquæ rationes. quæ inter numeros sunt, subiacere. Omnis enim numerus pars est alicui numero.

Quo modo fiat maior minore numerus.

Maior autem multiplicatione procedit, aut ratione membrorum aut partium, aut simul & multiplicatione, & ratione membrorū, uel partium. Ratio membrorū in uno membro pluribúsue. Ratio partium in una parte pluribúsue est, minor uerò est numerus, aut replicatione minuit, aut ratione membrorū, uel partiū. Interdū etiā simul replicatione, & ratione, aut membrorū, aut partiū. Neq; ulla ratio numeri ad numerū, quæ non intra hæc est. Græci multiplicationis numeros πολλαπλασίους replicatos ὑπολλαπλασίους: mēbro. mēbrisue antecedentibus ἐπιμέρους appellāt. Binis deinde nominibus utunt. in his. in qbus binæ rōnes sunt. Cum hoc ita sit, numerus cōparem rationē habet æqualitatis, quā ἰσότητα Græci uocant, ut ij. ad duos, iij. ad iij. Quæ ratio etiā perfecto numero ad suas partes est. Ideoq; is numerus potior cæteris habet. Quid enī æquo esse melius potest? At ubi alter numerus maior, alter minor est, protinus inter eos distantia est, quod in omnibus fit, qui ratione membrorum, uel partium, aut antecedūt, aut antecedūtur. Ideoq; hi numeri priores sunt, inter quos, partesq; eorum aliquid discrimen est. Sed ut distantia inter duos numeros maiorē, minorēq; eadē est; sic ratio inter eosdē cōtraria est. Tantūdem enī

distat

distat inter iij. & quatuor, quantum inter quatuor & iij. At ratio inter hos ipsos diuersa est: eaq́ꝫ quæ sit, intra patebit.

De multiplici uel submultiplici numero, & de ratione numerorum uel partium.

CVm proposuerim uerò primas in multiplicatiōe rationes esse multiplicationis, ratio est senioni ad ternionē, octonario numero ad quaternariū. Contrà replicationis ternioni. Ad senionē quaternario numero ad octonariū. Membrorum uerò rationem uincit is numerus, qui solido membro, membrisue antecedit, qualis est nouenarius ad senariū. Ternione enī uincit, quæ eadē uis in senarij numero inuenit. Cōtraq́ꝫ mēbrorū ratione uincit nouenarius à senario. At partiū ratione uincit, qui in se & ipsum minorē numerū habet, & aliquā partem eius, partésue, ut si vij. cum quatuor conferant: siquidē in septenario numero, & quatuor sunt, & horum iij. Contra ergo partiū ratione uincunt, iiij à septē. At idem numerus & multiplicatione, & membrorū ratione antecedit, ut puta, si octo iunguntur, & iij. nam octo & bis terna habēt: & præterea membrū in duobus. Et multiplicatione uerò, & partiū ratione uincunt v. si cōferant cū duobus. Nam in v. bis bina sunt, & præterea duorū pars una. Cōtra his ipsis numeris, minores à maioribus simul, & replicatione uincunt, & aut membrorū ratione, aut partiū. Sed ut genera rationū inter numeros hæc sunt, sic species in singulis plures. Nā ut ad multiplicationem primū, replicationemq́ꝫ ueniamus. Inter hos, aut dupli ratio est, aut tripli, aut quadrupli. Ac pcedere quoqꝫ ultra multiplicatio potest, per eosdéq́ꝫ rursus gradus idem numerus replicat. Ergo rationē habent duplo maiorē ij. ad unū, iiij. ad duo. octo ad quatuor. Duplo minorē, unū ad duos, duo ad quatuor, quatuor ad viij. Itē triplo maiorē, iij. ad unum, nouē ad iij. Triplo minorē, unum ad iij. tres ad nouem. Quadruplo maiorem, iiij. ad unū, xvi. ad quatuor. Quadruplo minorem, unum ad quatuor, quatuor ad sedecim. Eadéq́ꝫ in ulterioribus multiplicationibus, & incrementi diminutionis ratio est.

De super particulari.

AT ubi intèr maiores, minoresq́ꝫ numeros ratio mēbrorū est maior aut super dimidio uincit, quem ἡμιόλιον, aut super tertio, quem ἐπίτριτο, aut super quarto, quem ἐπιτέταρτον Græci uocant. Et sic ad super quintum, super sextum, ulterioréſque ratio procedit. Superdimidius est, qui ipsum aliquem numerum & dimidiū eius habet. Supertertius, qui ipsum aliquem & tertiam eius. Superquartus qui ipsum aliquem, & quartam eius. Eademq́ꝫ in ulterioribus ratio est. Cōtra ex hisdē numeris minor, maiori. Aut subdimidius est, quē ὑφημιόλιον. At supertertius, quē ὑπότριτον Aut subquartus, quē ὑποτέταρτον Græci appellant. Supdimidij rōnē habēt

iij ad

iiij. ad duo. ccc. ad cc. Quorum supra facta est mentio. Contra subdimidij duo ad tria, cc. ad ccc. At super tertij. iiij. ad iij. octo ad sex. Qui ipsi quoque supra positi sũt. Subtertij, tria ad quatuor, sex ad octo. Superquarti quatuor ad quinq;, octo ad decẽ. Subquarti, quatuor ad quinq;, octo ad decem.

De Superpartiendi.

PArtium uerò ratio proxima in quibusdam numero supertertio est, in quibusdam superquarto: idq; procedere ultra potest. Supertertio similis est, ubi maior numerus minorem ipsum, & aliquas eius tertias partes, comprehendit. Superquarto, ubi & illum ipsum. & quartas eius. Summamus, quinq; ad tria, & decem ad sex. Antecedit quinarius ternionem, quod & illam ipsam, & eius duas tertias habet. Item in decus sunt & sex, & de sex duæ tertiæ. At proxima supraquarto ratio est inter septem & quatuor. Inter xiiij. & octo. In septẽ & ipsa quatuor sunt, & eius iij quartæ. Atq; ut ea ratione, quæ supertertia & superquarta proxia est, maiores in his numerum uincunt, sic ratione proxima subtertiæ & subquartæ minores cum maioribus habent. Illo neminem decipi cõuenit, ut in aliquam partium rationem super dimidiæ, similem putet. Nam si numerus aliquis, numerum aliquem & dimidium eius habet, superdimidius est. Si numerum aliquem & eius duo dimidia habet, pars est. Nam ut duæ quidẽ tertiæ rationem supertertio proximam habent, sic duæ quartæ rationẽ super quarto proximã recipiunt. Nam si quis ipsum & eius duas quartas habet, supdimidius est: ut si sint sex ad quatuor. In sex enim & quatuor sunt, & eius duæ quartæ. Contra uerò, ut ea ratione quæ supertertiæ & superquartæ proxima est, maiores in his numeri uincũt: sic rationem proximam subtertiæ & subquartæ minores cum maioribus habẽt. Eademq; ratio procedit, sicut superquintæ ulterioribus similis est.

De multiplici superparticulari & super partienti.

HInc rursus plura discrimina oriuntur: siquidem unus numerus potest duplo geri, aut super dimidio, aut super tertio, aut super quarto ulterioribusue & multiplicationũ, & membrorũ rationibus. Ponamus iiij. & x. Ex his decẽ duplo, & super dimidio aucti sunt. nam bis quaterna octo sunt: deinde dimidiũ quatuor, sunt in duobus. Apponamus quatuor & xiiij. Ex his xiiij. ex triplo è sup dimidio aucti sũt. Nam ter quaterna, xij. sunt: Deinde dimidiũ quatuor sunt in duobus. Progrediamur ultra usq; quatuor & xviij. Ex his xviij. quadruplo & super dimidio increuerunt. Nam quater quaterni, sedecim sunt: deinde dimidium quatuor sunt in duobus. At si sint tres & septem: ex his septem duplo aucti sunt, & super tertio. Nã bis terna sex sunt: deinde pars tertia trium sunt in uno. Sint tres & decem, ex his decem triplo increuerunt: & supertertio. Nam ter terna nouem

sunt,

ſunt: & deinde pars tertia trium eſt in uno, Ponantur iij. & xiij Ex his tredecim quadruplo aucti ſunt, & ſuper tertio. Nã ter quaterna, duodecim ſunt. Deinde pars tertia trium eſt in uno. Accipiamus nũc quatuor & nouẽ, ex his nouem & duplo plus habent, & ſuper quarto. Nam bis quaterna octo ſunt. Deinde iiij quarta pars eſt in uno. Quatuor uerò & xij. tripli, & ſuper quarti ratio eſt. Item quatuor & xvij. quadrupli, & ſuper quarti ratio eſt. Idemq́ in ulterioribus numeris fit, per quæ numeri minores ex his. Et replicationes alicuius & ſubdimidij, uel ſubtertij, uel ſubquarti: uel alicuius ulterioris rationes cum maioribus habent, ut apparere ex his potuit. multiplicatio à minima ratione incipit, & ſubinde ad maiores, maioresq́ tranſit Ratio membrorum, uel partiũ replicatio à maxima ratione incipit: & ſubinde ad minores, minoresq́ trãſit. Maior ratio dicitur, quæ plus: minor, quæ minus adijcit. Ergo maior ratio tripli, quàm dupli: maior quadrupli, q̃ tripli eſt. Contra, minor dupli quàm tripli: minor tripli quàm quadrupli eſt. Incipit igitur multiplicatio à duplo: inde ad triplum, ad quadruplum, ſemperq́ ad maiores rationes tranſit. At ratio membrorum incipit à ſuperdimidio, deinde ſuper tertium ſuper quartũ, ſemperq́ ad minus, & minus peruenit. Quæ oẽs rationes inter duos, inter rationem membrorum & partium: uel inter duos numeros fines ſunt: ita numeri ſunt, ut puta dupli ratio eſt inter duo & unum, tripli inter iij. & unum. quadrupli inter iiij. & unum, Et ſub ijſdẽ nominum rationibus fines minimi, ſuaq́ comparatione multo minores, uel ſub duplo quàm duo & unum, uel ſub triplo quã m tria & unum, uel ſub quadruplo quàm iiij. & unum poſſunt. Super hos deinde quãtumlibet iiſdem rationibus ſolus fines his numeris augent. Ideoq́ eas fines, quæ minimè eunt, Pythagoricus Thermacides nominat, quod ut uas ſuper ſuum fundũ, ſic numeri rationis eiuſdem ſuper iſtos adiunguntur Idemq́ etiã ratione mẽbrorum: minimi enim fines ſunt, ſuper dimidij inter duos & iij. Super tertij inter tres & quatuor. Sup iiij inter quatuor & quinq́: tum deinde ſub hiſdẽ rationibus numeri complentur. Neq́ alia conditio eſt, quæ ipſa incipit à tertia parte, ſicut membrorum ratio de hemiolo Deinde primum minimas fines comprehendit: tum ad maiores tranſit. Ex his autem uerisimile eſt, primam multiplicationem eſſe inuẽtam. Deinde rationem membrorũ, tum partium. Neq́ enim difficultas ad duplum, deinde triplum & quadruplum apparuit, tum ex duplo ſuper dimidij facta conditio: ex triplo ſuper quarti eſt. Idemq́ in ulterioribus incedit. Nam qui duplum uidebat, hoc ipſo cœpit intelligere dimidium: quia ut duplum quatuor duorum ſunt, ſic dimidium quartæ rationis duo. Vt igitur duobus duos adijciendo quatuor fecit: ſic rurſus quaternioni duos adijciẽdo, fecit ſuper dimidium. Vtq́ ex duobus triplo ſexis impleuit. ſic ſenario numero duos adijciendo ſuper tertium inuenit. Idemq́ in ulterioribus incidit. Deinde cum incurrent numeri ſine

iudicis

iudicis quidem rationibus positi. Quæsitum est, quotquot eæ partes alterius numeri in altero essent. Et his eò uentum est, ne cuius numeri non aliqua ratio ad alium numerum exploratis ultima sit.

Item de pari & impari, & ex his cõpositis.

POst hæc non difficillima animaduersio gemina ratione in numeris fluxit, quoniam genera numerorum, rationumq; inter eos orientiũ exposui. Rursus ad ea singula reuertar, & quæ in quoq; animaduersiones sint, indicabo. Incipiam de paribus & imparibus. Par omni multiplicatione sic procedit, ut par maneat, duplo augentur, ij, iiij, viij, xvi. Triplo, ij, vi, xviij. Quadruplo, iiij, xvi, & lxiiij, & cdvi. Idemq; in ulterioribus fiet. Impar pari multiplicatione protinus interit, & in numerum parem recidit. Impar, impari multiplicatione increscere potest, ut impar maneat. Nã bis terna sex. Item bis quaterna octo fiunt. Eodemq; modo quater terna xij. Quater quina xx. At ter terna nouem: & ter ix, xxvij. Item quinquies terna xv. Quinquies quina xxv. Idẽq; in omnibus multiplicatiõibus euenit, quo fit, ut siue par, siue impar, parium numeroru multitudo est, id quod consumatum est, par fit, ut, ij, iiij, vi, viij. Quæ impar numerorũ multitudo est, fiunt, xx, ij iiij, vi, quæ impar numerorum multitudo est, xij. Ambo numeri pares Item pari, imparium numerorum multitudo pares facit. Ergo tres & quinq; fiunt octo, qui pares sunt. Impar tantummodo imparium multitudo impares seruat Nam, iij, & quinq; & septem fiunt xv. Illi quoq; impares eadem de causa quotiens par numerus uel parem, uel imparem multiplicat is qui efficitur, par est. Nam duplicatio siue multiplicatio, siue duo multiplicauit, fecit quatuor. Siue, iij. fecit sex, ambos pares. At impar numerus si parem multiplicat, facit parem. Si imparem, tum demum imparem reddit. Nam triplicatio si duos multiplicat, efficit sex. Ipsos quoq; pares, si tres, efficit ix. qui impares sũt. Tum si pari par adijcit, par manet, ut si duobus iiij, adijciant sunt sex. Si impari impar adijcit, fit par, ut si tribus v, adijciant, sunt octo Vno autem modo impar numerus procedit, si numero numerus non adijcitur eiusdem generis. Sed par impari, & par pari. Nã siue quatuor quis adiectis tribus auterit, siue, iij, adiectis, iiij, fient. vij, qui impares sunt. Deinde numero pari quale demitur, tale superest Numero impari contrarium est, ne quid demitur, superfit. Ergo si pari par demit, id quod supest, par est. Vt si ex octo duo auferantur, superfint, vi. Si numero impari impar demitur, id quod superest, par est: ut si ex vij iij auferant, superfint, iiij Si numero impari par demitur, id quod superest, impar est, ut si ex vij, duo auferãtur, superfint quinq;. Par deinde ex paribus est numerus, quisquis dimidium par habet, ut est in xij quorũ dimidium in senario est numero, ipso quoq; pari. Itẽ par ex paribus est, quisquis à duobus duplo

P increuit,

increuit, ut iiij, viij, xvi Aut quisquis ab aliis sic increuit, ut recidere in parem possit. Quod uenit etiam quadruplo uel octuplo, similibusque auctis. At quisquis numerus dimidium impar habet, par ex imparibus est, ut senio, cuius dimidium in tribus est. Si quis uerò neq; duobus, per duplicationem increuit: nec dimidium impar habet. Par quidē ex paribus est, oritur tamen ab eo: qui par ex imparibus est, ut xij. Hic enim numerus, neq; per duplicationem ortus est neq; dimidium impar habet, sed à senario numero per duplicationem increuit. Ille autem par ex imparibus, id est, ternis est.

De incompositis numeris.

TRanseamus, nunc ad numeros incompositos, quos etiam primos secundósque nominare proposui. Incompositi, per se numeri nulli pares sunt, exceptis, ut supra posui, duobus. Cæteri quicunq; per se incompositi sunt omnes impares sunt, ut iij v, vij, ix, xiij, xvij, xix, similesq;. Per se uerò cōpositi numeri sunt omnes pares, qui uel ex paribus, uel ex imparibus sunt. Nam & quatuor atq; octo duplicatione metimur: quorum alter numerus in binos, alter in quaternos replicatur. Et idem facere in sex, aut decem, facilè est, cum ille in ternos, hic in quinos resoluatur. Præter hos multi impares per se cōpositi sunt, id est qui cum impari numero multiplicantur. Nam siue ternio, siue quinarius numerus, siue quis alius impar impares numeros multiplicauit, qui fit effectus impar est. & per se compositus. Multiplicet ternio seipsum: fiūt ter terna nouem. Multiplicet quinarius numerus seipsum, fiunt quinquies quina uiginti quinq;. At multiplicet, uel ternio quinariū numerum, uel quinarius numerus ternionem, fiunt quindecim Omnesq; hi numeri nouem xv, xxv, per se compositi sunt. Et quicunq; impares partis eiusdem sunt, inter se uerò incōpositi nulli duo pares sunt. siue ex paribus, siue ex imparibus sunt. Quia nonnulli aliam quàm communem mensuram habēt. Nam ut summamus duos pares numeros: alterum ex paribus, alterum ex imparibus, id est, iiij, & sex, tamen inter se compositi sunt, quia cōmunis his duplicatio est, quia bis bina, quatuor, bis terna, sex sunt. At impares primum omnes qui per se incompositi sunt Neq; enim possunt aliquam communem mensuram præter singularitatem habere, qui ne propriam quidē ullam habent. Ergo iij, v, vij similesq; omnes ut per se: sic etiam inter se incōpositi sunt. Et in eadem sorte is quoq; numerus est, qui par sub eodem iure est, id est, duo. Nam ne hic quidē cum iij, aut v, aut cum simili cōponitur. Tum quisquis ex his numeris, qui p se incōpositi sunt, iungitē cū altero numero: quamuis per se cōposito. Efficit, ut hi duo numeri inter se incompositi sunt, ut si iij, & iiij. iunganē. Quid enim interest, si in alterius mensura aliqua pars & eadem singularitate sit. Si alteri

non est

non est. Ac licet etiam duo, pluresue numeri, non per se tantum, sed etiam inter se compositi sint, incompositus efficit, ut omnes inter se incompositi sint. Quia quamuis aliqua mẽsura pluribus communis, nulla tamen omnibus præter singularitatem est, quod euenit, si quatuor, sex, octo, & qui licet similes ponantur. Adiciantur deinde duo siue tres. Nam quamuis tres priores numeri inter se componi possint: tamen hi duo inter se componuntur. Non tantum uerò adiectio eius numeri, qui per se incompositus est, efficit ut plures numeri inter se non componantur, sed potest etiam euenire, ut qui per se compositi sunt, in unum dati inter se incõpositi sunt, ubi quamuis aliquas mensuras diuersas tamen recipiunt. Idq; euenit, & inter impares duos numeros & inter parem atq; imparem. Summamus xi. & xxv. Horũ uterq; per se compositus est. Habet enim mẽsuram nouenarius numerus. In ternione habet xxv, in quinario numero. Inter se tamen hij non componuntur, quia neq; nouem quinarij numeri mensuram, neq; xxv. ternionis admittunt. Idem fit inter octo & nouem parem atq; imparem numerum. Nã neq; duplicatione, aut quadruplicatione nouem, neq; ternione octo metiri possumus. Itaq; per se etiam inter se incompositi sunt, qui per se componuntur, non protinus etiam inter se componi possunt.

De Compositis.

COmpositi uerò inter se sunt omnes pares, ut apparere supra quoq; potuit. Quicunq; uel ex paribus, uel ex imparibus sunt. Deinde quidam impares, ut ix, & xv, cum uterq; numerus in ternos recidũt. Tum quidam pares, & quidam impares, ut nouẽ & xij. Siquidem his quoque triplicatio cõmunis est, ter terna, ix, ter quater xij, sunt. Illud animaduersione dignum est, quòd cum impari numero nunquàm is par componi potest, qui ex paribus, sed ex imparibus ortus est. Adeo mutata quoq; sorte: iuris tamen aliqua societas superest. Ergo nouem neq; cum quatuor, neq; cũ octo, neq; cum xvi, neq; cum ullo simili numero componi possunt. Componuntur uerò cum xij, & xxiiij, quæ à tribus initium sumpserunt. Ac ne cum omnibus quidem, qui pares ex imparibus sunt, cõponi potest. Omnis impar numerus, qui per se compositus est, quia potest nõ in eandem mensurã recidere, ergo ix, & l. componi non possunt, quia, l. nullam triplicationẽ recipiunt. Quæ nouenario numero sola præter singularitatẽ mensura est. Euenit autem hoc, quia ne xxv. quidem, quæ duplicata, quinquaginta fecerũt, ternionem recipiebant. Ergo si quando impar numerus, ex quo par factus est, eandem mensuram, quam alter impar tenet, habuerit, totum demum cum illo impari par, qui ex hoc factus est, componi potest: ubi illud nõ antecessit: ne huc quidem sequitur. Ideo nouem & quinquaginta inter se non componuntur. Ad nouem xxx. inter se componuntur. Orta enim sunt xxx.

duplicatis,xv. Iam autem, nouem & quindecim inter se componi poterãt: cum communis mensura his in ternione est. Et ex his cætera oriuntur, quæ ad hoc numerorum genus pertinent.

De duobus numeris inter se incompositis, & per se compositis.

EX duobus numeris inter se incompositis, siue uterq; siue alter per se cõpositus est, mensura alterius cum altero non cõponitur. Sint quatuor & nouem. Hi per se compositi, inter se incompositi sunt. Mensura autem quatuor in duobus, nouem in tribus est. Neq; duo uerò cum ix, neq; iii, cum quatuor componuntur. At si sint quinq; & quatuor, alter per se incompositus mensuram quaternio habet in ii. Duo autẽ & quinq; non componuntur. Si duo numeri inter se incõpositi sunt, & alter ex his seipsum multiplicabit is qui sic effectus est, cum priore illo non componitur. Sint, iii, &, iiii, hi inter se incompositi sunt. Siue ternio se multiplicarit, ix, &, iiii siue quaternio idem fecerit, xvi, &, iii, inter se incompositi erunt.

Si duo numeri inter se incompositi seipsos multiplicarint, qui ex his fiẽt, inter se incompositi erunt, ut si eosdẽ, iii, uel quatuor sumpserimus, & uterque se multiplicarit, nouem quoq; & xvi, inter se incompositi erunt.

Si duo numeri inter se incompositi sunt, & alter ex his se multiplicabit, effectusq; sic numerus rursus ipse se multiplicabit: Qui sic effectus est numerus cum altero illo non componitur. Sint duo & iij, uterlibet numerus se multiplicet, fiunt bis bina, iiij. ter terna, ix. Rursus hos numeros idẽ multiplicent, fiunt bis quaterna octo. ter nouem, xxvij Summantur nunc duo & xxvij, uel duo, uel nouem, æquè inter se incompositi sunt.

Si duo numeri inter se incompositi sunt, & uterq; se multiplicauerit, deinde effectum ex se rursus multiplicauerit, hi quoq; qui sic effecti sunt, ut in his ipsis, qui supra positi sunt. Nam ex ij. octo: ex iij, xxvij sic facti inter se non componuntur. Si duo numeri inter se incompositi sunt, & in unũ iunguntur, hic numerus, qui sic effectus est, componi cum alterutro ex prioribus nõ potest. Si, iij &, v, in unum iungantur, fiunt octo. Hi neq; cũ v, neq; cum tribus componi possunt. Si numerus in duos inter se incõpositos diuisus est, componi cum alterutro eorum nõ potest. Diuidantur ix, in, iiij, &, v, neq; cum quatuor, neq; cum, v, cõponi, iiii possunt. Si duo numeri cum tertio iuncti sic fuerint, ut omnes inter se incõpositi sint: deinde ex duobus alter alterum multiplicat, qui sic effectus erit uterq; cum eodem illo tertio componi non poterit. Sint duo numeri quatuor & vii, adiiciantur, his tribus inter se incompositi sunt, multiplicent duo priores, alter alterum, quatuor, octo, aut octies quaterna fiunt, xxxii. Hi &, iii, inter se incompositi sunt.

De per

De per se incompositis.

Omnis numerus, qui per se incompositus est, componi cum altero non potest, nisi cum ipso mensura est. Ergo cōponuntur iij, ad ix, v, ad xv, quia ter terna nouem, quinquies terna, xv. sūt. In quo numero quid eius non habebunt, cum eo componi non poterunt.

Si duobus numeris positis, minor è maiore detrahatur, & his qui superest, non est mensura eius, qui proximus ante eum demptus est. Hi numeri inter se incompositi sunt. Sint iij, & octo. Tollantur ex maiore numero terni quotiens possunt, supersunt duo: in his trium mensura non est. Ergo iij. quoq; & octo inter se incompositi sunt. Si iij, iuncti sunt ex omnibus qui sub eadem ratione sunt: ex his duobus quilibet in unum dati cum tertio non componuntur. Sint iij, numeri nouem xij, xvi. Horum insequens semper priori supertertius est. Nec ulli tres minores duo iuncti reperientur, cōfundantur in unum nouem & xij, fiunt xxi. Hi cum xvi non componuntur.

Si impar numerus cū aliquo componi non potest: nec cum duplicato quidem eo componitur. Sint quinq; & octo: hi inter se incōpositi sunt, duplicentur, octo fiunt, xvi, nec cum his quidem quoq; componi possunt.

Si duo & alteri duo numeri ponuntur, sic ut neuter ex prioribus cum alterutro ex insequentibus componi possit: nec is, qui de duobus prioribus factus est, componi cum alterutro insequentium potest. Sint duo numeri quatuor & octo, Itemq; alij duo, v, & vij, neuter ex prioribus cōponi cum altero insequentium potest. Confundantur in unum quatuor & octo, fiunt duodecim, ne hi quidem cum quinq; aut septem componuntur.

Minimi numeri ex his qui sub eadem ratione sunt, inter se incompositi sunt, ut in dupli ratione minimi sunt, duo & quatuor. In tripli, duo & sex. Hiq; inter se non componuntur. At quamuis magni numeri summantur, qui inter se incompositi sunt minimis ex omnibus, qui sub eadem ratione sunt. Sint ut in duo ad unū cc & c, hi inter se nō componūtur. Est autem inter eos partium ratio, quod cc. & c. id est, dimidio, & xcix. partibus antecedunt. Neq; id esse inter ullos minores numeros potest. Cum uerò mensuræ ratio efficiat, ut quidam per se incompositi, compositi ue, quidam inter se incompositi, compositi ue sint, non alienum uidetur documentis protinus subijcere. Omnis numerus aut per se incōpositus est, aut si per se compositus est, in aliquo per se incomposito mensurā habet, ut iij: quiq; ab eo per triplicationē increscunt in tribus. Item xv. in v. Sed corū qui pares ex paribus sunt, minima mensura in duobus est. Eorum autē, qui pares ex imparibus, aut etiā impares sunt, minima mensura etiā in maioribus numeris est. Omnibus tamē imparibus: unius autē compositi mēsura, uel minima, uel maxima facilè reperiē: Replicatio enim numero proxima mēsura, maxima ultra minima est, ut puta sint, l. hi replicenē. Dimidia pars eorum xxv. In his

mensura maxima est. Rursus animaduertamus quas inferiores mensuras habeat. Sunt autem decies quina. l. Item quinquies dena: Item bis quina uicena: Nec ulla ex his minor est, ea, quæ ex duobus est. Hæc igitur minima mensura quinquagenarij est. At si duo numeri inter se compositi sunt, maior & minor, quo modo reperiatũ communis, his maxima, minimáque mensura quæri potest. Oportet autem maiori numero minorem detrahere quotiens potest. Deinde quantum ex priore superest, tantundẽ demere ex minore quotiens potest. Qui sic interierit numerus: is eorum erit numerorum mensura maxima. Sint enim duo numeri, cccl. &, c. demantur ex cccl. quotiens possunt, id est, ter. Reliqui sunt, l. ex altero centenario numero detrahantũ l superer ũt ex eo, l. Hic numerus cccl. &, c. communis mensura maxima est. Nam quinquagies bina, c. quinquagies septena, cccl. sunt. Ex hoc etiam illud apparet, quod quisquis numerus minor maximũ in supradictis numeris metitur. uno quoq; eorum mensura metietur. Minima autẽ mensura eorundem numerorum sic inuenitur. Vbi maxima reperta est, illius ipsius minima quæritur. Eadem etiam prioribus numeris communis minima est. Vt hic quoq; minima quinquagenorũ mensura in duobus est. Igitur eadem etiam priorum numerorũ minima mensura est.

At trium numerorũ, qui inter se cõpositi sunt, maxima minimaq; mẽsura sic inuenitũ Duorũ mensura maxima quæritũ, si & tertio quoq; eorum minimo cõmunis est repertũ id, quod desyderatũ est. Si non est medij, minimiq; maxima mensura eodem modo requiritũ. Eaq; tribus omnibus communis est. Sint tres numeri cccl. c. lxxv. quæ sit mensura maxima cõmunis his qui cccl. & his, qui c. sunt. Repertaq; sit in quinquagenario numero. Consideremus an hic tertiũ illum, qui lxxv. habet, metiatur. Si metiretur, omnibus tribus cõmunis esset. Nõ metitur autẽ Ergo iungamus c. & lxxv. & horũ maximã mensuram requiramus Demo ex c lxxv. supersunt xxv. Hos quotiẽs possum demo ex eo numero, qui lxxv. habet, id est. bis. Supersunt xxv. hic numerus maxima mensura est cõmunis his, qui c. & his. q lxxv, sunt. In his etiã omniũ triũ numerorũ, maxima mensura cõmunis est. Nam uicies quinquies terna, lxxv, sunt. uicies quinquies quaterna c. Vicies quinquies quaterna dena, cccl. Consideremus nunc horũ xxv. quæ minima mensura sit: ea peruenire neq; ad duos, neq; ad tres, neq; ad quatuor potest, sed est in quinario numero. Et hæc eadem mẽsura minima cõmunis omnibus tribus superioribus numeris reperitur. Nam ij qui & cccl. & c. & metiuntur, lxxv, non metiuntur iij. qui lxxv, metiunt, cccl & c. non metiunt iiij, c. metiuntur. Qui rursus cccl, &, lxxv, nõ metiuntur. Quinq; primũ omnes illos metiri possunt, quia quinquies quina dena lxxv. quinquies uicena centũ, quinquies septuagena cccl sunt. Duobus uerò numeris datis, quem minimum illi metiantur, sic inuenitur. Sint dati numeri ij, & iij hi inter se incompositi

compositi sunt. Ex his alter alterum multiplicet. Bis terna, uel ter bina fiunt sex. Hic minimus numerus est, quem illi duo mentiantur. Maximum, quē metiri possint, nemo dixerit, sed omnem idem numeri metientur, quicunq; senario numero multiplicato fiet. Addātur duo numeri inter se compositi nouem & duodecim. Simili multiplicatione eōdem non peruenitur, quia potest etiam minor numerus, quàm qui sic efficitˉ in his mensuram aliam habere igitur uia reperiundum est. Videamus, qui minimi numeri sub eadem ratiōe, qui hi sint. Est autem in nouenario numero minimus rationis eiusdem tres, in duodenario duo. Nunc multiplicet ex minoribus numeris uterlibet nō suum numerum, sed alienum, i, uel tria, xij, uel, ij. ix. Ter duodena xxxvi. bis nouena xviij. Ex his consyderemus an minor numerus, qui est xviij. mensuram habeat, & in ix, & in xij. Habet autem in ix. & in xij, nō habet. Dimittatˉ igitur, & maior apprehenditˉ, qui est xxxvi. Hic minimus est, quem metiri & ix, & xij, possint. Nam & nouies quaterna & duodecies terna xxxvi. sunt. Eadem ratione omnē numerū, quicunq; xxxvi, multiplicatis fiet, idem dum duo numeri metiuntur. Tribus autem numeris datis: numerus, quem minimū illi metiātur, sic inuenitˉ. Sint dati tres numeri ij, iij, iiij. Summus is nūerus, qui minimus & in duplicatione, & in triplicatione mensurā habet, is est senarius numerus. Consideremus an hic etiā tertiū ex tribus idem quaternionē metiatur. Si metietur, repertum id esset, quod requisitū est. nunc non metitˉ. Aspiciamus ergo, quē minimū iiij, & iij, metiantur, is est xij. Ergo is est minimus, quē omnes illi tres metiri possunt. Nā & bis sena, & ter quaterna, & quater terna xij, fiunt. Et hic quoq; omnē numerum, qui xij. multiplicatis fiet, idem illi numeri iij, metianˉ. Vbi duo numeri numerū aliquē metiunˉ, qui minimus in illis duobus mensurā habet, eiusdem illius numeri mensura est. Sint dati xij. hos & ij. & iij. metiuntur. Minimus autē numerus, quē illi duo metiuntur senarius. Atqui in isdem etiam xij, metitur. nā sexies bina xij, sunt. Idem fit in eo numero, quem tres aliqui metiunˉ. Nā hic quoq; metitur, qui minimus in illis tribus mēsurā habet. Ponanˉ xxiiij. hos & ij. & iij, & iiij metiunˉ minimus autē numerus, qui est xij in isdem illis tribus mensurā habet. Atquin hic quoq; eos qui xxiiij sūt, metitur: nā duodecies bina xxiiij, sunt. Si binis nūeris maiores, minoresq; ponuntur, sicut eadē ratio inter maiores, minoresq; sit. Quotiēs maior minorē, totiens minor minorē metitur. Sint numeri duo & tres, deinde octo & xij. Eadem inter maiores, minoresq; numeros ratio est. Nā & iij, ij & xij, his qui octo sunt superdimidij sunt. Metiunˉ autē iij, eos, qui xij, sunt quater. Nam ter quaterna duodecim sunt. At qui duo quoque eos, qui octo sūt, quatuor metiuntur. Nam quatuor bina octo sunt.

Quotiens singularitas aliquem numerū metitur, totiens alius numerus eam etiā metiet. Eueniet, ut quotiens singularitas ex secundis ulteriorē

P 4 numerum

numerum metietur, totiens is, qui ante in singularitatis mensuram uenerit, ulteriorem numerum metiatur. Sint, i, & v, & vi, & xxx. Singularitas quinarium numerum quinquies metitur. Inde facit senio in xxx Rursus ipsos sex singularitas sexies metitur. At quinarius quoque numerus sexies metitur eos, qui xxx, sunt. Si duo numeri, alteri alterum multiplicant, cum uerò numerum, qui sic effectus est, aliquis qui per se incompositus est, metitur. Idem necesse est etiam utrunq; ex prioribus metiatur. Multiplicet decus octonarius numerus fiunt, lxxx, hos, ij, metiuntur. Nam bis quadragena lxxx. sunt. At quin idem si octo quoq; & decem metiũtur, cum bis quaterna octo, bis quina decem fiant Quotiensc unq; numeri portionis eiusdem, quam ἀναλογίαν Graeci uocant, in ordinem ponuntur, Primus si ultimum metitur: secũdum quoq;, & deinceps omnes metitur. Si secundum metitur, ultimum quoq; & medios metietur. Si quemlibet deniq; unum metietur, omnes metietur. Contra si ultimum non metitur, ne secundum quidem, neq; quenquàm alium. Si secundum nõ metitur ne ultimum quidem, aliumue. Si quem medium nõ metitur: ne alium quidem. Sint iij, & ix, & xxvij, & lxxxvij, & ccxliij. inter hos omnes tripli ratio est Ternio autẽ metitur eos, qui ccxliij, sunt. Ter octogeni & singuli ccxliij, sunt. Idem ergo metitur nouenarium numerum, cum ter terna nouem sunt, & qui hũc metitur, etiam ultimum. Et quia utrumlibet, etiam caeteros. Et quia mediũ quẽuis ex illis, & priores quoq; & ulteriores. At duo qa non metiunt, ccxliij. ne ix. quidem, aut medios quia ix non metiuntur, ne ccxliij, quidẽ aut medios, quia nullum ex medijs metiuntur, ne ulteriores quidem.

Si quotlibet ab. i. numeri cõueniunt portionis eiusdem, quot per se incompositi numeri ultimum numerum totidem etiam eum, qui ab uno proximus est, metientur. Sint numeri, qui duplo increscunt, i, ij, iiij, viij, xvi. Ex his eos, qui, xvi, sunt. ij, & idem seipsos metiuntur At sint in, xij, cxliiij, in millibus, dccxxviij. Sunt per se incompositi numeri, ij iij, quia bis octingenta, lxiiij in millibus, dccxxviij, sunt. Itemq; ter quingenta septuagena sena. At quin idem, ij, &, iij, &, xij, quoq;, quàm ab uno proximi sunt, metiunt. Cum bis sena. & ter quaterna, duodecim sint. Si quodlibet ab uno numeri portionis eiusdem sunt, minor numerus maiorem semper per aliquem aliorũ, qui sub eadem portione sunt, metit. Sint, i, ij iiij, viij, xvi, xxxij, lxiiij. Et his ij, eos, q iiij sunt, iiij, eos, qui octo sunt, & ex duplicatione metiuntur At ij, eos, qui octo sunt, quadruplicatione metiuntur. Eadem eos, qui sedecim sunt, metiuntur iiij. Itemq; octuplicatione metiũtur, ij, eos, qui, xvi, sunt, iiij, eos, qui, xxxii, sunt octo, eos, qui lxiiii, sunt. Neq; inuenitur numerus, qui non & maiorem metiatur, & nulla alia mensura id facit, quàm quae in hisdem numeris est. Si quodlibet ab uno numeri portionis eiusdem sunt. Et his, qui ab uno proximus est, per se incompositus est. Maximus ex his in mensuram

mensuram non ueniet, nisi qui eiusdem portionis erit. Sint, i, iii, ix, xxvii, inter hos tripla portio est, & uni proximus numerus per se incompositus est. Igitur eos, qui xxvij, sunt, nullus numerus metiri potest, nisi aut iij aut ix, quia sub eadem portione sunt, quod non ita euenit, si quãdo ab, i, proximus numerus compositus est. Sint, i, iiij. xvi, lxiiij proximus ab, i, numeris, per se compositus est. Ergo ultimus, qui est lxiiij. Alias quoque mensuras, quanquam in hac serie sunt, admittit. &. ij, &, viij, &, xxxij cum bis xxxij, octies octona bis, & tricies bina, lxiiij faciant, quem minimum numerum, duo per se incompositi metiuntur. Eum nullus alius per se incompositus metietur. Summatur, v, &, vii, nullum minorem numerum, xxxv, metiuntur. Nam quinquies, vii, & septies quina, xxxv, sunt Atque nullus alius numerus per se incompositus, hunc metiri potest. Nõ, ii, non, iii, non xi, non, xiii, non, xvii, multo uerò minus ulteriores numeri. Si quadratus numerus, quadratum metitur, in latere quoque eius alterius mensura est. Sint, ii, quadrati numeri iiii, & xvi, metitur eos, qui xvi, sunt, quaternio. Quater enim, iiii, xvi. At qui in latere iiii, ii sunt. in latere eorum, qui, xvi, sunt, iiii sunt, ii, metiuntur quaternionẽ. Bis enim bina, quatuor sunt. Ex hoc etiam illud apparet ex ii, quadratis numeris, si in alterius latere mensura est, in ipso quoque quadrato numero alterius quadrati mensuram esse. Si quadratus numerus quadratum non metitur, ne in latere quidem alterius mẽsura alterius est. Sint quadrati numeri, iiii, &, ix. Quaternio nouenariũ numerum non metitur. Ergo ne ii, quidem, qui in latere quadrati sunt, iii, qui in latere nouenarii nũeri sũt, metiuntur. Ex hoc etiam illud apparet ex ii, quadratis numeris, si in alterius latere alterius lateris mensura non est, ne in aliquo quidem quadrato numeri alterius quadrati mensuram esse. Si tessera, tesseram metitur, in latere quoque alterius lateris mẽsura est. Sint, ii, tesseræ, octo lxiiii. Eos qui, lxiiii, sunt, octo metiuntur. Siquidẽ octies, viii, lxiiii, sunt. At quin si in latere eius tesseræ, quæ octo habet, ii, sint, in latere eius tesseræ quæ, lxiiii. habet, iiii, sunt, ii, quaternarii mensura sunt. Ex hoc etiam illud apparet, si ex duabus tesseris ii alterius latus, alterius mensura est lateris, eius quoque tesseræ alia tessera mensura est. At qui si tesseram tessera non metietur ne in latere quidẽ apparens lateris alterius mensura est. Sint. ii, tesseræ octo, & xxvii, eos qui, xxvii, sunt octo nõ metiuntur. Ergo cum in latere eius tesseræ, quæ octo habet, duo sint, in eius, quæ, xxvii habet, iii, sint. Duo ternionẽ non metiuntur. Ex hoc etiam illud apparet, quod si in latere tesseræ non est mensura: ne ea quidem tessera eam tesseram mentitur.

In omni uerò numero, qui mensuram in aliquo numero habet, ex eodẽ & mensuræ nomen acquirit, qui mensuram facit. Sint nouem. hos ternio metiť, & est etiã nouẽarii nũeri tertia pars, in tribus sint, xvi. Hosq̃ ternio metitur,

metitur. Et eſt quarta eorum, qui xvi. ſunt quaternio. Idemq́ in cæteris omnibus numeris reperitur. Sequitur autem, ut ſi numero membrum ſit, eo numero menſuram is habeãt, cui cum eo membro cõmune nomẽ ſit, ut nouenarij numeri membrum in ternione eſt, eumq́ tres metiuntur.

Hos ſat erit curſim numeros memoraſſe, modosq́
Cætera Cecropias æquum perhibere cathedras
Si tamen ullus ineſt noſtris ſuper alitus aris,
Aut ritè in ueterem cultum replicantur abollæ,
Me ſpacium admonuit iam claudere fatibus orſa.
Ne ſuperum noſtri capiant faſtidia cætus,
Et uetus aſtrigero pellar numeraria cælo.
Sic ait ac reticens propriori adiuncta ſorori eſt.

Explicit liber ſeptimus.

MARTIANI CAPELLAE DE ASTRONOMIA, LIBER VIII.

QVAE dum geruntur, & deorum ſacer Senatus illos numerorũ concinentium, repugnãtiumq́ admiratur anfractus, ipſamq́ fœminam quadam uenerabilis excellentiæ celſitudine reuerendam, non caſſum parentem ſuperûm creditum recognoſcit, Multitudo etiam, quæ iuſſa conſtiterat, ſapientum, præſertimq́ Pythagoras cum ſectatoribus cunctis, Platóque Timæi ſui caligoſa diſcriminãs arcanis eam laudibus uenerantur. Nuptiarumq́ Virginem ſæpius cõſpicabunda Pallas, quid ſuperdotalis eruditione fœminæ cõprobaret, exquirit, & ipſa nutum admirantis aſſociãs. Cyllenius autem nullius magis alumnæ ſplendore, ac luculentia gloriatus, huius ſe fœminæ euehit granditate. Sic Phœbo diutulæ aliam dotalium intromittere remorante, ne prioris Proferæ admiratio laberetur: Sacrum paulum fuit, reuerendumq́ ſilentium. Sillenus interea, ut Euan conſecutus ponè uietus atque accliuis aſtabat, ſeu marcore confectus ætatis, ſiue anxia inter

inter doctæ uocis miracula intentione comprehensus, an aliàs poculis turgens. Tunc etiam nuptialis gratiæ nomine pro lectatus inundãtis se temeri infusione proluerat. Iam dudum laxatus in somnos, forte repente blandum stertens ranæ sonitum de sorbentis increpuit. Quo terrore & rapiduli sonitus raucitate concussi, eódem se quamplures conuertêre diui: senísq; p flantis somnum atq; humentis crapulæ exundatione conspecta, risus circũstantium, eò maximè, quo claudebatur excussus. Tunc quoniam credita iocos nuptialis licentia non uetare famulitium Veneris, uernaculæq; Bromiales tantos cachinnos concussis admodum tulêre singultibus, ut quamplures alios connisos cohibere risum, hoc maximè impetulantis proruptionis sonitum, effusiq; cachinni licentiam prouocarint. Deniq; ut semper impatiens, atque inuerecundis procax, ac proteruus assultibus ad eum alacer Cupido atq; hylarus accurrit, atque ut depile, rubellúmque caluitium senex bacculum acclinatus affixerat palmæ uerbere percrepantis applosο: eóque sonitu reclamantis risum uelut etiam permissum penè omnibus suscitauit.

Tunc uix senex reclusis
Creperum uidens ocellis
Circunspicit ridentes,
Ictuq; suscitante
Stupidum dolens tuetur,
Frictuq; palmulari
Madida detergit ora.
Tunc motus increpante
Baculum rapit Lyæo,
Ac dum mouere gressum
Cupit aduocante Lyde,
Tandem recepta luce
Superûm uidet senatum
Percellitur repente,
Siliceriumq; nutant
Tentat celere cursum
Tunc motibus negatis
Magis inuolutus astat,
Cesimq; formidantes
Abeunt pedes tremore,
Titubansq;, moliensq;,
Hæret, reddit, recurrit,
Tunc uicta palpitansq;

Turgens

Turgens cadit senectus,
Fit maior inde risus.
Nescit modum uoluptas,
Donec iubente Baccho
Satyrus rapit iacentem,
Scapulisq́ dat supinum,
Vuidumq́ Iachi membrum
Colloq́ complicatum,
Vtribus parem reportat.

Hac iocularis licentiæ alacritate feruente Satyra illa, quæ in eos semp curæ habuit informare sensus: ne tu ait infelix, uel Capella, uel quisquis es, non minus sensus quàm nominis pecudalis huius incógrui risus adiectione desipere uel dementare cœpisti? An tandem nō dispensas in Iouiali cachinnos te mouisse concilio, uerendumq́ esse sub diuûm, Palladiaq́ censura assimilare quenq̃ uel cerritulum garrientē. A quo etiam tempore Cupido uel Satyrus petulantis ausus procacitate dissiliunt. Nempe cum Virgo sydera, pulchriorq́ dotalium in istam uenerabilem curiam, ac deorum uentura conspectus. Apage sis nec post ad hæc iugales ausus lege hymenæa & culpæ uelamine licentis obnuberis. Saltem Prieneiæ ausculta nihilum grauatæ sententiæ. Et ni ὄνος λύρας λυρῶ; γνῶθι. Tam tristibus, aspersisq́ Satyræ alioquin lepidulæ uerberibus demulctatis, cum excusa mentis admissi uelut procacis inuolutus tandem, quæ puellarū intromittenda paratur, inquiro. Ac sic illa nōdum stomacho senescente, quo in me inuehebatur, exorsa.

Astrigeræ iam sedisiter, cursumq́ polorum,
Et sacra multiuago, quà tollunt sydera flexus,
Dicere tempus adest, uideo splendescere pulsu
Icta coruscifери, quo tunc laquearia cæli.
Illic bis septem solitus seruare Triones
Plaustro Hyperborea resplendet luce Bootes.
Hinc qua deuexo tellus subducitur axe,
Ignoto Canopos sese infert fulgidus astro.
Phœbæos pariter currus, rapidosq́ meatus,
Et toties uariæ flammantia cornua lunæ.
Quin etiam medios, quos nectunt culmina circos
Obliquæ & rutilis, nuo se rapit orbita signis
Cernere iam uideor, tu fingere ludicra præstas.
Vilisq́ astriloquæ præfers commenta puellæ:

Talia adhuc canente Satyra, uetitus ille, ac durissime castigatus, denuo me

nuo merisus inuasit. Euge inquam, Satyra me ante poëtriam fecit collere. Cœpisti me Parmissiaci gurgitis sitire fontes. Iam ne fulgores prœuides, & uultus deorũ? Vbi illud repente discessit, quod irrisoria semper, lepidaq; uersutia, inter insana semper deridebas, Vatum rumores dicabulis cauillantibus, saleq; contenta, nec minus poëtarum, Rhetorumq; cothurno inter lymphatica derelicto. Est quod rapido feruebas cerebrosa motu, ac me Sileni somnum ridentem censorio clangore superciliosior increpabas. Ergo nec figmenta dimoueam, & nihil leporis, iociq; permixti tœdium auscultantium recreabit Peligni de cætero iuuenis uersiculo resipisse, & ni tragicum corrugaris, ride si sapis ô puella ride. His me, satyraq; mea alterna diutulæ obiurgatione rixatis, aliam dotalium Virginum Delius intromissurus egreditur. Et ecce globus quidam lucis æthereæ, & concaua perspicui ignis aggestio, ut apparebat intra se quandam uirginem claudens mitiuertigine sensim uolutus illabitur. Quo candore luminis propinquantis plures irradiati refulsere Diui, fatalesq; maximè: quorũ etiam habitus, motusq;, & quicquid in his ignotũ credebatur, emicuit. Tunc & ipsa extimi cæli contextio eiusdem lucis fulgoribus reuibrauit. Quo miraculo stupefacti, aërij, terrestresq;, mariniq; Diui, & si quos clausa telluris operiunt: Astreamq; Vranien certe Libyssam apparuisse rati locum confessionis honoratissimæ prœbuêre Et ecce subitò prosilit quædam gemmata, nec minus totis artubus decenter occulea. Huic sydereus uertex, uibrantesq; crines. Verum alæ cum pennis hyalinis & uolitandi per mundũ remigia crebrius aurata crispantur. Gestabat in manu cubitalem, fulgentemq; mẽsuram. In alia librũ in quo præmetata diuûm itinera & cursus, recursusq; syderei cum ipsis polorum cardinibus prænotati ex metallis diuersicoloribus apparebãt. Quæ ubi in medium quampluribus sibi dijs arridentibus uenit, cæteris pulchritudinem, splendoremq; eius admirãtibus ita cœpit. Multæ admodum rationis, nec eiusdem despicabilis, tenendæq; contuitu me, si qua sunt industriæ nostræ opera, conuenerat reticere. Hæc enim uerecundæ arbitror probitatis motus, cursusq; proprios ipsis ediscerere, qui mouentur, docereq; deos uelle, quod faciunt. Tum etiam, quod per immensa spacia seculorum, ne profana loquacitate uulgaret Aegyptiorũ clausa adytis occulebar. Quippe per quadringenta ferme annorum millia illic reuerenti obseruatiõe delitui Atq; utinam post diluuialis consternationis excursum: Athenarumq; urbem longa intercapedine restitutam, nullæ me in Græcia terrestres illecebræ, nec iactantes crinitorum scopas palliolos non tegendam potius q̃ diuulgãdam cognouissent. Nunquàm profectò itineris rationes, reditusq; uestri, in noticiam, ac mortalium curarum illuuiam peruenirẽt. Sed quorum utcunq; in graiam noticiam hominum errabunda perueni, sufficere oportuit, quicquid ab Herathostene, Ptolemæo, Hypparcho, cæterisq;

uulgatum. Ne me ultra loquendi necessitas ingrauaret. Tamen quia me alumnantis, erudientisq; Cyllenij reticere non permittit officium, nostriq; studij secreta discludere. Solertia quoq; nubentis inuitat. Apud uos superi cælestesq;, qui uestra recensebitis metacula, non tacebo.

De Mundo.

MVndus igitur ex quatuor elementis, ijsdemq; totis in sphære modum globatus. Terram in medio, imoq; defixam æternis cæli raptibus circum currens circulari quadã ratione discriminat. Quanquàm auscultare physicis in ipso astruendi limine non dedigner, qui subtilium corporum teneritudinem suis coactibus circunductam in quasdam sectas uias & circulorum intercapedines non æstimant disparari, sed suis fluctibus adhærentes naturas undiq; secus globoso ambitu orbibúsque diffundi: Quarum circa medium, quod dixere centron, aquæ primum, aërisq; sequens. Tertium ignis Cyma commemorat: Et nunc quinto quodam corporeæ substantiæ temperamento æthereos circũuolare fulgores. Quo loco solis, ac lunæ, ac syderum signiferiq; orbis se obliquitus circũducit, quod Cido. Foreticus, Cyma gymnasia retulerunt: Cuius naturæ tranquillitas etiam illum extimum tenet, ambitioremq; cursum, qui ex eo, quod nullis syderibus occulatur, ἄναστρος perhibetur. Si igitur sui similis omnis circumagentium naturarum ambitus reperitur, nulli possunt æthereum tractum circuli uariare. Nos igitur circulos non ita dicemus, ut liquẽtis naturæ discrimina corpulenta fingamus, sed ut ascensus, descensusq; ad nos errantium demonstremus. Neq; enim uel axem, polósque, quos in sphæra ænea, quæ Circi te dicitur, ad intelligentiæ compendia affixere mortales. Ego robori mundanæ rationis apponam, cum nihil solidius terra sit, quod eam ualeat substinere. Deinde cum poli uelut perforatæ exterioris sphæræ cauernis emineant, & hiatus quidam, cardinésque fingantur: Quod utiq; subtilibus æthereisq; accidere non potuisse compertum. Sicubi igitur intelligentiæ edissertandiq; proposito, uel axem, uel polos, uel circulos perhibebo, Idæali quadam prudentia, non diuersitate cæli discreta, sed spaciorum rationibus dispensetur: Sicq; habeatur, cum euexum, deuexumq; mundũ dixero, cum similis cunctis suis partibus sit, sublimeturq;, uel lateat pro conditione orizontis, positioneq; terrarum.

De quinq; Paralellis.

HOc igitur præmonito illud insinuo, quod quidam Romanorũ nõ per oĩa ignarus mei: Stellas à stando, Sydera à considendo, Astra ab Astreo dicta fuisse cõmemorat, fabulosisq; cõmẽtis Graij complevere cælũ. Ego præcepta potius edisserã disciplinæ, ac decem dici mundi

circulos

circulos assueuero. Quorum alij paralelli, quos æquidistantes Latinè possumus memorare, eosdem polos habent, quos ipse mundus. Poli enim sunt, qui à centro circuli linea usq; in circunferentias ducta medietatis sectæ mensuram æqua ratione discriminant.

De primo Paralello.

VErũ ex paralellis primus is est, qui & semper apparẽs: & contingẽs confinia Finitoris nunquàm mersus assurgit, qui septentrionalis circulus perhibetur. Ex eo quod cum cæteris, quæ promentur, etiam gemina sydera septentrionis includit.

De Secundo.

SEcundus autem ex paralellis maximus solstitialis est, ad quem sol æstiuus accedens solstitij fine repulsus abscedit.

De Tertio.

TErtius æquinoctialis medius, maximusq; cunctorum, per quem sol secundo, uel cum in æstiuam flagrantiam surgit, uel cum in hyberna descendit, quadam mundi medietate peruectus mensuram noctis lucis æqualitate compensat.

De Quarto.

HVic propinquus brumalis, in quem hyemali fine perueniens in aquilonem. Denuo rursus assurgit.

De Vltimo.

QVintus autem, idemq; ultimus australis: quiq; antarcticus perhibetur. Hic mersus, ac uix altiore circuli extremitate orizontis defixa contingens tanti tamen spacij, quanti septentrionalis circulus ratione monstratur, ei etiam inuenitur oppositus.

De Coluris.

COnsequens reor coluros demonstrare: quorũ pars desuper quædã alia in imò uersatur occulta: de quibus non nescio scriptorũ uariare diffinita. Nam alij à septentrionali cardine in meridianũ duci circulum perhibent. Ex indeq; sub terras meantẽ: denuo in arcticum apicem sublimari. Alij uerò contra à cardine meridiano inchoamenta circuli perhibẽtes, eundem per arcticum uerticẽ, unde ortus denuo retulerunt: Qui quidem alium ab ortu circulũ decusantes in quatuor quadras mundi ambitu discreuerunt. Verũ, ego, quod Hypparcus meus scriptorũ ueritate cõplexus: hos dico à signis zodiaci Cycli uenientes, & tam inter se secundo coniunctos, q̃ omnes paralellos angulis æquales persecantes in cardines peruenire: Nam

unus ab Arietis octaua parte natus ambito mundo per polorum uertices ad eandem recurrit. Alius simili complexu mundum à Cancro exortus includit, quod planius post modum faciemus.

De obliquis.

VErum nunc obliqui sunt edicendi. Quorum signifer duodecim discriminibus interstinctus ex Paralellis duos, solstitialem, brumalemq; cōtingens, æquinoctialem medium secat. Secundo nunc ad pares angulos, aut findit, aut finditur, qui Soli, Lunæq; iter præbet cum quinq; syderibus. Galaxias uerò lacteus obliquorū multò maiore ambitu porrectus etiam uisibus approbatur. Nam confinio septentrionalis circuli natus in Finitorē antarticæ regionis acclinans, penè totū uidetur permeare cælum, quem quidem mihi desipere uidentur qui circulum negauerūt. Superest iam unus è circulis, quē quidem, quod locis momentisq; omnibus uariatur, dubito quid appellem. Hic tamen nouissima, supernaq; discriminans, atq; undiq; in superficiem tellluris lineæ flexu ambiētis incumbēs: Orizon, uel Finitor, uel Oriens perhibetur.

Item de Septentrionali circulo.

SEd quoniam expositi circuli breuiter claruerunt. Nunc eorum spacia unde primo cœperam, perhibebo. Ac prius ad Septentrionalis circuli redeam granditatē. In quo more Geometrico duo primo signa cō posui ad circulū perducēdum, id est, unum, quod centron. Aliud quod sphæram demonstraret. Itaq; in ipso mundi cardine posui clarius sydus. Atq; ab eo ad Draconis caput, quod iam notaueram usq; ad Finitoris circulum peruenire lineam duxi. Quam postea manente centro mente circumagens circulum designaui, atq; ab omni parte spacium æquale complexa. Per hæc sydera per sphæram circumducta peruenit à capite Draconis, & dextro pede eius, qui appellatur, Engonasis ad medium Cæphei pectus, tūc ad pedes priores maioris Vrsæ, inde rursus ad Draconis caput.

De Solstitiali.

HVic circulo confinis solstitialis, quem itidem lineari dimensione à cardine mundi in octauam Cancri partem ducta, quo Sol accesserat, solstitio reperimus eundem circulum ambitu potiorem. Per hæc tamen signa curuari incipit ab octaua parte Cancris. Cuius omne corpus in longitudinem secat ad Leonis pectus, ac uentrem. Inde ad Ophiuchi humeros. Deinde ad caput Cygni. Deinde ad ungulas equi, ac protinus ad dextram Andromadæ manum. Deinde ad sinistrū Persei crus, eiusdemq; sinistrum humerum. Inde ad utraq; Eniochi genua. & proxime ad Geminorum capita, à quibus rursus ad octauam Cancri ipsius partem.

De Aequinoctiali.

AEquinoctialis demum circulum bis admensus à poli termino circũactus tam in Arietem, quàm in Libram linea permeãte, per hæc signa circulum includit. Ab octaua parte Arietis per totum corpus eiusdem ad reductum Tauri pedem. Inde ad mediũ Orionis aluum. Deinde per edictas curuationes Idri, Crateraq́ꝫ, & Coruum. Ad octauam Libræ partẽ inter duas lucidas signi illius stellas. Inde ad utraqꝫ Ophiuchi genua. Ac tum per Aquilam ad pegasi caput à quo rursus ad octauã Arietis partẽ.

De Brumali.

BRumalem uerò circulum similiter signo in octaua Capricorni parte de fixo per hæc meare comperimus. Ab octaua parte Capricorni per totum corpus eius ad pedes Aquarij. Inde ad Cæti ultimam caudam, ac dehinc ad Leporem, prioresq́ꝫ Caniculæ pedes. Inde per argo, tergusq́ꝫ Centauri ad Scorpionis aculeum, deinde per Sagittæ ultimam partem ad octauam Capricorni partem circulus reuocatur.

De Antartico.

VLtimus ex Paralellis, qui uocatur Antarticus tantundẽ spacij quantum Septentrionalis includit: Quem quidem meantem, quibus syderibus circuletur, Ego poteram memorare. Nećꝫ enim mihi ulla cælestis globi portio habetur incognita. Sed quoniam per ignotas superiores partes uisus hominum distenditur, dicere prætermitto, ne incomperta falsitatem admiscere uideatur assertio.

Item de Coluris.

MElius Coluros demonstremus, licet ipsi quoqꝫ aliquid curuationis abdentes, non se totos uisibus repræsentent, tamen quia coniectura non erat, poterunt demonstrari. Atqꝫ ita eorum primus, qui ab æquinoctiali parte sumit auspicium ab octaua Arietis parte contingens ultimum Deltotos angulum, ac mox summum contingens Persei caput, dextrumq́ꝫ eius brachium, proxime manum secans per septentrionalẽ circulum ad cardinem mundi peruenit: A quo per caudam Draconis ad sinistrum Arctophilacos, proximeq́ꝫ ad Bootis stellam ductus, dextrum Virginis pedem sinistrumq́ꝫ contingit. In quo octaua pars libræ est. Vnde ad dextram manum Centauri, qua pantheram tenet, diuisus haud procul ab eo loco, quo sinistram centauri ungulam tetigit, in regionem inconspicuæ nobis partis obruitur, unde emersus infra cœtum per corpus eius, euersiq́ꝫ ceruicem ad caput, Atq́ꝫ inde ad octauam partem Arietis redit.

De Tropico.

ALter autem Colurus, qui etiam Tropicus dicitur, ab octaua parte Cancri consurgit ad sinistrum ex prioribus Vrsæ pedem peripsum pectus eius ceruicemq;. Inde ad cardinē peruenit mundi: Atq; inde per clunes minoris Vrsæ, & bis per Draconē ad sinistrā alam Cygni, ceruicemq; perductus, ultimū Sagittæ spiculū, & proxime rostrum Aquilæ contingit, à qua ad octauā partem Capricorni descendit. Inde haud procul mersus in regionem inconspicuam, infra Argonem resurgit, cuius & gubernaculum, & rectam puppim secans ad octauam partem Cancri reddit.

De Signifero.

DVos iam superesse circulos dubium non habetur. quos quidē obliquos dici superius memoraui, quorum unus Signifer, non ut cæteri quos linealiter feci: Sed latissimus omniū cōprobatē. Quem cum in duodecim spacia discernerem, singulis xxx partes, non nesciarationis ascripsi. Verum eius latitudinem circuli tetendi in duodecim portiones, ut tantundem spacij habeat latitudo, quantum longitudini duodecim partes attribuunt. Quod cum factum sit, facile est, loco eo, quo de Sole loqui cœpero, demonstrare. Qui per mediā circuli eiusdem lineam solus fertur. Cuius circuli ambitum per duodecim signa admodum clara circumagi dubium non habetur Nam Galaxias non magis ratione, quàm oculis approbatur. Cuius ultra regulā, & plerunq; deficiens latitudo à Cassiopeæ astro in Scorpionis aculeum latitudine compensatur.

De Orizonte.

SVperest circulus solus Finitor, qui ex eo, quod semper surgentis, demeantisq; mundi diuersitatibus uarietur, certum astrorum ordinē non poterit retinere.

Quid sit spacij inter circulos.

IAm nunc inter circulos uniuersos quid interstitij, uel spacij intercapedo naturalis immerserit, æquum explicare. Nam inter Septentrionalē circulum quem spacia viij. resecauit, & inter solstitialem interpatet tantundem, quàntum interest octo & sex. Nam idem interiectus spacijs similibus continetur In quo fit, ut maior sit circulus ab eodem interiectu pari spacio, & eiusdem tertia portione. Alia intercapedo inter solstitialē, æquinoctialemq; circulos minor est à superiore interiectu quantum quatuor numeri ad sex. Ab æquinoctiali ad Brumalem similis. A Brumali autem ad austrinum talis est, qualis illa, quæ inter septentrionalem, solstitialemq; circulos interiecta, circulusq; ipse austrinus tantum habet ad cardinem suum, quantum septentrionalis ostendit.

De Fixis signis.

PEracta iam spaciorum circulorumq; breuiter ratione cætera, quæ appellantur inerrantia, percurramus. Dubium enim non est, xxxv. signis omne cælum splendescere, nisi forte uelit quisq; eorum gestamina sociare, licet animaliũ uocabulis censeantur, ut Capra. quæ Eniocho supperposita, aut hædos, qui eius humeris sustinentur, uel serpentem, quẽ Ophiuchus tenet. Aut Pantheram, quem Centaurus gestat, quæ sydera uelut partes habendæ sunt potiorum. Hæc igitur signa quinq; & triginta signa circuli interiacentis ambitu discernunt. Nam alia sunt Aquilonia, alia Austrina. Regione quippe zodiaci, quæ Septentriones uersus depicta sũt: Aquilonia perhibentur. Interius autem numerat austrina. Aquilonis igit̃ habent partẽ utraq; Septentrio Draco qui inter utrãq; flexuosus illab.t. Arcturus, quẽ alij Bootem appellant. Corona Ariadnes, Nisusq;. quem alij Engonasin dicunt, Lyra, Cygnus, Cæpheus Cassiopia, Perseus Deltoton, Eniochus, Andromda, Pegasus, Ophiuchus, Delphinus, Aquila, Sagitta. Austrina autem hæc sunt, Idrus, Crater, Coruus, Prochion, Orion, Canicula, Lepus, Eridanus, Qui ab Orionis pede defluit. Cætus, Centaurus, Nauis, Argo, Piscis austrinus, Ara. Nã & Aquã, quæ excratere Aquarij fluit, medius partem signi credimus. Et stellam, quam quidem Canopum. quidã Ptolomæum appellant, quæ superioribus inconspicua in confinio Alexandriæ incipit apparere, ut partem Eridani fluminis extimabo. Hæc discernit zodiacus, qui quidem æquales duodecim signorum integrat portiões. Sed undecim habet signa. Scorpius enim tam suum spacium corpore, quàm Chelis occupat Libræ. Cuius superiorem partem pedes Virginis occupãt. Maiorem uerò Scorpius: deniq; Chelas, quam Librã dicimus quidã dixere Graij. Horum ergo signorum duodecim nomina, quod uulgo nota sunt, prætermitto.

Quod diuersis circulis distribuantur, quorundam partes signorum.

INtelligo ordinis hoc fuisse, ut quo circulo, spacióue, quæ signa sint, demonstrarem. Sed & magnam partem astructionis exquirit, cõtra propositum breuitatis. Et quod mediatenus, tertiáue parte, quædam signa de fixis circulis diuersis sua membra discrepant. Hanc obscuram caliginem derelinquo. Quippe. ut cætera transeamus. Manus interior Arcturi intra septentrionalẽ circulũ ponit̃. Reliquũq; corpus parti alterius deputat̃. Cæphei corpus mediatenus septentrionali thorace partito, & diuersis circulis attributo. Nisus uerò sinistro pede septentrionalis Draconis uerticẽ calcans capite solstitialem circulum ascendit, unum brachium Lyræ, alterum dans Coronæ, & alia huiusmodi non minus insuauia, quàm morosa.

Quibus signis surgentibus, quæ oriantur, quæ occidant.

ILlud potius attendendum, quibus surgentibus signis, quæ ortum faciāt occidantq́. Nam oriente Cancro occidūt Corona Ariadnes, & austrini piscis pars dimidia, Ophiucus à pedibus usq; humeros, serpensq́ quem detinet, præter fauces caputq́ totum, Bootis etiam medietas. Oriuntur uerò Orion totus Eridaniq́ principium, & in lingua caniculæ lucida stella. Cum autem Leo oritur, Coronæ reliqua cōteguntur. Austriusq́ piscis & Ophiuchi serpētis, Bootisq́ partes. Itemq́ Aquila, Nisiq; pars dextra. Oriuntur uerò Idri caput, Lepus & Prochion, Caniculæq́ pars prima. Oriente autem Virgine occidunt Lyra, Delfinus, Sagitta, Cygniq́ pars potior, Eridaniq́ pars ultima. Et caput, ceruixq́ Pegasi. Oriunť autem Idri pars prior usq; ad Craterem, Caniculaq́ tota, & Nauis Argonis, Puppis. Libra surgēte occidūt Pegasi & Cygni reliquæ portiones, Andromadæq́ caput, Cæpheiq́ humeri. Cætus & flexus fluminis Eridani. Oriunť Coronæ medietas: Nisi dexter pes, & Bootes, & Idri reliquū preter ultimā caudam Centauriq́ pars quæ in equi speciem figuratur. Scorpione autem nascente occidūt. Andromadæ pars reliqua. Item Cæphei pars, quæ extra septentrionalem circulum posita, & Cassiopiæ, & Orionis pars, Eodem tempore oriuntur Ariadnes corona tota & caput Eniochi, Nisiq; corpus omne præter sinistram manū. Idri cauda ultima, & Centaurus totus præter priores pedes. Sagittario nascente mergiť Orion & Canicula, & Eniochi pedes. Oriuntur uerò totus Ophiuchus, & Nisi sinistra manus, & Lyra & Cæphei caput humeriq́, & Centauri pedes priores. Capricorno oriente occidunt Eniochus totus, & eius capra hædiq́. Persei pars sinistra, & Argonis puppis, & Prochion, Inuicem oriuntur Cygnus, & Aquila, & Sagitta & altariū. Aquario oriente occidūt Centauri pars equina, Idri caput, Oritur & equus Pegasus. Piscibus ortis occidunt Idrus totus, & Centauri pars reliqua, & crater. Præterea oriuntur Andromadæ pars dextra, & piscis austrinus. Arietis signo surgente occidunt pedes Centauri & altarium. Oriuntur uerò Andromadæ sinistra pars & Persei caput usq; ad aluum & Deltoton. Signo Tauri oriente occidunt Bootis pedes, Ophiuchus à pedibus ad genua usq;. Oriuntur autem Cæti pars reliqua & sinister Orionis pes.

Quibus temporibus oriantur, aut occidant.

TEmporum quoq; ipsorum, quibus oriuntur, aut occidunt, habenda distantia est. Nam quæ transuersa oriuntur, & recte occidunt, celeriores ortus habent quàm occasus. Contra autem, quæ recta oriuntur & transuersa conduntur, tardius oriuntur. Nam Cancri signum recte oritur, inclinatūq; mersatur, licet hoc in Capricorno parua inflexione curuetur,

curuetur. Oritur autem duabus horis,& duodecima parte horæ,& hora occidit,ac deunce minima in isto distantia est. Leo autem oritur duabus horis, & tertia parte horæ. occidit uerò hora semis,& sexta parte horæ. Virgo oritur horis duabus & dimidia,& sexta parte horæ,occiditq; hora & tertia parte. Similiter Libra. At Scorpius diminuit ortum,& auget occasum: oritur enim horis duabus,& tertia parte,occidit hora semis,& sexta parte horæ. At Sagittarius oritur horis duabus & duodecima parte horæ. occidit & de unce horæ. At inuicem quæ transuersa oriuntur & recta occidunt, breuiores ortus occupant quàm occasus. Deniq; ex his est signum Capricorni, qd' orit̃ hora & deunce, occidit duabus horis,& duodecima parte horæ. Aquarij uerò proximũ signum oritur hora & dimidia,& sexta parte horæ, Occidit horis duabus & tertia parte horæ. Sequens hos Piscium signum oritur hora,& tertia parte horæ, occidit duabus horis & dimidia, & sexta horæ parte. Eandem mensuram Aries utriusq; temporis seruat. Taurus oritur hora & dimidia,& sexta parte horæ occidit duabus horis,& tertia parte horæ. At Gemini oriuntur hora & deunce, Occidunt duabus horis,& duodecima parte horæ.

Quod pro diuersitate signorum, dierum, noctiumq; fiat inæqualitas.

HAec est inæqualitas,quæ dierum spacia noctiumque discriminat. Nam cum solis lumen eorum signorum principium,quæ tardius oriuntur,ingreditur dum sequentia signa nascuntur,diei prolixitas procuratur. Vbi uerò hæc intrarit,quæ cito orta demersantur,tardius die bus exiguis noctes efficit grandiores. Deniq; hæc ratio,& illis respondet, qui uelut miram efficiunt quæstionem,talia proponentes Si spacijs æqualibus omnia signa percensentur,ad necesse est diebus, noctibusq; cunctis sena signa supra terras esse, omnes dies noctésque pares esse debuerunt. Sena autem signa superstare nõ dubium est,totidemq; delitescere. Dies quoque noctesq; uariari diuersitatibus spaciorum. Nam Solstitialis dies habet æquinoctialis mensuræ horas quatuordecim & sextantem. Brumalis uerò horas nouem,& dimidiam ac tertiam portionem. Vicissim brumales noctes Solstitialis diei temporibus porriguntur: Cuius lucis tempora suscipit nox æstiua. In tanta uarietate diuersitatéque temporum: Illud profecto colligitur Signa æqualia non habenda Cuius conclusioni & rerũ uarietas,& nostra regula refragat̃. Multiplici enim clepsydrarum appositiõe monstratũ, oĩa signa paria spacia cõtinere. Cũ eñ diuersa spacia in ortu habeant,atq; occasum,tamẽ si omniũ ortus,occasusq; cõpenses,uidebis apple nũ collata mẽsuris æqualibus respondere. Verũ ac quæstione consumata,

alia

alia subtilior de spacijs imparibus obiectatatur. Dicunt enim si spacia signorum æqualia sint: aut Sol tardiore cursu quædam signa transcurrit, aut in dierum ratio diuersitate mentitur. Sed constat Solem geminorũ signum xxx. & duobus diebus excurrere. Sagittarij autem xxviij cæterisq́; signis, aut adijci, aut detrahi aliquas portiones, quod profecto nõ fieret: Si aut sol æquali cursu ferretur, aut signa spacijs paribus tenderent. Sol autẽ eadem ac perpetua celeritate festinat. Relinquitur, ut signis spaciorum æqualitas denegetur. Sed hunc quoq; errorem opinio inueterata composuit, quàm omnes hactenus credidere. Quemadmodum ipsi mundo sphæræq́; postremæ centron esse terrã: Ita & solaris circuli eandem centron esse, quod omnino falsum esse non dubium. Nam ut diuersa spacia sunt cælestis ambitus circuliq́; medialis, ita & diuersis centrorum signis, punctisq́; torquent: Quo fit, ut terra solaris circuli centrum non sit, sed eccentros habeatur. Per uices enim propinquitates, descensusq́; ad terras solaris orbita, cursusq́; summittit. Itemq́; pro signorum conditionibus sublimatur, & cum medietatem linearem in latitudinem zodiaci, sol libratus excurrat. Orbem tamẽ solis obliquitas meatus aut imprimit, aut extollit. Quis enim dubitet Cancrũ, Geminosq́;, uerbi gratia, in mundi ardua sublimari. Rursumq́; Sagittarium Capricornumq́; per erratis deflexibus infirmari. Quod cum ipse zodiacus signaq́; cælo cohærentia tantundem à terris undiq́; secus interstitij detineant. Solaris tamen circulus, qui subtermeat, aut euehit, aut descendit. Hinc uenit, ut à sole signa cum dierum transcurri diuersitatibus uideantur.

De Planetarum orbibus.

TRanscursa ratio est signorum cælestiũ, atq; etiam circulorũ. Nũc planetarum orbes dissseram, quos quidem non ab erroribus suis. Nam hisdem solis rationibus cõmeantes nihil licere patiunt errores. Sed quia diuersa uarietas mortalibus caligines intentionis effundit, nõ planetas, sed planõtas, sicut Orator asserit, memorabo: licet eos ꝓprijs nominibus insignitos etiã alijs nominibus appellarint: Nam Saturnũ Phænona uocant: Iouemq́; Phœtonta: Pyro in Martem: Venerẽ Phosphoron: Mercuriũ Stilbonta nominarũt. Soli uerò Lunæq́; diuersitas gentiũ innumera uocabula sociauit. Horũ igitur septem, illa co maximẽ confixis syderibus habenda distantia, quòd illa cæli tantũmodo cursibus cõmouent, ꝓpria statione ornata. Hi uerò tam mũdanis raptibus auferunt, quàm ꝓprijs cursibus cõmouent. Nam quãtũ eos retulit dici, noctisq́; rotatio, tantũ nitunt diuersis cõpensare temporibus, id est, aut mensæ, ut Luna, aut anno, ut Sol aut xxx. annis, ut Saturnus, & cæteris tẽporibus attributis pro spaciorum quæ circumeunt latitudine, aut breuitate: Quæ cuncta sydera, licet in ortũ pergere uideantur, nõ tamẽ aduersum mundũ rigido motu, sed obliquo per

zodiaci

zodiaci defixa moliuntur. Alioquin ex contrario partium suarũ motu mundus stare non posset. Deniq; etiam peripateticorum dogma cõtendit, non aduersum mundum hæc sydera promoueri, sed celeritate mundi, quam sequi nõ potuerunt, præteriri. Quod quidem, etiam ut uerum sit, meis non poterit rationibus obuiari. Siue enim Saturnus nimia cum mundo celeritate concertans, uix exiguis cursibus superatur, Ac luna quod tardius incedat intra trigesimũ diem à mundi parte eadem præterit. Siue contra mundum nitentibus, ideo celerior, quia breuiore ambitu orbem circuit luna, tardiusq; Saturnus, pter latitudinẽ orbis effusi, Vtrum uelis, meis regulis nõ obsistit. Siquidem suis motus istorum rationibus dispensat. Quibus tamẽ septem syderibus unus est cõmunis motus, quod omnes ortum petũt. Alius quod temporũ omnes diuersitatibus atq; accidentibus uariant. Nam ex his quinq; sydera, stationes recursusq; patiunt. Sol uerò, lunaq; cursu cõtinuo rapiunt. Item hæc lumina uicibus obscurant. Quinq; uerò sydera nesciunt umbrari. Tria item ex his cum Sole, Lunaq; orbem terræ circumeũt, Venus uerò ac Mercurius non ambiunt terram.

Quod Tellus non sit centrum omnibus planetis,

Licet generaliter sciẽdum cunctis orbibus planetarum eccentron esse Tellurem, hoc est, non tenere medium circulorũ, quod mundi centron esse non dubium. Et illud generale septem omnibus aduertendum quod cum mundus eiusdem ductus rotatione unimoda torqueatur. Planetæ quotidie tam loca, quàm diuersitates arripiant circulorum Nã ex his nullum sydus ex eo loco unde pridie ortum est, eleuatur. Quod si est dubium non est, clxxxiij. circulos habere Solem, per quos, aut ab solstitio in brumam redit, aut ab eadem in solstitialem lineam subleuat. Per easdem quippe mutationes commeat circulorum, Sed cum sol prædictum numerum habeat, Mars duplos circulos facit: Iouis stella duodecies excrescere octies uicies cumulatis, Saturnus eos circulos, qui Paralelli etiam dicti sũt circũcurrens: Qui motus omnium cum mundo proueniũt, & terram ortibus, occasibusq; circumeũt. Nã Venus, Mercuriusq;, licet ortus occasusque quotidianos ostendant, tamen eorum circuli terras omnino non ambiunt: Sed circa solem laxiore ambitu circulantur. Deniq; circulorum suorum centron in Sole cõstituunt. Ita ut supra ipsum aliquãdo. Infra plerunque propinquiores terris ferrantur, à quo quidem signo uno, & parte dimidia Venus disparatur. Sed cum supra solem sunt, propinquior est ei Mercurius cum intra Solem, Venus. utpote orbe castiore, diffusioreque curuetur. Nam Luna, quæ propinquior terris est, per per quos ferratur anfractus, interius memorabo. Post cuius orbem alij Mercurium, Veneremq; Alij ipsius circulum solis esse concertant. Deinde Martis, Iouis, ac Saturni. Quos

ni: quos omnes ut suis amplitudinibus metiamur, quod non facilè astrologi uoluêre, ab uno Geometriæ concesso, assertio est inchoãda: quod & ipsa suggerit in præsenti, & ab Heratosthene, Archimedeq́; persuasum in circuitu terræ esse ccccvi. millia stadiorum & decem stadia.

Quod circulus Lunæ maior sit quàm terra, & ipsa Luna minor quàm tellus.

ITa ergo, ut ab hoc indubitatis rationibus approbetur, Lunæ circulum centies terra esse maiorem. Qui quidem circulus ipsa luna sexcẽties potior inuenitur Quæ duo ex defectibus solis assiduis quantũ umbræ Luna subiecta reddiderit, & ipsius umbræ collatione cum ipso Lunæ corpore uera dimensione monstranť. Quæ nisi morosa sit quemadmodum dimensa sim, demonstrabo. Crebro in climate Diameroës proueniens solis defectus eiusdem ex omni parte totum obumbrauit orbem. Sed ꝓpinquo climari, id est, Diarhodij portio obscurationis apparuit. In climate uerò Diaboristhenis nulla obsistente parte Sol totus eluxit. Vnde quoniam clima Diarhodij quot stadia contineat, manifestum est, repperi duo de uigesimã partem terræ umbram, quam luna fecerat, continere. Sed quoniam maius corpus eius est, quod umbra metaliter iacitur, quàm ipsa umbra ex climatibus, quibus pro parte Sol obscurabatur, dextra, leuaq́; compertum est triplo maiorem esse ipsam Lunam umbra sua. Ergo collectum est Lunam sexies minorem orbe terræ prædictis rationibus inueniri,

Quod Luna minor sit orbe suo.

LVna autem minor est orbe suo sexcenties, quod clepsydris intelligi potest. Duobus enim uasis æneis fusilibus positis, unum uacuum inferius, aliud superius aqua plenum pone. Obserua autem Lunæ ortum, & stellam fixam simul cum ea orientem Et cum cœperit corpus Lunæ ex superiore parte supra terras apparere, cito superioris uasis aqua, uidelicet pleni centrum aperi, ut simul cum incipiente Luna oriri, aqua fluere in uas inferius incipiat, & donec totum corpus appareat fluat. Cum autẽ tota supra terras apparuerit Luna, statim primum uas, in quod aqua fluxerit, subtrahas, & aliud apponas, in quod aqua fluat, donec nocte alia renascatur illa stella quæ in priore nocte cum Luna oriebatur, & cum illa orta fuerit, superius uas unde aqua fluxerat, tollas. Deinde metire totã aquam, quæ in spacio uiginti quatuor horarum fluxerat ad mensuram illam primã, quæ cum corpore Lunæ prius in primũ uas fluxerat. & inuenies sexcenties aquã excrescere, quod in Lunæ circulo fieri non dubium est. idest, sexcenties superare spacium corpus Lunæ. Vnde colligas circulum eius totiens esse maiorem, Luna autem minor est orbe suo sexcenties, quod clepsydris fusile imponas:

ponas: Atq; emersa omni subtrahas primum, & aliud uas apponas, donec nocte alia renascatur, adiecto ad circuli spacia, & quot excurrit partibus, & ipso item lunæ corpore, quoniam de circulo hoc quoq; esse nō dubium est, inuenies sexcenties aquam excrescere, unde colligas circulum eius toties esse maiorem. Si ergo ipsa Luna maior sexies terra, sexcenties circulus eius ma- ior Luna. Vides lunarem circulum centies maiorem esse tellure.

Quorum planetarum orbes Lunam supercrescant.

QVo monstrato alios circulos uideamus. Sed quis dubitet solarē circulum duodecies quàm Lunæ esse maiorem: Cum quod illa mense, ille duodecim percurrat. Martis uerò circulus uicies quater potior inuenitur. Iouis centies & quadragies quater. Saturni trecenties, tricies, & sexies. Vnde si numerus intentionibus supputetur. Et quot stadia Saturni circulus habeat, & quota eius portio omnis terra sit, inuenitur. Nam si centies Lunæ circulus maior est terra. Lunæ autem cir- culo cccxxxvi. maior Saturni: Maior est igitur Saturni circulus omni ter- ra tricesies, ter millies, & sexcenties.

De Lunæ meatu.

NVnc iam Lunæ meatum, quæ terræ propinquior est, uideamus, quam quidem menstruum habere lumen physicorum assertione persuasum est. Cum quòd sit semper pleni orbis esse non dubium est. Nam si ab illa parte, quæ se subijcit Soli, omni hemisphærio collustra- tur etiam trigesima nobiscum nullum lumē ostendit. Superne qua Solem spectat pleno lumine relucescit. Deniq; cum discedens à Sole à latere cum cœperit intueri, pro parte etiam inferius lumen acquirit, donec è regione posita ab hac parte, quæ nobis est uisibilis, collustretur. Circuit enim eius globum undiq; secus Solis nitor, & ei parti, quam totam tunc aspicit, lumē indulget, cuius luminis radij in terras quoq; luculentiores perueniunt, ut si quis ex speculo lumine repercusso effigiem lucis excipiat. Quæ quidē Lu- na, cum eum in orientis partibus cōprehenderit, obscuratur. & cum in occa- su deseruerit, lucescit. Cuius primi luminis effigies quibusdam uelut corni- bus circulata μονοειδὴς dicitur. Cum uerò xc partibus à Sole discedens orbē eius mediatenus idem radius luminarit, διχότομος perhibetur. Sed prædictis partibus cum alias xlv. adiecerit, perhibetur ἀμφίκυρτος, id est, maior dimi- dia, minor plena. Cum uerò clxxx. partibus à Sole discesserit, contrario posi- tam totam partem, quam terris opponit, illuminat, πανσέληνος perhibetur. Ac dehinc deficiens seruat tum prædictis partibus nomina memorata. Quæ quidem xiij. orbis sui partes die nocteq; transcurrit, cum pro latitu- dine circulorum, quos obeunt eodem interstitio Mars dimidiam, Iupiter

R duodecimam

duodecimam uniuspartis, Saturnus xxviij. uniusportionis, excurrat. Verum Luna circuit totum ſigniferum xxvij. diebus & biſſe. Sed Solem xxix. diebus, & media diei, noctiſq; parte conſequitur, quod ideo tardius prouenit, quia cum ſuum peregerit circulum. Ex quo Sol ab eodem loco, quo ei lumen dederat, excurrerit, & in ſigno proximo, aut etiam altero reperit. Nã ſi in Libræ, aut Scorpij, aut Sagittarij ultima parte lumen acceperit. Nõ eum in ſequenti ſigno, ſed in altero conſequitur. Hæc enim aliquando tria ſigna tranſcurrit. Quemadmodum his contraria plerũq; bis inuenit. Nam quoniam ibi Sol xxx. diebus, & in Geminis xxxij. moratur. Luna, quæ xxix. diebus & dimidia parte eum conſequitur, ibi utiq; poterit inuenire. Verũ eadem Luna aliquando xiiij. diebus, aliquando xv. plerunq; xvi. plenũ perficit lumen. Ita tamen, ut in eodem deponendo compenſet. Nam ſi xiiij. die lumen impleuerit xv. diebus amittit, ut dierum ratio integra concludatur. Verum eadem Luna implet annum ſuum cccliiij. diebus Nam xij eius coitus hoc numero peraguntur. Sicq; fit, ut annus ſolaris diebus xi. maior habeatur, quod intercalationum diuerſitatatibus compenſatur.

De XII. partibus latitudinis Zodiaci.

DE Latitudinis partibus, per quas Luna commeat, edicamus Nã in zodiaco xij. eſſe latitudiuis partes ſuperius intimaui, per quas diuerſis modis ſydera ſpaciantur. Nam alia per tres partes, Alia per quatuor. Alia per octo, quædam per omnes xij. deferuntur. Sol enim in nullam excedens partem in medio libramento fertur abſq; ipſo Libræ confinio. Nam ibi ſe aut in auſtrum, aquilonemq; deflectit ad dimidium ferè momentum. Luna autem per omnes xij. currens, nunc in aquilonem prouehitur, nunc in auſtrum deueniens infimat, utrinq; momentis excurrens Sicut Hypparcus quoq; conſentit. Deniq; obliquitati eius uocabulũ conſtructum, ut ferè ἁλιουδὴσ dicatur, ita tamen ut deſcendens, aſcendenſq; ipſam ſolarem lineam. quam mediam inter ſenas utriuſq; lateris partes eſſe monſtraui, aut acutis, aut ſpacioſis angulis ſecet, nec poſſit tamen ad idem, hoc eſt ita, ut eſt poſita, eodem menſe, eadem parte ſic ad Solem reuerti eadẽ latitudinis portione, niſi menſe ccxxxv. hoc eſt anno xix. Nam ut ſub eadẽ die, atq; hiſdem propinquitatibus ſyderum inerrantium ad idem redeat, faciunt anni lv. Vt uerò etiam planetarum hiſdem rationibus ſub eadem ſpecie contingat, anni magni prolixitas ſpectanda. Verum eadem Luna conſecans ſolarem lineam in aquilone ſcandit, uocatur ὑψουμένη. Cum ab aquilone ad ſolarem lineam redit dicitur, ὕψοσ ταπεινουμένη. Cum à ſolari in auſtrũ deſcendit, ταπεινοσ ταπεινουμένη. Cum deinde rediens ad ſolem reſurgit ταπεινὸσ ὑψουμένη, Sed idem aſcenſus, deſcenſuſq; faciunt utriuſq; luminis obſcurationem, Nam cum Luna ſcandens, deſcendenſq; in ſolarem lineã inciderit. ſi

rit, si trigesima est. Hoc est omni corpore subiecta Soli, obscuratione Solis terris facit. Suo enim corpore subter se positis obscurat alijs partibus terrae Sole, qua non tegitur relucente. Quam obscurationem eadem non cunctis mensibus facit, quia non semper trigesima in eadem solari linea reperit. Sed aut sursum, aut deorsum posita, ne possit obstare, transmittit.

De Defectu Lunae.

ITem Lunae defectus fit, cum in contrario Luna posita, hoc est xv. in eadem linea Solis umbra terrae metaliter infuscatur. Nam Sol umbram terrae, in suam lineam mittit. Quam si Lunae corpus intrarit: Quoniã uidere lumen Solis terra obstante non poterit, luminis soliti ademptione furuescit. Alias cum in superiore, aut inferiore latitudinis loco fuerit, pleni luminis effigie relucescit. Deniq; ideo intra sex mensem defectus non potuerunt iterari, quia aut xv. aut prima in eadem Solis linea per xij. partium latitudinem spaciatur. Deinde non poterit inueniri. Vnde si ab Aquilone rediens ad Solem in latere proximo posita non obsistit παραμάξαντην σύνοδον facere perhibetur. Quae si à latere Septentrionis transcurrens coit, & obsistit παραμάξαντης βόρειος σύνοδος memoratur. Si ab Austro ueniens, nec obsistens lumen acceperit παραμάξαντην σύνοδον νότιον fecisse dicitur. Si autem ad solarem circulum ueniens ab Austro obstiterit Soli ἀναβιβάζον σύνδεσμον fecisse dicitur. Hae species, diuersitatesq; Lunae superae mutabilitatis uarietate confunduntur.

De cursu Solis.

NAm Sol, quem Gemino diximus meare motu, quippe ab ortu, aut cum mundo corripitur, aut ipse suum circulum contra mundum per obliqua distendit. Verum ex ea parte, qua cum mundo uoluitur, quotidie ortus sui lineam mutat. Et quoniam omnes ductus, per quos uoluitur, circulos appellamus clxxxiij. eosdem esse dubium non habet. Nam siue à Cancro descendat, per eosdem usq; ad Brumalem circulum currit. Siue à Bruma in solstitium ueniat, per ipsos denuo reuoluitur. Qui quidem secantes secundo zodiacum, contrarijs signis perpetuo lineantur. Nam primus Arietis circulus primus est Librae. Item trigesimus Arietis trigesimus est Librae. Item Tauri prior Scorpionis est primus. Sic igit̃ ccclxvi. partibus fiunt, clxxxiij Circuli, quos omnes Paralellos appellamus, & ex cõtrario, ut dixi, signa hisdem partibus secant. Ergo bis hos circulos annuos, ccclxv. diebus, & quadrante diei peragit, siue ad solstitialem circulum tendat siue exinde reuertatur. Illud etiam non tacendum, quod cum duo sint hemisphaeria. Vnum ab aequinoctiali circulo in septentrionem. Aliud in Austrũ ab eodem aequinoctiali, tamen Sol diuersa utrunq; ratione discurrit. Cum

ut dixi, paria sint signa partis utriusq;. Verum id, quod ad solstitialem con surgit. clxxxv. diebus, & quadrante diei, noctisq;. Id autem, quod ad Brumalem deprimitur. clxxx. diebus peragitur, quod utiq; illa, res facit, quòd eccentron Solis circulo dixi esse Tellurem. Et in superiore hemisphærio alterius tolli, in inferiore ad terræ confinia propinquate. Dubium autem non est citius transcurrere breuiorem sinum, tardiusq; diffusum: Verũ Sol, cum ad Cancrum ab æquinoctiali parte conscendit, æstatem præstat hominibus, quos inter solstitialem, septentrionalemq; uiuere, dubium nõ habetur. Cũ ab eodem Cancro in æquinoctialem Libram descenderit, Autumnum facit. Cum uerò ad Brumalem lineam recedit, Hyems habetur. Propterea, quòd calore dimoto, torpor inuadit. Rursum cum à Capricorno hyemali in æquinoctialem Arietem surgit, uernum tempus arridet. Ex hinc denuo in Cancro Aestas torrida renouatur Sed econtrario perferre omnia non dubitatur: Antipodas, quorum æstatem Capricornus facit, hyemem Cancer Sol tenens æquinoctia utriq; parti temperiem.

De accessu, defectuq; dierum ac noctium.

IAm illud superfluũ puto noctium accessus, defectusq; memorare. Cum pares pro rota sint æstiuis diebus hyemis noctes, & hyemalibus diebus noctes æstiuæ; unaq; æquinoctialis nox, quæ bis anno contingit, par sit diei suo. Nam cum ab æquinoctio uerno in Cancrũ Sol meat, omnes dies maiores sunt noctibus suis Item ab autumnali æquinoctio usq; ad Brumã minores dies noctibus dilatatis.

De Climatibus octo.

MInimus autem anni dies Brumalis est, qui habet horas. ix. Maximus aũt Solstitialis habet horas. xiiij. licet hoc pro climatũ ratio nibus uariet. Nam climata octo sunt, sed proximũ solstitiali Diameroës. Deinde alterũ diasyenes. Tertiũ Dialexandrias, quod ducit̃ p Cyrænas in Africam Carthagini ab austro adiacentẽ. Quartum & medium ex omnibus diarhodij, quod per mediã Peloponẽsem, Siciliamq; ductum, ad ostiũ Bethys peruenit. Quintum est Diaromes per Macedoniã, & alterã partem per Gallias, & Lusitaniã ad Tagum descendens. Deinde sextũ per Hellespontũ, Traciãq;, & confine Germaniæ Galliã. Septimũ Diaboristhenes per Ponticũ mare, & ab altera parte Germaniam, Britaniamq; præcidens. Vltimũ est ultra Meotis paludes, & infra Riphæos montes.

De æquinoctialibus diebus secundum Climata.

ERgo secundũ Climãta dies dicant̃. Diameroẽs maximus dies habet æquinoctiales horas. xiij. Minimus dies, xi. Diasyenis maximus dies horas habet. xiiij Minimus decem. Dialexandrias maximus hora-

rum

De Stella Saturni.

PHænonis autem, hoc eſt, Saturni præaltius omnibus ſydus modico minus annis triginta circulum ſuum per longitudinem circumcurrit. In altitudine uerò tribus tantum, aut etiam duabus partibus perua-gatur. Altitudo quidem eius circuli in Scorpionis ſigno grandeſcit. Verum Abſis ipſius Libræ uigeſima portione ortus tam ei quàm duabus inferiori bus ſunt ſimiles, cum ultra partes duodecim eos matutini radius non præ-ceſſerit Solis. Tunc quippe matutinum ortum ſacere perhibentur. Occa-ſum autem cum Sole dimerſo remotæ tot partibus poterũt apparere. Eſt & alius ortus, qui χρονικὸς perhibetur. Cum Sole intra otizontem demer-gente de Orientis facie clarum planetæ naſcentis ſydus emergit. Occultā tiones uerò eorum fiunt, cum radio conſequente proprij luminis uibratum amittunt. Deniq; a partibus, cxx. matutinas ſtationes efficiunt. Moxq; in contrario in, clxxx. partibus exortus faciunt ueſpertinos. Itemq; in alio late re in, cxx. partibus uicinantes ſtationes faciũt ueſpertinas, quas etiam ſecun das dicunt, qui ſuperiores primas eſſe dixerunt. Conſecutus autem radius intra duodecim partes, eas opprimit, & occultat. Sed curſus diuerſitates, al titudinisq; cauſas conſiſtendi, retrogradiendiq;, atq; incedendi omnibus ſu pradictis importat radius Solis affulgens, qui eas percutiẽs, aut in ſublimè tollit, aut in profundum deprimit, aut in latitudinem declinare, aut retrò-gradare facit.

Explicit Liber Octauus.

MARTIANI CA-PELLAE DE MVSICA, LIBER IX.

IAm facibus laſſos ſpectans marcentibus igne
Inſtaurare iubet tunc hymenæa Venus.
Quis modus, inquit, erit? quo nam ſolertia fine
Impendient thalamos ludere gymnaſia?
Diriguit comis blandisq; aſſueta uoluptas
Et noſter pallens cotrahit ora puer.

rum xiiij Minimus, ix. Diarhodij maximus horas xiiij. & bisse, & Minimus ix. Diaromæ maximus, xv. Minimus ix. Diahellespõtus maximus horas xv Minimus viij. & bisse. Diaboristhenes maximus horas xvi. & bisse. Minimus viij. & trietem. Diariphæon maximus horas xvi. Minimus viij. Deinde cum prope cardinem accesseris longior dies semper, breuiorq́; nox fiet. Deniq; colligitur sub ipso uerò cardine semper diem esse. Interea his climatibus quibus crescunt, decrescuntq; luces. Sciendumq́; â Bruma ita dies accrescere, ut primo mense duodecima eiusdem tẽporis, quod addit̃ æstati accrescat. Secundo mense sexta, Tertio quarta, Et quarto mense alia quarta. Quinto sexta. Sexto duodecima Illud quoq; manifestũ, quod zodiacus circa Cancrũ, Capricornũq́; flexior æquinoctialẽ penè directum secat.

De Stella Mercurij.

HActenus de Sole. Nunc planetarum cursus conuenit intueri. Eorumq́; præcipuè, qui circa Solem peragratione mundana uoluuntur. Nam Stilbon penè anni circulum ducens per octo latitudinis partes alterna incitus diuersitate discurrit. Huius Venerisq́; circulos epicidosq́; esse superioribus memoraui, id est, non intra ambitũ propriũ rotunditatem telluris includere. Sed de latere terræ quodãmodo circunduci. Qui ut oriri subinde occidereq́; uideantur, mundani motus raptibus inuoluunt. Sed idem Stilbon, licet Solem ex diuersis circulis comitetur. Ab eo tamen nunquàm ultra xxij. partes poterit aberrare, nec duobus signis absistere. Nunc præteriens, nunc consistens, aut certe regrediens, qui quidem diuersis schematibus uariatur. Nam licet exiguo, paruiq́; temporis spacium faciat, tamẽ & ortus facit, & occasus. Quippe ubi radijs solaribus conditione partium liberatus, ante emergẽtis splendorem Iubaris uibrandus apparet, ultra terrarum orizontem subleuatus. Nam â Cronico ortu hic nunquàm poterit eleuari. Quippe in Diametro Solis posse positis euenire syderibus Diametrum in signo septimo perhibetur: ita fit, ut iste, qui ultra signum & alterã exiguam portionẽ sequentis abesse non poterit, non illic contingat ortu â Cronico subleuari. Deniq; nec contrarium eidem nouit occasum, uel ortũ. Sed ortum itidem uespertinum facit. Cum post occasum Solis luminis sui libertate clarescit. Item occasus duos habet: Vnum cum ante Solem parere solitus, claritate radij superuenietis occulitur. Alium, cum itidem retro gradatione sui uicinæ Solis admotus idem patitur in occasu. Ab eo quippe Solis lumine intra xx. momenta abesse nõ poterit, licet maioribus partibus aberrarit, qui ultra secundum signum non poterit inueniri. Et has tamen obscurationes, ortusq́; perspicuos quarto quoque mense, nec id tamen semper offendit,

untur, in Senatu cælico reticebūt. Ab ipsa deinceps Virgine exploranda discussius. Vna uerò, quæ potissima Cæli, Syderūq; dilectior est, exanimis huius tam fauore, quàm uoluptate disquiritur. Tuisq; conspectibus non poterit sine scelere uiduari. Sed illud præ cunctis intimatum uelim. Quod Dotis offerendæ, cumulandæq; reciproco alias aduexit Virginis mater puellas, quas opulentis colocatas muneribus examine isto explorare constituit. Hæ igitur modo dispares numero, nec disgregæ uenustate eruditionis etiam dignitate paucis astantium conferendæ, in penetralibus quoque uirginis, secretisq; sanctionibus alumnatæ. Quatenus nec odio, quibusq; delicijs, ac prorsus eneruimollitudine syderalis curiæ transeantur, Iouialis uigoris maiestate percensæ. Hic Tritonida. At qui nait Virgines, quas Phronesis educauit, superum incessabiliter pectorum arcana tenuerunt. Nec quisquàm fuit uestrum, qui non illis uoluntatis abditæ interpretamenta commiserit. Deniq; ex his quamplures antistitiam Professæ diuûm. Ac ni per illas in terris sanctis libare numinibus, certe litare penitus abnegatum. Verum transactæ Virgines eruditionis castæ præstitere miracula. Hæ familiaritatis uestræ præferunt documenta. Nam inter diuina humanaq; dissidia Solæ semper interiunxere colloquia. Has igitur ingressas agnoscetis probabitisq; Diui. Quæ dum Delius, Pallasq; differerent earum disquisita uocabula. Tunc Phœbus Genethliace inquit, propior astabit. Quæ rationis æthereæ concia pensa Lachesis adopertæ, atq; instantium sæculorum gerenda denunciat. Deinde Symbolice, quæ uarietatibus ominatis uentura componés auspiciorum prouentus pensat uiribus futurorū. Thnetice tertia est, per quam tripos illa uentura denunciat, atq; omnis eminuit nostra Cortina. Deniq; in argumentum præscientiæ mihi coruus alludit. Cygnus etiam sociatur, ut diei noctisq; prouentus nos auibus præsentire concolor temporum pluma testetur. Ipsaq; tripos trini cursus præsagia pollicetur, hoc est Extantis, Instantis, & Rapti. Demum trigarium supplicantis semper germanitatis adueniat, quòd uestra uulgo suffragia pollicendo incertos mortalium sensus primum in spem opis superæ protritauit. Præsidijq; indagā incultam fecit procedere nationem. Hanc igitur siue trigeminam fœminam, siue tres in unius nominis uocabulum conspirantes, quis in cælum uenientes inexaminatas attemptet explodere: Cum per eas in terras nos certū sit demeare. Post has uerò astabit decens illa sydereis fulguransq; luminibus, quæ epistolaris tua, & dicta est, & probata. Huic semper pater tuas asserčris credidisse manubias ac trisulcæ lucis commisisse fulgorem, quæ uias, uestigia, aduentum, exitusq; igniuagæ denunciationis agnoscit. Huic igitur fœminæ colloquium denegamus? per quam edictorum tuorum admonitus mortalibus innotescunt. Cur igitur pater optime remoraris, & intromittere eas alacer & probare,

Postquàm

Postquàm hæc Latoius dixit, Iupiter Harmoniē uenire, quam suggestum est, Mercurialiū solam superesse præceperit. Tuncq; alias in ordinem continuari. Hic Luna iam gemina emensi diei portione cōmonita. Ingressuram, inquit, mox fœminā possum explorare uobiscum. Cæterum propinquante uespera, cōfiniisq; noctis consequentibus tempora impartire non possum. Quippe plaustrum mihi, Taurusq;, ac mundanæ discursionis iter subeundum, nec ex terrarū me auscultare commentis stelligeri raptus meta permittit. Et fateor, uellem, si quam examinationē Virginū prorogaret auctoritas, ipsa quoq; tam præcluis eruditionis asserta cognoscere, præsertimq; cum perendinatio rationabiliter expectatur, ne lassata cognoscentis curæ fatigatione fastidia omnē doctæ intimationis excursum grauatæ laboribus intentionis excludāt. Et illa expectēdæ cognitionis approbandæq; subtilitatis in odium noscendorū obtusa multiplici prolixitate uertatur. Aequius igitur duco ampliādam discussionē tantum in ardentem sitim aurium inundarū. Quæ cum Luna dissereret, omnes certatim assensere diui. Dehincq; utrum repensatrix data, diesq; conferendæ Dotis prorogari iure publico possit, inquirit. Quo dicto, Arcanus ille prisci iuris assertor magna nepotum obsecratione consulitur, respondit q; regulariter etiam matrimonio copulato dotem dicere Fœminā uiro nullis legibus prohiberi. At tunc Iupiter periti patris eruditione cō monitus Habeo inquit, mea pignora gratulandum. Quod fas asserit, quicquid uos uelle cognoui. Neq; enim fastuosa rigidus elatione defugiam, aut uestrum crebrius accelebrare consilium, aut doctarum uirginum examinare sollertiam desidis ignauiæ dissimulatione piguerit, præsertim cum terris indecenter expulsas Solis oporteat adhærere syderibus. Nunc igitur præcellentissimam Fœminarū Harmoniam, quæ Mercurialium sola superest, audiamus. Hæc quippe & superum curas præcunctis poterit permulcere æthera cantibus numerisq; lætificans, & nostra tantummodo cupit cælebrare palacia Exosa terrigenæ stoliditatis ignauiam. Quam melicorum indocilis auget sine fine mortalitas Deniq; iampridem homines, dirutaq; gymnasia, abscedens orbe, terrisq;. damnauit. Ac uix Cyllenide indagantis excursibus nunc compræhensa Post longæ occultationis obliuia de fuga reuocatur, reduciturq; la tibulis. Hanc igitur repertam post sæcula numerosa, & tandem in usum melicum, carmenq; reuocatam tam uolupe est, quàm conducit audire. Cæteræ uerò eruditionis doctissimæ, sacra q; Germanæ. Cum renouata lux fuerit, intromissæ intentionis curæ examine probabuntur.

His orsis Iouialibus Phœbus admonitus Virginē sibi prorsus accōmodam admissurus egredit. Verum Paphia remeantis filiæ gratulatione concussa, annuit puero præcinere nuptiale carmē. Itaq; Hymænæus alacri tandem uigore luminatus, Nec ipsa iam renuente Tritonide, sic cœpit.

Aurea

Aurea flamigerum cum Luna subegerit orbem
　Rosis iugabo lilia.
Virgo deusq́; sacro sociabunt fœdera lecto.
　Fulcris parate cinnama.
Hesperus intactam seruet licet usq; puellam
　Nuptam uidebis Phosphore.
Nec matris lachrymæ, pressi nec uiribus ungues
　Nexus ualebunt rumpere.
Ne thalamos metuas, eris hoc, quod Iuno tonanti est.
　Quæ nunc sorore dulcior.
Si placuit docti Sollertia sacra mariti:
　Magis placebunt oscula.
Aurora exoriens roseis spectabit ocellis
　Floris refecti præmia.
Ipse ego psallentem speculabor luce puellam
　Sese occulentem uisibus.
Conscia iam Veneris noua serta parate Napææ,
　Crocumq́; lecto spargite.
Inq; thorum uiolas certatim fundite conchis
　Puluinar almum comite.
Crinale spicum pharetris deprome Cupido
　Libens capillum soluere
Flammea uirgineum, quæ obnubere sueta pudorem
　Regina deme pronuba.
Te blandum teneri, quæ conscia sola doloris
　Venus decens solabitur:
Quæ nunc dura nouo nescis committere amori
　Parabit illa pectora.
Tu modo quæ mando oculos delecta decoros
　Reconde mentis intimo.
Doctiloquum charis iuuenem complexa lacertis
　Fœcunda redde pignora.

HIs Hymenæo diutius uelut fescennina quadã licentia personante, geminanteq́;, crebrius placuisse ratus maxima circunstãtium multitudo Tritonidem, Dionémque comitata digredit, & ad nos reductæ tandem Virginis studio properanter cõcurritur. Verum tam puellarum, quæ deas dominæ consecutæ ponè forte constiterant, quàm Heroum populus qui iussus aduenerat, properabant. Illæ ut psallendi materiem discerent, Hi ut sacri uultus memoriam recenserent. Nec mora,

& ecce quædã suauitas intemptata, Aulicæque dulcedinis cantus insonuit, ac melodiæ ultra cuncta rerum oblectamina recinẽtes, aditum mirantium compleuere diuũm. Non enim simplex quidam & unius materiæ tinnitibus modulatus, sed omnium organicarum uocum consociata permixtio quandam plenitudinem cuncticinæ uoluptatis admisit. Quo canore diutius circumstantium pectora deorumq; mulcente. Illæ egressorum paulo ante turbæ aduentum Virginis præeuntes, ac tanti comitatus præambulare uisuntur. Sed non cassæ dulcedinis, nec sine aliquo sonori modulaminis argumento, aut opere reuertuntur. Nam Eratine Cypridis filia, & hymeros Cupidinis assecutor. Item Terpsiche famulitio Dione concinentes gratissime intrauere primum: Sed puer monaliter sonabat. Post hos psallentes, Pyro: Voluptas & Gratiæ admixtis lyræ uocibus, atq; ipsæ harmonicis dissultantes motibus aduenere dextra, leuaq;. Interea præcedebat numerus Heroum crinitorumq; sapiẽtum, qui omnes modulatione quidem leni, paruaq; uoce qualibet dulcedine murmurantes: Sed alij laudes deorũ, hymnosq; quàmplurimi. Alij musicos tonos quos modo compererant, retexebant. Verum per medium quidam agrestes, canoriq; Semidei, quorũ hircipedem Pandura: Syluarum harundinis enodis fistula sibilatrix, Rurestris Faunum tibia decuerũt. Verum sequens Heroum præclui enituit admiratione conuentus. Nam Orpheus Amphion, Arionq; doctissimi aurata omnes testudine consonantes flexànimũ pariter reddidere concentum.

Nam Trax, quo duri rumpere regna Herebi,
Quoq; suam meruit immemor Euridicen,
Quo cantu stupidæ tygridis ira ruit,
Quo fertur rabidas perdomuisse feras,
Quo uidit rigidas glandibus ire comas,
Ismaros & syluas currere monte suas
Carmine, quo Strymon continuit latices,
It tanais uersis sæpe reflatus aquis
Quo impune accubuit rictibus agna lupi,
Et lepus immiti contulit ora cani,
Hoc nunc permulsit, insonuitq; melo,
Accumulansq; magis carmina sacra Ioui.
Amphion rigido in corpore mentis iter
Quoq; dedit montes summere posse animas,
Quo sensus duris cautibus inseruit,
Et docuit rupes carmina uelle sequi.
Nam muros thebis dulcisonis fidibus
Præsidiumq; dedit carminis arbitrio.

Sed

Sed nec Arionam marmora surda chelin
Tempsere, extremam cum flagitaret opem:
Et licet indomiti dira procella noti
Spumea scynæi uerreret ima maris
Delphinas totis sollicitauit aquis,
Et melicos cantus melica grata tulit.
O uerè antistans numina magna deûm:
Quæ istorum laudes protulit harmonia:
Quæ domitat herebum, marmora, saxa, feras
Hæc potuit rupes sensificare tonis.

Post hos honoratior fontigenarum Virginum chorus pegasææ uocis nectare diffluebat, qui Phrygij cuiusdam pubidæ cicutis geminatis interstinctus, omnes præcedentium suauium dulcedines anteibat. Tandem inter, Phœbum, Pallademq; media harmonia sublimis ingreditur. Cuius Sonorum caput auri coruscantis bracteis comebatur. Cæso etiam tenuatoq; metallo rigens uestis, & omnibus ad motum, gressumq; rata congruentia, temperatumq; blandis leniter crepitaculis tynniebat. Cuius incessum Mater Paphia, ut eam contigue sequebatur, licet pulchris rosea numeris, ac libratis passibus moueretur: Vix tamen poterat imitari. Dextra autem quoddam gyris multiplicibus circulatum, & miris ductibus intertextũ uelut clypeum gestabat, quod quidem suis inuicem complexionibus modulatum ex illis fidibus circulatis, omnium modorum concinnentiam personabat. Leua autem Virginis quam plures ex auro assimilatæ, paruæq; effigies theatralium uoluptatum, religatæq; pendebant. Verum ille orbis non chelis, nec barbiton, nec tetrachordon apparebat. Sed ignota reconditas omnium melodias transcenderat organorũ. Deniq; mox ingressa, atq; eiusdem orbis sonuere concentus, cuncta illa quæ dissona suauitas commendarat, uelut mutescentia tacuerunt. Ipseq; tunc Iupiter, cælestesq; diui superioris melodiæ agnita granditate, quæ in honorem cuiusdam ignis archani ac flammæ insopibilis fondebatur, reueriti intimũ, partiumq; carmen paululum in uenerationem extramondanæ omnes intelligentiæ surrexerunt. Tunc Egerimion ineffabile uirgo concludens ad Iouem reuersa, alijs modulis, numerisq; uoce etiam associata sic cœpit.

Te nunc astrisonum carmine Iupiter:
Quo gemmata poli uoluere sydera
Sueuit lege rata sacra recursio.
Præfandum ueneror. quippe potissimo
Nectis sceptrifero sub diademate

Omnigenum genitor regna mouens deum
Mundum perpetuo dum rotat ambitu
Mens: quam sydereo sufficis impete:
Te nam flammigeri semina fomitis
Spargentem referunt astra micantia:
Te foueant sacro munere lumina:
Terris purpureum dum renouant Iubar
Testata ambrosium splendificat diem
Sic tua noctis honos lampade menstrua
Auratis creuit præmia cornibus
Sub te palustri lucas luminat ignibus
Anguis Parrhasias difficiens feras
Sic solidi tenerum corporis ambitum
Tellus non prohibens axibus inditur:
Alternisque regit, & regitur polis.
Sic Nerea freti noscere limitem
Sicque ignem superum lambere pabula
Vt nullis careant dissona litibus:
Atque ita perpes ament dissita uinclum:
Vt semper metuant fœdifragum chaus
Tu rector superum, tu pater optumus:
Complexuque pio sydera colligans:
Natos perpetuo corpore uiuidas:
Salue: nostra cui perficitur chelis:
Bis plenum omnisona cui recinunt mela,
Iam uos uerenda quæso cæli germina:
Quæ multiforme scitis scire barbiton:
Affata nostris ferte corda cantibus:
Miscilla sacræ dum feruntur curiæ
Mulcere uestrum quæ uelim consortium
Iam uos uicissim proque lege numinum
Post has sonabit disgregato plasmate:
Suisque cunctos allubescentes tonis
Deducet, urget, atque debebit locis
Stimulosq; rursum lene permulcet melos.
Nunc igitur alma, quæ Senatum lumina
Deum uerendo culminatis uertice
Bissena quamuis uos hetrusci numina
Ritus frequentent, atq; opiment uictimis
Tamen gemellis, quæ refulget cut sibus

Natura

Natura honoro protulit fastigio
Phœbea uerò præferens uocabula
Pallas corusca ac decens Latoia.
Lunare quippe hac uenit consortium
Phœtontos ardens scandet axem Delius
Nunc uos pudici nostra fratres culmina
Precabor ipsa, ne uerendos contrahant
Vultus iugandis que ferendis carmina:
Hymenęq; nostrum inuehat fastidium
Psallente plectro concinentur nuptiæ:
Fidibusq; lux fescennina proderit.

Iam nunc blanda melos carpe Dione
Durus quippe rigor cedit amori.
Nouit nam tenerum promere carmen
Ipsum spumigenæ salum cytheres:
Nerinaque chelis mouet camœnam:
Dum conchis galathæa personante:
Nantes fluctigenas chorumq; phorci
Flagrans cura trahit, niualibusq;
Interstinctus aquis triumphat ardor.
Iam nunc blanda melos carpe Dione.
Durus quippe rigor cedit amori.
Carmen menaliæ tulere pinus:
Percussaque modis sonat licæis
Sollers archadia nemus cicuta
Pernix semiferi puella panos.
Nam uersa in calamos sonat loquaces:
Quam dum forte deus premit labellis
Suspirat uelut oculis canorem.
Iam nunc blanda melos carpe Dione.
Durus quippe rigor cedit amori.
Puer ipse uersiformis
Facibus studet cupido.
Arcusque dulcinerues
Roseo ligans ramali
Feriato linquit arcu
Calamos parante musa
In carminis leporem
Curam negat sagittis.

Tenerumque arundinetum
Nostrum in melos reliquit.
Nunc ergo corda mulcent
Vapor & canor iugati
Placet ac decet uicissim
Cantemus, atque amemus,
Iam nunc blanda melos carpe Dione,
Durus quippe rigor cedit amori.
Prudens puella pulchræ
Mater fuit lacenæ
Illecta sed canore
Nescit dolum cauere.
Nam candidus niuosis
Olor inuolutus alis
Argentis minorem
Plumis uidens decorem
Nec posse pupuratis
Nimium placere ocellis
Teneros ciere cantus:
Phoetontiasque musas
Cœpit repente ficta
Fraudem parans senecta
Sic admouetur ori.
Roseumque circumactæ
Rapit osculum puellæ:
Gremioque complicatus
Precium tulit pudoris.
Iam nunc blanda melos carpe Dione
Durus quippe rigor cedit Amori.
Carmen Lamiadeum
Lucis diua secundæ
Sacris prætulit astris.
Antrum quippe secura
Linquens culmina cæli
Pastoralibus ardens
Palmam dedit cicutis:
Pulso & luminis auro
Pandit septa balantum
Sordentique adoperta
Pratis gaudet amictu.

Ac tunc

Ac tunc conſcia noctu:
Paſcit monte capellas
Spectans ſydera mundi
Mage percrepat flagello
Nec curare deorum
Penſa aut ferre ſuſurros
Illex carminis ampli
Aegrum cura coegit,
Temnit noctis horrorem,
Præfert antra ſubulci
Rupe & dura quieſcit:
Et poſt regna Tonantis
Stramen dulcius herba eſt.

Talibus Harmoniæ carminibus oblectati omnes, permulſiq; diui. Nec minor quippe ex fidibus ſuauitas quam uocis modulamine reſultabat. Deniq; qua induſtria comparatũ, quibuſue aſſequendum, ediſcendumq; opibus uigil cura repromittat, ut in tam dulcem, eblandítamq; molliciem intima mentium liqueſcat affectio, Ioue admirante diſquiritur. Actunc Virgo, cum artis præcepta à ſe expeti examinandæ eruditionis intentione conſpiceret, paulũ melicis tẽperans exhortãtequoq; Delio, Palladeq; ſic cœpit.

Iam pridem quidem exoſa terrigenas & faſtidioſa mortalium cæli orbes ſtellantes incutio. In quibus artis præcepta diſſertare prohibitum. Cum melodiam omniſonis conuenientem pulſibus modulorum machinæ obeuntis ipſa rapiditas. & concinat, & agnoſcat. Sed quoniam emerſa terris Virgo nuptura uaneſcentia intercapedinatæ prolixitatis obliuia iam ſupero debet uigore diſcutere, iuſſa percurram. Si prius ingratæ mortalitatis commoda repedíata recenſeam: Dum me quippe germanam, gemellamq; cælo illa incogitabilis effigientiæ genuiſſet immẽſitas. Sydereæ reuolutionis excurſus, atq; ipſa totius molis uolumina comitata ſuperos, incitosq; fulgores modis aſſocians numeros non reliqui. Sed cum illa monas intellectualisq; lucis prima formatio animas fontibus emanantes in terrarum habitacula rigaret, moderatrix earum iuſſa ſum demeare. Deniq; numeros cogitabilium motionum, totiuſque uoluntatis impulſus ipſa rerum diſpẽſans congruentiam temperabam. Quam rem debere mortalibus uniuerſis Theophraſtus laborauit. Pythagorei autem docuerũt ferociam animi tibijs, aut fidibus mollientes cum corporibus adhærere nexum fœdus animarũ Membris quo latentes interferere numeros non contempſi. Hoc etiam Ariſtoxenus, Pytagoraſque teſtant̃. Deniq; benignitate largiſſima ſenſim ipſam notionem meæ obiectationis aperui. Nam fides apud Delphos per Deliacam cytharam demõſtraui Tibiæ per Tritonidam noſtri comitẽ: Marſiamq;

Lydium sonuerunt. Calamos. Mariandini & Aonesin laudes instaurere cælestium. Panduram Aegyptios attemptare permisi. Ipsisq; me pastoralibus fistulis, uel cantus auium, uel arborum crepitus, uel susurros fluminum imitantibus non negaui. Spaltas chordacistas, Sambucos Hydraulas per totum orbem ad commodum humanæ utilitatis inueni. Per me quippe ue strum homines illexêre succursum. Irasq; inferas per me etiã sedauêre. Quid, quód bella, uictoriæq; undiq; meis cantibus conquisitæ. Nam Cretes ad Cytharam dimicabant. Lacedæmoni ad tibias. Nec agrediebantur fata præliorum, priusquâm illis contingeret litare Musis. Quid Amazones? nonne ad calamos arma tractabant? Quarum una, quæ concipiendi studio uenerat, cum Alexandrum salutaret, donata tibicine, ut magno munere gratulata discessit. Lacedæmonios in Græcia. In Italia Tibaritas tibicines ad prælia præire quis nesciat? Tubas non solum Sonipedes atq; bella. Sed agonas acuere certamenq; membrorum nunc quoque compertum. Quid pacis munia. Non ne nostris cantibus celebrata? Græcarum quippe urbium multæ ad lyram leges, decretáque publica recitabant. Perturbationibus animorum corporeisq; morbis medicabile crebrius carmen insonui Nam freneticos Symphonia resanaui. Quod Asclepiades quoq; medicus imitatus. Cum consulentibus urbium patribus plebis inconditæ uulgus infremeret. Seditiones accensas crebrior cantus inhibuit. Ebrios iuuenes, perindeq; improbius petulantes Damon unus è sectatoribus meis modulorum grauitate perdomuit. Quippe tibicinem spondæum canere iubens, temulentæ perturbationis dementiam infregit. Quid afflictationibus corporeis, non ne assidua meditatione succurri? Febrem curabant, uulneráque ueteres cantione. Asclepiades item tuba surdissimis medebatur. Ad affectiones animi tibias Theophrastus adhibebat, Ischiadas quis nesciat expelli aulicã suauitate? Xenocrates organicis modulis lymphaticos liberabat. Taletem cretensem cytheræ suauitate compertũ est morbos, ac pestilentiam fugauisse Ierophilus ægrorum uenas rhythmorum collocatione pensabat Animalium uerò sensus meis cantibus incunctanter adduci sal tem Thracius cytharista perdocuit. In quo nõ fabula, sed ueritas gloriam procreauit. Vnde enim cerui fistulis capiuntur. Pisces in stagno Alexandriæ crepitu detinentur. Cygnos hyperboreos cythare cantus adducit. Elephantes indicos organica permulsos detineri uoce compertum. Fistulis aues allici comprobatũ. Infantibus crepitacula uagitus abrumpere. Fides delphinis amicitiam hominum persuasere. Quid cantibus allici disrumpiq; serpétes. Glandem ferunt messesq; transire, manes cieri, lunámque laborare. Nonne ipsius uetustatis persuasione compertum? In Lydia nympharum insulas dici: quas etiam recentior asserentium Varro se uidisse testat. Quæ in medium stagnum à continenti procedentes cantu tibiarum primo in cir

culum

culum motæ. Dehinc ad littora reuertuntur. In Attico littore mare cytharam sonat. Megaris saxum ad ictum pulsus cuiuscunq; fidicinat. Possem innumera mortalibus à me collata percurrere, ut non me terras fugiendi studio reliquisse, sed ingratæ humanitatis ignauiam uiderer iure damnasse. Sed iam ad artis præcepta desiliam, ut nupturæ uirgini promissum munus impendam.

Quid sit officium Musicæ.

ET quoniam officium meum est bene modulandi Sollertia, quæ rhythmicis & melicis astructionibus continetur. Prius de melicis disertabo. Dico quicquid ritè sonuerit, aut Tonũ esse, aut Hemitoniũ, aut quartam partem toni, quæ Diesis appellatur. Verum Tonus est spacium cum legitima quantitate, qui ex duobus sonis diuersis inter se inuicem continetur. Hemitonium dicitur, quod toni medium tenet. Diesis uerò distantiæ sunt tres. Nam prima breuior, quæ tetartemoria nominatur. Ex eo, quod quartam partem toni recipiat. Enarmonios quoq; dicit̃: propterea quòd Enarmonion modulandi genus per hanc maxime dimetimur. Secunda ab illa maior est. Nam tritemoria nominatur, quoniam habet partem tertiam toni. Itemq; Cromatice appellatur, quod cromaticum modulandi genus per ipsam finditur. Tertia uerò habet toni tertiam partem, ac dimidiam tertiæ, & uocatur hemiolia & harmoniæ diuisio, quoniam hemiolij modum complet.

De Tropis.

TOnus igitur idem plerunq; appellatur & sonus. Verum soni sunt per singulos quosq;, ac per omnes tropos numero. xviij. Quorum primus dicitur apud Græcos προσλαμβανόμενος Apud Romanos uero, quia eadem uoce uti summus Iuppiter statuit: idem dicit̃ acquisitus. Secundus ὑπάτη ὑπατῶν, hoc est principalis principaliũ. Tertius παρυπάτη ὑπατῶν, id est subprincipalis principalium. Quartus ὑπατῶν διάτονος, id est principaliũ extẽta. Quintus ὑπάτη μέσων, id est, principalis mediarũ. Sextus autẽ παρυπάτη μέσων, quod est subprincipalis mediarum. Septimus μέσων διάτονος, id est, mediarũ extenta. Octauus μέση hoc est media Nonus τρίτη συνζευγμένων, id est tertia cõiunctarũ, Decimus συνζευγμένων διάτονος. hoc est cõiunctarũ. Vndecimus νήτη συνζευγμένων. i. ultima coniunctarũ. Duodecimus παραμέση, id est, ꝑpe mediã. Tertiusdecimus τρίτη διεζευγμένων. i, tertia diuisarum. Quartusdecimus διεζευγμένων διάτονος. quod est diuisarum extenta. Quintusdecimus νήτη διεζευγμένων, id est ultima diuisarum. Sextusdecimus τρίτη ὑπερβολαίων, id est, tertia excellentium. Decimusseptimus ὑπερβολαίων διάτονος hoc est, excellentium extenta, Decimusoctauus νήτη

ὑπερβο-

ὑπερβολαίων, id est ultima excellentium. Hi sunt igitur soni, qui modulationem apte, & cum ratione componunt. Constat autem omnis modulatio ex grauitate soni, uel acumine. Grauitas dicitur, quæ modi quadam emissione mollescit. Acumē uero, quod in aciem tenuatam gracilis & rectæ modulationis extenditur.

De Symphonijs.

EX supradictis itaq; sonis, qui & singulis & omnibus tropis ritè conueniunt. Symphoniæ tres, quarū est prima διὰ τεσσάρων, quæ latine appellatur ex quatuor. Et recipit sonos quatuor, spacia tria, productiones duas & dimidiam. Soni enim duo tonum faciunt. Nam sonum. id est, tonum productionem uocaui. Est autem hemitoniorum quinq;, quæ ad productiōes plenas & integras mediatenus ualent, diescon decem. Diesis uerò interpretatio est, sicut supra dixi q̄rta pars toni. Sed hæc symphonia est in epitriti ratione. Epitritus autē dicit̄, qui & numerū ternariū habet, & trium tertiā, quod est unus, ut sunt. iiij. ad. iij. Alia Symphonia quinaria est, & dicitur διὰ πέντε atq; constat sonis quinq;, qui inter se. iiij. spacijs diuidūtur. Productiones habet. iij. mediamque præcidit, hoc est tonos tres, ac medium. Hemitonia septem. Diesisq;. xiiij. atq; hemiolij possidet rationem. Quæ forma & eundem numerum circa collata detinet, & eius medium, ut sunt. iij. ad duos. Tertia διὰ πασῶν quæ ex omnibus dicitur. viij. sonos recipit, spacia septem productiones sex, hemitonia. xij. Diesis xxiiij. atq; constat ex ratione diplasia, hoc est dupli. Tropi uerò sunt. xv. sed principales quinq;, quibus bini cohærent, id est, Lydius cui adhærent ὑπερλύδιος, & ὑπολύδιος, Secūdus Iastius cui sociatur ὑποϊάστιος & ὑπεριάστιος. Item Aeolius, cum ὑποαιολίῳ & ὑπεραιολίῳ. Quartus phrygius cum duobus ὑποφρυγίῳ & ὑπερφρυγίῳ. Quintus dorius cum ὑποδωρίῳ & ὑπερδωρίῳ. Verum inter hos tropos est quædam amica cōcordia, qua sibi inuicem germani sunt, ut inter ὑποδώριον & ὑποφρύγιον, & item inter ὑποϊάστιον & ὑπολύδιον. Item cōueniens aptaq; respōsio inter ὑποφρύγιον & ὑποαιόλιον, qui tantum duplices copulantur. Mediæ uerò grauiorum troporum, his, qui acutiores sunt προσλαμβανομένων. Fiunt, uerum tropi singuli quoq; tetrachorda faciūt quina. Tetrachordum autem est affectio quædam sonorum. iiij per ordinem compositorum, quorum extremi sibi debeant conuenire. Sed hæc posterius. Nunc ad inchoamentorum ratum ordinem redeamus. Prædicta enim, ideo primo dicta sunt, ut altius tenerentur.

De tribus

De tribus generibus Musicæ,

PRimo quippe cum Hypasius exorsus harmoniæ mortalibus diuulgaret. Tria tantum ei genera putabãtur ὑλικὸν ὑπεργαστικον ἐξαγγελτικόν, quod etiam ἑρμηνευτικὸν dicitur. Et ὑλικὸν, est quod ex perseuerantibus, & similibus consonabat, id est sono, numeris, atque uerbis. Sed quæ ex his ad melos pertinent harmonica dicunt, quæ ad numeros rhythmica quæ ad uerba metrica κατεργαστικον est quidam materiæ tractus efficiens exercitium eius, cuius itidem tres partes, id est, μελοποιΐα, λέξις. πλοκή. ἐξαγγελτικὸν autem ad expositionem pertinere uidetur. & habet partes tres, ὀργανικὸν, ᾠδικὸν. ὑποκριτικὸν, quæ inferius rerum ordo disponet. Nunc de prima uoce uelut de sonitus totius parente dicemus.

De Voce.

OMnis uox in duo genera diuiditur. Continuum atque diuisum. Continuum est uelut iuge colloquium. Diuisum, quod in modulatione seruamus. Est & medium, quod in utroque permixtum, ac neque alterius continuum modum seruat, nec alterius frequenti diuisione præciditur, ut pronunciandi modo carmina cuncta recitantur. Horum illa, quã in diuisas partes, certasque deducimus, diastematica nominatur, & eius parti, quæ harmonica uocatur, aptanda est.

De Septem partibus Harmoniæ.

QVæ quidem Harmonica habet partes disputationis septem. Primam de Sonis. Secũdã de Spaciis. Tertiã de Systematis. Quartam de Genere Quintam de Tonis. Sextam de Commutationibus. Septimam de Modulatione, quam Melopœiam uocamus. Ac prius de Sonis, ubi artis est elementum.

De Sonis.

SOnus quippe tanti apud nos loci est, quanti in geometricis signũ. In Arithmeticis singulum. Pthongos sonos dicimus. Verum pthongus dicitur uocis modulatæ particula una intentione producta. Est autem intensio, quam dicimus Tasim, in qua uox persistit, ac perseuerat. Sonus phthongus, uel spacium, uel generatim appellatur. Sed generale uocabulum habent & specialia, quæ ἰδιότητα graia uoce perhibentur. Vt si, quemadmodum nobis scribendum sit, cogitemus. Ita hæc uirtus phthongi docet, quid uel acuminis exeramus, uel lenius remitamus. Verum ex his alia faciunt, alia patiuntur. Faciunt intensio uel remissio. Patiuntur acumen & grauitas. Productio autem est, hoc est, ἐπίτασις, uocis commotio à loco grauiore in acutum locum. ἄνεσις uerò contra. Nam ab acuminis culmine in graue quiddam, serium'que descendit. Est autem soni

grauitas,

grauitas, cum ex intimo quidam spiritus trahitur. Acumen uerò ex superficie oris emittitur. Sunt igiť innumerabiles soni, sed specialiter per singulos Tropos. xxviij. tantum poterunt conuenire, quorũ nomina superius memoraui. Quorũ prior est acquisitus, qui ideo tali nomine nuncupať, quoniã eorum, quæ tetrachorda nominanť, nulli omnino consentit. Sed extrinsecus uelut acquisitus accedit propter consortium mediæ, cui cõcinnere consueuit, qui acquisitus uno tono, à principali principaliũ seperať, quæ principalis principaliũ, quia prima in tetrachordo collocať, quasi cuiusdam rectoris nomen accepit. Subprincipalis deniq; diciť, quæ principali subiecta coniungitur. Principaliũ uerò ἐναρμόνιος, & χρωματικὸς, quam nos uix forsan recte colorabilem memoramus. Et ideo hoc nomen accepit, quia inter principales colores album, tetrumq́; quicquid interiacens inuenitur, colorabile graia significatiõe perhibeť. Ergo enarmonius, cromaticus. Itemq́; diatonus, quam extentam dicimus indicia sunt generum modulandi. Multiplex quippe tetrachordorũ ratio sic firmatur. Principalis autem mediarũ, quia prima est medij tetrachordi, ideo id nomen accepit Cui subnexa subprincipalis mediarum esse dicitur. Deniq; reliquæ tres sui similibus obediẽt. Dictum uerò hoc tetrachordorum mediarum, quia in medio locatum est inter principalium tetrachordum & tetrachordum coniunctarũ. Post supradictas autem quæ sequitur, media nominatur, quæ ideo media diciť, quia tam grauis modi finis est, quàm in tropis omnibus futuri acuminis caput. Atq́; ipsius quodãmodo uinculo tam grauis modulatio, quàm acuta connectitur, ut in Lydio modo, ubi rectum Iota est. Verum post mediam extendentem hemitonũ coniunctarũ erit tertia, quæ in eodem modo, id est, Lydio literam pro nota habebit. Post hanc illæ, quæ à nobis superius expressæ sunt. Tres sequẽtur ἐναρμόνιος, χρωματικὸς & διάτονος quæ & παράνητη dicitur, quam Latine penè ultimam perhibemus. Postq́; ultima sociatur, quæ ideo dicta est cõiunctarũ ultima, quia in hoc tetrachordo finem tenet. Omne autem tetrachordũ coniunctarum ideo dictum, quia mediæ ipsi, quæ perfectam Symphoniã prima compleuit, adiungiť, ac producente media sequentem tonum. Ille, qui sequitur Sonus παράμεσος nominať. quod hunc satis proximum sonum adiunctæ modulationis offendat. Dehinc diuisarum Octaua, quæ plenum Systema Diapason finit. Vnde diuisarum tertia perhibeť. Post hanc soni cæteri consequunť Sonus uerò diuisarũ ideo hoc nomen accepit, quia uno & dimidio tonos à medij fine diuellitur. Post hoc tetrachordũ excellentiũ collocatur. Quod ideo excellens nomẽ accepit, quia in singulis tropis in omne acumen erigitur. In singulis modulationibus fastigiatur. Horum igitur sonorum, id est, phthongon sunt. Alij, quos cõsistere, & perseuerare necesse est. Alij uerò sunt uagi. Deniq; alij βαρύπυκνοι nominantur. Alij μεσόπυκνοι perhibeť. Spissum uerò dicitur trium sonorũ

compositiua

compoſitiua quædã qualitas. βαρύπυκνοι autẽ ſunt, qui uelut regiones primas ſpiſſi retentant μεσόπυκνοι uerò qui media poſſidet ὀξύπυκνοί qui ultima tenent ἄπυκνοι, qui impoſitionem ſonorum trium, qui ſunt ſpiſſi, nullo genere aut lege iunguntur. Stantes autem perſeuerantesq́; dicuntur, uel ἄπυκνοι uel βαρύπυκνοι qui ueluti quandam ſpeciem & formam ſibi principalium uindicabunt. Ideo à quibuſdam Statarij nominantur, quia diuerſa ſextentiones recipere non poſſunt. Alij autem uagi, & errantes habentur, quia interdum largiora, interdum minora ſpacia receperũt. Sed hi alij παρυπατοειδεῖς, alij λιχανοειδεῖς uocãtur. Verum primi ion ſic dicuntur, quòd ſtatim prioribus ſubnectuntur. λιχανοειδεῖς dicuntur, à digito, quos Miniſter artis ad cantus ſingulos mouet. Eſt autem primus à pollice. Hi uerò alij ſibi inuicem congruunt: alij diſcrepant, & reſultant. Sed illi σύμφωνοι quia ſibi inuicem coniunguntur. διάφωνοι autem, id eſt, diſſentientes ſunt. Qui cũ percuſſi fuerint, inuicem diſcrepant. ὁμόφωνοι qui uocis quidem aliam ſignificationem gerunt, Eundem tamen impetum ſeruant. Sunt autem & aliæ ſonorum diuerſitates. Et prima quidem per intentionem: Vt aut acumine, aut grauitate diſſentiat. Secunda per ſpaciorum præceptionem, Cum uni, aut pluribus coniungitur ſpacijs. Tertia per cõiunctionem Syſtematis, quod aut unum, aut plura recipit. Et quod ſecundum morem dicitur κατ' ἦθος. Alium quippe morem acuta ſignificant, alium grauiora, Nũc iam de Diaſtematis diſſerendum.

Quid ſit Diaſtema.

Diaſtema eſt uocis ſpacium, quo acuta & grauior includitur. Sed in Diaſtemate alia breuiora, illa quæ ſũt in Dieſi Enarmonia. Maiora uerò ſunt, quæ per ſingulos tropos bis ex omnibus faciunt, quo nihil maius in tropis poſſumus inuenire, Atq; in ſpacijs alia ſunt compoſita, alia diſiuncta, atque Aſyntheta. Et compoſita ſunt, quæ per ordinem currunt, In compoſita autem, quæ ex diuerſis ſibi inuicem copulantur. Item alia logica, alia aloga memorantur. Ac rationabilia illa ſunt, quorum conſenſus poſſumus præſtare rationem, Irrationabilia, quibus nõ ſubeſt ratio. Item alia conibentia: alia diſcrepãtia. Tuncq́; alia Enarmonia: alia Chromatica: Alia Diatonica. Item alia Archia, Alia Periſſa. Sed prima æqualia, ſecunda excurrentia memorabo. Verum inæqualia ſunt, quæ in æquas partes poterunt ſeparari, ut tonus in duo hemitonia. Periſſa autem, quæ in tria hemitonia diſcernuntur. Deinde alia diaſtemata ſpiſſa, Alia rariora. Spiſſa ſunt, quæ per dieſis colliguntur. Rariora, quæ tonis. & in his alia ſibi congruunt, alia diſcrepant, Sed diſcrepantium nimia multitudo, Conuenientia uerò per ſingulos tropos ſex ſunt, id eſt, Diateſſa-

ron,

ron, quòd est de. iiij. dicimus. Diapente, quòd de quinq;. Dehinc Diapason quod ex omnibus continet. Illud etiam, quod ex omnibus & ex. iiij. constat: uel ex omnibus, & ex quinq;, uel bis ex omnibus, quod bis Diapason dicitur. Sed illud, quod Diatessaron, hoc est, ex. iiij. dicitur, recipit sonos. iiij. spacia, iij. tonos. ij. & semis. Hemitonia quinq;. Diesis. uerò decem, & est in Epitriti ratione, ut sunt. iiij. ad iij Diapente, quod ex quinq; est, sonos recipit. v. spacia. iiij. tonos. iij. & semis: hemitonia. vij. Diesis bis septem. Et est in hemiolia ratione. quod. iij. ad. ij. Diapason autem sonos habet. viij. spacia. vij. tonos. vi. hemitonia duplicat. Diesis quadruplicat, atq; in diplasia ratione uersatur quæ est. i. ad. ij. Quod uerò ex omnibus, & ex quatuor dicitur Sonorum est. xi spaciorum, x. tonos habet. viij. & semis. hemitonia duplicat. Diesisq; prædicta ratione multiplicat, & est in diplasi, & diametri regula, ut sũt viij. ad. iij. Quod uerò ex omnibus, & ex quinq; constat, recipit sonos. xij. spacia. xi. tonos. ix. & semis: hemitonia geminantur. diesis tetraplãtur. Et est in triplasia ratione, ut quatuor ad. xij. Quod dis Diapason dicitur, habet sonos xv. spacia bis septena, tonos. x. ac. ij. hemitonia duplicata. diesis. xlviij. atque est in tetraplasi ratione, ut sunt. xij. ad. iij Est autem tonus in Epogdoi ratione, ubiq; diesim in enarmonio debemus accipere, quæ est in quarta particulatione. Nunc quid sit Systema perhibendum.

Quid sit Systema.

SYstema est magnitudo uocis ex multis modis cõstans, quæ licet multa diuisionum genera recipiat, tamen quia eadem in diastemate memoraui, prætereo. Sunt autem absoluta & perfecta Systemata numero octo. Et primum est, quod ab acquisito, quem græce προσλαμβανόμενον dicimus, ad mediam, quem mesen diximus, omne conficitur. Secũdum, quod à principali principalium in paramеson usq; distẽditur. Tertiũ, quod à subprincipali principaliũ indiuisarum tertium iungitur. Quartum, quod ab extenta principalium usq; indiuisarum diatonum profertur. Quintum quod à principali mediarum in netem diuisarum usq; progreditur. Sextum quod à subprincipali mediarum in tertiam excellentium trahitur. Septimũ quod à mediarum extenta in excellentium diatonon exurgit. Octauum qđ à media excellentium in ultimum ducitur.

De Generibus Tetrachordorum.

QVibus excursis Genera Tetrachordorũ, modulandiq; discurram. Tetrachordos est cordarum cum certa qualitate diuisio. Genera modulandi sunt tria, ἐναρμόνιον χρῶμα διατονόν. Enarmonion quidẽ dicit, quod pluribus spacijs & angustioribus separatur. Diatonon uerò, quod tonis copiosum. Chroma, quod de hemitonijs cõponitur.

Sicut

Sicut enim quod inter album, nigrumque est, color dicitur: ita hoc chroma, quia inter utrunque est, nominatur. Enarmonion quidem, cum immutabilibus sonis cingitur, modulationi obediet in acumen per diesim & diatonon incompositum. In grauem uerò sonum à contrario modulatio tota sumitur. Chroma autem hoc modo melos accipit per hemitonium & hemitonium, & tria hemitonia, quæ incomposita prouenient. In grauem uerò ex diuerso recurret. Ad uerò Diatonum ipsis contentum sonis in acumen quidem ita accipiet modulationem, ut per hemitonium & tonum, & tonũ modum integrum compleat. At uerò grauiorem per contrarium ordinem persequetur. Sed nunc maximè diatono utimur. sed horum alia modulamur per Agogen, alia per Plocen. Per Agogen est, cum per ordinem sonus sequitur. Ploce autem dicitur, cum diuersa sociamus. Ex hinc in modulando, alia Euthia dicitur, quod est recta, alia anacamptos, quod est reuertẽs, alia periferes, hoc est, circunstans. Euthia est, quæ à graui in acumen erigitur. Anacamptos, quæ econtrario deficit. Periferes, quæ ad utranque, aut commodatur, aut seruit. Sed cum tetrachordorũ quos quadrifidos appellamus, diuisiones innumerabiles sint, sex sunt notæ: Euromaniæ una, Chromatis tres, quarum prima, quæ mollis ac soluta, secunda, quæ hemiolia est, tertia, quæ est Tonia. Diatonicæ duæ, una mollis, altera robusta Et modos quidem accipit Enarmonia à Tetartemoria, diesi, idest, toni parte quarta. In illud uerò, quod mollius diximus, per tritemoriam diesis copulatur. Ipsum uerò Chroma Hemiolion fit ab Hemiolia diesi, quæ fit, enarmoniæ. Sed nunc de Tonis.

De Tonis.

TOnus est spacij magnitudo, qui ideo tonus dictus est, quia p hoc spacium ante omnes prima uox, quæ fuerit, extenditur, hoc est, de nota qualibet in notam, ut à media in Paramesen, ut est in Lydio, si à Iota directo in summam iacens signa concurrant. Verum quia hemitonia, diesisque quid uel quantæ, qualesue sint, docui, Troporum etiam nomina, numerumque monstraui: nunc de tetracordis eloquamur: Nam singuli quinque tropi tetrachorda quina custodiunt, sicut superius quoque notaui. Verum horum extremos sibi aptandos esse non dubium est. Tetrachordum quippe est quatuor sonorum in ordine positorum congruens, fidaque cõcordia. Sunt autem tetrachorda, principalium, mediarum, cõiunctarũ, separatarum, excellẽtium. Et primum tetrachordum, quod est grauius, incipit à principali principalium, & definit in principalem mediarum. Verum principalium & mediarum connexum, quod coniunctarum uocatur, erit tetrachordum à media in netem coniunctarum. Atque ab his diuisum, lon-

geq; diſcretum, quod eſt quartum diuiſarum à ſub media in netem ſepatatarum uſq; coniungitur. Quod autem ex diuerſis coniunctum eſt, in acutiorem ſonum, & quintum excellẽtium profertur. Sed de tetrachordis ſatis dictum. Nunc de pentachordis uideamus.

De Pentachordis.

AC ſimiliter hæc quoq; & quinq; eſſe non dubium eſt. Primum igitur, quod eſt grauius principalium eſſe dicimus quod incipit ab acquiſito, & in principali mediarum terminatur. Sequens in acumen eiuſmodi eſt. Et cõſtat à principalium extenta in mediarum illam, quæ in Lydio Iota rectum habet. Tertium autem coniunctarum eſt, quod à mediarum extenta in ultimam coniunctarum ducitur. Quartum uerò, quod per diuiſionem eſt à media in tertiam diuiſarum connecti ſolet. Quintũ in acumen exigitur, atq; netc excellentiũ terminatur. Hæc quæ dixi, artis noſtræ doctiſſimis approbantur. Nam non ſum neſcia aſſerere quædam tetrachorda ab hemitonijs initia poſſe ſortiri, quod eſt in modulatione diatonica ſitum: de qua ſuperius multa dixi. Sanè notum atq; intimatum uelim, acquiſitum in omnibus quidem alijs collocari: In his autem, quæ nõ per ſonos fiunt, in tetrachotdis fieri non poſſe. In his enim ſemper ab hemitonijs principia dicuntur. In alijs autem, quæ pent achorda nominantur, nec tam modulationi ſubijciunt, ut per ſonos conſtare uideatur, apponit. Secundũ enim in his hemitoniũ poſſumus ponere. Nunc de tranſitu modulantium.

De Tranſitu uocis.

TRanſitus eſt alienatio uocis in figuram alteram ſoni. Fit autem tranſitus modis quatuor. Per genus ab enarmonio, aut in chromate, aut in diatono, uel per ſyſtema, aut à principali principaliũ. Si forte in ſubptincipalem, aut in aliud for teſyſtematum. Aut cum de coniunctis ad diuiſas tranſitum facimus, uel per tonum. Cum à Lydio, uel in Phrygium, uel in alium tropum cantilena tranſducitur, uel per modulationem, cum ex alia ſpecie modulandi in aliam deſilimus. Vel cum à uirili cantilena tranſitus in fœmineos modos fit. De genere modulandi conſequenter ediſſeram.

De Modulatione.

MElopœia eſt habitus modulatiõis effectæ. Melos autẽ eſt actus acuti, aut grauioris ſoni. Modulatio eſt ſoni multiplicis expreſſio. Melopœiæ ſpecies ſunt tres Hypatoides, Meſoides, Netoides. Hypatoides eſt, quæ   appellatur, quæ per grauiores ſonos conſtat. Meſoides, quæ λύσπαρα ἰάμβικα nominatur, quæ tonos æquales, medioſq; cuſtodit. Netoides, quæ & μομικόσ conſueuit uocari, quæ plures ſonos ex

ultimis

ultimis recipit. Sunt etiam aliæ distantiæ, quæ & tropica Mela dicuntur. Aliæ comiologica. Sed hæc aptius pro rebus subrogantur, nec suas magis poterunt diuisiones afferre. Hæ autem species etiam tropi dicunt. Differunt autem melopœiæ ipsæ modis pluribus inter se & genere, ut alia sit enarmonios, alia cromatice, alia diatonos. Specie quoq;, quia alia est hypatoides, alia mesoides, alia netoides. Tropis, ut Dorio, Lydio uel cæteris. Omnis tamen qui melos inchoat præcunctis systema debet aduertere: dehinc sonos miscere atq; componere. Hæc de septem partibus artis nostræ dixisse sufficiat. Nunc Rythmos, hoc est, numeros perstringamus, quoniã ipsam quoq; nostri portionem esse non dubium est.

Quid sit Rhythmus.

RHythmus igitur est compositio quædam ex sensibilibus collocata temporibus, ad aliquem habitũ, ordinemq; connexa. Rursum sic diffinitur: Numerus est diuersorum modorum ordinata cõnexio, tempori pro ratione modulationis inseruiẽs per id, quod aut efferenda uox fuerit, aut premenda, & qui nos à licentia modulationis ad artem, disciplinamq; constringat. Interest tamẽ inter rhythmũ & rhythzomenon. Quippe rhythzomenon est materia numerorum Numerus autem uelut quidã artifex ad species modulationis apponitur. Omnis igitur numerus triplici ratione discernit. Visu, auditúque, uel tactu. Visu sicut sunt ea, quæ motu corporis colligunt. Auditu cum ad iudicium modulationis intendimus. Tactu uerò, ut ex digitis, uenarum exploramus indicia. Verum nobis attribuitur maximè in auditu, uisuq;. Sed rhythoizete est ars om̃is in numeris, quæ numeros quosdam propriæ conuersionis accipiat, flexusq; legitimos sortiatur. Est quoq; distantia inter rhythmum, metrumq; non parua, sicut posterius memorabo. Sed quia uisus, auditusq; numero dicti sunt accedere, hi quoq; in tria itidem genera diuidentur: in corporis motum: in sonorum, modulãdiq; rationem, atq; in uerba, quæ apta modis ratio colligarit, quæ cuncta sociata perfectam faciunt cantilenam. Diuiditur sanè numerus in oratione per syllabas. In modulatione per arsim & thesim. In gestu figuris determinatis, schematisq; completur.

De septem generibus numerorum.

VErum numeri genera sunt septem. Primum de temporibus. Secundum de enumeratione uerborum, quæ in numerum cadere nõ possunt, quæ rhythmoides, id est, similia numeris iudicant. Quæque tribus uocabulis discernuntur, hoc est, enrhythmon, arhythmon, rhythmoides. Tertium de pedibus. Quartum de eorum genere. Quintũ est, quod agogen rhythmicam nominamus, id est, quo genere numerus, mo-

dis'cq ducantur. Sextum de côuersionibus Vltimum rhythmopœia, id est, quemadmodum procreatio numeri possit effingi.

Quid sit tempus Rhythmicum.

PRimum igitur tempus est, quod in morem athomi nec partes, nec momenta recisionis admittit, ut est in geometricis punctũ. In Arithmeticis monas, id est, singularis quædam, ac seipsa natura contenta. Sed numerus in uerbis per syllabam, in modulatione per sonum aut spacium, quod fuerit singulare. In gestu incipiente corporis motum, quod Schema diximus inuenitur. Atq; hoc erit breuissimum tempus, quod insecabile memoraui. Compositum uerò quod potest diuidi: & quod à primo aut duplum est, aut triplum, aut quadruplum. Eatenus enim tempus omne numeri profertur, atq; ei finis est, qui plenæ rationis est terminus. Atque in hoc numerus toni similis inuenitur. Vt enim ille per quatuor species, hoc est, diesis diuiditur: ita hic etiam quaternaria temporum modulatione concluditur.

De tribus temporibus numerorum.

SEd eorũ temporũ, quæ ad numeros copulant̃, alia sunt quæ enrhythmica tempora nominant̃. Alia quæ arhythmata. Tertia, quæ rhythmoides perhibentur. Et enrhythmica quidem sunt, quæ ratione certa ordinem seruant, ut in duplici, uel hemiolio, uel in alijs, quæ alia ratione iunguntur. Arhythmata sunt, quæ sibi nulla omnino lege consentiunt, ac sine certa ratione coniuncta sunt. Rhythmoides uerò in alijs numerum seruant, in alijs'cq; despiciunt Quorum temporum alia στρογγύλα, hoc est, rotonda perhibentur. Alia περίπλεα Et rotonda sunt, quæ procliuius & facilius quàm gradus quidam, atq; ordo legitimus expetit, præcipitantur. περίπλεα uerò, quæ amplius quàm decet, moras compositæ modulationis innectunt, se'cq; ipsa tardiore pronunciatione suspendunt.

Quid sit pes in numeris.

SEd temporum, alia simplicia sunt, quæ podica etiam perhibent̃. Pes uerò est numeri prima progressio per legitimos & necessarios sonos iuncta. Cuius partes duæ sunt, arsis & thesis. Arsis est eleuatio. Thesis depositio uocis, ac remissio. Sed pedum differentiæ sunt septem, per magnitudinem cum alios simplices, alios multiplices pedes ponimus. Et simplices quidem ut est Pyrrhichius. Compositi uerò, ut sunt peones, uel eorum pares. Et simplices quidem dicuntur, qui temporibus diuidunt̃. Compositi autem, qui in pedes etiam resoluuntur. Alios uerò Alogos, hoc est, irrationabiles nominamus, quorum'cq; ratio nulla præstatur. Sed incondita

quædam

quædam compositio profertur. Alia deinde differentia est, quæ per diuisionē quæritur qualis existit, hoc est ποιὰ, cum uariè & multipliciter ea, quæ connexa fuerint, diuidūtur. Atq; illa qua simplices pedes esse multiplices nominamus. Alia est, quæ per diuisionem fieri consueuit. Septima, quæ per oppositum fit, id est, cum duobus pedibus acceptis, unus habet prolixius tempus, quod præcedit ex ordine. Illud autem tempus, quod insequitur angustius: uel cum per contrarium ordinem tempora prædicta uertuntur.

De tribus rhythmicis generibus.

RHythmica uerò genera sunt tria, quæ aliâs Dactylica, Iambica, Peonica nominantur, aliâs æqualia, aliâs hemiolia duplicia. Demque etiam epitritus sociatur. Etenim unus semper cum sibi fuerit aptatus, ut æqualis conuenit. Tria uerò ad duo numerus hemiolus est. Duplex uerò qui fuerit ad singularem geminam rationem, tam syllabarum, quàm temporum seruat. Quatuor uerò ad tria, epitriti modum faciunt. Sed quæ æqualia diximus, eadem dactylica esse dicimus. Deniq; in dactylico genere signa æqualia sibi iure nectuntur. Verum ad alterum, uel ad numerum geminum duo uelut forte æqualitas numerosa decurret. Sequitur Iambicum genus, quod dilapsium superius expressi. In quo pedum signa duplicem rationem adinuicem seruant, siue unius ad duo, siue ad quatuor gemini, uel quicquid ad duplum currit. Hemiolium sanè, quod peonicum memoratur, tunc est, cum pedum signa hemiolij rationem iusq; sectantur, ut ad duo tria sunt. Accidit autem etiam in Epitriti rationem sæpe numerus, cum pes in eo accipitur, qui sit ad tria quatuor. Sed iam ad ordinem recurramus.

De æquali duplo, hemiolio, & epitrito genere.

AEquale est igitur numeri genus, quod à disemo usque in sedecim pedes procedit. Disemus autem appellatur pes, qui per arsim & thesim: primus constare dicitur, ut est leo. Duplum uerò incipit à trisemo decem & octo autem syllabas in finem usq; deducet. Hemiolium sanè ab Pentasemo ducit exordium. Impleatur autē in quindecim numeris. Epitritus ab Eptasemo principium facit quatuordecim semilibus, id est, ponens, cuius difficilis est usus. Atq; hos quidem omnes numerorum ordines ideo numerauimus, ut singulorum leges per uniuersa seruentur. Sed numerorum alij sunt compositi, alij incompositi, alij permixti. Et compositi è duobus generibus, uel pluribus cohæserunt. Incompositi, qui uno pedum genere consistunt, ut sunt tetrasemi. Mixti uerò, qui aliquando in pedes, ali-

quando in numero accipere debemus At uerò eorum, qui compositi esse dicuntur, alij per copulas, alij uerò per periodum colligantur. Etenim συζυ-γία, id est, copula duorum pedum in unum est ascripta connexio, qui in dissimiles sibi positi esse uidentur. Periodus autem est pedum compositio plurimorum: quiq; dissimiles sibi impares sociantur. Dissimilitudinum sanè differentiæ tres erũt, per magnitudinem, per genus, per oppositionem. Per magnitudinem, cum ex disemo, uel tetrasemo componitur numerus. Per genus, cum dilapsium, aut hemiolium simul iũgimus, uel quod ex pluribus æqualiter copulatur. Per oppositionem, id est, per antithesim, cum aut primos dissemos ponimus, aut in sequentibus lõge prioribus. Aut tetrasemos disemis in sequentibus applicamus. Verum notum esse conueniet, unum etiam pedem posse sufficere ad complendam periodon: si solus cæteris inæqualibus inseritur.

De Dactylico genere.

SEd eorum quæ in pedem recidunt, Dactylicum genus primum est, in quo genere pedes incompositi uocabuntur. Qui numeri sunt quinq;, id est, Proceleumaticus. Anapestus, Spondæus simplex, & spondæus maior. Ac proceleumaticus quidem est, qui & positionẽ breuem, & elationem breuem retinet. Vtetur autem hic idem tetrasemo frequentius. Namq; & disemus huic id est, qui duobus temporibus impletur. Proceleumaticus quidem, sed breuior nominatur. Ille uerò maior est, qui ex quatuor breuibus efficit. At uerò breuior, id est, disemus Syneces uocatur, quia ipsa assiduitas, & frequentia comprehendentis se inuicem syllabæ, nec magnitudinem aliquam, nec modum diuisæ potestatis extendit, ideoq; eo ratiõ uti decet, ne assiduitas breuis syllabæ carmen ipsum quod cum dignitate aliqua proferri oportet, incidat In permixtionẽ uerò aliorum pedum, qui longiores ponuntur, decenter aptatur, ut illorum prolixam moram interuenientesua celeritate cõpenset. Quare Proceleumaticus, qui ad numeros aptatur, quadrisemo exordium debet accipere. Anapestus qui uocatur minor, accipiet elationem pedis unius temporis: positionem uerò duorũ temporum faciet. Monochronon quippe dicitur tempus etiam cum longa ponitur, quæ longa duo tempora recipere consueuit. Vel cum tria tempora simul breuia collocantur. uel cum sunt quatuor numero: quæ omnia ad comparationem longæ syllabæ computantur. Igitur maior Anapestus elationem quidem suscipiet, quæ Monochronos esse dicatur. Positionẽ, Dichronon habere monstratur. Quare utriusq; temporis, quod in positione fuerit æquali sibi posito oportet elationis geminum tempus accipere. Ita tamen ut utroq; in sequenti tempore par priori esse uideatur. Quare anapestus

ἀπὸ

ἀπὸ μείζονος dactylicus à nobis eſſe dicit̃. At uerò anapeſtus, qui ἀπ' ἐλάσσονος nominatur ex duabus breuibus, quæ in elatione ſint, & ex una, quæ in poſitione ſit, copulatur. Simplex uerò ſpondæus erit, qui ex ꝑducta tam arſi, q̃ theſi iungit̃. Maior uerò dicitur, qui quaternariam non ſolum elationem, ſed poſitionem etiam uidetur admittere. Per copulam uerò duplices accedunt numeri. Quoniam alter ex maiore erit ionico, alter ex minore. Atq; ille qui ex maiore procedit, conſtabit ex ſpondæo ſimplici, uel proceleumatico, quem diſemum eſſe non dubium eſt. Qui uerò ex minore eſt, contrarium facit. Atq; hi quidem in Dactylico genere ponentur, rhythmi incompoſiti, ac compoſiti, qui ſeptem numero omnes erunt. Dactylus igitur eſt dictus, quia ordinem ſyllabarum conſimilẽ digito hominis informat. Anapeſtus uerò quia per ordinem redeat ſurſum. Pyrrhichius uerò, id eſt, proceleumaticus, quia hic aſſiduus, uel in certamine, uel in ludo quodam puerili. Spondæus, quia plerũq; inſeruit. Ionicus ſanè propter numerorum inæqualem ſonum. habet enim duas longas, duasq; correptas, quo pedum carmine multi ſæpe reprehenſi ſunt.

De Iambicis metris.

HAec de Dactylicis ſatis. Nunc Iambica memoremus: in quo genere numeri incompoſiti erant, quatuor compoſiti per copulam duo: at uerò per periodũ ſunt duodecim. Qui igitur incompoſiti erũt, iſti ſunt Iambus ex dimidia elatione, quæ breuis eſt, & poſitione, quæ gemina eſt. Trochæus ex duplici poſitione, & elatione, quæ breuis eſt. Orchius qui ex tetraſemi elatione, id eſt, arſi, & octaſeni poſitione conſtabit: ita ut duodecim tempora hic pes recepiſſe uideatur. Atq; habet propinquitatem quandam cum Iambico pede. Quatuor enim primis temporibus ad Iambum conſonat, reliquis octo temporibus adiunctis. Dehinc trochæus, qui Semanticus dicitur, id eſt, qui è contrario octo primis poſitionibus conſtet: reliquis in elationem quatuor breuibus artetur. Compoſiti ſanè ſunt, qui per copulas colliguntur. Sunt autem hi Antibacchus, qui ex trochæo deducit auſpicium. Fine autem Iambici terminatur. Qui uerò Bacchius eſt, à Iambo principia ſortitur. Atq; à contrario his, quos diximus, pedibus aptabitur. Per periodum uerò eſt, quod uelut per ſe certam uiam prouenit. In hoc genere cum ſint duodecim numero quatuor quidem per ſingulas periodos accipere docetur: unum Iambum ac tres trochæos. Ac de hiſdem quatuor primum quidem, quòd Iambum habere monſtratur: Trochæus Iambo denominatur. Qui uerò rhythmus ſecundum Iambum recipiet à Bacchio, trochæo uocabitur. Qui uerò Iambum tertium recipit, Bacchius à trochæo poterit nominari. Ille uerò, qui

quartum admittit, Iambum, appellatur epitritus Iambus. Eorum uerò, qui ex uno trochæo fit, etiam Iambus à trochæo appellatur. Secundus Iambus à Bacchio dicitur, aut certè Bacchius à Iambo nominatur. Qui uerò quartum recipit trochæum, epitritus trochæus appellatur. Octo uerò & quatuor de his, quos duodecim diximus, per periodum illi esse dicunt, qui binos trochæos atque Iambos per Pyrrichium seruant. Atque ille primus trochaicos recipit, duplex Bacchius à trochæo esse dicitur. Qui uerò secundos Iambos habebit, duplex Bacchius à trochæo esse dicetur. Qui uerò secundum Iambum habebit, & duplex Bacchius à Iambo nominatur. Cum autem trochæi medio collocantur, trochæus medius iure dicetur. Cum autem in medio Iambi, medius Iambus uocatur. Omnes uel qui incompositi per periodon, uel qui per copulam colligantur, rhythmi decem & octo numerati sunt. Sed Iambus dictus est ab eo, quod ἰαμβίζειν Græci detrahere dixerunt. Et hoc carmine, quibusque ueteres detrahebant. Item hoc nomen est ab eo, quòd uenenum maledicti, aut liuoris infundat. Trochæus uerò ab eo dicto, quòd celerem reuersionem faciat ueluti rota. Orthius propter honestatem positionis est nominatus. Semanticus sanè, quia cum sit tardior tempore, significationem ipsam productæ & remanentis cessationis effingit. Bacchij uerò sunt dicti, quod Bacchicis maximè sonis congruunt: isque Bacchi ludus est, qui in illis carminibus aptatur.

De Pæonico genere.

IN eo uerò genere, quod pæonicum nominatur incompositi duo rhythmi esse dicuntur. Quorum alius Pæon διπλάσιον appellatur ex longa positione, & longa elatione. Ac alter Pæon Epibatis, id est, in thesi duplici positione producta, & arsi longiore ducitur. Hi sunt Pæonici generis numeri, quos incompositos esse prædiximus. Neque uerò per coniunctionem, hoc est, συζυγίαν, neque per periodum in isto genere rhythmus accedet. Inde διπλάσιος quidem dictus est, id est, quasi duplicia membra discernat. Epibatos autem, quia membris ueluti utens quatuor & tria diuersitatibus copulatur.

De permixtis generibus.

VErum hæc genera cum permixta fuerint speciebus numerorum, primæ species erunt istæ, quæ Dociminæ nominantur. Ex quibus prius quod fuerit hac lege componitur, ut sit ex Iambo & peone, quia δικτόνο uocatur, hunc δόχμιον posteriores Græci cognominarunt. Secunda est species, quæ ex Iambo dactylico & peone constare monstratur. Qui autem deducti numeri nominantur propter assiduum & compositum sonum appellari uidentur. Fiunt autem numeri, qui & prosodiaci uocantur. Quorum alij per ternos pedes fiunt: Pyrrhichio, Iambo & trochæo. Alij uerò, iiij. ut his. iij. pedibus Iambus primus aptetur.

aptetur. Alij uerò ex duobus syzygijs, id est, copulis Bacchio & Ionico ἀπομείζονος constare consueuerunt. Sunt sanè, qui etiam irrationabiles esse dicuntur, quos analogos uocitamus, quos etiam chorios appellare consueuimus. Sunt autem numero duo, quorum alter Dijambi figuram respicit, & constat ex elatione, quæ longa est, & duabus positionibus. Et numero qui est ad dactylum similis. Partibus uerò ad numerum Ionicum iungitur, & Iambicanũ. Alius uerò est numerus, qui trochaides nominatur, id est, qui figuram quandam, speciemq; trochæi habere uidetur, ex elationibus geminis & longa positione consistens per contrariorũ prioris effectus.

De quinq; speciebus mixti generis.

SVnt autem mixti generis quinq;, id est, Dactylicus per Iambũ. Dactylicus in Bacchio incidens is, qui ueniat ex trochæo. Dactylicus per Bacchiũ, qui ex Iambo manauerit. Dactylicus in chorio, qui ex Iambi similitudine exordium mutuetur. Dactylicus per chorium, qui ex similitudine trochæi uideatur expressus. Et creticus quidem cõsonans ex trochæo positione & inditione numeri componendi, & omnium figurarum plena perceptio. Diuiditur hæc in eas, quas & Melopœia partes, quæ sunt istæ λῆψις, id est, perceptio, per quam scimus, quo quantum numero utendũ sit. χρῆσις, id est, usus per quẽ positiones, elationes decenter aptamus. μίξις, id est, permixtio, per quam quod oportunũ fuerit ex arte miscemus. Tropi uerò, ut in Melopœia, & in rhythmopœia tres sunt, quos Systalticos dicimus, & in harmonicis eos superius memoraui. Numerũ autem marem esse, Mœlos fœminam nouerimus. Etenim melos materies est, quæ sine propria figura censetur. Rhythmus autẽ opere quodam uirilis actus tam formam sonis, quàm uarios præstat effectus.

Quæ cum hermonia intentis tam Diuis, quàm Heroum populis augusta quadam suauitate percurreret, ad cantus, carminumq; dulcedines decenter regressa conticuit. Tunc quoque Ioue assurgente, diuisq; præambulis Cinesim modulata, in thalamum quoque uirginis magna cunctorum uoluptate peruenit.

Tandem senilem Martiane fabulam:
Miscillo lusit quam lucernis flamine
Satyra pelasgos dum docere nititur
Artes creagris uix amicas atticis:
Sic in nouena decidit uolumina.
Hæc quippe loquax docta indoctis aggerans
Fandis tacenda farcinat, immiscuit
Musas, deasq; disciplinas cyclicas:

Garrire

Garrire agresti cruda finxit plasmate
Hac ipsa nauci rupta conscientia,
Turgensq; uelle, ac bile multa chlamyde
Prodire doctis approbanda cultibus
Possemq; comes utrisq; è Martis curia
Fœlices inquit, sed capellæ flamine
Indocta rabidum quem uidere sæcula
Iurgis caninos blateratus pendere
Proconsulari uerò dantem culmini
Ipsoq; dudum bombinatore flosculo
Decerptum falce iam canescenti rota
Beata alumnum urbs elisæ uidet
Iugariorum murcidam uiciniam
Paruo obsidem uixq; respersum lucro
Nictanti cura somnolentum lucibus
Ob hoc creatum Pegaseum gurgitem
Decente quando possem haurire poculo
Testem ego, nostrumq; ueternum prodidit:
Secute nugis nate ignosce lectitans.

Martiani Capellæ de Musica, &
ultimi libri Finis.

BASILEAE EXCVDEBAT HEN
RICVS PETRVS, MENSE
MARTIO, ANNO
M. D. XXXII.